

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE ECONOMIE ȘI ADMINISTRAREA AFACERILOR

CUNOȘTINȚE ECONOMICE DE SPECIALITATE

SPECIALIZAREA

CONTABILITATE ȘI INFORMATICĂ DE GESTIUNE

CICLUL DE STUDII UNIVERSITARE DE LICENȚĂ

CRAIOVA 2016

CUPRINS

MODULUL 1. CONTABILITATE DE GESTIUNE

1.1	Conceptul de costuri și rolul lor în luarea deciziilor	5
1.2	Organizarea și conducerea contabilității de gestiune	7
1.2.1	Aspecte generale	8
1.2.2	Modul de prezentare a contabilității de gestiune	97
1.3	Caracteristicile costurilor complete și a cheltuielilor care le compun	13
1.4	Procedee specifice calculației costurilor	17
1.4.1	Determinarea costului și decontarea producției secțiilor auxiliare	17
1.4.2	Repartizarea cheltuielilor indirecte de producție asupra costului produselor fabricate în cadrul activității de bază	19
1.4.2.1	Modalitatea de repartizare a cheltuielilor indirecte	20
1.4.2.2	Ordinea de repartizare a cheltuielilor indirecte și contabilizarea acestora	22
1.4.3	Determinarea producției în curs și reflectarea ei în contabilitate	23
1.4.3.1	Determinarea cantitativă a producției în curs de execuție	23
1.4.3.2	Evaluarea producției în curs de execuție	24
1.4.4	Determinarea costului de producție efectiv pentru întreaga producție și pe unitatea de produs	25
1.4.4.1	Calculul costului în condițiile producției cuplate	25
1.4.4.2	Calculul costului în condițiile obținerii de produse reziduale	26
1.4.4.3	Calculul costului în condițiile obținerii de subproduse	27
1.4.4.4	Calculul costului în condițiile producției sorto-tipși sorto-dimensionale	28
1.5	Metodele de calculație bazate pe principiul costurilor complete	29
1.5.1	Aspecte generale ale metodelor bazate pe principiul costurilor complete	29
1.5.2	Metoda pe faze de calculație a costurilor	31
1.5.3	Metoda de calculație pe comenzi	34
1.6	Metoda costurilor standard sau normată	35
1.6.1	Bugetarea cheltuielilor indirecte	35
1.6.2	Analiza și controlul costurilor prestabilite	37
1.6.2.1	Analiza și controlul costurilor directe	37
1.6.2.2	Analiza și controlul costurilor indirecte	39
1.7	Metode de calculație bazate pe principiul costurilor parțiale	40
1.7.1	Metoda costurilor variabile sau direct-costing	40
1.7.2	Indicatorii specifici metodei costurilor variabile sau direct - costing	41
1.7.3	Metoda direct-costing evoluată (dce)	44
	Bibliografie	45

MODULUL 2. CONTABILITATE PUBLICĂ

2.1	Contabilitatea activelor fixe	46
2.1.1	Contabilitatea activelor fixe necorporale	46
2.1.1.1	Noțiuni teoretice privind activele fixe necorporale	46
2.1.1.2	Organizarea contabilității activelor fixe necorporale	47
2.1.1.3	Practici contabile privind activele fixe necorporale	50
2.1.2	Contabilitatea activelor fixe corporale	52
2.1.2.1	Noțiuni teoretice privind activele fixe corporale	52
2.1.2.2	Organizarea contabilității activelor fixe corporale	54
2.1.2.3	Practici contabile privind activele fixe corporale	57
2.1.3	Contabilitatea amortizării activelor fixe necorporale și corporale	59
2.2	Contabilitatea decontărilor cu terți	62
2.2.1	Contabilitatea decontărilor cu furnizorii	62
2.2.2	Contabilitatea decontărilor cu clienții	67
2.2.3	Contabilitatea decontărilor cu personalul, asigurările sociale, protecția socială	72

și bugetul statului	
2.2.3.1	Contabilitatea decontărilor cu personalul 72
2.2.4	Contabilitatea decontărilor privind asigurările sociale și protecția socială 78
MODULUL 3. AUDIT	
3.1	Conceptul și principalele categorii de audit 82
3.2	Controlul intern – obiectivul auditului intern 84
3.2.1	Concepte și structurări privind controlul intern 85
3.2.2	Limitele controlului intern 87
3.3	Necesitatea și conținutul auditului intern 87
3.3.1	Necesitatea și percepția auditului intern 88
3.3.2	Domeniul de aplicare a auditului intern 89
3.4	Secvențe din instrumentarul auditului intern 97
3.4.1	Conținutul, caracteristicile și clasificarea instrumentelor utilizate în auditul intern 97
3.4.2	Interviurile în auditul intern 98
3.4.3	Procedee de verificare 99
3.4.3.1	Verificări și comparări și confirmări diverse 99
3.4.3.2	Examinarea documentelor 100
3.4.4	Observarea 101
3.4.5	Narațiunea în auditul intern 102
3.4.6	Organigrama funcțională și grila de analiză a sarcinilor 102
3.4.7	Diagrama de circulație 103
3.4.8	Pista de audit 105
3.5	Probele în auditul financiar 107
3.5.1	Definirea probelor și aserțiunilor conducerii entității examinate 107
3.5.2	Caracteristicile elementelor probante 109
3.5.3	Proceduri de bază utilizate pentru realizarea argumentării diagnosticului asiguratoriu 111
3.6	Proceduri analitice 113
3.6.1	Conținutul, importanța și scopul procedurilor analitice 113
3.6.2	Factorii care influențează utilizarea procedurilor analitice 114
3.6.3	Utilizarea examinărilor analitice pe parcursul misiunii 116
3.6.4	Gradul de siguranță și situațiile neobișnuite 120
MODULUL 4. CONTABILITATEA INSTITUȚIILOR DE CREDIT	
4.1	Probleme generale privind organizarea contabilității instituțiilor de credit 122
4.1.1	Operațiuni ale activității bancare 122
4.1.2	Instrumente de lucru proprii contabilității bancare 126
4.2	Contabilitatea operațiunilor interbancare și de trezorerie 130
4.2.1	Contabilitatea disponibilităților bănești aflate în contul curent la banca națională a româniei 130
4.2.2	Contabilitatea împrumuturilor și creditelor interbancare 131
4.2.2.1	Definirea și clasificarea împrumuturilor interbancare 131
4.2.2.2	Contabilitatea împrumuturilor și creditelor acordate între bănci 131
4.2.3	Contabilitatea depozitelor interbancare 134
4.2.4	Contabilitatea operațiunilor de casă și a altor valori 137
4.2.4.1	Organizarea casei de circulație 137
4.2.4.2	Contabilitatea operațiunilor de casă și altor valori 139
4.3	Contabilitatea operațiunilor cu clientela 140
4.3.1	Contabilitatea operațiunilor realizate prin conturile curente ale clientelei 141
4.3.2	Contabilitatea operațiunilor realizate prin conturile de depozite ale clientelei 142
4.3.3	Contabilitatea creditelor acordate clientelei 144
4.3.3.1	Cerințele prudențiale ale băncii în procesul creditării 144

4.3.3.2	Principiile creditului bancar	146
4.3.3.3	Clasificarea creditului bancar	146
4.3.3.4	Etapele derulării activității de creditare	147
4.3.3.5	Contabilitatea creditului bancar	150
MODULUL 5. ANALIZA ECONOMICO-FINANCIARĂ A FIRMEI		
5.1	Cadrul general al analizei economico-financiare	155
5.2	Analiza activității de producție și comercializare	157
5.2.1	Conținutul indicatorilor valorici ai producției	157
5.2.2	Analiza cifrei de afaceri	159
5.2.3	Analiza valorii adăugate	162
5.3	Analiza utilizării factorilor de producție	166
5.3.1	Analiza utilizării extensive a factorilor de producție	166
5.3.1.1	Analiza utilizării extensive a forței de muncă	166
5.3.1.2	Analiza utilizării extensive a mijloacelor fixe	166
5.3.2	Analiza utilizării intensive a factorilor de producție	167
5.3.2.1	Analiza utilizării intensive a forței de muncă	167
5.3.2.2	Analiza utilizării intensive a mijloacelor fixe	168
5.3.2.3	Analiza utilizării capitalului circulant (materiilor prime și materialelor)	169
5.4.	Analiza cheltuielilor întreprinderii	170
5.4.1	Analiza cheltuielilor totale și de exploatare	170
5.4.2	Analiza principalelor categorii de cheltuieli	175
5.4.3	Analiza costurilor pe produse și a costului marginal	180
5.5	Analiza rentabilității întreprinderii	181
5.5.1	Analiza profitului	181
5.5.2	Analiza ratelor de rentabilitate	185
5.5.3	Analiza rentabilității pe baza punctului critic	191

Contribuția autorilor pe module:

Modulul 1	Prof. univ. dr. Ion IONESCU
Modulul 2	Prof. univ. dr. Maria CRIVEANU
Modulul 3	Prof. univ. dr. Sorinel DOMNIȘORU
Modulul 4	Prof. univ. dr. Cerasela PÂRVU
Modulul 5	Prof. univ. dr. Marian SIMINICĂ
	Conf. univ. dr. Dalia SIMION
	Asist. univ. dr. Mirela GANEA

MODULUL 1. CONTABILITATE DE GESTIUNE. LICENȚĂ 2015

1.1. Conceptul de costuri și rolul lor în luarea deciziilor

Costul este o categorie economică universal acceptată și are la origine verbul latin “constare”, care înseamnă a stabili, a fixa ceva, verb din care s-a desprins noțiunea de “costa” pentru a exprima “cât s-a consumat sau s-a plătit” pentru un lucru sau un obiect. Ulterior, de la această noțiune s-a ajuns la noțiunea de cost, al cărui conținut este legat de un consum de valori care l-a ocazionat și care, pentru a putea fi reflectat, trebuie să aibă la bază expresie valorică. Având în vedere sursa de informații (contabilitatea financiară) rezultă că, privite sub acest aspect, costurile sunt sinonime cu cheltuielile.

Consumurile de valori fiind efectuate în scopul obținerii unui produs, unei lucrări sau prestării unui serviciu conduc la efectuarea unei calculații pentru a fi posibilă însumarea lor, iar rezultatul obținut constituie un indicator sintetic cunoscut sub denumirea de “*cost de producție*”.

Din punct de vedere practic, consumurile de valori, în majoritatea întreprinderilor, nu se efectuează pentru obținerea unei singure unități de produs, lucrări sau serviciu, ci pentru o cantitate determinată, în funcție de specificul procesului tehnologic și modului de organizare a procesului de producție. În acest context, costul unitar al produsului constituie un indicator determinat pe baza unui calcul matematic, ca raport între expresia valorică a consumurilor de valori (cheltuielile) pe care le efectuează o întreprindere cu obținerea și desfacerea producției sale, pe o anumită perioadă de gestiune și cantitatea de produse, de lucrări sau servicii.

Teoria economică definește costul ca fiind “acea parte a prețului de vânzare a unui bun economic care compensează cheltuielile suportate de unitățile economice pentru producerea și vânzarea aceluși bun”¹, iar contabilitatea de gestiune tradițională afirmă că acesta reprezintă expresia valorică a consumurilor de muncă vie și materializată, efectuate în scopul obținerii unui produs, unei lucrări sau unui serviciu la un moment dat, consumuri care îmbracă forma cheltuielilor de producție și de desfacere suportate de întreprinzători.

Nu este lipsită de interes nici precizarea făcută de IAS 2 „Stocuri” și menținută de către IFRS 1 care, referindu-se la evaluarea stocurilor afirmă: „Costul stocurilor cuprinde toate costurile aferente achiziției și prelucrării, precum și alte costuri suportate pentru a aduce stocurile în forma și în locul în care se găsesc în prezent”. Mergând pe linia IAS 2, OMFP 1826/2003² precizează : „Costul de producție sau de prelucrare al stocurilor, precum și costul de producție al imobilizărilor cuprinde cheltuielile directe aferente producției, și anume: materiale directe, energie consumată în scopuri tehnologice, manoperă directă și alte cheltuieli directe de producție, precum și cota cheltuielilor indirecte de producție alocată în mod rațional ca fiind legată de fabricația acestora”.

Deși ne aflăm în fața mai multor definiții date costurilor, există o notă comună deoarece managerul este cel care trebuie să-și atingă obiectivele prin intermediul altor persoane. Informația care îi este necesară este, prin natură, mai puțin normalizată, ea depinde de obiectivele care trebuie urmate și de maniera în care lucrează cu echipa sa. Prin urmare, un cost este o construcție, el nu are sens decât într-un scenariu dat.

Dacă un cost este o construcție, ceea ce se constată instantaneu nu răspunde cerințelor managementului care cercetează datele semnificative cu ajutorul unor mijloace solide, adesea pentru a previziona viitorul. Altfel spus, dacă un cost este o construcție, noțiunea de cost „real” devine un pic ambiguă și relativă, totuși el rămâne credibil dacă relevă legăturile de cauzalitate cu obiectul calculației.

¹ M.Băbeanu și colab.- *Economie politică, vol.I*, Reprografia Universității din Craiova, 1993.

² OMFP 1826/2003 pentru aprobarea Precizărilor privind unele măsuri referitoare la organizarea și conducerea contabilității de gestiune, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 23 din 12 ianuarie 2004

Costul este specific tuturor obiectelor desemnate pentru care este necesară atribuirea de cheltuieli și totalizarea lor, cum ar fi de exemplu, un produs, o lucrare, un serviciu, un proiect, o activitate etc.

Având în vedere prevederile referențialelor contabile internaționale, precum și prevederile OMFP 1826/2003, este necesară determinarea a trei categorii de costuri aferente activității de exploatare a întreprinderii :

- în faza de aprovizionare, costuri de achiziție
- în faza de producție, costuri de producție
- în faza de distribuție, costuri de distribuție.

Costul de achiziție este format din prețul de cumpărare al stocurilor materiale sau mărfurilor, la care se pot adăuga taxele de import și orice alte cheltuieli necesare pentru a aduce stocurile în forma și la locul final pentru a fi disponibile derulării activității. Utilitatea unui astfel de cost este evidentă : pe de o parte, el devine parte componentă a costului de producție, în limita consumurilor efectuate, pe de altă parte este un instrument de analiză și decizie deoarece se poate determina o marjă pe costul de achiziție;

Costul de producție sau de fabricație este expresia valorică a ceea ce îl costă pe producător pentru obținerea unui produs, a unei lucrări sau unui serviciu, cost format din prețul de cumpărare al stocurilor consumate și altor costuri adăugate de întreprindere în procesul de producție (definiția acestui cost a fost prezentată explicit la începutul acestui paragraf). Diferența dintre prețul de vânzare și costul de producție reprezintă marja asupra costului de producție.

Costul de distribuție nu este un cost propriu-zis, el reprezintă totalitatea cheltuielilor de desfacere. Definiția sa poate fi deci concepută, ca și costurile precedente, prin referire la costurile angajate pentru vânzarea producției realizate.

Costul complet reprezintă efortul depus de producător pentru obținerea și vânzarea unui produs, lucrare sau serviciu și este format din costul de producție, cheltuielile generale de administrație și costul de distribuție.

Dacă avem în vedere rolul costurilor în luarea deciziilor, costurile în raport de conținutul lor pot fi delimitate astfel :

- Costurile complete: costuri complete tradiționale (fără ajustări sau adăugări); costuri complete economice (cu ajustări sau adăugări pentru o mai bună analiză economică)
- Costurile parțiale: costuri variabile (prin luarea în considerare numai a cheltuielilor care variază în raport cu producția sau cu vânzarea și excluderea cheltuielilor fixe); costuri directe (prin luarea în considerare a cheltuielilor variabile și a celor fixe proprii produselor, calculate direct)

Cele trei stadii succesive – aprovizionare, producție, desfacere – consumă resurse care ar fi trebuit acumulate (imobilizări, stocuri) și finanțate în prealabil. Or, este puțin probabil ca o întreprindere să aibă puterea să aștepte încasarea clienților săi pentru a-și achita furnizorii și angajații. Această finanțare a însăși costului său, poartă denumirea de costul capitalului. Pe de o parte, capitalurile împrumutate trebuie să fie remunerate prin dobândă , pe de altă parte, capitalurile aportate de acționari constituie o resursă al cărei cost există dar nefiind purtătoare de dobândă nu este contabilizat ca o cheltuială . În esență, acționarii așteaptă o remunerare a investiției lor și riscului pe care îl comportă sperând la „crearea de valoare”, adică la un beneficiu cuvenit.

Prin urmare, este suficient ca prețul de vânzare să acopere costurile de exploatare și să se obțină o marjă care să permită remunerarea capitalurilor investite care au permis realizarea sa.

Putem concluziona că, utilizarea informațiilor legate de costurile activității facilitează luarea unor decizii în legătură cu volumul și structura activității în vederea creșterii profitului (menținerea în fabricație a unor produse, renunțarea la fabricarea altora sau introducerea în fabricație a noi produse). Informațiile cu privire la nivelul, structura și evoluția costurilor prezintă un rol deosebit în privința adoptării deciziilor în scopul creșterii eficienței activității desfășurate și, totodată, prezintă importanță pentru controlul activității interne a întreprinderii.

1.2. Organizarea și conducerea contabilității de gestiune

1.2.1. Aspecte generale

Organizarea și conducerea contabilității de gestiune este reglementată în conformitate cu prevederile art.1 alin. (6) din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată și se realizează ținând cont de o serie de factori, cum ar fi : specificul activității desfășurate de entitate (producție, comerț, prestări de servicii etc.), mărimea și structura organizatorică a acesteia, tipul și modul de organizare a producției, tehnologia de fabricație, caracterul procesului de producție etc.

Scopul stabilit de legiuitor, este acela ca, prin contabilitatea de gestiune, să se obțină pentru nevoi proprii informații care să asigure gestionarea eficientă a activelor entității . Pe de altă parte, informațiile furnizate de contabilitatea de gestiune cu privire la costul produselor finite (stocuri, immobilizări) și al producției în curs de execuție sunt utilizate de contabilitatea financiară pentru evaluarea și înscrierea acestor elemente în activul bilanțului.

Prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr.1826/2003 s-au aprobat Precizările privind unele măsuri referitoare la organizarea și conducerea contabilității de gestiune, conform cărora contabilitatea de gestiune trebuie să asigure în principal:

- înregistrarea operațiilor privind colectarea și repartizarea cheltuielilor pe destinații, respectiv pe activități, secții, faze de fabricație, centre de costuri, centre de profit, după caz, precum și
- calculul costului de achiziție, de producție, de prelucrare a bunurilor intrate, obținute, lucrărilor executate, serviciilor prestate, producției în curs de execuție, immobilizărilor în curs etc.

Potrivit reglementărilor contabile este obligatorie organizarea contabilității de gestiune, iar la latitudinea societății este lăsat numai modul de organizare a acesteia care este determinat de specificul activității. Având în vedere natura activităților desfășurate, forma cea mai laborioasă de organizare a unei contabilități de gestiune o întâlnim în cadrul activității de producție, unde orice structură este interesată de managementul costurilor și determinarea costurilor la anumite niveluri.

Având în vedere prevederile legislative, considerăm util de a prezenta câteva aspecte privitoare la modul de organizare a contabilității de gestiune.

În opinia noastră, organizarea contabilității de gestiune presupune un ansamblu de activități desfășurate de o întreprindere în vederea realizării unui sistem informațional eficient privind calculul costului; analiza eficienței activității desfășurate; elaborarea, urmărirea și controlul bugetelor de cheltuieli, subordonată conducerii la toate nivelurile structurilor organizatorice.

În acest sens, se ridică o serie de probleme, printre care:

a) Precizarea organelor cărora li se încredințează executarea lucrărilor contabilității de gestiune. Această problemă, în țara noastră, în funcție de complexitatea activității și mărimea întreprinderii, se poate realiza după două concepții .

- O primă modalitate ține de concepția dispartată, potrivit căreia activitățile de calculație a costurilor și cele de analiză și fundamentare a deciziilor sunt subordonate unor compartimente distincte din cadrul întreprinderii. Astfel, lucrările de calcul al costului pot fi executate, fie în cadrul unui compartiment distinct, denumit “postcalcul”, subordonat directorului economic, fie în cadrul compartimentului financiar-contabil, în timp ce elaborarea bugetelor pe feluri de activități se realizează în cadrul compartimentelor corespunzătoare funcțiilor întreprinderii, sub supravegherea și coordonarea acestora de către biroul plan-dezvoltare. Gradul de centralizare sau descentralizare al lucrărilor este funcție de mărimea întreprinderii și complexitatea activității desfășurate .

- O a doua modalitate ține de concepția integrată, care presupune concentrarea lucrărilor în cadrul aceluiași compartiment funcțional, de regulă cunoscut sub denumirea de “prețuri, costuri, analize economice”, care să fie subordonat conducerii întreprinderii.

Fiecare din variantele prezentate are avantaje și dezavantaje în următorul sens : în prima variantă există posibilitatea specializării, a unui control reciproc în privința metodologiei și certitudinii datelor, dar există dezavantajul lipsei unei viziuni unitare asupra ansamblului lucrărilor contabilității de gestiune; în cea de a doua variantă se înlătură dezavantajul primeia, dar se creează un volum sporit de lucru și o dependență a acestui compartiment de alte compartimente funcționale din cadrul întreprinderii în privința culegerii informațiilor. Cu toate acestea, cea de a doua variantă exprimă cel mai corect esența, rolul și importanța contabilității de gestiune în cadrul conducerii.

b) Alegerea metodei celei mai corespunzătoare de organizare a evidenței cheltuielilor, calculul costului și elaborării bugetelor este o problemă dependentă de o serie de factori, cum ar fi : caracterul diferit al producției, aspectul de sezonalitate, specificul procesului tehnologic, nomenclatura de fabricație, durata ciclului de producție, tendința de evoluție a unor factori, tendințele care se manifestă pe plan internațional în materie de costuri, precum și scopul urmărit de conducerea unei întreprinderi.

Alegerea unei metode ridică o serie de probleme legate de precizarea categoriilor de purtători de costuri, a unității de calculație, stabilirea centrelor de analiză, a tehnicilor de previzionare, urmărire și control, precizarea sistemului de documente și a criteriilor lor de întocmire și circuit, ș.a.m.d.

Potrivit Precizărilor privind unele măsuri referitoare la conducerea contabilității de gestiune, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr.1826/2003, calculația costurilor poate fi efectuată după una din următoarele metode (nn. gruparea ne apartține) :

- metode bazate pe principiul costului complet (metoda costului standard, metoda pe comenzi, metoda pe faze, metoda globală);
- metode bazate pe principiul costurilor parțiale (metoda direct costing, metoda costurilor directe);
- alte metode adoptate de persoana juridică în funcție de modul de organizare a producției, specificul activității, particularitățile procesului tehnologic și în funcție de necesitățile proprii (metoda costurilor pe activități, metoda costurilor țintă).

Ceea ce trebuie să aibă în vedere metoda utilizată este aceea că, informația furnizată, într-un interval convenabil, trebuie să fie pertinentă, precisă și să aibă un cost rezonabil. În altă ordine de idei, trebuie înțeles faptul că metodele nu sunt opozabile, ele se completează, motiv pentru care tendința actuală pe plan internațional este de combinare a acestora.

c) Precizarea perioadelor de executare a lucrărilor contabilității de gestiune. În acest sens este necesar să se precizeze organele care vor fi informate, perioadele când informațiile sunt necesare, forma și structura lor, perioadele de calcul al costurilor, când și la ce perioade se stabilesc, analizează și raportează abaterile de la nivelurile prestabilite, scop în care se pot elabora grafice sub formă tabelară, liniară sau grafice rețea.

d) Precizarea mijloacelor necesare executării lucrărilor , aspect care vizează cu precădere partea de calculație a costurilor și este importantă pentru determinarea conținutului și circuitului documentelor de evidență primară, precum și a situațiilor finale, dat fiind faptul că modul de prelucrare diferă în funcție de gradul de informatizare al unității.

Este cunoscut faptul că în cadrul contabilității de gestiune se operează cu număr mare de date (cifre), financiare sau nu și care nu sunt supuse nici unei reglementări. Marea majoritate a întreprinderilor utilizează instrumente informatice de gestiune, mai mult sau mai puțin complexe și pentru a realiza un sistem informatic de prelucrare a datelor, adaptate necesităților contabilității de gestiune, trebuie să aleagă între mai multe soluții.

1.2.2. Modul de prezentare a contabilității de gestiune

Conform reglementărilor contabile aplicabile, contabilitatea de gestiune se organizează fie utilizând conturi specifice, fie dezvoltând conturile din contabilitatea financiară, fie cu

ajutorul evidenței tehnico-operative proprii.

a) organizarea disociată cu utilizarea conturilor specifice presupune, pe de o parte, existența contabilității financiare, iar, pe de altă parte, existența contabilității de gestiune prin intermediul conturilor din clasa a IX-a “Conturi de gestiune”, într-o formă simplificată redată de actualul PCG și care, așa cum se precizează, nu sunt obligatorii dar care permit :

- Preluarea din contabilitatea financiară a cheltuielilor încorporabile, scop în care este necesar să se elaboreze un “tablou de joncțiune” pentru a se asigura controlul asupra operațiilor înregistrate. Acest tablou este cu atât mai necesar cu cât în unele conturi apar înregistrate cheltuieli care sunt neîncorporabile, adică nu se cuprind în costuri.

- Decuparea din tabloul de joncțiune a cheltuielilor încorporabile (aferele producției) și regrouparea și reclasarea acestora în cheltuieli directe (pe purtătorii de costuri) și indirecte (pe locuri de cheltuieli, iar în cadrul acestora după natura cheltuielilor).

- Înregistrarea, urmărirea și controlul producției fabricate în cursul perioadei de gestiune, evaluată la prețul de înregistrare, care poate fi: costul standard sau prețul cu ridicata al întreprinderii.

- Înregistrarea, urmărirea și controlul producției aflate în curs de execuție la finele perioadei de gestiune, evaluată la costul efectiv al acesteia.

- Înregistrarea, urmărirea și controlul abaterilor dintre costurile efective și prețurile de înregistrare aferente producției fabricate.

- Transferarea către contabilitatea financiară a producției obținute la costul efectiv al acesteia și a diferențelor de preț aferente.

Conturile din clasa a IX-a se caracterizează prin faptul că funcționează numai între ele și prin urmare, la sfârșitul lunii, nu prezintă sold motiv pentru care nu apar în bilanț, iar din punct de vedere funcțional se pot dezvolta în analitic pe categorii de costuri.

Utilizarea conturilor contabile, precum și simbolizarea analitică a acestora se efectuează astfel încât sistemul de stocare și accesare a informațiilor obținute să fie flexibil și să permită o gamă largă de opțiuni. Lista conturilor de gestiune poate fi adaptată în funcție de scopurile urmărite, respectiv: evidențierea fluxului costurilor, determinarea costurilor aferente stocurilor, determinarea veniturilor și a rezultatelor în funcție de activitatea care le generează, efectuarea de previziuni etc.

Conținutul clasei a IX-a , așa cum este precizat în prezent în PCG este sistematizat pe trei grupe astfel :

- Grupa 90 “Decontări interne”
- Grupa 92 “Conturi de calculație”
- Grupa 93 “Costul producției”

Grupa 90 “Decontări interne”

Cuprinde conturi de reflectare care asigură, pe de o parte, independența contabilității de gestiune în raport cu contabilitatea financiară, pe de altă parte, interdependența dintre cele două laturi ale sistemului contabil circumscrise la nivelul ciclului de exploatare.

Din cadrul acestei grupe fac parte următoarele conturi :

♦ Contul 901 “Decontări interne privind cheltuielile”, cont bifuncțional cu ajutorul căruia se ține evidența decontărilor interne privind cheltuielile activității de bază și auxiliare, cheltuielile comune ale secției, cheltuielile generale de administrație, precum și cheltuielile de desfacere și se stabilește diferența între prețurile de înregistrare (prestabilite sau cu ridicata) și costul efectiv al produselor finite, semifabricatelor din producție destinate vânzării, lucrărilor executate și serviciilor prestate care formează producția marfă a unității. Se creditează în cursul lunii prin debitul conturilor din grupa 92 și se debitează la sfârșitul perioadei cu costul efectiv al produselor obținute prin creditul conturilor 931 “Costul producției obținute”, precum și cu cheltuielile aferente perioadei care nu au fost alocate costului de producție, prin creditul contului 902 „Decontări interne privind producția obținută”. La sfârșitul perioadei, contul 901 poate prezenta sold creditor reflectând mărimea producției în curs de execuție și care poate fi menținut în această formă, sau poate fi închis prin soldul debitor al contului 933 „Costul producției în curs

de execuție”. Dacă se procedează la închiderea soldului, la începutul lunii următoare, soldul creditor se reia printr-un articol invers celui de închidere.

◆ Contul 902 “Decontări interne privind producția obținută” este un cont bifuncțional cu ajutorul căruia se ține evidența producției obținute în cursul lunii, la preț de înregistrare și totodată asigură interfața cost-productie.

Contul 902 se dezvoltă în analitic pe două grupe de cheltuieli: costul produselor (iar în cadrul acestuia, pe feluri de produse) și costurile perioadei. Funcționarea contului este diferită în raport de structura analitică a acestuia, astfel:

Analiticul „costul produselor” se creditează în cursul lunii pe măsura obținerii producției, la cost standard, prin debitul contului 931 “Costul producției obținute”; se debitează la sfârșitul lunii cu costul efectiv al producției prin creditul contului de calculație 921 “Cheltuielile activității de bază” și prin creditul contului 903 „Decontări interne privind diferențele de preț”, cu eventualele diferențe, în roșu sau negru în funcție de semnificația acestora.

Analiticul „costurile perioadei” se debitează la sfârșitul perioadei prin creditul conturilor : 921 „Cheltuielile activității de bază” analitic cheltuieli neproductive și lipsuri în gestiune ; 922 „Cheltuielile activităților auxiliare” și 923 „Cheltuieli indirecte de producție” cu cheltuielile nealocate costurilor ca urmare repartizării raționale a cheltuielilor; 924 „Cheltuieli generale de administrație” și 925 „Cheltuieli de desfacere” cu cheltuielile înregistrate în aceste conturi și care nu se cuprind în costul producției. Se creditează la sfârșitul prin debitul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile” în scopul separării cheltuielilor aferente costului de producție de cele care nu se pot aloca acestuia. Acest analitic nu prezintă sold la sfârșitul lunii.

◆ Contul 903 “Decontări interne privind diferențele de preț” este un cont de activ cu rolul de a ține evidența diferențelor de preț calculate la sfârșitul lunii, între costul efectiv al producției obținute și prețul de înregistrare (prestabilit sau cu ridicata) al acestora. Diferențele stabilite pot fi favorabile și se înregistrează cu sumele înscrise în roșu, atunci când costul efectiv este mai mic decât prețul de înregistrare sau nefavorabile și se înregistrează cu sumele înscrise în negru, în situația inversă. Funcționează numai la sfârșitul lunii, când se creditează cu diferențele de preț stabilite, în corespondență cu debitul contului 902 “Decontări interne privind producția obținută” (analitic costul produselor) și se debitează cu aceleași diferențe în corespondență cu creditul contului 933 “Costul producției obținute”, fapt pentru care contul în cauză nu prezintă sold.

Grupa 92 “Conturi de calculație”

Cu ajutorul acestor conturi se ține evidența cheltuielilor colectate, în raport de modul de identificare a lor, privind activitatea desfășurată la acest nivel, adică: cheltuieli aferente realizării de produse finite, semifabricate, executări de lucrări sau prestări de servicii; cheltuieli generate de activitățile auxiliare care au ca obiect servirea activității de bază (livrarea de energie electrică, apă, abur, ambalaje, scule, efectuarea de întrețineri și reparații, cheltuieli cu întreținerea și funcționarea utilajelor din cadrul secțiilor de producție, precum și cheltuieli de interes general și administrativ-gospodăresc la nivelul acestor secții), cheltuieli ocazionate de administrarea și conducerea unității, cheltuieli de stocare și distribuție a producției marfă fabricate.

În cadrul acestei grupe se cuprind următoarele conturi:

Contul 921 “Cheltuielile activității de bază”

Contul 922 “Cheltuielile activităților auxiliare”

Contul 923 “Cheltuielile indirecte de producție”

Contul 924 “Cheltuieli generale de administrație”

Contul 925 “Cheltuieli de desfacere”

Toate aceste conturi au funcție contabilă de activ și prin urmare au o notă comună sub aspectul funcționării. Cu toate acestea , ținând seama de conținutul economic pe care îl prezintă, apar particularități la fiecare cont, după cum urmează :

Contul 921 „Cheltuielile activității de bază” este un cont de calculație care se dezvoltă pe trei analitice: costul produselor (iar în cadrul acestuia pe feluri de produse), cheltuieli neproductive, lipsuri în gestiune.

Analiticul „costul produselor” se debitează în cursul lunii cu cheltuielile alocate costului de producție, preluate din contabilitatea financiară, prin creditul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile”. La sfârșitul lunii se debitează prin creditul contului 923 „Cheltuieli indirecte de producție” cu cheltuielile repartizate rațional asupra costului. Se creditează, în urma inventarierii producției în curs de execuție și stabilirii costului efectiv al acesteia, prin debitul contului 933 „Costul producției în curs de execuție” și prin debitul contului 931 „Costul producției obținute” cu costul efectiv al produselor finite. La sfârșitul lunii analiticul nu prezintă sold. În cazul în care întreprinderea a optat pentru închiderea contului 933 la sfârșitul lunii, la începutul lunii următoare analiticul „costul produselor” se debitează prin creditul contului 933 „Costul producției în curs de execuție” ca urmare a destocării producției neterminate.

Analiticele „cheltuieli neproductive” și „lipsuri în gestiune” se debitează în cursul lunii cu cheltuielile de acest gen, preluate din contabilitatea financiară, prin creditul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile” și se creditează la sfârșitul lunii prin debitul contului 902 „Decontări interne privind producția obținută”, analitic „costurile perioadei” și, în consecință nu prezintă sold.

Contul 922 „Cheltuielile activităților auxiliare” este un cont de colectare, repartizare și calcul al costului prestațiilor conexe, motiv pentru care se poate dezvolta în analitic pe locuri generatoare de costuri, respectiv pe secții auxiliare.

Se debitează în cursul lunii cu cheltuielile preluate din contabilitatea financiară și delimitate la acest nivel, creditându-se contul 901 „Decontări interne privind cheltuielile”. La sfârșitul lunii are loc calculul costului în mod rațional și decontarea producției secțiilor auxiliare în funcție de destinația acestora, ocazie cu care se va credita contul 922, analitic secția furnizoare, și se vor debita următoarele conturi : 922 „Cheltuielile activităților auxiliare” analitic secția beneficiară, 923 „Cheltuieli indirecte de producție”, 924 „Cheltuieli generale de administrație” și 925 „Cheltuieli de desfacere” cu costul efectiv al producției decontate pe locurile beneficiare prestațiilor în cauză, precum și prin debitul contului 902 „Decontări interne privind producția obținută” analitic „costurile perioadei” cu partea de cheltuieli nealocată costului de producție de către secția auxiliară ca nefiind legate de activitatea desfășurată. La sfârșitul lunii nu prezintă sold.

Contul 923 „Cheltuieli indirecte de producție” este un cont de colectare și repartizare a cheltuielilor indirecte generate de secțiile de bază ale întreprinderii și se poate dezvolta în analitic pe fiecare secție de producție, în funcție de modul de organizare al întreprinderii. În cursul lunii se debitează cu cheltuielile preluate din contabilitatea financiară și delimitate la nivelul secțiilor de bază, prin creditul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile”. La sfârșitul lunii se debitează prin creditul contului 922 „Cheltuielile activităților auxiliare” cu costul efectiv aferent prestațiilor efectuate de către acestea. La sfârșitul lunii are loc repartizarea rațională a cheltuielilor aferente secțiilor de bază asupra produselor obținute, în raport de gradul de realizare al activității și, prin urmare, contul 923 se creditează prin debitul contului 921 „Cheltuielile activității de bază” analitic „costul produsului”. Cheltuielile nealocate costului (și care îmbracă forma costului subactivității) se transferă asupra cheltuielilor perioadei prin creditarea contului 923 și debitarea contului 902 „Decontări interne privind producția obținută” analitic „costurile perioadei”. Nu prezintă sold la finele lunii.

Conturile 924 „Cheltuieli generale de administrație” și 925 „Cheltuieli de desfacere” sunt conturi de colectare a cheltuielilor ocazionate de sectorul administrativ, respectiv de sectorul de desfacere. Se debitează în cursul lunii cu cheltuielile preluate din contabilitatea financiară delimitate pe astfel de locuri de cheltuieli, prin creditul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile” și se creditează la sfârșitul lunii prin debitul contului 902 „Decontări interne privind producția obținută” analitic „costurile perioadei” deoarece aceste cheltuieli nu se includ în costul producției. Nu prezintă sold la finele perioadei.

Grupa 93 “Costul producției”

Această grupă a fost creată pentru a suplini lipsa conturilor de stocuri pentru evidența producției obținute și a producției în curs de execuție având un rol statistic. Din această grupă

fac parte :

◆ Contul 931 “Costul producției obținute”, cont de activ destinat evidenței producției finite obținute (produse finite sau semifabricate destinate vânzării, lucrări executate și servicii prestate pentru terți...). Se debitează în cursul lunii prin creditul contului 902 “Decontări interne privind producția obținută”, analitic „costul produselor” cu prețul de înregistrare (prestabilit sau cu ridicata) aferent producției finite obținute și se creditează la sfârșitul lunii la costul efectiv prin debitul contului 901 “Decontări interne privind cheltuielile”. Diferențele de cheltuieli, favorabile sau nefavorabile, se transmit asupra contului 903 „Decontări interne privind diferențele de preț” și prin urmare nu prezintă sold .

◆ Contul 933 “Costul producției în curs de execuție” are rolul de a ține evidența costului efectiv al producției în curs de execuție. Se debitează la sfârșitul lunii prin creditul contului de calculație 921 „Cheltuielile activității de bază” analitic „costul produselor”. Contul poate rămâne cu sold la sfârșitul lunii sau se poate închide prin debitul contului 901 „Decontări interne privind cheltuielile”. La începutul lunii următoare, dacă s-a procedat la închiderea contului 933, are loc destocarea producției în curs de execuție printr-o înregistrare inversă închiderii și concomitent se procedează la creditarea acestuia prin debitul contului 921 „Cheltuielile activității de bază” analitic „costul produselor”. În cazul în care nu a avut loc închiderea contului , la începutul lunii următoare are loc numai repunerea valorii producției în curs de execuție în debitul contului 921, analitic „costul produsului”.

b. Organizarea disociată fără utilizarea conturilor presupune existența, pe de o parte, a contabilității financiare, iar pe de altă parte, existența contabilității de gestiune realizată cu ajutorul situațiilor de colectare, repartizare și calcul al costurilor pe unitatea de produs, lucrare sau serviciu, ceea ce conduce la aparența unei extracontabilități.

Ca și în cazul precedent, se ridică mai întâi problema realizării contului de joncțiune și decupării cheltuielilor aferente costurilor de producție în scopul reclasării și regrupării cheltuielilor pe purtătorii de costuri (cheltuieli directe) și locuri de cheltuieli (cheltuieli indirecte).

Cheltuielile directe se înscriu în “fișa de postcalcul” deschisă pe fiecare produs, grupă de produse, comenzi de fabricație sau de execuție, faze de fabricație, în funcție de specificul procesului tehnologic, pe măsura efectuării consumurilor. Modelul fișei de postcalcul diferă de la o întreprindere la alta, în funcție de complexitatea procesului de producție. În cazul în care nomenclatura consumurilor de materii prime și materiale directe, precum și a operațiilor tehnologice este redusă, acestea se pot înscrie direct în fișa de postcalcul. În caz contrar, se întocmesc centralizatoare de consumuri, pe baza bonurilor de consum, a fișelor limită, bonurilor de manoperă etc., iar în fișa de postcalcul se va trece numai valoarea totală a consumurilor pe feluri de cheltuieli directe.

Prin specificul său, fișa de postcalcul conține toate elementele structurale costului de producție (cheltuieli directe și cheltuieli indirecte), precum și partea de decontare a producției de așa manieră încât să se poată determina diferențele de preț pe fiecare purtător de costuri.

Pentru a completa fișa de postcalcul cu cheltuielile indirecte, mai întâi se întocmește o “situație de colectare și repartizare a cheltuielilor”, situație care se poate elabora la nivelul fiecărei secții de producție , principale sau auxiliare (în condițiile organizării unui postcalcul descentralizat) sau la nivelul întreprinderii (în condițiile unui postcalcul centralizat). Indiferent de varianta aleasă, în conținut se vor regăsi cheltuielile indirecte preluate din contabilitatea financiară și localizate pe locuri de cheltuieli , după natura lor, după care urmează calculele specifice de repartizare (așa cum se vor prezenta într-un paragraf distinct) pentru a le aduce asupra purtătorilor de costuri.

c. Organizarea integrată presupune instituirea unor conturi analitice în cadrul conturilor sintetice de gradul I sau II privind cheltuielile aferente contabilității financiare și care au ca scop delimitarea, încă din momentul înregistrării acestora, pe purtătorii de costuri și locurile generatoare de cheltuieli , precum și pe feluri de cheltuieli după natura lor.

Acest mod de organizare nu exclude însă realizarea lucrărilor specifice contabilității de gestiune cu ajutorul situațiilor de calcul, așa cum au fost prezentate anterior, iar pe de altă parte, se impune cu necesitate utilizarea calculatorului electronic, dat fiind volumul mare de muncă.

1.3. Caracteristicile costurilor complete și a cheltuielilor care le compun

Costurile complete, privite sub aspectul conținutului, sunt acele costuri care regrupează totalitatea cheltuielilor generate de consumul factorilor de producție. Un astfel de cost este un cost tradițional, deoarece dacă se procedează la o reajustare a acestuia, prin eliminarea anumitor cheltuieli în vederea stabilirii unei mai bune expresii economice a costului, el va deveni un cost complet economic.

Definiția costului complet este necesară dar nu și suficientă, deoarece nu toate cheltuielile generate de utilizarea factorilor de producție se cuprind în costul producției, tot așa cum, anumite cheltuieli, în virtutea unor acte normative, apar cuprinse în cost. De aici rezultă o anumită delimitare a cheltuielilor înregistrate în contabilitatea financiară și care, prin intermediul contabilității de gestiune, devin costuri, astfel:

* *cheltuieli încorporabile*, respectiv acele cheltuieli care contribuie la realizarea de beneficii economice viitoare pentru entitate și sunt cuprinse în costul bunurilor produse în momentul în care se efectuează (prin afectarea unui cont de activ: imobilizări, stocuri). Ele se vor înregistra în categoria cheltuielilor aferente perioadei în momentul vânzării bunurilor (când vor fi scoase din gestiune) sau în perioadele de utilizare a acestora (prin înregistrarea cheltuielilor cu amortizarea – în cazul elementelor de active imobilizate), deci când acestea contribuie la obținerea de venituri. În felul acesta se realizează conectarea cheltuielilor la venituri, în conformitate cu principiul independenței exercițiilor.

Privite prin prisma costului de producție, în cadrul căruia cheltuielile trebuie să fie corelate cu gradul de realizare a activității, cheltuielile încorporabile pot îmbrăca două aspecte:

- cheltuieli încorporabile total, în situația în care activitatea efectiv realizată se situează la nivelul activității normale;
- cheltuieli încorporabile parțial, în situația în care activitatea efectiv realizată se situează sub nivelul activității normale și, prin urmare, cheltuielile de fabricație trebuie corelate cu gradul de realizare a activității.

* *cheltuieli neîncorporabile*, acele cheltuieli care deși se înregistrează în contabilitatea financiară nu sunt luate în calculul costurilor de către contabilitatea de gestiune (cheltuielile privind crearea provizioanelor și ajustărilor pentru depreciere, cheltuielile financiare cu excepția dobânzilor bancare la întreprinderile cu ciclu lung de fabricație, diferența în plus de amortizare în cazul practicării amortizării degresive sau derogatorii, impozitul pe profit);

Prin urmare, cheltuielile neîncorporabile sunt acele cheltuieli care nu au ca rezultat obținerea de beneficii economice viitoare pentru entitate. Nu se poate stabili o legătură între aceste categorii de cheltuieli și venituri și, în consecință, nu pot fi incluse în costul de producție al bunurilor produse și reflectate, în bilanț, ca elemente de activ.

Neinclusiunea cheltuielilor neîncorporabile în costul producției acționează în virtutea principiului prudenței conform căruia, cu ocazia evaluării elementelor cuprinse în situațiile financiare ale unei entități, se are în vedere faptul că nu este permisă supraevaluarea elementelor de activ și a veniturilor, precum și subevaluarea datoriilor și a cheltuielilor. Prin includerea cheltuielilor neîncorporabile în costul de producție al bunurilor se produce, contrar acestui principiu, o supraevaluare a elementelor de stocuri sau imobilizări cuprinse în activul bilanțului, precum și de diminuare (subevaluare) a cheltuielilor reflectate în contul de profit și pierdere.

Referitor la respectarea principiului independenței exercițiului, acesta presupune existența unei legături strânse între veniturile reflectate în situațiile financiare și cheltuielile aferente acestora. Conform prevederilor pct. 18, alin (2), lit a) din Reglementările contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, pentru reflectarea unor sume în activul bilanțului trebuie să se aibă în vedere definiția dată activelor,

respectiv „resurse controlate de către entitate ca rezultat al unor evenimente trecute, de la care se așteaptă să genereze beneficii economice viitoare pentru entitate și ale căror costuri pot fi evaluate în mod credibil”.

* **cheltuieli supletive** sau fictive, cheltuieli care nu sunt recunoscute de legislația din țara noastră din considerente de ordin juridic sau fiscal, dar care sunt practicate de alte țări din rațiuni de efectuare a unor comparații pertinente a indicatorilor între întreprinderi cu structuri financiare sau statut juridic diferite.

Cheltuielile supletive sunt generate de folosirea gratuită a unuia dintre factorii de producție (de exemplu, remunerarea capitalului propriu la o rată a dobânzii rezonabilă și care dă posibilitatea comparabilității întreprinderilor care diferă numai prin structura lor de finanțare, sau remunerarea proprietarului care nu are calitatea de salariat în întreprinderea individuală.

Separarea cheltuielilor în cheltuieli încorporabile, neîncorporabile și supletive subliniază încă o dată diferența între contabilitatea financiară și contabilitatea de gestiune.

Privite prin prisma contabilității de gestiune, cheltuielile încorporabile care alcătuiesc structura costului de producție, prin însumarea în mărime absolută, pot fi urmărite pe unitatea de produs și pe întreaga producție realizată într-o perioadă de gestiune. Din acest punct de vedere, cheltuielile încorporabile pot fi :

◆ cheltuieli directe, adică acele cheltuieli care în momentul efectuării lor se pot identifica pe un produs, o lucrare, un serviciu, o familie de produse, comandă, sau fază, în raport cu obiectul activității de exploatare.

Din categoria cheltuielilor directe fac parte cheltuielile cu consumul de materii prime și materiale consumabile, energie consumată în scopuri tehnologice, manoperă directă și alte cheltuieli directe de producție. Manopera directă cuprinde: cheltuielile cu plata remunerațiilor convenite personalului direct productiv, plata contribuției unității la asigurările sociale, contribuția unității pentru ajutorul de șomaj aferentă acestora etc.

Dacă în contabilitatea financiară se utilizează conturi adecvate fiecărui fel de cheltuială, în contabilitatea de gestiune se utilizează contul 921 „Cheltuielile activității de bază”, în cadrul căruia, așa cum s-a precizat în capitolul I, se pot crea analitice distincte privind costul produselor și analitice care aferente cheltuielilor care nu sunt legate de realizarea producției (lipsuri în gestiune, depășiri de norme de consum, cheltuieli neproductive etc.) și care nu pot fi incluse în costul produselor.

◆ cheltuieli indirecte de producție, adică acele cheltuieli care în momentul efectuării lor nu se pot identifica pe obiectul activității de exploatare, ci numai pe locurile de producție sau de activitate care le-au generat, de unde necesitatea repartizării acestora pe baza unor criterii convenționale, în scopul formării costului pe produse.

Cheltuielile indirecte de producție se colectează cu ajutorul contului 923 „Cheltuieli indirecte de producție”, în cadrul căruia se deschid analitice pe fiecare secție de bază și pe categorii sau grupe de cheltuieli (cheltuieli cu întreținerea și funcționarea utilajelor, cheltuieli generale de secție).

Având în vedere restricția impusă în repartizarea cheltuielilor indirecte, rezultă că acestea, la rândul lor, se divid în funcție de dependența lor cu volumul producției, în :

- regia fixă de producție formată din costurile indirecte care rămân relativ constante, indiferent de modul de variație al volumului producției, cum ar fi: amortizarea utilajelor și echipamentelor, întreținerea secțiilor și utilajelor, cheltuielile cu administrația secțiilor;
- regia variabilă de producție, formată din acele cheltuieli indirecte de producție care se modifică în raport cu variația volumului producției (costuri indirecte cu materialele și cu forța de muncă).

Repartizarea valorii regiei fixe asupra costurilor de producție ale produselor obținute, lucrărilor executate sau serviciilor prestate, se face proporțional cu gradul de realizare al capacității normale de producție, iar regia nealocată urmează să fie recunoscută drept cheltuială în perioada în care a apărut.

◆ cheltuieli generale de administrație, respectiv acele cheltuieli care sunt aferente întregii

activități desfășurate în cadrul unității, colectându-se pe total întreprindere.

Dacă o entitate desfășoară mai multe activități (producție, comerț cu amănuntul, prestări de servicii) în vederea determinării costului complet, cheltuielile generale de administrație trebuie repartizate asupra tuturor activităților întreprinderii. Cheltuielile generale de administrație sunt indirecte față de activitatea de bază desfășurată în cadrul întreprinderii, cât și față de produsele, lucrările și serviciile realizate.

După cum s-a precizat în capitolul I, cheltuielile generale de administrație se colectează în debitul contului 924 „Cheltuieli generale de administrație”, iar la sfârșitul perioadei se trec asupra cheltuielilor perioadei.

◆ cheltuieli de desfacere, respectiv acele cheltuieli care sunt ocazionate de vânzarea produselor fabricate (cheltuieli de reclamă și publicitate, cheltuieli cu ambalajele, salariile personalului care se ocupă cu distribuția produselor etc).

După cum s-a precizat anterior, cheltuielile de desfacere se colectează în debitul contului 925 „Cheltuieli dedesfacere”, iar la sfârșitul perioadei se trec asupra cheltuielilor perioadei.

Dacă avem în vedere momentul efectuării calculului, costurile complete pot fi :

a) Costuri constatate sau efective, adică acele costuri care sunt determinate posterior faptelor care le-au angajat. În mod egal, ele pot fi denumite “costuri istorice” sau “costuri reale”. Privite prin prisma contabilității de gestiune, acestea sunt costurile de producție aferente produselor obținute, lucrărilor executate sau serviciilor prestate. Privite prin prisma contabilității financiare, aria lor de cuprindere este mai largă și îmbracă forma “costurilor perioadei”, adică a cheltuielilor opozabile veniturilor.

Revenind la contabilitatea de gestiune, costurile constatate pot îmbrăca două aspecte:

* costuri controlabile, respectiv acele costuri asupra cărora managerul locului generator de cheltuieli poate exercita urmărirea și controlul acestora, dar ele pot deveni necontrolabile la nivelul unei alte entități tehnico-organizatorice situate la același nivel ierarhic, căreia i se transmit (de exemplu, costul aferent producției sau prestațiilor secțiilor auxiliare);

* costuri necontrolabile, respectiv acele costuri asupra cărora managerul locului generator de cheltuieli nu poate interveni pentru a le influența. Altfel spus, ele reprezintă reversul costurilor controlabile.

Ceea ce trebuie reținut este faptul că toate costurile sunt însă controlabile la un nivel sau altul din cadrul întreprinderii.

Rolul costurilor efective de producție este acela de a permite verificarea sarcinilor bugetare privind nivelul costurilor diferitelor produse obținute și stabilirea cauzelor care au provocat eventualele abateri.

b) Costuri prestabilite sau antecalulate, adică acele costuri care sunt stabilite anterior faptelor care le angajează. În acest context se poate vorbi de norme, costuri standard sau de simple previziuni.

Prin urmare, costul unitar de producție antecalculat (Cupa) aferent unui produs, lucrări sau serviciu ce urmează a se obține, se determină prin antecalculul cheltuielilor ce se alocă direct pe produs, cheltuieli directe (Cd) și al cheltuielilor indirecte de producție (Cip), ce nu se alocă direct pe produs, și astfel :

$$Cupa = \sum (Cd + Cip)$$

Deși vom reveni asupra acestor problematici când vom pune în discuție metoda costurilor standard sau normate, succint putem face următoarele remarci :

Cheltuielile directe antecalulate se stabilesc pe baza normelor sau standardelor de consum și a celor de timp, precum și a prețurilor de achiziție sau tarifelor de salarizare standard sau normate.

Astfel, cheltuielile cu materiile prime și materialele directe aferente unui produs, ce reprezintă cheltuieli variabile de producție, se determină prin multiplicarea normelor sau standardelor de consum, stabilite pe feluri de materii prime și materiale, cu prețurile de aprovizionare standard.

Determinarea cheltuielilor cu salariile directe ce revin unui produs se realizează prin

ponderarea timpului normat de muncă pe unitatea de produs cu tarifele de salarizare standard pe unitatea de timp.

Contribuția unității la asigurările sociale, la fondul de șomaj etc. se determină prin aplicarea cotelor procentuale, potrivit normelor în vigoare, asupra cheltuielilor standard cu salariile directe.

Cheltuielile indirecte de producție sunt estimate mai întâi pe locuri de cheltuieli (secții, ateliere etc.), după care acestea se repartizează pe fiecare purtător de costuri fabricat în cadrul acestora, în funcție de anumite chei de repartizare.

Dacă la costul de producție al unui produs se adaugă cheltuielile generale de administrație și cheltuielile de desfășurare aferente acestuia, se obține costul complet unitar al produsului respectiv.

Determinarea unor astfel de costuri prezintă un dublu rol: sub aspectul contabilității financiare, costurile prestabilite servesc la înregistrarea produselor finite, lucrărilor și serviciilor executate în cursul lunii, până în momentul determinării costului efectiv de producție și corectarea acestuia cu diferențele de preț; sub aspectul contabilității de gestiune, constituie etalonul care trebuie atins și permite urmărirea pe parcurs a încadrării consumurilor efective în nivelul lor prestabilit, determinarea abaterilor și, pe baza acestora, luarea măsurilor corespunzătoare.

Modul în care costurile sunt tratate de Planul General de Conturi, conform reglementărilor în vigoare, conduce la o viziune foarte redusă asupra problemicii acestora, în următorul sens:

- mai întâi, accentul este pus asupra calculării costurilor, adică asupra problemelor de exactitate sau de precizie, ceea ce a avut și are drept consecință inevitabilă ideea că obiectul contabilității de gestiune se rezumă la un ansamblu de tehnici de calcul, și mai puțin asupra pertinentei costului pentru gestionare;

- alegerea obiectelor pentru care se determină costul vizează în general ceea ce este vizibil sau palpabil: produse fabricate, mijloace de exploatare, centre de responsabilități. Există însă un anumit număr de costuri care, deși prezintă interes pentru gestionari, nu sunt formalizate: intervalul de așteptare între două loturi de fabricație, un design necorespunzător sau o slabă calitate, absentismul dintr-o secție sau atelier etc. Toate aceste disfuncționalități consumă resurse (intervalul de așteptare generează cheltuieli financiare; remanierele de rebuturi mobilizează resursele umane și utilajele care ar putea fi folosite în scopul producției; absentismul conduce fie la angajarea de personal suplimentar, fie la reducerea producției). Aceste costuri nu sunt izolate, dar sunt contabilizate la același nivel ca și alte costuri și născute din masa altor costuri. Chiar dacă s-au luat măsuri de separare a “costului subactivității”, a cheltuielilor neproductive și altor costuri care nu sunt legate de fabricația produselor, aceste măsuri nu permit determinarea costurilor disfuncționalităților în mod vizibil;

- în fine, noțiunile de “cost” și “valoare” nu se diferențiază în cadrul metodelor bazate pe conceptul costurilor totale: “valoarea unui bun este dată de suma costurilor pentru obținerea lui” ca și cum toate cheltuielile ar fi automat justificate și creatoare de valoare pentru client. Se ajunge astfel la un paradox; “risipa și ineficiența sunt creatoare de valoare”. În realitate, valoarea este un rezultat al pieței, ceea ce clientul apreciază în funcție de utilitatea și calitățile produsului.

Această distincție între cost și valoare apare foarte clar în contextul precizat anterior. Pentru un produs care face obiectul vânzării, există o măsură obiectivă a valorii (prețul de vânzare), dar aceasta nu este semnificativă în toate cazurile. Care este valoarea creată de serviciul administrativ? Dar a unei formații sau unui studiu? În același sens, în cazul prestațiilor interne ale întreprinderii, problema valorii care se conservă va fi ascunsă. Nu este vorba de o ambiție de a obține o măsură precisă, fără îndoială imposibilă, ci de a administra de o manieră indirectă, sprijinindu-ne pe un sistem de indicatori de performanță. De exemplu, pentru un serviciu de facturare, numărul facturilor emise, numărul erorilor, numărul reclamațiilor de la clienți, intervalul mediu între livrarea mărfurilor și emiterea facturii vor permite aprecierea performanței în ceea ce privește costul său. Deoarece nu se poate măsura valoarea, ea trebuie

administrată.

În concluzie, este necesară o nouă viziune asupra costurilor, ca o reacție la lunga dominație a funcției financiare în întreprindere. Totodată, accentul nu trebuie pus asupra preciziei calculului, ci asupra pertinentei acestuia. Un cost este pertinent dacă el corespunde cerințelor utilizatorilor și dacă îi parvine în timpul dorit și cu o precizie satisfăcătoare, ceea ce nu înseamnă o precizie maximă. Un cost aproximativ dar obținut la cel mai bun moment va fi întotdeauna preferabil unui cost exact și tardiv. Acest deziderat este realizat în mare măsură de metodele care au la bază principiul costurilor pe activități (ABC, ABM) și a costurilor țintă.

1.4. Procedee specifice calculației costurilor

1.4.1. Determinarea costului și decontarea producției secțiilor auxiliare

Această etapă de calcul este specifică în mod deosebit secțiilor auxiliare din cadrul întreprinderii.

Secțiile auxiliare au ca obiect principal să execute anumite produse sau servicii necesare secțiilor de bază ale întreprinderii. Astfel, ele furnizează curent electric, abur, apă, execută diferite lucrări de reparații, confecționează SDV-uri, ambalaje, prestează servicii de transport etc.

Sub aspectul organizării și tehnologiei, producția secțiilor auxiliare poate fi:

◆ omogenă, atunci când se obține un singur produs sau serviciu, așa cum este cazul producției de energie electrică, apă, abur, serviciul de transport etc., iar la sfârșitul lunii nu apare producție în curs de execuție ;

◆ eterogenă, atunci când producția se compune dintr-o gamă mai largă de produse, lucrări sau servicii realizate în cadrul aceleiași secții. În acest tip de producție se încadrează atelierul de întreținere și reparații, secția de SDV-uri, matrițe, ambalaje etc. La sfârșitul perioadei își poate face apariția producția în curs de execuție aferentă produselor sau lucrărilor nefinalizate.

Deși producția secțiilor auxiliare este destinată în principal deservirii activității de bază și administrative a întreprinderii, există posibilitatea ca o parte din aceasta să se consume de secțiile producătoare înseși, o parte să se consume de celelalte secții auxiliare între care au loc livrări reciproce (de energie, de apă, abur, lucrări de reparații ș.a.m.d.) și, uneori, o parte din producția acestor secții să fie destinată livrării către alte întreprinderi.

Se pune așadar problema cunoașterii nivelului cheltuielilor la care se face decontarea producției secțiilor auxiliare, dată fiind încorporarea acestora în costurile celorlalte locuri de cheltuieli la care se urmăresc și se analizează costurile conform unor bugete de cheltuieli elaborate în acest sens.

În esență, este vorba de determinarea unui cost unitar al producției sau activității realizate, scop în care apare necesară alegerea “unității de lucru” sau de măsură a activității și care, în anumite situații, poate ușura ansamblul lucrărilor de calculație prin transformarea caracterului eterogen al producției în caracter omogen al acesteia.

În acest sens, apreciem că :

* la nivelul secțiilor omogene, unitatea de lucru poate corespunde expresiei fizice a producției (kWh, tkm, Gcal, m³ etc.), de unde se suprapune cu însuși costul pe unitatea de produs obținut;

* la nivelul secțiilor eterogene, unitățile de lucru sunt diferențiate pe feluri de activități: ore-muncitori sau ore-mașină (la atelierul mecanic, SDV-uri, matrițe), unități de produse lucrate (secția de ambalaj) sau expediate (secția de expediție), volume prelucrate etc. De precizat că în practica unităților din țara noastră nu s-au utilizat astfel de unități de măsură a activității (deși pentru o anumită parte din cheltuieli, Reglementările contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, prevăd măsurarea activității în ore) ci s-a procedat și se procedează la o calculație propriu-zisă și de decontare a producției pe destinațiile corespunzătoare, la nivelul costului efectiv, ceea ce dă o notă în plus de tardivitate a lucrărilor de

calculație și la un volum sporit de lucru.

Problema pusă în discuție implică parcurgerea unor etape, într-o anumită ordine logică de succesiune, pentru determinarea costului producției obținute și decontarea acesteia, aspect pe care îl vom descrie așa cum îl regăsim în practica țării noastre la ora actuală.

a. Consumul propriu. La secțiile auxiliare cu producție omogenă, la sfârșitul lunii, producția obținută se determină cu ajutorul aparatelor de măsură și din aceasta se scade cantitatea consumată pentru nevoi proprii. Diferența se decontează pe seama celorlalte secții consumatoare la nivelul costului efectiv.

La secțiile cu producție eterogenă, cheltuielile aferente producției proprii (consumul propriu) vor majora cheltuielile de regie ale acestora, de unde se vor repartiza asupra comenzilor executate sau în curs de execuție aferente altor locuri beneficiare.

După cum se observă, și într-un caz și în celălalt, consumul intern este suportat prin costuri de locurile beneficiare, altele decât cele care au produs, executat lucrări sau au prestat servicii.

b. Separarea cheltuielilor incluse în costul producției auxiliare de cheltuielile care se recunosc în cheltuielile perioadei. Indiferent de natura activității, omogenă sau eterogenă, cheltuielile colectate la nivelul unei secții se grupează în cheltuieli directe și cheltuieli indirecte și se înregistrează în documentele de colectare a cheltuielilor ca atare. La rândul lor, cheltuielile indirecte, similar celor de la nivelul secțiilor de bază, se grupează în regia variabilă de producție și regia fixă de producție.

Pentru repartizarea regiei fixe asupra costurilor de producție se ia în considerare gradul de realizare a capacității normale de producție, în raport cu care aceasta se repartizează proporțional. Acest aspect ce va fi prezentat în detaliu la repartizarea cheltuielilor indirecte de producție. Regia fixă nealocată este exclusă din costul producției și recunoscută drept cheltuială în contul de profit și pierdere în perioada în care a apărut

c. Decontarea serviciilor reciproce dintre secțiile auxiliare. În cazul în care secțiile auxiliare intră în prestații reciproce, calculul costului unitar nu se poate face decât după înregistrarea și a celorlalte cheltuieli ocazionate de consumurile livrate de secțiile auxiliare furnizoare. De exemplu, centrala electrică livrează atelierului mecanic energie electrică, iar la rândul lui atelierul mecanic execută lucrări de reparații pentru centrala electrică, de unde apare o intercon condiționare în stabilirea costurilor ce trebuie decontate.

În practică se cunosc mai multe procedee de determinare și decontare a costului producției secțiilor auxiliare cu activitate interdependentă, și anume :

1. Procedeele neluării în calcul a prestațiilor reciproce

Acest procedeu este utilizat în lucrările de previziune pe termen lung și în antecalculațiile de preț la produsele noi.

2. Procedeele evaluării prestațiilor reciproce la cost prestabilit

Procedeele evaluării prestațiilor reciproce la cost prestabilit este utilizat în etapa de stabilire a bugetelor de cheltuieli, de regulă indicat în cazul secțiilor cu activitate omogenă.

3. Procedeele reiterării sau al calculelor iterative

Procedeele reiterării sau al calculelor iterative este utilizat în decontarea prestațiilor reciproce dintre secțiile cu producție omogenă.

În esență acest procedeu presupune efectuarea unor calcule repetate și succesive de preluare de către secțiile beneficiare a unor cote-părți din cheltuielile secțiilor furnizoare și care sunt proporționale cu volumul producției preluate. Repetarea calculelor se face până în momentul în care se obțin rezultate ce denotă influențe reciproce de neglijat.

Pentru aplicarea acestui procedeu este necesar să se respecte următoarea ordine de calcule :

- se determină ponderea producției livrate fiecărei secții auxiliare beneficiare, raportând cantitatea livrată la totalul producției realizate de secția auxiliară furnizoare;
- coeficienții sau ponderile calculate se aplică succesiv la cheltuielile înregistrate la secția

auxiliară furnizoare, obținându-se cheltuielile aferente producției livrate fiecărei secții auxiliare beneficiare. Calculele se reiau până ce diferențele care apar la nivelul secției auxiliare furnizoare și care reprezintă preluări de cote de cheltuieli în sistemul prestațiilor reciproce nu mai sunt semnificative pentru nivelul costului;

- calculul costului pe unitatea de produs, cu care se decontează producția destinată secțiilor principale de producție sau sectoarelor de cheltuieli din cadrul întreprinderii, se determină conform relației :

$$C_u = \frac{Ch_i + Ch_p - Ch_l}{Q - \sum q_l}$$

în care :

Ch_i - cheltuieli inițiale ale secției auxiliare furnizoare, înregistrate înainte de începerea decontărilor reciproce

Ch_p - cheltuieli aferente producției preluate în sistemul prestațiilor reciproce

Ch_l - cheltuieli aferente producției livrate în sistemul prestațiilor reciproce

Q - cantitatea de producție obținută (mai puțin consumul propriu) de secția auxiliară furnizoare și destinată decontărilor către alte secții auxiliare beneficiare

q_l - cantitatea de producție livrată de secția auxiliară furnizoare în sistemul prestațiilor reciproce.

4. Combinații de procedee bazate pe o anumită ordine de succesiune a calculelor De regulă, în activitatea practică, în relațiile de decontare reciprocă intră nu numai secții cu producție omogenă, dar și cele cu producție eterogenă, motiv pentru care producția nu se mai poate exprima cantitativ printr-un singur fel de unitate de măsură fizică. În acest caz se impun utilizarea mai multor procedee și respectarea unei anumite ordini de succesiune a lucrărilor de decontare, la baza căreia stau legăturile tehnologice.

Ordinea de succesiune a calculelor este următoarea :

- decontarea producției interdependente se începe de la secțiile omogene către cele cu activitate eterogenă, evaluarea făcându-se la un cost prestabilit (costul standard sau costul efectiv al lunii precedente) ;

- se determină costul unitar și se decontează producția secțiilor auxiliare cu activitate eterogenă care se găsesc numai în calitate de secții furnizoare sau a celor care nu au intrat în sistemul relațiilor reciproce ;

- se continuă cu secțiile auxiliare care furnizează cele mai mari cantități de produse sau care au primit cele mai mici cantități ;

- se încheie decontarea cu secțiile care au furnizat cele mai mici cantități de produse sau servicii, în schimb au primit cele mai multe prestații.

În ultimele două etape enunțate, pentru calculul costului unitar se folosește formula de calcul de la reiterare.

În respectarea acestei ordini se asigură secțiilor cu producție variată decontarea unor anumite cantități de produse sau servicii la un cost convențional, cu un calcul mai puțin exact al costului unitar al produselor și serviciilor ce constituie obiectul activității diferitelor secții auxiliare.

1.4.2. Repartizarea cheltuielilor indirecte de producție asupra costului produselor fabricate în cadrul activităților de bază

Conform practicii actuale, în situația în care întreprinderea dispune de o producție eterogenă, cheltuielile indirecte, indiferent de conținutul și natura lor, sunt repartizate la sfârșitul lunii în scopul obținerii costului pe produs, lucrare, serviciu, semifabricat sau comandă, în structura acestora.

Metodologic, cheltuielile indirecte se repartizează pe baza procedurii suplimentării, majorării sau adăugirii de cote de cheltuieli.

Procedeul presupune alegerea convențională a unui element ce îndeplinește funcția de criteriu, cheie sau bază de repartizare și care asigură un raport de cauzalitate cu cheltuiala de repartizat.

Pe baza criteriilor de repartizare se calculează coeficienții de suplimentare \mathbf{K}_s , raportând cheltuielile indirecte de repartizat, în cauză, la mărimea totală a bazei de repartizat (\mathbf{B}_r) aleasă și care se obține prin însumarea bazelor sau criteriilor individuale (\mathbf{b}_i). Coeficienții stabiliți se ponderează cu mărimea criteriilor individuale aferente produselor, lucrărilor sau serviciilor, indiferent de gradul de finisare a acestora, obținându-se cota din cheltuielile indirecte ce s-a repartizat la acest nivel.

Sintetizând cele expuse, rezultă următorul model matematic de stabilire a coeficienților de repartizare:

$$\mathbf{K}_s = \frac{\mathbf{Ch}_r}{\mathbf{B}_r}$$

în care: $\mathbf{B}_r = b_1 + b_2 + \dots + b_i + \dots + b_n$

Repartizarea pe produs, lucrare sau serviciu :

$$\mathbf{R}_p = \mathbf{K}_s \times \mathbf{b}_i, \quad \text{cu condiția ca} \quad \sum_{i=1}^n \mathbf{R}_p = \mathbf{Ch}_r$$

Dacă în relația de repartizare a cheltuielilor indirecte pe produs (\mathbf{R}_p) vom înlocui pe \mathbf{K}_s cu expresia de calcul a acestuia, se ajunge la un alt mod de exprimare a calculului de delimitare a cheltuielilor, mult mai avantajos datorită stabilității în timp a rapoartelor determinate, dacă baza de repartizare este reprezentată de o mărime tehnică. Astfel,

$$\mathbf{R}_p = \mathbf{K}_s \times \mathbf{b}_i \Leftrightarrow \frac{\mathbf{Ch}_r}{\mathbf{B}_r} \times \mathbf{b}_i \Leftrightarrow \frac{\mathbf{b}_i}{\mathbf{B}_r} \times \mathbf{Ch}_r$$

în care raportul b_i / B_r reprezintă ponderea bazei individuale în totalul bazei de repartizare, pondere ce se poate exprima în formă relativă (indice) sau în cotă procentuală dacă raportul se amplifică cu 100, de unde și denumirea de “procedeul suplimentării - varianta cifrelor relative de structură”.

Procedeul în sine, indiferent de varianta aplicată, este simplu. Se impun însă anumite precizări în ceea ce privește modalitatea de repartizare a cheltuielilor indirecte și ordinea de repartizare a acestora în funcție de scopul urmărit .

1.4.2.1. Modalitatea de repartizare a cheltuielilor indirecte

Vorbind despre conținutul cheltuielilor indirecte, precizăm că acestea cuprind:

- regia fixă de producție formată din costurile indirecte care rămân relativ constante, indiferent de modul de variație al volumului producției, cum ar fi : amortizarea utilajelor și echipamentelor, întreținerea secțiilor și utilajelor, cheltuielile cu administrația secțiilor;
- regia variabilă de producție, formată din acele cheltuieli indirecte de producție care se modifică în raport cu variația volumului producției (costuri indirecte cu materialele și cu forța de muncă).

Repartizarea valorii regiei fixe asupra costurilor de producție aferente produselor obținute se face pe baza capacității normale de producție, iar regia fixă nealocată va fi recunoscută drept cheltuială în perioada în care a apărut. Regia variabilă nu ridică probleme deoarece se alocă costurilor în totalitate.

Prin urmare se ridică problema modului de stabilire a regiei fixe care urmează a se repartiza asupra costurilor de producție aferente produselor și, în acest scop, este necesar să facem unele referiri la noțiunea de capacitate de producție.

Determinarea activității normale sau a capacității normale este o problemă delicată, deoarece, în multe situații, practica infirmă teoria.

Din punct de vedere teoretic, putem discuta de două tipuri de capacități:

- capacitatea nominală sau teoretică exprimată prin numărul total de ore de producție, dacă unitatea ar lucra în “foc continuu”;

- capacitatea normală, respectiv producția fizică exprimată în ore, determinată prin diminuarea capacității teoretice (nominale) cu timpii aferenți întreruperilor personalului de lucru, cu întreruperile inevitabile aferente reparațiilor, timpii aferenți inventarelor etc.

Așadar, capacitatea normală este mai mică decât capacitatea teoretică sau nominală.

Alături de cele două noțiuni, se pune problema capacității reale. Capacitatea reală, teoretic, trebuie să corespundă utilizării unei capacități normale, altfel spus, capacitatea reală este o capacitate normală de producție.

Practic, volumul producției trebuie determinat pe baza volumului posibil al vânzărilor, ceea ce conduce la determinarea unei capacități diferite față de capacitatea normală. Pe de altă parte există procese de fabricație ce implică o înlănțuire în serie a atelierelor sau a secțiilor de producție și ale căror capacități de producție normale pot fi diferite.

În astfel de situații, atelierul sau secția care prezintă capacitatea cea mai scăzută constituie o “ștrangulare” și impune de fapt nivelul de producție celorlalte ateliere sau secții situate în amonte sau aval. Ne aflăm în fața unei “capacități de structură”, iar subactivitatea care se manifestă poate fi măsurată în termeni de cost.

Pe de altă parte, însăși întreprinderea, din diferite motive de ordin conjunctural, poate să-și programeze o capacitate inferioară celei normale. Apare astfel “o capacitate sau o activitate programată”.

Problema care se ridică este aceea cum determinăm capacitatea reală în etapa de derulare a activității? Pe baza timpului de funcționare a utilajelor sau pe baza timpului de prezență la lucru a muncitorilor?

Dacă avem în vedere modul cum am definit capacitatea, se desprinde ideea că este necesară o corelare a celor două categorii de timp. În acest sens vor fi necesare o evidență operativă a timpului de funcționare a utilajelor și stabilirea unei relații între timpul de lucru al muncitorilor și timpul de funcționare a utilajelor.

Pentru aceasta, se vor deduce timpii neproductivi și se va multiplica diferența printr-un coeficient determinat de către serviciul tehnic.

Problema determinării capacității de producție este mult simplificată în cazul producției perfect omogene deoarece, pentru exprimarea acesteia, se poate utiliza ca unitate de măsură (în locul numărului de ore) unitatea fizică de măsură a producției obținute.

Indiferent de modul de exprimare, rezultă, că în etapa de derulare a activității, este necesară analiza influenței pe care o produce nivelul de activitate asupra costurilor.

Pentru a elimina incidența variațiilor volumului de activitate și pentru a menține costul constant la nivelul capacității normale, este suficient de a considera că regia fixă de producție trebuie repartizată numai asupra capacității normale adică este necesară o repartizare rațională a cheltuielilor fixe sau de structură, pe baza unui coeficient denumit “coeficient de imputare rațională”, conform următoarei relații de determinare:

$$C_{ir} = \frac{AR}{AN}, \quad \text{în care:}$$

C_{ir} - coeficient de imputare rațională;

AR - activitate reală;

AN – activitate normală.

Coeficientul de repartizare rațională determinat se aplică asupra regiei fixe de producție obținându-se suma care se trece asupra costurilor de producție, fie printr-o alocare globală în cazul producției omogene, fie prin repartizare conform principiului procedurii suplimentării, în cazul producției eterogene.

Regia fixă care este recunoscută drept cheltuială a perioadei se determină pe baza relației

:

$$\text{Regia fixă aferentă perioadei} = \text{Regia fixă de producție} \left(1 - \frac{AR}{AN}\right)$$

sau

$$\text{Regia fixă aferentă perioadei} = \text{Regia fixă de producție} (1 - \text{Cir})$$

Având în vedere cele precizate, se desprinde ideea că cheltuielile indirecte de producție care se repartizează asupra costului produselor obținute în cursul perioadei, se determină astfel :

Regia variabilă de producție + Regia fixă de producție inclusă rațional în costul produselor = Cheltuieli indirecte ce se repartizează asupra costului produselor

1.4.2.2. Ordinea de repartizare a cheltuielilor indirecte și contabilizarea acestora

Având în vedere precizările OMFP nr. 1826/2003, privind necesitatea determinării celor trei categorii de costuri (de achiziție, de producție și de distribuție), precum și necesitatea determinării costului complet, rezultă că se poate institui o anumită ordine de repartizare a cheltuielilor indirecte, după cum urmează :

◆ cheltuielile de achiziție (stocare), delimitate la nivelul subdiviziunii administrative (depozite sau magazine de materiale), inclusiv cheltuielile cu întreținerea și funcționarea aparatului de aprovizionare, precum și a bazei tehnico-materiale corespunzătoare, se repartizează pe produse în funcție de valoarea materialelor consumate. Acest calcul este posibil și logic dacă avem în vedere faptul că în conținutul cheltuielilor de achiziție s-au cuprins (delimitat) numai cheltuielile aferente consumurilor, iar celelalte componente sunt desprinse din actuala concepție de delimitare a cheltuielilor generale ale întreprinderii și care la finele perioadei de gestiune se repartizează pe produsele executate . Altfel spus, dacă ținem seama de cerințele impuse în concordanță cu practica internațională, ar însemna o delimitare sau o evidențiere distinctă a cheltuielilor de achiziție din masa cheltuielilor generale de administrație în care se cuprind în prezent. Cum Reglementările contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate nu fac o astfel de diferențiere, repartizarea distinctă a cheltuielilor de achiziție (stocare) rămâne opțională; de regulă ele rămân incluse în cheltuielile generale de administrație și se cuprind numai în costul complet.

◆ cheltuielile indirecte de producție (denumite și de prelucrare sau de fabricație) se repartizează asupra produselor, semifabricatelor, comenzilor, lucrărilor sau serviciilor executate în cursul lunii, după actuala concepție, proporțional cu valoarea: costurilor directe înregistrate, a salariilor directe, a materialelor directe, a cantităților obținute din fiecare tip etc., în raport de specificul ramurii și particularitățile procesului tehnologic;

◆ cheltuielile administrative și financiare (dobânzile bancare la întreprinderile cu ciclu lung de fabricație) se repartizează pe aceiași purtători de costuri, ca și celelalte cheltuieli indirecte, proporțional cu costul de producție (de fabricație sau de secție) determinat cu ocazia determinării costului complet pe unitatea de produs, altfel ele sunt considerate cheltuieli ale perioadei ;

◆ cheltuielile de distribuție se repartizează asupra produselor fabricate și destinate vânzării, proporțional cu nivelul costurilor de producție sau a cantităților vândute, în raport de natura producției, atunci când se determină costul complet pe unitatea de produs, altfel sunt considerate cheltuieli ale perioadei.

Sub aspectul contabilității de gestiune, cheltuielile de distribuție se repartizează în totalitate într-o perioadă de gestiune, având în vedere faptul că determinarea și delimitarea cheltuielilor de desfacere, ca și în cazul celor de aprovizionare, se fac în concordanță cu vânzarea și nu cu producția, iar restul cheltuielilor componente au aspect de interes general și administrativ-gospodăresc.

Pentru a câștiga timp, coeficienții de repartizare sunt câteodată stabiliți pe baza elementelor perioadei precedente, mai ales când producția este stabilă. În altă ordine de idei, pot

fi utilizate criteriile combinate sau coeficienți empirici. Aceste metode sunt arbitrare și pot cauza concurenței dintre întreprinderi, deoarece, folosind metode diferite de repartizare, ele vor fixa prețuri diferite pentru același fel de produs, iar raportul prețurilor va fi invers proporțional și la celelalte produse, riscând astfel vânzarea produselor care conțin cote ridicate de cheltuieli indirecte.

Oricare dintre metodele de repartizare a cheltuielilor indirecte, în fond, este arbitrară. Acest inconvenient poate fi redus printr-un studiu prealabil al cheltuielilor la nivelul secțiilor de producție și calculul costului unității de măsură a activității.

Costul unității de măsură a activității permite, pe de o parte, caracterizarea activității fiecărei secții sau loc de cheltuială și, în consecință, proporția în care variază cheltuielile unui centru de activitate, iar pe de altă parte, repartizarea cheltuielilor centrului de analiză asupra purtătorilor de costuri.

Practic, nu se modifică cu nimic principiul de repartizare a cheltuielilor indirecte, dar, utilizând drept criteriu de repartizare expresia fizică a activității desfășurate, costul unității de măsură facilitează stabilirea responsabilităților în evoluția acestor cheltuieli. În această optică, cheltuielile indirecte fiind legate de o unitate de măsură a activității, se vor repartiza mult mai logic în costul produselor.

1.4.3. Determinarea producției în curs și reflectarea ei în contabilitate

Determinarea cantitativă și valorică a producției în curs de execuție constituie o etapă premergătoare determinării costului unitar și prezintă o importanță deosebită pentru determinarea corectă a nivelului costului de producție și, implicit, a rezultatelor financiare finale de care depinde prosperitatea întreprinderii.

Producția în curs de execuție, cunoscută în limbajul practic și sub denumirea de “producție neterminată”, este specifică, în general, tuturor activităților desfășurate, cu deosebirea că, în unele situații, din punct de vedere fizic, volumul acesteia rămâne constant la finele perioadei și, prin urmare, ea nu influențează calculul costului producției finite. Acest aspect este caracteristic întreprinderilor cu producție de masă, în timp ce la întreprinderile cu producție individuală sau de serie se manifestă fluctuația producției neterminate de la o perioadă de gestiune la alta și, deci, apare necesitatea stabilirii ei.

1.4.3.1. Determinarea cantitativă a producției în curs de execuție

Determinarea cantitativă a producției în curs de execuție se realizează în conformitate cu prevederile OMFP 2861/2009 pentru aprobarea normelor privind organizarea și efectuarea inventarierii elementelor de natura activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 704 din 20 octombrie 2009.

Pentru determinarea producției neterminate are loc inventarierea stocurilor de produse în curs de fabricație și care, în raport de particularitățile procesului tehnologic, se poate realiza:

- pe stadii succesive de transformare a materiilor prime în semifabricate și produse ;
- pe piese și operații.

În acest scop are loc recepția tuturor reperelor, subansamblelor, semifabricatelor terminate până în momentul inventarierii și depozitarea lor separată, după care se procedează la aranjarea pe loturi omogene a diferitelor repere, subansamble, părți din care este formată producția neterminată și etichetarea loturilor respective în cadrul comenzilor sau fazelor. În continuare se procedează la cântărirea, măsurarea, numărarea loturilor de repere, piese, subansamble, semifabricate, produse incomplete și înscrierea lor în listele de inventariere. Stadiul de prelucrare a materiilor prime aflate pe mașini se determină în raport de datele evidenței operative, de capacitatea instalațiilor sau se aproximează.

1.4.3.2. Evaluarea producției în curs de execuție

Evaluarea producției în curs de execuție se poate realiza prin utilizarea mai multor procedee, mai mult sau mai puțin exacte, printre care :

- Evaluarea în raport de gradul de finisare tehnică
- Evaluarea pe piese și operații
- Evaluarea pe baza costului mediu al unei ore-muncitor normate

Evaluarea în raport de gradul de finisare tehnică

Acest procedeu poate fi aplicat în mod simplist, ținând seama de gradul mediu de finisare tehnică a loturilor aflate în curs de execuție, adică în mod global, sau, în mod forfetar, pe fiecare componentă a costului de producție. De o manieră generală, aceste procedee se prezintă astfel :

a) Evaluarea globală în raport de gradul de finisare tehnică implică stabilirea acestui grad sub formă procentuală concomitent cu momentul stabilirii faptice a stocurilor. Procentul stabilit se înmulțește cu costul prestabilit sau cu cel efectiv din perioada precedentă, având în vedere structura de formare a acestuia. De remarcat că acest procedeu nu ține seama de faptul că materiile prime intervin în totalitate la începutul procesului tehnologic și nu în cota procentuală stabilită.

b) Evaluarea forfetară, pe fiecare componentă a costurilor

Utilizarea acestui procedeu elimină neajunsurile semnalate la procedeu precedent, în sensul că, are în vedere aspectul intervenției materiilor prime în prima fază tehnologică și procedează la corectarea, în raport de gradul de finisare, numai a manoperei directe și a cheltuielilor generate de secțiile de fabricație.

Utilizarea metodei de evaluare forfetară pe fiecare componentă a costurilor a producției în curs de execuție prezintă avantajul înlăturării erorilor de decizie, în special a celor legate de politica prețurilor.

Evaluarea pe piese și operații

Procedeu este specific industriei construcțiilor de mașini, iar pentru aplicarea lui se pornește de la fișa tehnologică în care sunt precizate consumurile specifice de materii prime, materiale auxiliare directe și de manoperă care se evaluează, corespunzător fiecărui stadiu de finisare, în raport de succesiunea operațiilor.

Stocurile constatate la inventariere se ponderează cu cheltuielile unitare prevăzute în fișele tehnologice, după care se adaugă cheltuielile indirecte de fabricație în cotele previzionate sau efective (dacă au fost determinate), folosind procedeu suplimentării.

După cum se observă, în esență, este vorba de o evaluare la costul standard al producției neterminate și nu la costul efectiv al acesteia. Acest aspect prezintă dezavantajul că abaterile de cheltuieli, indiferent de semnificația lor, vor fi preluate de producția finită. Cu toate dezavantajele pe care le prezintă, este procedeu cel mai utilizat în practica întreprinderilor care au organizată contabilitate de gestiune, fiind un rezultat al experienței acumulate de către practicieni, dar care contravine legii contabilității, care impune evaluarea producției neterminate la cost efectiv de producție.

Evaluarea pe baza costului mediu al unei ore-muncitor normate

Acest procedeu poate fi utilizat în cazul în care toate părțile componente ale unui produs prezintă aproximativ aceeași structură a costului.

Aplicarea acestui procedeu presupune, în primul rând, transformarea stocurilor de

producție neterminată, precum și a celor finite, în ore-muncitori, pe feluri de produse și calculul costului unei ore-muncitori, pentru fiecare produs, conform prevederilor din fișa tehnologică. În al doilea rând, costul unei ore-muncitor se ponderează cu numărul de ore aferente producției neterminate.

Deși acest procedeu conduce la un calcul mult mai exact al valorii producției neterminate, prezintă dezavantajul unui volum ridicat de muncă în scopul transformării întregii producții, indiferent de gradul de finisare a acesteia, în ore-muncitori și, totodată, ca și procedeu gradului de finisare, nu ține seama de intervenția în totalitate a costurilor cu materia primă.

Indiferent de modalitatea de evaluare, valoarea producției neterminate de la începutul perioadei se însumează la cheltuielile efectuate în cursul lunii, iar cea de la sfârșitul perioadei se scade din cheltuielile înregistrate.

1.4.4. Determinarea costului de producție efectiv pentru întreaga producție și pe unitatea de produs

La nivelul întregii producții, costul de producție este format din cheltuielile directe de producție: materii prime, materiale consumabile etc., cheltuieli privind energia și apa, cheltuieli directe cu manopera (cheltuieli cu plata remunerațiilor cuvenite personalului direct productiv, plata contribuției unității la asigurările sociale, contribuția unității pentru ajutorul de șomaj, aferente acestora etc), precum și cota cheltuielilor indirecte de producție alocate în mod rațional ca fiind legate de fabricația acestora. Toate aceste cheltuieli sunt influențate, acolo unde este cazul, de valoarea producției în curs de execuție, așa cum s-a prezentat anterior.

Nu s-au inclus în costul de producție al bunurilor cheltuielile neproductive (consumul de materii prime și materiale consumabile peste limitele normal admise), cheltuielile aferente lipsurilor în gestiune.

De asemenea, includerea cheltuielilor indirecte de producție în costul bunurilor s-a efectuat în funcție de gradul de realizare a capacității normale de producție, cheltuielile fixe nealocate fiind recunoscute în categoria cheltuielilor în contul de profit și pierdere în perioadele în care au apărut, afectând costurile perioadei.

În costul de producție efectiv de producție nu se cuprind cheltuielile generale de administrație și cheltuielile de desfacere, acestea fiind incluse în costurile perioadei. De precizat însă, că aceste cheltuieli sunt luate în considerare la stabilirea costului complet al producției.

Pe unitatea de produs, determinarea costului unitar se face în mod diferențiat, în raport de numărul produselor fabricate, de importanța și caracterul lor, de corelația care există între produse și cheltuielile de producție.

În principiu, costul unitar se determină ca raport între totalul cheltuielilor colectate și cantitatea de produse obținută, conform următoarei relații matematice :

$$C_u = \frac{Ch}{Q}$$

În activitatea întreprinderilor, în realitate, pot apărea diverse situații ca urmare a faptului că producția perfect omogenă se regăsește la nivelul unui număr foarte restrâns de activități.

În acest context, modelul de calcul al costului, denumit și procedeu diviziunii simple, în individualitatea lui se folosește mai rar, dar foarte frecvent apare utilizat în combinații cu alte procedee. Altfel spus, în raport de particularitățile procesului tehnologic și structurii producției, pentru calculul costului se folosesc o serie de procedee adecvate, dar care, se reduc în final la procedeu diviziunii simple.

1.4.4.1. Calculul costului în condițiile producției cuplate

La întreprinderile cu producție cuplată, simultană sau asociată, mai ales când produsele obținute sunt considerate în totalitate ca fiind produse principale (cu valori de utilitate foarte

apropiate), se folosește procedeul cantitativ. Acest procedeu este specific proceselor tehnologice de fabricare a sodiei caustice, semicocsului, sodării-neutralizării produselor petroliere etc.

În esență, procedeul presupune calculul unui cost mediu pe produs cu ajutorul procedurii diviziunii simple și recalcularea costului unitar pentru produsele care prezintă pierderi tehnologice.

Pentru aceasta, pe baza bilanțurilor tehnologice de materiale care stau la baza proceselor de fabricație, se stabilesc cantitățile teoretice rezultate în urma reacțiilor chimice, în raport cu care se determină costul mediu pe baza relației :

$$\bar{C} = \frac{Ch}{\sum_{i=1}^n qt_i}$$

în care:

C - costul mediu

qt - cantitatea teoretică dintr-un produs

i = 1 ÷ n - felul produsului

Produsele care prezintă pierderi tehnologice în momentul captării, lichefierii sau îmbutelierii impun recalcularea costului mediu în raport de cantitatea fizică efectiv depozitată, obținându-se astfel costul real (efectiv) al produsului destinat vânzării, conform următoarei relații matematice :

$$C_u = \frac{\bar{C}xqt}{qt - pt}$$

în care :

pt - pierdere tehnologică.

Pentru restul produselor, costul mediu este în același timp și cost efectiv.

1.4.4.2. Calculul costului în condițiile obținerii de produse reziduale

Produsele reziduale rezultate din procesul de producție influențează calculul costului în raport de importanța pe care acestea o au. Prin produse reziduale se înțeleg deșeurile și rebuturile, care, în raport de utilitatea lor, pot fi inutilizabile sau utilizabile.

a) Produsele reziduale inutilizabile, fie datorită gradului de toxicitate, fie datorită inutilității lor sociale, nu au valoare.

Astfel de produse sunt rezultatul inerent al procesului de producție și, în limbajul practic, sunt denumite deșeuri.

Neavând valoare, nu se înregistrează și nici nu afectează calculul costului. În schimb, dacă antrenează cheltuieli de transport, manipulare, depozitare temporară, distrugere, aceste cheltuieli sunt înglobate în costul producției finite și prin urmare se vor suporta proporțional de fiecare unitate de produs finit obținut.

b) Produsele reziduale utilizabile îmbracă forma fie a deșeurilor recuperabile și re folosibile, fie a rebuturilor remaniabile. Valorificarea lor se poate face fie prin vânzare, fie prin reutilizare în întreprindere.

Când produsele reziduale se vând, acestea se valorifică la prețul de vânzare cu care se va micșora costul total de producție.

Când produsele reziduale se reutilizează în întreprindere, ele se valorifică fie la prețul pieței, fie la un preț stabilit, denumit “preț forfetar”. Valoarea lor micșorează costul produselor finite de la care s-au obținut și majorează costul produselor finite la care se reutilizează.

Indiferent de modalitatea de valorificare, pentru produsul finit de la care s-au obținut, costul unitar se calculează după “procedeul valorii rămase”, conform relației:

$$C_u = \frac{Ch - Ch_{qr}}{Q}$$

în care:

Ch - cheltuielile totale de producție

Ch_{qr} - cheltuieli aferente producției reziduale, respectiv producția reziduală exprimată în preț posibil de valorificare

Q - cantitatea de produs finit obținută

1.4.4.3. Calculul costului în condițiile obținerii de subproduse

Subprodusele sau produsele secundare rezultă concomitent cu producția principală, în mod firesc, datorită specificului procesului tehnologic (de exemplu, melasa la fabricarea zahărului, șroturile de floarea soarelui la fabricarea uleiului, gazul de sondă, gazul de cocs etc.).

În raport de importanța sau de utilitatea lor socială, subprodusele pot fi tratate ca deșeuri sau ca produse finite.

a) Subprodusele cu valoare de deșeuri sunt specifice industriei alimentare, situație în care se folosește “procedeul valorii rămase”, ponderea producției secundare fiind scăzută, sub 30%. În principiu, modelul matematic de calcul al costului produsului principal, conform acestui procedeu, este :

$$C_u = \frac{Ch - Ch_s}{Q}$$

în care Ch_s reprezintă valoarea producției secundare, pentru care se ridică problema evaluării acesteia.

Evaluarea produselor secundare se face în mod diferit, în funcție de condițiile de valorificare a acestora. Astfel, dacă produsele se vând în stadiul în care rezultă, valoarea lor este dată de prețul negociat sau de piață la care pot fi valorificate. În cazul în care pentru vânzarea produselor secundare sunt necesare operații suplimentare de îmbunătățire a calității, evaluarea se face la un preț forfetar plecând de la prețul de vânzare.

Prețul forfetar al produselor secundare se formează astfel: prețul de piață al subprodusului se micșorează cu o cotă procentuală estimată de beneficiu și de cheltuieli de distribuție; la rezultatul obținut se adaugă costul eventualelor tratamente complementare (îmbunătățiri tehnologice) în scopul valorificării, constând din anumite consumuri materiale, manoperă și cheltuieli indirecte.

Valoarea astfel determinată, sau valoarea la preț negociat, în funcție de particularitățile producției secundare, se scade din totalul cheltuielilor înregistrate, obținându-se costul producției principale, conform modelului de calcul prezentat.

b) Subprodusele cu valoare de produse finite sunt specifice acelor ramuri de activitate în cadrul cărora producția secundară depășește 30% din volumul total de activitate, cum ar fi cazul hidrocentralelor, industriei extractive de petrol și gaze, industriei cocso-chimice etc., situație în care se determină cost pe unitatea de produs ca și în cazul producției principale.

Pentru calculul costului, dată fiind expresia diferită a unităților de măsură pentru cele două categorii de produse (principale și secundare), se aplică procedeul “randamentelor” sau “echivalării producției secundare cu o cantitate de produs principal”.

La baza calculelor costului unitar stă procedeul de transformare a producției secundare în produs principal, fie utilizând anumite mărimi standard (de exemplu, 1000 m³ gaz de sondă = 1 tonă de țiței ; 2000 m³ gaz de cocs = 1 tonă de cocs), fie pe baza unor calcule tehnice de transformare (așa cum este cazul hidrocentralelor, unde apa neuzinată și livrată terților se transformă convențional în cantitate de energie electrică).

Indiferent însă de modul de transformare a producției secundare în produs principal, se parcurg următoarele etape:

- se calculează cheltuielile aferente producției secundare conform relației:

$$Ch_s = \frac{Ch}{qp + qsp} \cdot xqsp$$

în care :

- Ch_s - cheltuieli aferente producției secundare
 q_{sp} - producția secundară transformată în principală
 q_p - cantitate de producție principală obținută
 - se determină costul unitar aferent produsului principal

$$C_u = \frac{Ch - Ch_s}{q_p}$$

- se determină costul unitar aferent producției secundare exprimată în unități naturale :

$$C_{u(s)} = \frac{Ch_s}{q_s}$$

în care q_s reprezintă producția secundară exprimată în unități de măsură naturale, iar Ch_s cheltuielile aferente producției secundare determinate în prima etapă.

1.4.4.4. Calculul costului în condițiile producției sorto-tip și sorto-dimensionale

Existența tehnologiilor de fabricație, în condițiile cărora, din aceeași materie primă se obțin produse care se deosebesc între ele prin format, dimensiuni, proprietăți tehnologice și chimice, face imposibilă identificarea costurilor directe pe fiecare fel de produs în parte. De regulă, cheltuielile se pot identifica pe grupe de produse, motiv pentru care se pune problema găsirii unor procedee prin intermediul cărora să se poată diferenția cheltuielile de producție pe feluri de produse.

Aceste aspecte ale determinării costurilor pe unitatea de produs le regăsim în industria sticlei, geamurilor, sârmei, panificației, marochinării, încălțăminte, confecțiilor etc.

În astfel de condiții, se pune problema omogenizării producției, prin echivalarea ei cu unul sau mai multe criterii comune tuturor produselor la nivelul căreia se poate determina un cost convențional și, prin acesta, gradul de participare al fiecărui fel de produs în totalul cheltuielilor de producție. Procedeele utilizate poartă numele de "procedeele cifrelor de echivalență".

În principiu, procedeele cifrelor de echivalență presupune determinarea unor caracteristici (parametri) comune tuturor sorturilor care se obțin, diferențiate în același timp ca nivel de la un produs la altul, caracteristici care stau la baza omogenizării producției în scopul diferențierii cheltuielilor.

Criteriile de echivalare, respectiv caracteristicile (parametri), pot fi de natură tehnică (greutate, lungime, suprafață, densitate, timp de prelucrare, consum specific de materii prime sau de manoperă etc.), sau de natură economică (valoarea materiilor prime consumate, salarii directe, cost de producție sau de fabricație, preț de vânzare al produselor etc.).

Problema care se pune este cea referitoare la întrebarea: atunci când dispunem de mai multe caracteristici comune, care caracteristică se alege pentru omogenizarea producției și diferențierea cheltuielilor ?

În funcție de sfera de cuprindere și de criteriile de referință urmărite, s-au conturat două variante ale procedeele :

- varianta cifrelor de echivalență simple;
- varianta cifrelor de echivalență complexe.

Indiferent de varianta pentru care se optează, aplicarea procedeele presupune parcurgerea următoarelor etape :

a) Determinarea cantităților echivalente (qe) pe fiecare fel de produs, în raport de una sau mai multe caracteristici comune tuturor produselor (e), conform relației :

$$qe_i = q_i \times e_i$$

în care : i = felul produsului

q_i = cantitatea fizică

b) Calculul costului unității echivalente (C_{ue}), ca raport între totalitatea cheltuielilor colectate la nivelul grupei de produse și suma cantităților echivalente aferente produselor din

cadrul grupei :

$$C_{ue} = \frac{Ch}{\sum_{i=1}^n qe_i}$$

c) Diferențierea cheltuielilor pe feluri de produse (Ch_i) prin ponderarea costului unității echivalente, succesiv, cu cantitățile echivalente determinate pentru fiecare fel de produs în parte, conform relației :

$$Ch_i = C_{ue} \times qe_i, \text{ cu condiția ca } \sum_{i=1}^n Ch_i = Ch$$

d) Calculul costului pe unitatea fizică de produs (C_u), ca raport între cheltuielile diferențiate pe produse și cantitatea fizică obținută la nivelul produsului respectiv, astfel :

$$C_u = \frac{Ch_i}{q_i}$$

Etapele de calcul ale costului pe unitatea fizică de produs pot fi simplificate dacă în relația (d) vom înlocui termenii raportului prin expresia modului de determinare a acestora :

$$C_u = \frac{Ch_i}{q_i} \Leftrightarrow \frac{C_{ue} \times qe_i}{q_i} \Leftrightarrow \frac{C_{ue} \times q_i \times e_i}{q_i} \Leftrightarrow C_{ue} \times e_i$$

Diferența între cele două variante ale procedurii cifrelor de echivalență constă în modul de stabilire a cantităților echivalente pe feluri de produse. Astfel, dacă în cazul cifrelor de echivalență simple se ia în considerare un singur parametru sau criteriu de echivalare, în cazul cifrelor de echivalență complexe se iau în considerare două sau mai multe caracteristici ale produselor, de unde $e_i = e_1 \times e_2 \times \dots \times e_n$, restul etapelor fiind similare.

1.5. Metodele de calculație bazate pe principiul costurilor complete

1.5.1. Aspecte generale ale metodelor bazate pe principiul costurilor complete

Metodele de calculație bazate pe principiul costurilor complete, se caracterizează în primul rând prin faptul că aparțin categoriei metodelor absorbante sau integrale, în sensul că încorporează în costul producției toate cheltuielile generate de desfășurarea activității de producție și sunt caracteristice activităților industriale și de prestări servicii.

Caracteristica de bază a metodelor bazate pe principiul costurilor complete, și anume faptul că grupează cheltuielile în cheltuieli directe și indirecte, acestea din urmă repartizându-se asupra produselor, lucrărilor sau serviciilor realizate pe baza unor criterii raționale de repartizare (așa cum am văzut anterior).

O altă caracteristică este dată de faptul că metodele bazate pe principiul secțiunilor costurilor complete (așa cum rezultă și din concepția de funcționare a conturilor de gestiune) presupun parcurgerea a două rînduri de calculație: pe de o parte, postcalculația sau determinarea efectivă a costurilor pe unitatea de produs, pe de altă parte, antecalculația, respectiv stabilirea cu anticipație a nivelului cheltuielilor și costurilor în scopul urmăririi și controlului acestora și totodată asigurării posibilității de reflectare pe parcurs a produselor, lucrărilor sau serviciilor obținute în procesul de producție.

În prezent, având în vedere legislația în vigoare, se pune problema determinării unor costuri previzionale, considerate ca fiind normale și în raport cu care se pot determina variațiile cheltuielilor pe parcursul desfășurării procesului de producție în vederea luării deciziilor corecte.

Elaborarea bugetului activității generale parcurge o serie de etape succesive în care se dă configurația bugetelor parțiale de cheltuieli, chiar dacă acestea nu sunt precizate în mod expres.

a) Bugetul cheltuielilor directe pentru materii prime, materiale auxiliare directe, manopera directă și cheltuielile sociale aferente acestora se determină pe baza normelor de consum specific, de timp sau de producție, precum și a prețurilor și tarifelor în vigoare.

Elementele care se iau în considerare în calculul nivelului acestor cheltuieli trebuie să aibă o fundamentare riguroasă din punct de vedere tehnic și economic, nivelul lor să surprindă condițiile concrete de dezvoltare în care se află întreprinderea.

b) Bugetul cheltuielilor activităților auxiliare se elaborează pe elemente de cheltuieli, grupate pe feluri de activități și/sau purtători de costuri. În cadrul acestui buget unele elemente se identifică direct pe purtătorii de costuri, iar alte categorii de cheltuieli se repartizează pe baza unor criterii convenționale, pentru fiecare element de cheltuielă și nu pentru articole de cheltuieli complexe.

De fapt, datele din acest buget reprezintă expresia bănească a circulației interne care se preia în calcul pentru celelalte determinări coerspuzătoare, în raport de destinația prestațiilor activităților secțiilor auxiliare .

c) Bugetul cheltuielilor indirecte ale secțiilor principale de producție presupune parcurgerea a două etape:

- în prima etapă se elaborează, la nivelul fiecărei secții, atelier sau centru de activitate, bugete detaliate pe elemente de cheltuieli, care apoi se grupează pe cele două articole de calculație: cheltuieli cu întreținerea și funcționarea utilajelor și cheltuieli generale de secție ;

- în a doua etapă se elaborează bugetul centralizator, pe secții și pe întreprindere, al cheltuielilor indirecte aferente secțiilor principale. În acest buget se prevăd cheltuielile pe grupe și pe articole de calculație, pe total an și defalcat pe trimestre, separat pentru fiecare secție, cât și pe total întreprindere. Precizarea nivelului cheltuielilor pe trimestre se poate realiza în două modalități: fie prin bugetarea analitică din prima etapă, fie prin defalcarea nivelului total al cheltuielilor în funcție de producția programată pe trimestre, la nivelul activității normale a întreprinderii .

d) Bugetul cheltuielilor generale de administrație presupune parcurgerea a două etape:

- elaborarea unui buget analitic al cheltuielilor pe grupe și feluri de cheltuieli;
- elaborarea bugetului centralizator pe total an și cu defalcarea pe trimestre.

e) Bugetul cheltuielilor de distribuție sau de desfacere, buget care presupune aceleași etape ca și bugetul cheltuielilor de administrație.

La baza fundamentării cheltuielilor cuprinse în bugetele de cheltuieli indirecte (ale secțiilor principale, generale de administrație, de distribuție) stau o serie de date determinate pe cale statistică, pe baza evidenței contabile, determinări tehnice, norme și normative, parametri tehnici etc.

Sinteza bugetării cheltuielilor de producție este regăsită în Bugetul general al cheltuielilor de producție care cuprinde pe coloane distincte o serie de indicatori privind cheltuielile din anul precedent și cheltuielile previzionate în anul de bază, atât pentru producția marfă, cât și pentru producția globală a întreprinderii. Pe rânduri, alături de elementele de cheltuieli apar o serie de date necesare fundamentării unor indicatori. De precizat că, la înscrierea cheltuielilor în bugetele enunțate, se ține seama și de gruparea acestora în cheltuieli fixe și variabile.

Alături de bugetele enunțate, unitățile cu activitate productivă elaborează Bugetul costului unitar (respectiv, fișa de antecalcul al produsului) desfășurat pe articole de calculație și grupat astfel:

- bugetul costului unitar al produsului;
- bugetul costului total al produselor.

Și acest buget se elaborează în două etape. În prima etapă se repartizează pe purtătorii de costuri cheltuielile indirecte de producție, generale de administrație și de desfacere (pentru a se da și configurația costului complet), iar în a doua etapă se înscriu datele pe articole de calculație, directe și indirecte. Acest buget se elaborează pentru toate produsele, lucrările sau serviciile cuprinse în nomenclatura producției marfă a întreprinderii. La întreprinderile cu nomenclatură largă de produse se pot elabora bugete pe grupe de produse similare sau omogene, stabilindu-se

costul mediu pe produs. Costul unitar determinat în etapa de antecalcul este denumit cost prestabilit, previzionat sau standard (vom reveni cu amănunte în ceea ce privește metoda costurilor standard privită ca metodă de calculație a costurilor).

În fine, o ultimă caracteristică a metodelor bazate pe principiul costurilor complete este dată de faptul că diferențele constatate între costul efectiv de producție și costul prestabilit, antecalculat sau standard de producție, se evidențiază în mod distinct cu ajutorul unui cont, ceea ce permite analiza acestora.

Paradoxal este faptul că din avantajele metodelor bazate pe principiile costurilor complete rezultă înseși dezavantajele acestora, cu atât mai mult cu cât avem în vedere evoluția pe care a cunoscut-o teoria și practica economică în țările dezvoltate vis-à-vis de clasicismul care se păstrează în practica țării noastre, ignorându-se particularitățile economiei de piață. În contextul enunțat vom încerca să punctăm câteva aspecte pe care le considerăm mai semnificative, și anume:

- ◆ sub masca cifrelor și procedurilor de calcul, determinarea costurilor unitare reprezintă singura preocupare a acestor metode;

- ◆ repartizarea cheltuielilor indirecte nu se poate realiza decât pe baza unor criterii de repartizare care conțin în mod inevitabil o notă de convenționalism;

- ◆ decuparea activității pe centre de analize sau de costuri este fondată pe structura organizatorică a întreprinderii și nu subordonată necesității de modelare economică, ceea ce poate conduce la influențe nefavorabile asupra managementului întreprinderii (de exemplu, centrul de aprovizionare va căuta să cumpere la costuri cât mai mici, neglijând aspectele de calitate ale materiilor prime și materialelor, cu repercusiuni asupra calității produselor concretizate în defecte sau rebuturi);

- ◆ determinarea perioadei de gestiune nu corespunde realității economice, acest aspect este subordonat contabilizării stocurilor. Or, timpul real al întreprinderii nu este un timp convențional, este un timp care corespunde ritmurilor proprii ale proceselor de producție;

- ◆ cheltuielile directe sunt adesea analizate în cele mai mici detalii, analiza fiind axată în mod special asupra manoperei directe și consumurilor cu materiile prime și materiale directe, dar risipa se regăsește situată în cadrul cheltuielilor indirecte, care sunt neglijate, deoarece ele sunt analizate în bloc și repartizate pe produse în mod convențional;

- ◆ preocuparea exclusivă în direcția cunoașterii costurilor unitare conduce la confuzia între valoare și cost, care, în esență, trebuie dissociate deoarece costul precede valoarea în timp și este deja predeterminat în faza de concepție, în timp ce valoarea este supusă testării pieței și estimată de către client;

- ◆ în fine, anumite costuri sunt un rezultat al disfuncționalităților de la toate nivelele structurilor tehnico-organizatorice (altele decât cele care privesc cheltuielile neproductive, lipsurile în gestiune și care sunt vizibile) pe care le putem denumi “pierdere adăugată”.

1.5.2. Metoda pe faze de calculație a costurilor

Conținutul acestei metode de calculație a costurilor este determinat de particularitățile procesului tehnologic de a fi divizat în faze de fabricație, produsul finit realizându-se deci în urma unor prelucrări succesive a materiilor prime, în cantități mari și într-o nomenclatură stabilă de fabricație, cum ar fi industria ușoară, alimentară, chimică, extracția minereurilor, metalurgie etc.

În organizarea calculației după această metodă problema cea mai dificilă, dar esențială, o constituie determinarea și delimitarea corectă a fazelor de fabricație, poziția și rolul lor în organizarea calculației costurilor.

Faza de fabricație este acea diviziune a procesului tehnologic, delimitată din punct de vedere organizatoric, în care se execută o anumită operație din lanțul operațiilor succesive de prelucrare a materiei prime.

Faza de organizare a calculației costurilor sau faza de calculație este expresia tehnico-

economică a fazei de fabricație, caracterizată printr-un anumit specific al formării, calculării, analizei și controlului costurilor.

Așadar, între faza de fabricație și faza de calculație există o legătură directă dată de faptul că faza de fabricație, în calitatea ei de loc de producție, este în același timp loc generator de cheltuială și, prin urmare, fiecare fază de fabricație este o fază de calculație.

De precizat însă că nu întotdeauna fazele de fabricație se suprapun verigilor tehnico-organizatorice și, deci, nu întotdeauna fazele de fabricație pot îndeplini rolul de faze de calculație. Această situație apare atunci când în cadrul aceluiași centru, atelier sau secție se desfășoară mai multe faze de fabricație care nu pot constitui, în mod independent, rolul de faze de calculație, deoarece, fie că nu este posibil de delimitat cheltuielile la acest nivel, fie că nu este eficient și, atunci, mai multe faze de fabricație se reunesc într-o singură fază de calculație.

O altă problemă pe care o ridică metoda pe faze este cea referitoare la determinarea costului semifabricatelor interne pe faze de calculație și repartizarea cheltuielilor între două sau mai multe produse obținute din aceeași fază.

Bazându-se pe concepția integrală, metoda de calculație pe faze implică desfășurarea lucrărilor privind determinarea costului potrivit principiilor generale, și anume:

- colectarea cheltuielilor directe pe faze și a celor indirecte pe secțiuni omogene;
- repartizarea cheltuielilor indirecte asupra fazelor de calculație;
- determinarea costului unitar al semifabricatelor și produselor.

Pentru a răspunde acestor cerințe, fazele de calculație se simbolizează, iar simbolul atribuit se înscrie în mod obligatoriu în toate documentele privind consumurile ocazionate și producția fabricată în cadrul lor.

Contul de calculație 921 “Cheltuielile activității de bază”, analitic costul producției, se poate detalia pe produse, grupe de produse, semifabricate și, în cadrul acestora, pe fazele delimitate ale procesului tehnologic.

În unele cazuri, pe fazele de calculație, se identifică nu numai cheltuielile directe, dar și unele cheltuieli indirecte, cum ar fi cele cu întreținerea și funcționarea utilajelor sau, dacă faza coincide cu secția și semifabricatul, atunci toate cheltuielile indirecte, comune secției, se individualizează pe semifabricatul obținut.

În alte situații nu se pot identifica drept cheltuieli directe decât consumurile materiale, dat fiind faptul că din procesul de producție rezultă două sau mai multe produse, cuplate sau simultane, fapt pentru care manopera îmbracă forma cheltuielilor indirecte.

Indiferent de modul de identificare a cheltuielilor indirecte și de aria lor de cuprindere, acestea se colectează cu ajutorul conturilor 923 “Cheltuieli indirecte de producție”.

Cheltuielile indirecte ale secțiilor de producție se desfășoară în analitic, pe secții și faze de calculație (atunci când acestea se suprapun) sau numai pe secții, când acestea cuprind două sau mai multe faze, iar în cadrul acestora pe feluri de cheltuieli după natura lor.

La sfârșitul lunii, prin intermediul tablourilor de repartizare, cheltuielile indirecte ale secțiilor se repartizează în mod rațional asupra fazelor și, de aici, asupra produselor obținute.

Din punct de vedere contabil, repartizarea cheltuielilor indirecte se reflectă în debitul contului 921 “Cheltuielile activității de bază” și în creditul conturilor 923 “Cheltuieli indirecte de producție”, iar contul 921 se închide la sfârșitul lunii prin debitul contului 902 “Decontări interne privind producția obținută”, ca și în cazul metodei globale de calcul al costului. Întrucât nu ne referim la costul complet, ci numai la costul de producție, nu am pus problema cheltuielilor generale de administrație.

Modelul de calcul al costului unitar în concepția metodei pe faze, de o manieră generală, se prezintă astfel:

$$C_u = \frac{ChD + ChI}{Q}$$

în care:

ChD - totalul cheltuielilor directe

ChI - totalul cheltuielilor indirecte

model conceput de așa natură încât să reflecte toate fazele sau stadiile de prelucrare, iar în ultima fază să apară costul produsului finit.

În raport de specificul procesului tehnologic și de criteriile de delimitare a fazelor, modelul general al calculației costurilor pe faze se poate elabora în două variante: cu semifabricate și fără semifabricate.

1. Metoda de calculație pe faze, varianta cu semifabricate

Această variantă a metodei pe faze se folosește la întreprinderile cu procese tehnologice îndelungate, care fabrică un număr relativ restrâns de produse, iar după fiecare fază se obțin semifabricate depozitabile, destinate fie consumului intern, fie vânzării, situație în care este necesară cunoașterea costului acestora în toate stadiile de fabricație.

Costul efectiv se stabilește pe fiecare fază și în cadrul acesteia pe feluri de cheltuieli, cheltuielile de secție transferându-se astfel în fazele în care se consumă. În ultima fază se obțin produse finite și, pentru calculul costului complet, la costul de producție se adaugă cota de cheltuieli generale ale întreprinderii.

Modelul de calcul al costului în cadrul variantei “cu semifabricate” este următorul :

$$* \text{ în prima fază } \quad C_1 = \frac{ChD_1 + ChI_1}{Q_1}$$

$$* \text{ în faza a doua } \quad C_2 = \frac{ChD_2 + ChI_2}{Q_2} + C_1$$

* în faza “n” unde se obține produsul finit

$$C_n = \frac{ChD_n + ChI_n}{Q_n} + C_{n-1}$$

Această variantă se folosește într-un număr restrâns de unități economice, deoarece este voluminoasă, mai ales când există multe faze și producție neterminată.

2. Metoda de calculație pe faze, varianta fără semifabricate

Această variantă este folosită atunci când semifabricatele obținute cunosc o singură destinație, și anume prelucrarea în continuare în fazele următoare ale procesului de producție.

Costul efectiv al produsului finit se determină adăugând la cheltuielile cu consumul materiilor prime cheltuielile de prelucrare din toate fazele sau secțiile prin care trece produsul respectiv. De aici rezultă că apare necesitatea determinării costului de producție din fiecare fază intermediară numai pentru cheltuielile directe și indirecte de prelucrare, fără a lua în considerare costul semifabricatelor.

În consecință, modelul matematic de calcul al costului unitar este următorul:

$$C_u = \frac{M + \sum_1^n ChD + \sum_1^n ChI}{Q},$$

în care M reprezintă valoarea materiei prime consumate.

În vederea determinării cheltuielilor aferente producției în cadrul fiecărei faze, trebuie să se țină seama și de cheltuielile aferente producției neterminate din fazele respective, producția neterminată de la începutul perioadei adăugându-se la cheltuielile efectuate în cursul lunii, iar cea de la sfârșitul lunii scăzându-se din cheltuielile înregistrate.

Această variantă de calcul al costului se aplică la întreprinderi cu tehnologii diferite de fabricație, fapt pentru care ea se particularizează, în sensul că:

- din procesul de prelucrare se poate obține un singur produs omogen, situație în care pentru calculul costului se aplică modelul general enunțat anterior;

- pot rezulta două sau mai multe produse principale, simultan sau cuplat (de exemplu, în industria clorosodicilor), grupe de produse cu caracteristici sensibil diferite sau, pe lângă produsele principale, pot rezulta și produse secundare, de unde necesitatea utilizării unor procedee adecvate pentru separarea cheltuielilor pe feluri de produse, așa cum au fost prezentate

în capitolul anterior.

1.5.3. Metoda de calculație pe comenzi

Conținutul acestei metode este specific întreprinderilor cu producție individuală și de serie, cu procese complexe de fabricație, în care produsul finit este rezultatul îmbinării mecanice a unor piese, subansamble sau ansamble fabricate anterior ca părți independente. Astfel de situații apar în industria construcțiilor de mașini, industria mobilei, de mașini-unelte, reparații, electrotehnică, electronică etc.

Metoda pe comenzi, spre deosebire de metodele anterior prezentate, are anumite particularități generate de specificul proceselor tehnologice, și anume:

- implică determinarea și evaluarea producției neterminate datorită variației pe care o are de la o perioadă la alta, în etapa de postcalcul;
- purtătorul final este produsul, iar cel utilizat pentru urmărirea și înregistrarea costurilor este comanda;
- obiectul comenzii diferă, în raport de modul de organizare a producției.

În funcție de aceste particularități metoda prezintă două variante, și anume: varianta “fără semifabricate” și varianta “cu semifabricate”.

1. Metoda pe comenzi, varianta fără semifabricate

La producția individuală și de serie, organizată în varianta “fără semifabricate”, comanda are ca obiect un produs sau un lot de produse. Prin calculație nu se face diferențierea cheltuielilor pe reperele sau părțile componente, ea relevă cel mult partea cu care fiecare secție participă în fabricație și deci la formarea costurilor.

Dacă produsul are ciclu lung de fabricație, comanda poate avea ca obiect o anumită parte asamblabilă a acestuia.

Modelul de calcul al costului în cadrul acestei forme de organizare a calculației este următorul:

$$C_{cu} = \frac{\sum_{s=1}^n \left(\sum_{a=1}^n ChD_a + \sum_{k=1}^n ChI_k \right)}{Q}$$

în care:

s - secția

a - felul cheltuielilor directe

k - felul cheltuielilor indirecte

2. Metoda de calculație pe comenzi, varianta cu semifabricate

În cazul producției de serie, organizată în varianta “cu semifabricate”, unde produsele finite sunt rezultatul îmbinării mecanice a unor piese și subansamble, parțial, independente, care se produc în întreprindere sau se cumpără din afară, se prelucrează și apoi se assemblează, comenzile au ca obiect una din următoarele variante:

- loturi de piese (repere) brut turnate sau confecționate prin debitare, croire etc.
- loturi de piese sau repere, din producția proprie sau cumpărate, care se prelucrează și se finisează;
- loturi de subansamble sau agregate care compun produsul finit;
- loturi sau serii de produse finite.

Determinarea costului unitar pentru produsele finite presupune parcurgerea următoarelor etape:

- elaborarea calculațiilor pentru determinarea costului semifabricatelor proprii și a pieselor brute;
- elaborarea calculațiilor pentru determinarea costului operațiilor de prelucrare și finisare a semifabricatelor, subansamblelor sau altor piese;
- elaborarea calculațiilor privind costul produsului finit, care cuprinde (pe lângă costul

semifabricatelor, subansamblelor și pieselor finisate) cheltuielile cu articularea, asamblarea, îmbinarea și finisarea produsului finit.

Din această particularitate, rezultă următorul model de calcul al costului unitar :

* costul unitar al unei componente "i":

$$C_u = \frac{ChD + ChI}{Q}$$

* costul unitar al produsului finit:

$$C_u = C_1 + C_2 + \dots + C_n + \frac{ChD + ChI}{Q},$$

cu mențiunea că trecerea semifabricatelor în costul produselor se efectuează în mod global.

1.6. Metoda costurilor standard sau normată

1.6.1. Bugetarea cheltuielilor indirecte

Bugetarea cheltuielilor indirecte se poate face ținând cont de conținutul acestora, precum și de comportamentul diferit pe care îl au față de volumul producției și de locurile care le ocazionaază.

În acest context, cheltuielile indirecte sunt denumite cheltuieli ale centrelor de analiză și au un dublu scop:

- permit calcularea costurilor prestabilite ale unei unități de lucru pe baza căreia se face și repartizarea acestora asupra produselor ce urmează a se realiza;

- sunt un instrument de control al cheltuielilor unui centru prin compararea previziunilor cu realizările.

Punctul de plecare îl constituie stabilirea producției ce urmează a se obține, exprimată în unități fizice de producție, precum și a unităților de lucru (de regulă, timpul standard necesar realizării producției sau timpul de funcționare al mașinilor și utilajelor, iar în cazuri excepționale, kilograme de materie primă supusă prelucrării). În anumite situații, se poate practica și exprimarea producției în unități valorice, este cazul activităților eterogene.

Punctul de sosire îl constituie elaborarea de bugete de cheltuieli pe ateliere, secții (de bază și auxiliare), compartimente funcționale de la nivelul întreprinderii (denumit și buget de regie), după care pot fi centralizate într-un buget general al cheltuielilor indirecte.

Ceea ce este specific bugetelor de cheltuieli este faptul că prin intermediul lor se calculează, așa cum am mai menționat, costul unității de lucru în scopul repartizării cheltuielilor conform metodologiei enunțate la calculul costului efectiv. În acest context, trebuie menționat că bugetele cheltuielilor secțiilor auxiliare au numai rol informativ, deoarece cheltuielile din acestea sunt preluate și în etapa de bugetare de către locurile beneficiare ale prestațiilor ce urmează a fi efectuate. Altfel spus, cheltuielile secțiilor auxiliare se vor regăsi în mod indirect în cadrul bugetelor secțiilor de producție și al celui de regie, iar atunci când apar prestații și către alte sectoare se vor regăsi și în cadrul bugetului de distribuție sau al celui de aprovizionare.

Indiferent la ce nivel ne situăm, bugetarea cheltuielilor indirecte, inclusiv a celor de distribuție și de aprovizionare, se bazează pe aceleași principii. Astfel, în practică, s-au conturat două metode de bugetare: metoda globală și metoda analitică.

a) Metoda globală presupune calculul cheltuielilor indirecte sub forma globală, pe locuri de cheltuieli, fie:

- pe baza cheltuielilor medii calculate în funcție de datele provenite din mai multe perioade de gestiune anterioară (5-10 ani);

- prin luarea în considerare ca nivel prestabilit a cheltuielilor efectuate în anul precedent.

În prima variantă, se calculează media anuală a cheltuielilor după care se verifică caracterul realist și stimulatîv al acestora, luând ca etalon volumul producției exprimat fie cantitativ sau valoric, fie în ore de activitate. În cazul în care volumul mediu al producției, calculat pentru aceeași perioadă anterioară, este egal cu volumul standard al acesteia, cheltuielile medii devin cheltuieli previzionate. În cazul în care volumul mediu al producției nu este egal cu nivelul standard al acesteia, cheltuielile se corelează cu nivelul standard al producției.

Dacă se apreciază că noile niveluri nu sunt suficient de stimulative (nu implică eforturi pentru respectarea lor), se procedează la micșorarea prin reducere cu cota procentuală corespunzătoare factorului de stimulare.

Această metodă de bugetare, în general, nu este reprezentativă, deoarece nu permite stabilirea de responsabilități pe feluri de cheltuieli și nici urmărirea lor pentru depistarea cauzelor care conduc la eventualele depășiri de cheltuieli. Poate fi utilizată numai la întreprinderile mici cu capital privat, dar și aici cu prudență, fiind necesară o detaliere analitică, cel puțin pe grupe mari de cheltuieli.

În cea de a doua variantă, atunci când nu există date pe mai mulți ani sau când acestea nu sunt concludente datorită modificărilor substanțiale ale condițiilor de desfășurare a activității, sau datorită unor aspecte de conjunctură economică, se iau în considerare cheltuielile înregistrate în anul anterior, procedându-se în mod similar ca și în cazul precedent.

b) Metoda analitică, denumită și metoda standardelor individuale, presupune stabilirea de cheltuieli pe centre și feluri de cheltuieli, având în vedere dependența acestora cu volumul producției. Astfel:

- pentru cheltuielile indirecte variabile se procedează în mod similar ca la cheltuielile directe dacă există posibilitatea determinării lor pe bază de calcule, sau pe bază de corelare cu volumul producției (ca la metoda globală) pentru anumite cheltuieli mărunte (de exemplu poziția, “ alte cheltuieli “);

- pentru cheltuielile cu caracter fix se procedează în mod diferit în funcție de conținutul acestora. Astfel, amortizarea se determină conform principiilor de calcul al amortizării având în vedere mișcările de mijloace fixe prevăzute într-un an; cheltuielile cu întreținerea și curățenia se determină în raport cu suprafața spațiilor, normativele de întreținere și prețul previzionat al materialelor de curățenie; la impozite și taxe, atunci când nu apar modificări față de anul precedent, se ia în considerare nivelul cheltuielilor înregistrat etc.

Astfel determinate, cheltuielile se înscriu într-o situație centralizatoare denumită bugetul de cheltuieli care poate fi un buget fix (dacă se referă la un singur nivel de activitate) sau un buget flexibil dacă se determină pe mai multe niveluri de activitate ținând seama de faptul că nivelul de activitate are influență asupra cheltuielilor, iar în raport cu cheltuielile fixe se determină costul subactivității.

Bugetul astfel realizat este un buget fix, deoarece el se referă la un singur nivel de activitate previzională a se realiza în condiții normale.

Se pot realiza și bugete de cheltuieli flexibile, determinate pe mai multe niveluri de activitate, ținând seama de faptul că nivelul de activitate are influență asupra cheltuielilor, iar în raport cu cheltuielile fixe se determină costul subactivității.

Problema care se pune este aceea a cheltuielilor semivariabile, care deși sunt cuprinse în structura cheltuielilor fixe, atunci când se fundamentează nivelul lor, se corelează partea variabilă cu volumul producției.

Prin urmare, în condițiile realizării unor bugete flexibile, cheltuielile variabile, inclusiv cele semivariabile, se vor determina proporțional cu volumul producției, iar cheltuielile constante vor reprezenta nivelul cheltuielilor fixe.

Corelarea cheltuielilor variabile cu nivelul producției se va face prin multiplicarea costului orar variabil, pe total și pe fiecare fel de cheltuielă.

De o manieră generală, bugetul flexibil se poate exprima :

$$f(x) = CV * Q + CF,$$

dar cu precizarea că nu întotdeauna cheltuielile fixe rămân în această formă, cu atât mai mult dacă avem în vedere recalcularea cheltuielilor semivariabile.

Mai mult decât atât, în practică, cheltuielile fixe nu sunt riguros fixe, iar cheltuielile variabile nu sunt riguros proporționale. Cu toate acestea, fiind vorba de aceeași perioadă de referință, modelul matematic al bugetului poate fi utilizat pentru realizarea bugetelor flexibile.

Utilizarea bugetelor flexibile permite găsirea rapidă a nivelelor previzionate în funcție de noul nivel de activitate, fără a se proceda la o recalculare a acestuia. În plus, apelarea la bugete flexibile reliefează în același timp costul subactivității acceptat în raport cu motivațiile de ordin tehnic sau economic, ceea ce permite o analiză mult mai eficientă a activității.

Din prezentarea celor două tipuri de bugete rezultă că se pot utiliza două tipuri de standarde:

- standarde normale, atunci când costul orar standard este luat întotdeauna în calcul, indiferent care va fi nivelul real al activității. În cazul în care nivelul real al activității nu va fi la nivelul activității normale, producția realizată nu va acoperi cheltuielile fixe, iar pierderea rezultată nu va fi altceva decât costul subactivității;
- standarde curente sau costuri bugetate, când costul orar este luat în calcul la nivelul activității scontate a se realiza în viitor.

Rezultă două principii de urmărire a nivelului previzionat al cheltuielilor indirecte, și anume:

- ◆ principiul comparării prin referire la o activitate normală;
- ◆ principiul comparării în funcție de nivelul previzionat, ambele principii constituind un instrument util pentru analiza și caracterizarea gestiunii producției.

1.6.2. Analiza și controlul costurilor prestabilite

Pe parcursul desfășurării procesului de producție se impune urmărirea operativă a costurilor prestabilite în scopul determinării și analizei abaterilor, deoarece costurile sunt stabilite la nivelul unei activități considerate ca fiind normale, în timp ce activitatea reală se poate abate de la aceasta.

De menționat însă că nu trebuie făcută confuzie între conceptul de producție, care semnifică ceea ce întreprinderea a realizat, exprimat în unități fizice și conceptul de activitate, care reprezintă o dată internă a întreprinderii, atașată unui ansamblu de cheltuieli de la nivelul centrelor de producție, exprimată în ore și uneori în cantități de materii prime prelucrate.

Prin urmare, prin compararea costurilor reale, care corespund unei activități reale, cu costurile prestabilite, care corespund unei activități normale, este necesară evidența operativă a activității desfășurate, exprimată în ore.

Sistemul de analiză și control al costurilor prestabilite diferă în raport cu caracterul direct sau indirect al cheltuielilor.

Indiferent însă de caracterul cheltuielilor, analiza și controlul costurilor prestabilite au drept scop reliefaarea abaterilor, respectiv a diferențelor în plus sau în minus a costurilor reale față de acestea, pentru depistarea cauzelor, luarea măsurilor corective și stabilirea responsabilităților.

1.6.2.1. Analiza și controlul costurilor directe

Analiza și controlul costurilor prestabilite cu caracter direct se fac în mod diferențiat, pe feluri de cheltuieli și pe cauze.

În cazul materiilor prime și a materialelor directe, abaterile reprezintă diferențe în plus sau în minus ca urmare a depășirii sau nerespectării consumurilor specifice, utilizării de înlocuitori, efectuării de lucrări suplimentare omise cu ocazia standardizării, utilizarea de alte materiale cu alte dimensiuni decât cele prevăzute, modificări de prețuri etc.

Determinarea operativă a abaterilor de la materiale se poate face cu ajutorul unor procedee cum ar fi:

a) **Procedeul documentației de eliberare în consum**, procedeu care presupune elaborarea bonurilor de consum, o dată cu lansarea în fabricație, la nivelul cantităților standardizate pentru o activitate normală. În cazul în care apar modificări în construcția produselor, modificări ale procesului tehnologic, înlocuitori de materiale, acestea trebuie aprobate de organele competente din întreprindere, pe baza unui document distinct (bon de materiale, nota de sesizare, ordin de modificare, nota de restituire), care va purta un semn distinctiv față de cele care reflectă operațiuni normale. În fapt, aceste documente emise ulterior vor reflecta abaterile cantitative ale materialelor.

b) **Procedeul debitării sau croirii loturilor de materiale la anumite dimensiuni** potrivit caracteristicilor produselor la a căror fabricare se utilizează (confecții, încălțăminte, debitări mecanice). Pentru producția efectiv croită sau debitată zilnic, se determină cantitatea real consumată, după care se compară cu consumul standard și cu cantitățile eliberate din magazie, diferențele constatate semnificând abateri.

Prin acest procedeu, abaterile se pot determina pentru fiecare produs sau lot de produse în parte, dar și pe fiecare muncitor sau echipă de muncitori care execută operațiile respective.

c) **Procedeul inventarierii materialelor rămase neconsumate** la nivelul locului de muncă. Acest procedeu presupune inventarierea zilnică sau la alte perioade scurte de timp a cantităților rămase neconsumate și compararea cantităților eliberate din magazie diminuate cu cantitățile inventariate, față de consumurile standard aferente producției obținute. Eventualele diferențe vor semnifica abateri de la nivelul standard.

d) **Din punct de vedere contabil**, abaterile se determină prin compararea costului real aferent materialelor consumate, cu costul standard al materialelor aferent producției efectiv realizate.

Având în vedere modul de stabilire a costului standard, precum și a celui efectiv, se pot determina două categorii de abateri :

- Abateri de cantitate, conform relației :

$$\Delta C = (C_e - C_s) P_s Q_e$$

în care :

C_e - consum unitar efectiv

C_s - consum unitar standard

P_s - preț unitar standard

Q_e - cantitatea de producție efectiv realizată

- Abateri de preț, conform relației :

$$\Delta P = (P_e - P_s) C_e Q_e$$

în care P_e - preț unitar efectiv.

Suma celor două categorii de abateri reprezintă abaterea totală a costului real al materialelor față de nivelul prestabilit.

În cazul manoperei, abaterile reprezintă diferențe în plus sau în minus față de nivelul prestabilit al costurilor reale care pot să provină din plăți efectuate pentru executarea unor lucrări neprevăzute în momentul standardizării, folosirea de muncitori cu calificare diferită față de cea avută în vedere la elaborarea calculației standard, utilizarea de ore suplimentare, modificări de tarife etc.

Evidența operativă a abaterilor se poate realiza cu ajutorul documentației de eliberare în consum, procedându-se ca și în cazul materialelor, sau cu ajutorul unor evidențe operative, întocmite la nivelul atelierelor, secțiilor, fazelor etc.

Din punct de vedere contabil se poate da expresie valorică acestor abateri și reliefa, ca și în cazul materialelor, cele două categorii de abateri: de cantitate, respectiv de timp, și de preț, respectiv de tarif conform relațiilor :

- Abateri de cantitate (de timp) :

$$\Delta t = (t_e - t_s) T_s Q_e$$

în care :

t_s - timp unitar standard

t_e - timp unitar efectiv

T_s - tarif unitar standard

- Abateri de preț (de tarif):

$$\Delta T = (T_e - T_s) t_s Q_e$$

în care T_e - tarif unitar efectiv.

În anumite situații, pot apare dificultăți în privința determinării abaterilor datorită practicării mai multor prețuri sau tarife. În acest sens, menționăm la materiale cazul în care ieșirile sunt evaluate la prețuri diferite pe loturi (metoda LIFO sau FIFO), iar la manoperă cazul în care anumite ore sunt plătite la tarife suplimentare sau când tariful lor se modifică de mai multe ori. În cazul manoperei problema este complicată și datorită apariției unui cost al subactivității.

De regulă se apelează la stabilirea unui tarif real unitar mediu, în raport cu care se pot aplica formulele inițiale. Dar mai corect este să se delimiteze abaterile pe cauze.

1.6.2.2. Analiza și controlul costurilor indirecte

În scopul preîntâmpinării depășirii nivelurilor prestabilite la cheltuielilor indirecte, este necesar un control preventiv, atribuit esențial al responsabililor de compartimente, ateliere, secții și al contabilului șef sau directorului economic. În acest scop pot fi utilizate “fișe - limită” sau fișe - bugetare în care, pentru fiecare fel de cheltuială cuprinsă în buget, se consemnează limita prevăzută și consumurile efective în cursul lunii. În cazul în care limitele consemnate s-au epuizat, depășirile la diferitele elemente de cheltuieli nu se pot face decât cu aprobarea organelor competente din întreprindere.

La finele lunii se întocmesc situații comparative, avându-se în vedere influența gradului de realizare a activității asupra cheltuielilor, în scopul determinării factorilor care au generat apariția abaterilor.

Modul de determinare a abaterilor depinde de categoria de standarde utilizate în etapa de bugetare, respectiv, utilizarea de standarde normale sau standarde curente.

Pornind de la concepția costurilor standard, indiferent de principiul de analiză utilizat, se pot determina trei categorii de abateri :

- abateri de volum ;

- abateri de capacitate sau de neutilizare a timpului de lucru, ceea ce exprimă în fapt costul subactivității ;

- abateri din variația randamentului muncii.

a) **În condițiile utilizării standardelor normale** se va proceda în felul următor:

• Abaterea de volum se determină ca diferență între totalul cheltuielilor corespunzătoare activității reale și totalul cheltuielilor standard corespunzătoare aceluiași nivel de activitate:

$\Delta v = C_{he} - C_{hs}$ recalculate pt.chelt.variabile, în care:

$$C_{hs} \text{ recalc.pt.chelt.variab} = \frac{\text{ch.variab.standard}}{Q_{s/s}} \times Q_{e/e} + CF_s$$

în care:

$Q_{s/s}$ = producția standard în ore standard

$Q_{e/s}$ = producția efectivă în ore standard

CF_s = cheltuieli fixe standard

• Abaterea de capacitate sau de neutilizare a timpului de muncă se determină comparând totalul cheltuielilor standard aferente nivelului real de activitate cu totalul cheltuielilor standard aferente activităților reale raportat la nivelul normal de activitate:

$\Delta c = C_{hs} \text{ recalc.pt.ch.variabile} - C_{hs} \text{ aferente } Q_{e/s}$

în care:

$$C_{hs} \text{ aferente } Q_{e/s} = \frac{C_{hs}}{Q_{s/s}} \times Q_{e/e},$$

notațiile având semnificația de mai sus

Altfel spus, cel de-al doilea indicator luat în calcul mai poate fi definit ca fiind nivelul activității reale evaluat în costul activității normale.

• Abaterea de randament se determină comparând nivelul activității reale evaluat în costul activității normale cu cheltuielile standard aferente producției fabricate. Cheltuielile standard aferente producției fabricate se determină prin ponderarea costului unitar standard aferent activității normale cu producția fabricată exprimată în costuri standard:

$$\Delta r = \text{Chs aferente } Qe/s - \text{Chs aferente } Qe/e$$

în care:

$$\text{Chs aferente } Qe/e = \frac{\text{Chs}}{Qs/s} \times Qe/s$$

în care:

Qe/e = producția efectivă exprimată în ore efective

• Abaterea totală se obține însumând cele trei categorii de abateri:

$$\Delta = \Delta v + \Delta c + \Delta r$$

b) În condițiile utilizării standardelor curente, abaterile sunt aceleași, dar diferă ca mărime între ele, compensându-se, pe total obținând în final aceeași abatere. Diferențele provin din faptul că, la prima abatere, abaterea de volum, nu se mai recalculează cheltuielile standard corespunzătoare activității reale, ci se ia în calcul nivelul bugetat aferent nivelului de activitate corespunzător.

Urmărind cele trei categorii de abateri, cu precizarea că “cheltuielile standard” (Chs) sunt cele prevăzute în buget, vom obține:

• Abaterea de volum:

$$\Delta v = \text{Che} - \text{Chs}$$

• Abaterea de capacitate (nu va mai fi egală cu costul subactivității, deoarece nu se mai practică principiul activității normale):

$$\Delta c = \text{Chs} - \text{Chs aferente } Qe/s$$

• Abaterea de randament este identică cu cea calculată conform principiului anterior, deoarece se bazează pe aceeași termenii.

• Abaterea totală, determinată prin însumarea celor trei categorii de abateri va fi :

$$\Delta T = \Delta v + \Delta c + \Delta r$$

1.7. Metode de calculație bazate pe principiul costurilor parțiale

1.7.1. Metoda costurilor variabile sau Direct-Costing

Concepută concomitent și independent de către doi autori, Jonathan Hariss și Charter Harrison, metoda Direct-Costing este aplicată pentru prima dată în SUA, după care, începând cu anii 1950, odată cu introducerea calculatorului electronic, se răspândește rapid în țările de dincolo de Atlantic, oferind managerilor un instrument util de modelare a costurilor pentru analiza și luarea a numeroase decizii de gestiune.

Principala caracteristică a metodei este dată de faptul că ia în considerare la determinarea costului fiecărui produs sau grupe de produse numai cheltuielile variabile. Cunoașterea acestui cost permite determinarea unei marje pe costurile variabile, iar ansamblul marjelor dă posibilitatea determinării unui prag de rentabilitate și a indicilor de gestiune.

Noțiunea de “direct” trebuie legată de particularitatea metodei de a calcula costul numai pe baza cheltuielilor care depind în mod direct de variația volumului producției și nu de modul de identificare în momentul înregistrării cheltuielilor respective.

În esență, metoda Direct-Costing oferă următoarele *avantaje* :

• aprecierea profitabilității diferitelor produse pornind de la marjele pe costurile variabile ;

• creșterea producției aferente produselor cu marje ridicate;

- abandonarea produselor ale căror marje pe costurile variabile vor fi negative ;
- indicarea unui preț minim, costul variabil, pentru negocierea unei comenzi suplimentare ;
- luarea deciziilor cu privire la modul de derulare a afacerilor din momentul în care costurile variabile sunt inferioare prețurilor ;
- judecarea performanțelor responsabililor în funcție de marja degajată pe sectoare ;
- stabilirea previziunilor în funcție de nivelul activității vizate.

În consecință, optimizarea rentabilității unui produs constă în creșterea către un maxim posibil a marjei pe costurile variabile, fie printr-o politică mai judicioasă de prețuri, fie prin dezvoltarea unei acțiuni comerciale de ameliorare a produsului, a calității sale, a modului de prezentare, prin acțiune publicitară dar și printr-o combinație optimă între produse vizavi de posibilitatea reducerii cheltuielilor fixe.

Acest aspect este foarte important, deoarece teoria economică, limitându-și preocupările la problema fixării prețurilor de vânzare și raționând pe baza întreprinderilor cu produs unic, nu a prezentat niciodată faptul că în întreprinderi cu produse multiple calculul rentabilității unui produs trebuie să fie stabilit în termen de marjă. Pentru aceasta trebuie să existe o comparație la diferite niveluri ale volumului încasărilor provenite din vânzarea produsului și cheltuielile variabile de producție și de vânzare ale produsului în cauză și, eventual, cheltuielile fixe proprii produsului, exceptând orice cotă de cheltuieli fixe comune.

În același timp trebuie să fim conștienți de **limitele** pe care le are raționamentul oferit de metoda Direct-Costing, și anume:

◆ nu este valabil decât pe termen scurt, deoarece pe termen lung majoritatea cheltuielilor de structură vor putea fi diminuate sau șterse;

◆ nu ia în considerare faptul că anumite produse, aparent profitabile (marje pe costuri variabile pozitive), pot să descopere mari consumatori de funcțiuni de suport și care stau la originea cheltuielilor fixe ridicate. Altfel spus, o decizie de abandonare are caracter strategic și trebuie făcută în funcție de criterii pe termen lung, permițând aprecierea rentabilității pe ansamblul ciclului de viață și incluzând în cvasitotalitate costurile care sunt variabile pe acest orizont;

◆ problema efortului comercial poate fi abordată cu ajutorul noțiunii de levier operațional sau de o manieră foarte pragmatică : pentru o creștere sensibilă a cifrei de afaceri, produsul a cărei rată a marjei pe costurile variabile este mai ridicată va permite o creștere mai mare a rezultatului global. Dar acest aspect presupune că toate produsele consumă în același fel cheltuielile fixe. Or, se ajunge frecvent în situația ca , produsele care au o marjă ridicată, adesea mai sofisticate, să fie cele care generează cele mai mari cheltuieli fixe;

◆ când aprecierea performanțelor responsabililor se face pornind de la marjă, trebuie efectuată cu foarte mare prudență, deoarece o astfel de apreciere riscă să conducă la logici pe termen scurt și la neglijarea cheltuielilor de structură.

Limitele evocate vizează metoda Direct-Costing bazându-ne, înainte de toate, pe analiza cheltuielilor fixe. De altfel, pornind de la aceste limite, s-au manifestat preocupări pe linia perfecționării acestei metode.

1.7.2. Indicatorii specifici metodei costurilor variabile sau Direct-Costing

Având în vedere principiile metodei, de la bun început se poate sesiza faptul că, pornind de la modelul de calcul al profitului (beneficiului), apar doi indicatori de caracterizare a gestiunii, și anume : pe de o parte, **“marjele pe costurile variabile”**, a căror sumă dă beneficiul brut al întreprinderii, iar pe de altă parte, **“beneficiul net”** sau rezultatul final al întreprinderii realizat din activitatea de exploatare.

Pornind de la exprimarea schematizată a rezultatului întreprinderii, prezentată anterior, se poate da și o expresie contabilă a acestuia, și anume :

$$B = \sum_{i=1}^n qd_i (p_i - Cvu_i) - CF$$

în care :

qd - cantitatea dintr-un anumit produs destinată vânzării sau vândută ca atare

Cvu - costul variabil unitar pe produse

p - prețul de vânzare unitar

i - felul produsului

CF - cheltuielile fixe totale

De aici, rezultă că se pot determina cifra de afaceri pe fiecare produs, precum și cheltuielile variabile totale pe fiecare produs, de următoarea manieră :

$$CA_i = qd_i \times p_i$$

$$CV_i = qd_i \times Cvu_i,$$

ceea ce nu modifică cu nimic relația de calcul prezentată anterior, în schimb dă posibilitatea calculării unui alt indicator, și anume **“pragul de rentabilitate”**, indicator ce se poate determina fie sub forma cifrei de afaceri critice, fie sub forma cantității de producție critice.

Pragul de rentabilitate calculat sub forma cifrei de afaceri critice, determinat la nivelul întreprinderii, are la bază următoarea relație:

$$Pr = \frac{CA \times CF}{\sum_{i=1}^n M_i}$$

în care :

CA - cifra de afaceri la nivelul întreprinderii

M_i - marja pe produs.

Pragul de rentabilitate calculat sub forma cantității de producție critice se poate determina cu ușurință atunci când producția este omogenă. În cazul în care producția este variată, se pune problema stabilirii unei unități de producție omogene, conform principiilor coeficienților de echivalență. Matematic, pragul de rentabilitate exprimat în cantități de producție se determină conform relației :

$$Pr = \frac{CF}{\overline{M}_i}, \quad \text{unde} \quad \overline{M}_i = \frac{\sum_{i=1}^n M_i}{\sum_{i=1}^n q_i}$$

în care:

\overline{M} - marja medie pe costurile variabile

q - cantitatea fizică de produs

i - felul produsului

Și într-un caz și în celălalt, pragul de rentabilitate are anumite limite în condițiile în care unitatea realizează o gamă largă de produse (așa după cum s-a mai menționat), deoarece procesul de producție este determinat de un anumit program care se încadrează în capacitatea existentă, dar prin determinarea pragului de rentabilitate se pot stabili combinațiile optime, fie având în vedere aspectul vânzării, fie pe cel al producției, în scopul maximizării marjei pe costurile variabile.

Comparația la nivelul întreprinderii permite studierea rentabilității fiecărui produs și luarea deciziilor în ceea ce privește dezvoltarea sau suprimarea unuia sau altuia dintre produse. Deciziile trebuie luate cu prudență, deoarece fie că produsele pot fi complementare (în planul vânzării sau al producției), fie că o marjă pe costurile variabile, oricât de scăzută ar fi, acoperă totuși o parte din cheltuielile fixe și care ar fi transferată asupra celorlalte produse în condițiile renunțării la produsul cu marja cea mai scăzută.

În același timp, înainte de luarea unei decizii, trebuie să se țină seama de restricțiile de fabricație (manoperă, materiale, mod de utilizare a mașinilor etc.) pentru a se constata limitele în

cea ce privește unul sau altul dintre produse, posibilitatea de substituție între articole ș.a.m.d.

Teoretic și practic așa stau lucrurile dacă produsele fabricate se vând în totalitate, fără existența de stocuri. În cazul în care o parte din cantitățile fabricate rămân în stoc, atunci se va observa că stocurile sunt evaluate la nivelul costului variabil, iar cheltuielile fixe sunt suportate în totalitate de produsele vândute.

În realitate, în contabilitatea generală sau financiară, stocurile sunt evaluate la o valoare constantă care conține atât cheltuieli variabile, cât și cheltuieli fixe. Pentru a regăsi rezultatul înregistrat în contabilitatea generală sau financiară, se impune determinarea așa-zisei **“diferențe de încorporat”** cu ajutorul căreia să se reajusteze rezultatul obținut prin aplicarea metodei Direct-Costing și care se poate reflecta din punct de vedere contabil ca o diferență de preț.

Diferența de încorporat se determină pornind de la compararea rezultatelor obținute, astfel :

Fie V_1 costul variabil al stocului inițial și V_2 costul variabil al stocului final. În același mod să considerăm F_1 costul fix al stocului inițial și F_2 costul fix al stocului final, de unde:

- în cost variabil vom avea :

$$R = CA - Ch + V_2 - V_1$$

- în cost complet :

$$R = CA - Ch + (V_2 + F_2) - (V_1 + F_1)$$

Diferența $F_2 - F_1$ poartă denumirea de **cost fix al variației de stoc** sau diferență de încorporat.

Alături de indicatorii prezentați, în literatura de specialitate se enunță și alți indicatori de analiză, cum ar fi :

- factorul de acoperire ;
- coeficientul de siguranță dinamic ;
- intervalul de siguranță.

Factorul de acoperire este unul și același lucru cu coeficientul marjei pe costurile variabile și semnifică cât la sută din volumul desfacerii (cifra de afaceri) este necesar pentru acoperirea cheltuielilor fixe și obținerea unui beneficiu, conform relației :

$$Fa = \frac{MCV}{CA} \times 100$$

Factorul de acoperire exprimă rentabilitatea potențială și stă la baza deciziilor privind desfacerea producției.

Cunoscând factorul de acoperire (F_a), se poate determina, pe cale inversă, cifra de afaceri la nivelul pragului de rentabilitate, conform relației :

$$CA_r = \frac{CF}{F_a}$$

În altă ordine de idei, având în vedere modul de determinare a prețului de vânzare cu ridicata al întreprinderii, în structura cheltuielilor dependente de volumul producției, rezultă că factorul de acoperire reprezintă și un instrument de previzionare al prețului, astfel:

$$Pvr_i = CV_i + CF_i + B_i \Leftrightarrow Cvu_i + M_i$$

și

$$F_a = \frac{M_i}{CA_i} \Leftrightarrow \frac{M_i}{Pvr_i \cdot d}$$

de unde rezultă că: $Pvr_i = \frac{Cvu_i}{1 - F_a}$

în care:

Pvr_i - prețul cu ridicata de întreprindere pe produs

d - cantitatea de produs destinată vânzării

Coeficientul de siguranță dinamic semnifică scăderea relativă a vânzărilor totale pentru ca întreprinderea să ajungă la nivelul pragului de rentabilitate, conform următoarei relații :

$$Csd = \frac{CA - CA_r}{CA}$$

Acest indicator se poate determina și ca raport între beneficiul net și marja pe costurile variabile globală la nivel de întreprindere, rezultatul fiind același.

Intervalul de siguranță dinamic are aceeași semnificație ca și coeficientul de siguranță dinamic și se calculează ca diferență între volumul total al desfacerilor și volumul desfacerilor la nivelul pragului de rentabilitate. Altfel spus, reprezintă, în expresie matematică, numărătorul raportului de mai sus.

Calculule și analizele efectuate pe baza metodei Direct-Costing reprezintă un instrument prețios pentru conducerea întreprinderii în vederea optimizării rezultatului activității. Ceea ce este important pentru conducerea întreprinderii este determinarea și cunoașterea modului de acțiune al fiecăruia dintre factorii de optimizare și în special a influențelor reciproce ale factorilor respectivi, întrucât în felul acesta ea poate adopta decizii raționale și, ceea ce este esențial, poate să prevadă urmările unor astfel de decizii.

1.7.3. Metoda Direct-Costing evoluată (DCE)

Metoda costurilor variabile, așa cum a fost prezentată, nu este semnificativă decât dacă cheltuielile variabile sunt majoritare; ce sens ar avea dacă s-ar lua în considerare și s-ar analiza 30 sau 40% din cheltuieli și s-ar lăsa în umbră o masă nediferențiată de 60-70% ? Or, cheltuielile fixe nu încetează să crească.

Particularitatea metodei Direct-Costing evoluată constă tocmai în faptul că procedează la determinarea unui cost direct mixt care cuprinde atât cheltuielile variabile, cât și cheltuielile fixe specifice produsului, de unde gruparea în cheltuieli fixe imputabile și cheltuieli fixe neimputabile. Acest aspect oferă, în același timp, posibilitatea stabilirii unor responsabilități, pe centre și pe feluri de activități, pentru un număr cât mai mare de cheltuieli.

Prin cheltuieli imputabile se înțeleg acele cheltuieli care ar putea fi suprimate în cazul în care produsul nu s-ar mai fabrica, sau toate cheltuielile fixe corespunzătoare unei activități normale.

În felul acesta, cheltuielile neimputabile se vor trece asupra rezultatelor finale, iar modelul de calcul al beneficiului devine :

$$B = \sum_{i=1}^n qd_i (p_i - Cv_{u_i}) - \sum_{i=1}^n Cf_i - CF$$

Cf - cheltuieli fixe imputabile pe produs

Decontarea cheltuielilor fixe se face în trepte, iar analiza și determinarea acestora se realizează pe produse, grupe de produse, centre de analiză sau activitate. Dată fiind posibilitatea realizării unor bugete de cheltuieli indirecte, există și posibilitatea standardizării cheltuielilor variabile.

Sub aspectul analizei, metoda Direct-Costing evoluată oferă o putere mai mare de informare, deoarece dă posibilitatea calculării marjei semi-brute la beneficiu. Altfel spus, se obțin două niveluri de marje succesive: o marjă pe costurile variabile și o marjă pe costurile specifice, denumită și marjă semi-brută, care contribuie la acoperirea cheltuielilor fixe comune și care va constitui baza deciziilor de gestiune.

BIBLIOGRAFIE

1. Budugan D. și colectiv - Contabilitate de gestiune, Ed.CECCAR, București, 2007
2. Călin O. (coordonator) - Contabilitate managerială, Ed.Didactică și Pedagogică RA, București, 2008
3. Iacob C. Ionescu I. Goagă D. - Contabilitate de gestiune conformă cu practica internațională, Ed. Universitaria, Craiova, 2007

2.1. Contabilitatea activelor fixe

2.1.1. CONTABILITATEA ACTIVELOR FIXE NECORPORALE

2.1.1.1. Noțiuni teoretice privind activele fixe necorporale

Activele fixe necorporale sunt reprezentate de acea categorie de active fixe fără substanță fizică, care se utilizează pe o perioadă mai mare de un an în activitatea instituției publice.

Un activ necorporal este un activ identificabil, nemonetar, fără suport material și deținut pentru utilizare pe o perioadă mai mare de un an în procesul de producție ori pentru furnizare de bunuri sau servicii, pentru a fi închiriat terților sau pentru scopuri administrative.

În cadrul activelor fixe necorporale se cuprind:

- cheltuieli de dezvoltare;
- concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare, cu excepția celor create intern de instituție;
- înregistrări ale evenimentelor cultural-sportive;
- alte active fixe necorporale;
- avansuri și active fixe necorporale în curs de execuție.

Cheltuielile de dezvoltare reprezintă categoria de active fixe necorporale atribuite direct activității de dezvoltare.

Activitatea de dezvoltare presupune aplicarea rezultatelor cercetării sau a altor cunoștințe în scopul realizării de produse ori servicii noi sau îmbunătățite substanțial, înaintea stabilirii producției de serie sau utilizării în scopuri comerciale.

În categoria activităților de dezvoltare reținem:

- a) proiectarea, construcția și testarea producției intermediare sau folosirea intermediară a prototipurilor și modelelor;
- b) proiectarea uneltelor și matrițelor care implică tehnologie nouă;
- c) proiectarea, construcția și operarea unei uzine pilot care nu este fezabilă din punct de vedere economic pentru producția pe scară largă;
- d) proiectarea, construcția și testarea unei alternative alese pentru aparatele, produsele, procesele, sistemele sau serviciile noi ori îmbunătățite substanțial.

Concesiunile, brevetele, licențele, mărcile comerciale, drepturi și active similare achiziționate sau dobândite pe alte căi, se înregistrează în conturile de active fixe necorporale la costul de achiziție sau costul de producție, după caz.

Înregistrări ale evenimentelor cultural-sportive includ acea categorie de active fixe necorporale care se referă la: reprezentații teatrale, programe de radio sau televiziune, lucrări muzicale, evenimente sportive, lucrări literare, artistice ori recreative efectuate pe pelicule, benzi magnetice sau alte suporturi.

În cadrul **altor active fixe necorporale** se cuprind, de regulă, programele informatice create de instituții sau achiziționate de la terți, pentru necesitățile proprii de utilizare, precum și alte active fixe necorporale.

Avansurile și activele fixe necorporale în curs de execuție cuprind avansurile acordate furnizorilor de active fixe și activele fixe necorporale neterminate până la sfârșitul perioadei, evaluate la costul de producție, respectiv la costul de achiziție, după caz.

Activele fixe necorporale pot fi evaluate **inițial** și înregistrate în contabilitate la:

- costul de achiziție, pentru cele procurate cu titlu oneros;
- costul de producție, pentru cele construite sau produse de instituție;
- valoarea justă pentru cele intrate pe alte căi decât prin achiziție sau producție (ex. donații, sponsorizări).

Valoarea justă se determină pe baza raportului întocmit de specialiști și cu aprobarea

ordonatorului de credite sau pe baza unor evaluări efectuate, de regulă, de evaluatori autorizați.

Un element necorporal raportat drept cheltuială nu poate fi recunoscut ulterior ca parte din costul unui activ necorporal.

În situația în care se fac cheltuieli ulterioare (**reparații**) la activele fixe necorporale după cumpărarea sau finalizarea lor, acestea sunt înregistrate în conturile de **cheltuieli** atunci când sunt efectuate (aceste cheltuieli au ca scop restabilirea stării tehnice inițiale prin înlocuirea componentelor uzate). Dimpotrivă, cheltuielile ulterioare (**modernizările**) ce au ca efect îmbunătățirea performanțelor față de parametrii funcționali stabiliți inițial **vor majora** costul activului fix necorporal.

În contabilitatea instituțiilor publice se înregistrează amortizarea activelor fixe necorporale utilizând **metoda amortizării liniare** începând cu 01.01.2004.

Amortizarea anuală se calculează prin aplicarea cotei de amortizare (CA) la valoarea de intrare a activelor fixe necorporale.

Conform reglementărilor legale în vigoare, amortizarea activelor fixe necorporale se realizează astfel:

- cheltuielile de dezvoltare se amortizează într-o perioadă de cel mult 5 ani, cu aprobarea ordonatorului de credite;
- concesiunile, brevetele, licențele, mărcile comerciale, drepturi și active similare achiziționate sau dobândite pe alte căi se amortizează pe durata prevăzută pentru utilizarea lor de către instituțiile publice care le dețin;
- programele informatice create de instituțiile publice, achiziționate sau dobândite pe alte căi se amortizează în funcție de durata probabilă de utilizare, care nu poate depăși o perioadă de 5 ani, cu aprobarea ordonatorului de credite.
- înregistrările de reprezentații teatrale, programe de radio sau televiziune, lucrări muzicale, evenimente sportive, lucrări literare, artistice ori recreative efectuate pe pelicule, benzi magnetice sau alte suporturi nu se amortizează.

În situația în care se scot din evidență active fixe necorporale și nu s-a recuperat integral, pe calea amortizării, valoarea contabilă, atunci valoarea rămasă neamortizată se include în cheltuielile instituțiilor publice, integral, la momentul scoaterii din funcțiune.

Un activ necorporal trebuie prezentat în **bilanț** la costul acestuia (de achiziție sau de producție), mai puțin ajustările cumulate de valoare.

Ajustările cumulate de valoare cuprind toate corecțiile destinate să țină seama de reducerile valorilor activelor individuale, stabilite la data bilanțului, indiferent dacă acea reducere este sau nu definitivă.

Ajustările de valoare pot fi ajustări permanente, denumite și amortizări, și/sau ajustări provizorii denumite ajustări pentru depreciere.

2.1.1.2. Organizarea contabilității activelor fixe necorporale

Organizarea contabilității activelor fixe necorporale este realizată utilizând conturile din clasa 2 „Conturi de active fixe“, grupa 20 „Active fixe necorporale“ și anume:

- contul 203 „Cheltuieli de dezvoltare“;
- contul 205 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“;
- contul 206 „Înregistrări ale evenimentelor cultural-sportive“
- contul 208 „Alte active fixe necorporale“.

Contul 203 „Cheltuieli de dezvoltare“ ține evidența cheltuielilor cu lucrările de dezvoltare înregistrate în contul activelor fixe necorporale. Este **cont de activ**.

Debitul acestui cont furnizează informații care privesc atât valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare efectuate pe cont propriu sau achiziționate de la terți, cât și activele fixe necorporale de natura cheltuielilor de dezvoltare primite cu titlu gratuit sau constatate ca plus de

inventar, strict individualizate și care prin aplicarea lor în activitatea practică, determină realizarea de produse sau servicii noi ori îmbunătățite substanțial.

Contul 203 „Cheltuieli de dezvoltare“ **se debitează** cu valoarea elementelor prezentate mai sus prin creditul conturilor:

- 233 „Active fixe necorporale în curs de execuție“, cu valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare în curs de execuție, recepționate;
- 404 „Furnizori de active fixe“ cu valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare achiziționate de la terți;
- 721 „Venituri din producția de active fixe necorporale“ cu valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare efectuate pe cont propriu;
- 75105 „Transferuri voluntare, altele decât subvențiile“ cu valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare primite cu titlu gratuit.

Creditul contului analizat oferă informații privind valoarea brevetelor sau licențelor obținute din activitatea proprie de dezvoltare, amortizarea înregistrată la momentul scoaterii din evidență și valoarea neamortizată a cheltuielilor de dezvoltare transferate cu titlu gratuit sau vândute.

Contul 203 „Cheltuieli de dezvoltare“ **se creditează** prin debitul conturilor:

- 205 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“ cu valoarea cheltuielilor de dezvoltare aferente acestora;
- 280 „Amortizări privind activele fixe necorporale“ cu valoarea cheltuielilor de dezvoltare amortizate scăzute din evidență;
- 658 „Alte cheltuieli operaționale“ cu valoarea neamortizată a cheltuielilor de dezvoltare transferate cu titlu gratuit;
- 691 „Cheltuieli extraordinare din operațiuni cu active fixe“, cu valoarea neamortizată a cheltuielilor de dezvoltare vândute sau scoase din folosință.

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea cheltuielilor de dezvoltare existente în cadrul entității la un moment dat.

Contul 205 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“ ține evidența acestor active fixe necorporale achiziționate sau dobândite pe alte căi. Este **cont de activ**.

Debitul contului oglindește informații privind concesiunile, brevetele, licențele, mărcile comerciale, drepturile și activele similare achiziționate de la furnizorii de active fixe (404), realizate pe cont propriu (721), primite cu titlu gratuit (75105) recepționate pe seama cheltuielilor de dezvoltare (203) sau a lucrărilor de investiții în curs de execuție (233).

Creditul contului reflectă informații referitoare la: valoarea concesiunilor, brevetelor, licențelor, mărcilor comerciale, drepturilor și activelor similare, amortizate și scoase din evidență (280); valoarea neamortizată a celor transferate cu titlu gratuit (658) sau vândute ori scoase din folosință (691).

Soldul debitor al contului exprimă valoarea concesiunilor, brevetelor, licențelor, mărcilor comerciale, drepturilor și activelor similare existente în cadrul entității publice.

În cadrul contului sintetic 205 este organizată evidența analitică pe categorii de concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare.

Contul 206 „Înregistrări ale evenimentelor cultural-sportive“ are rolul de a evidenția valoarea reprezentațiilor teatrale, programelor de radio sau televiziune, lucrărilor muzicale, evenimentelor sportive, lucrărilor literare, artistice sau recreative efectuate pe pelicule înregistrate pe benzi magnetice sau alte suporturi aflate în patrimoniul instituției, potrivit legii, care nu se supun amortizării. Este un **cont de activ**.

Debitul contului oferă informații privind valoarea înregistrărilor evenimentelor cultural-sportive intrate în patrimoniul instituției, potrivit legii, prin creditul contului 100 „Fondul activelor fixe necorporale“.

Creditul contului analizat furnizează informații privind valoarea înregistrărilor evenimentelor cultural-sportive ieșite din patrimoniu, potrivit legii prin debitul contului 100 „Fondul activelor fixe necorporale“.

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea înregistrărilor evenimentelor cultural-sportive existente la un moment dat.

Contul 208 „Alte active fixe necorporale“ ține evidența programelor informatice create de instituție sau achiziționate de la terți, precum și a altor active fixe necorporale. Este un **cont de activ**. Se dezvoltă pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 20801 „Programe informatice“
- 20802 „Alte active fixe necorporale“

Debitul contului oglindește informații despre valoarea altor active fixe necorporale achiziționate (404); recepționate pe seama activelor fixe necorporale în curs de execuție (233); realizate pe cont propriu (721); primite cu titlu gratuit (75105). Tot în debit se mai înregistrează valoarea altor active fixe necorporale intrate în patrimoniul instituției publice, plătite din fonduri externe nerambursabile de către Agențiile/Autoritățile de Implementare (774).

Creditul contului oferă informații referitoare la valoarea amortizării altor active fixe necorporale, cedate sau scoase din evidență (280), cât și valoarea neamortizată a altor active fixe necorporale transferate cu titlu gratuit (658), vândute sau scoase din folosință (691).

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea altor active fixe necorporale existente.

În strânsă legătură cu activele fixe necorporale sunt studiate și următoarele conturi:

- contul 233 „Active fixe necorporale în curs de execuție“;
- contul 234 „Avansuri acordate pentru active fixe necorporale“.

Contul 233 „Active fixe necorporale în curs de execuție“ este **cont de activ** și ține evidența activelor fixe necorporale în curs de execuție. **Debitul** contului înregistrează cheltuielile aferente investițiilor neterminate la finele perioadei, iar **creditul** reflectă valoarea investițiilor terminate și înregistrate la active fixe necorporale.

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea activelor fixe necorporale în curs de execuție.

Contabilitatea analitică se ține pe feluri de active fixe necorporale în curs de execuție.

Contul 233 „Active fixe necorporale în curs de execuție“ **se debitează** cu valoarea activelor fixe necorporale în curs facturate de furnizori (404); a celor realizate pe cont propriu (721) sau plătite din fonduri externe nerambursabile (774).

Contul **se creditează** cu valoarea lucrărilor și proiectelor de dezvoltare în curs, valoarea brevetelor, licențelor, mărcilor comerciale și a altor active fixe necorporale în curs, recepționate (203, 205, 208); valoarea neamortizată a activelor fixe necorporale în curs de execuție transferate cu titlu gratuit (658) cât și cu valoarea activelor fixe necorporale, neamortizabile, înregistrate integral pe cheltuieli la recepția finală a investiției (682); distruse de calamități (690); ori vândute (691).

Contul 234 „Avansuri acordate pentru active fixe necorporale“ ține evidența avansurilor acordate furnizorilor de active fixe necorporale. Este **cont de activ**. **Debitul** contului furnizează informații referitoare la valoarea avansurilor acordate furnizorilor de active fixe necorporale potrivit sursei de finanțare (162, 163, 164, 165, 167, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 550, 551, 558, 560, 561, 562, 770). **Creditul** contului înregistrează valoarea avansurilor acordate furnizorilor de active fixe necorporale, decontate (404).

Soldul debitor al contului reprezintă avansurile acordate furnizorilor de active fixe necorporale, nedecontate.

2.1.1.3. Practici contabile privind activele fixe necorporale

Op. 1. O instituție publică de stat înregistrează primirea cu titlu gratuit a unui proiect de dezvoltare care este evaluat la valoarea justă de 25.000lei, conform procesului verbal de predare-primire.

20300 „Cheltuieli de dezvoltare“	=	75105 „Transferuri voluntare,altele decat subventiile“	25.000

Op. 2. La sfârșitul perioadei de raportare „n“ se înregistrează cheltuieli aferente investițiilor neterminate (proiect de dezvoltare), realizate pe cont propriu în sumă de 78.000 lei care sunt recepționate în anul următor:

23300 „Active fixe necorporale în curs de execuție“	=	72100 „Venituri din producția de active fixe necorporale“	78.000

Op. 3. În anul următor „n+1“ se înregistrează valoarea investițiilor în curs de execuție terminate și înregistrate ca proiecte de dezvoltare la costul de producție de 78.000 lei:

20300 „Cheltuieli de dezvoltare“	=	23300 „Active fixe necorporale în curs de execuție“	78.000

Op. 4. La sfârșitul exercițiului bugetar „n+1“ se recepționează brevete din proiecte de dezvoltare în sumă de 78.000 lei și realizate pe cont propriu de 5.000 lei.

20500 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“	=	%	83.000
		20300 „Cheltuieli de dezvoltare“	78.000
		72100 active fixe necorporale“	5.000

Op. 5. O instituție publică de stat înregistrează acordarea unui avans furnizorului „X“ în sumă de 16.000 lei în vederea procurării unui brevet de invenție:

23400 „Avansuri acordate pentru active fixe necorporale“	=	51201 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în lei“	16.000

sau

40400 „Furnizori de active fixe“	=	51201 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în lei“	16.000

și

23400 „Avansuri acordate pentru active fixe necorporale“	=	40400 „Furnizori de active fixe“	16.000

Op. 6. Se achiziționează brevetul de invenție la costul de achiziție de 30.000 lei conform factură furnizor, care se și recepționează:

20500 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“	=	40400 „Furnizori de active fixe“	30.000

Op. 7. Se achită factura primită de la furnizorul „X“ pentru brevetul de invenție, ținând seama de avansul acordat:

40400 „Furnizori de active fixe“	=	%	30.000
		234 „Avansuri acordate pentru active fixe necorporale“	16.000
		51201 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în lei“	14.000

Op. 8. Se înregistrează amortizarea brevetului de invenție pentru suma de 6.000 lei.

68101 „Cheltuieli operaționale privind amortizarea activelor fixe“	=	28005 „Amortizarea brevetelor, licențelor, mărcilor comerciale, și altor drepturi și valori similare“	6.000

Op. 9. Se înregistrează transferarea fără plată a brevetului de invenție la o altă instituție publică (donații), știind că s-a înregistrat amortizare până în momentul cedării de 6000 lei.

28005 „ Amortizarea brevetelor, licențelor, mărcilor comerciale, drepturilor și activelor similare“	=	20500 „Concesiuni, brevete, licențe, mărci comerciale, drepturi și active similare“	30.000
65800 „Alte cheltuieli operaționale“			24.000

Op. 10. Cu ocazia inventarierii gestiunii activelor fixe necorporale, în baza listelor de inventariere și a procesului-verbal de constatare se stabilesc următoarele:

- plus la programele informatice create de instituția publică pe cont propriu în valoare de 8.000 lei;
- minus constatat în anul curent la programele informatice achiziționate de la terți în valoare de 11.000 lei; se impută gestionarului instituției publice la valoarea de inventar de 15.000 lei; activele au fost finanțate inițial din venituri proprii și subvenții; amortizate integral.

a) Evidențierea plusului la inventariere.

20800 „Alte active fixe necorporale“	=	75105 „Transferuri voluntare, altele decât subvențiile“	8.000

b) Evidențiere lipsă programe informatice amortizate integral.

28008 „Amortizarea altor active fixe necorporale“	=	20800 „Alte active fixe necorporale“	11.000

c) Constituirea debitului în sarcina gestionarului conform Decizie de imputație nr. ... din....

4280102 „Alte creanțe în legătură cu personalul sub 1 an“	=	%	15.000
		44801 „Alte datorii față de buget“	4.000
		47200 „Venituri înregistrate în avans“	11.000

d) Se reține debitul de la gestionar pe statul de salarii.

42100 „Personal-salarii datorate“	=	4280102 „Alte creanțe în legătură cu personalul sub 1 an“	15.000

e) Pe măsura reținerii debitului se constituie venituri pentru perioada curentă.

47200 „Venituri înregistrate în avans“	=	75104 „Diverse venituri “	11.000

f) Se virează la buget sumele provenite din debitele încasate de la gestionarul instituției publice.

44801 „Alte datorii față de buget“	=	51201 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în lei“	4.000

2.1.2. CONTABILITATEA ACTIVELOR FIXE CORPORALE

2.1.2.1. Noțiuni teoretice privind activele fixe corporale

Activele fixe corporale aflate în patrimoniul unei entități publice sunt reprezentate de acea categorie de active de natură materială care:

a) Sunt deținute de către o entitate pentru a fi utilizate în producția de bunuri sau prestarea de servicii, pentru a fi închiriate terților sau pentru a fi folosite în scopuri administrative; și

b) Este posibil a fi utilizate pe parcursul mai multor perioade de raportare.

În spiritul Standardelor Internaționale de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSAS) 17 „Imobilizări corporale“ un element de imobilizări corporale ar trebui **recunoscut** ca activ atunci când:

a) Este posibil ca beneficiile economice viitoare sau potențialul de servicii asociat cu activul să revină entității; și

b) Costul sau valoarea justă a activului entității poate fi evaluat credibil.

La momentul recunoașterii inițiale, o entitate va evalua, cu atenție, dacă un element de imobilizări corporale satisface primul criteriu prin existența unei certitudini suficiente că beneficiile economice viitoare sau potențialul de servicii vor reveni entității care va primi și recompensele atașate activului și își va asuma riscurile asociate.

Îndeplinirea criteriului al II-lea este în general ușor realizabilă deoarece dobândirea activului (cumpărare, construire, etc.) presupune și identificarea costului prin tranzacția de schimb, achiziția de materiale, consumul de forță de muncă și alte consumuri legate de construcție. În anumite cazuri, costul este determinat în raport cu valoarea justă.

Conform reglementărilor legale, activele fixe corporale sunt reprezentate de obiectul sau complexul de obiecte ce se utilizează ca atare și prezintă următoarele caracteristici:

a) au durata normală de utilizare mai mare de un an;

b) au valoarea de intrare mai mare decât limita stabilită prin hotărâre a Guvernului³ României.???????

În categoria activelor fixe corporale se cuprind: terenuri și amenajări la terenuri; construcții; instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații; mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active corporale; alte active ale statului; avansuri și active fixe corporale în curs de execuție.

Contabilitatea terenurilor se ține pe două categorii: terenuri și amenajări la terenuri. Această separare este importantă atât în ceea ce privește clasificarea cât și amortizarea.

Terenurile nu sunt supuse amortizării, potrivit legii, dar amenajările la terenuri se amortizează pe o durată de 10 ani.

În contabilitatea analitică, terenurile pot fi evidențiate pe următoarele grupe: terenuri agricole, silvice, terenuri fără construcții, terenuri cu zăcăminte, terenuri cu construcții cât și lacuri, bălți și iazuri care nu sunt rezultatul unei investiții etc. Amenajările de terenuri cuprind lucrări cum ar fi: racordarea la sistemul de alimentare cu energie electrică, lucrările de acces, împrejmuirile și altele asemenea.

În situația în care instituțiile publice dispun de active fixe corporale în baza unui contract de leasing au obligația evidențierii lor în contabilitate în funcție de natura contractului de leasing. Achizițiile de active fixe prin operațiuni de leasing sunt tratate ca investiții, potrivit legii.

Terenurile se înregistrează în contabilitate la intrarea în patrimoniu la **valoarea de intrare** stabilită în funcție de clasele de calitate, suprafața, amplasare și/sau alte criterii legale, astfel:

a) valoarea reevaluată în conformitate cu prevederile legale;

b) costul de achiziție pentru terenurile procurate cu titlu oneros;

c) valoarea justă pentru terenurile dobândite cu titlu gratuit, estimată la înscrierea lor în activ pe baza raportului întocmit de specialiști și cu aprobarea ordonatorului de credite.

³ HGnr.276/2013 privind stabilirea valorii de intrare a mijloacelor fixe,MO,Partea I,nr.313 din 30.05.2013.

Contabilitatea sintetică a activelor fixe corporale se ține pe categorii, iar contabilitatea analitică se ține pe fiecare obiect de evidență, prin care se înțelege obiectul singular sau complexul de obiecte cu toate dispozitivele și accesoriile acestuia, destinat să îndeplinească în mod independent, în totalitate, o funcție distinctă.

La instituțiile publice **sunt asimilate** și înregistrate ca active fixe corporale următoarele:

- a) bunurile de natura armamentului și tehnicii de luptă;
- b) bunurile din patrimoniul cultural național (clădiri și monumente istorice, zone de conservare, rezervații naturale);
- c) animalele și păsările pentru reproducere, plantațiile de arbori și arbuști;
- d) investițiile efectuate la mijloacele fixe luate cu chirie;
- e) capacitățile puse în funcțiune parțial, pentru care nu s-au întocmit formele de înregistrare ca active fixe corporale. Acestea se cuprind în grupele în care urmează a se înregistra, la valoarea rezultată prin însumarea cheltuielilor efective ocazionate de realizarea lor;
- f) investițiile efectuate la mijloacele fixe, în scopul îmbunătățirii parametrilor tehnici inițiali prin majorarea valorii de intrare a mijlocului fix.
- g) activele de infrastructură;
- h) valorile de muzeu, obiectele de artă și de expoziție;
- i) cărțile din biblioteci (bunurile culturale de patrimoniu constituite în colecții speciale sau în depozite legale).

Sunt considerate active fixe corporale, dar care **nu se supun amortizării**: bunurile aflate în proprietatea publică a statului și a unităților administrativ-teritoriale, inclusiv investițiile efectuate la acestea; lacurile, bălțile, iazurile, care nu sunt rezultatul unei investiții, precum și terenurile, inclusiv cele împădurite, bunurile utilizate în baza unui contract de închiriere; bunurile din patrimoniul cultural național, bunurile de natura armamentului și tehnicii de luptă.

Nu sunt considerate active fixe corporale:

- a) motoarele, aparatele și alte subansambluri ale activelor fixe corporale, procurate în scopul înlocuirii componentelor uzate cu ocazia reparațiilor de orice fel, care nu modifică parametrii tehnici inițiali ai mijlocului fix;
- b) sculele, instrumentele și dispozitivele speciale ce se folosesc fie la fabricarea anumitor produse în serie, fie la executarea unei anumite comenzi, indiferent de valoarea și de durata lor de funcționare normală;
- c) construcțiile și instalațiile provizorii;
- d) animalele care nu au îndeplinit condițiile pentru a fi trecute la animale adulte, animalele de îngrășat, păsările și coloniile de albine;
- e) pădurile și resursele naturale regenerative similare;
- f) prototipurile, atâta timp cât servesc ca model la executarea producției de serie, inclusiv seria zero, sau sunt supuse încercărilor în vederea omologării la producător;
- g) echipamentul, uniformele de serviciu și de oraș pentru elevi și militari în termen, echipamentul și materialul sportiv;
- h) munițiile de orice fel (inclusiv bombele, rachetele, torpilele);
- i) echipamentul de protecție și de lucru, îmbrăcămintea specială, precum și accesoriile de pat, indiferent de valoarea și de durata lor de utilizare.

În contabilitatea instituțiilor publice apare categoria de active fixe corporale denumită „**alte active ale statului**“. Aici se cuprind: zăcăminte, resurse biologice necultivate și rezervele de apă.

Zăcămintele reprezintă rezerve descoperite de minerale, atât de suprafață, cât și subterane, care sunt exploatabile economic cu tehnologia actuală, ținând seama de nivelul relativ al prețurilor. Zăcămintele cuprind rezervele de cărbune, de petrol și gaze naturale, rezervele de minereuri feroase, neferoase, de aluminiu și roci aluminifere, metalele nobile, radioactive, substanțele și rocile utile, pietrele prețioase și semiprețioase ș.a.

Resursele biologice necultivate sunt reprezentate de animalele și vegetalele de producție unică sau permanentă asupra cărora se exercită dreptul de proprietate, dar a căror creștere

naturală și/sau regenerare nu este plasată sub controlul direct și responsabilitatea unităților instituționale și nu este gestionată de acestea. De exemplu, pădurile virgine și resursele piscicole neexploatate, care fac parte din teritoriul național. Aici sunt incluse doar resursele care sunt deja exploatabile cu scop economic sau sunt susceptibile de a fi într-un viitor apropiat.

Rezervele de apă sunt reprezentate de apele geotermale, cele naturale și terapeutice atât la suprafață cât și subterane în măsura în care prin exercitarea dreptului de proprietate le este atribuită o valoare de piață.

În categoria activelor fixe corporale se cuprind și se evidențiază distinct în contabilitate „avansurile și activele fixe corporale în curs de execuție”.

Avansurile reprezintă sume acordate furnizorilor de active fixe corporale pentru achiziționarea și construcția acestora.

Activele fixe corporale în curs de execuție reprezintă investițiile neterminate efectuate în regie proprie sau în antrepriză care se evaluează la costul de producție, respectiv la costul de achiziție, după caz

2.1.2.2. Organizarea contabilității activelor fixe corporale

Instituțiile publice organizează contabilitatea activelor fixe corporale cu ajutorul următoarelor conturi din clasa 2 „**Conturi de active fixe**”, grupa 21 „**Active fixe corporale**”:

- contul 211 „Terenuri și amenajări la terenuri”;
- contul 212 „Construcții”;
- contul 213 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații”;
- contul 214 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active fixe corporale”;
- contul 215 „Alte active ale statului”

Cu ajutorul acestor conturi sunt reflectate în contabilitate valori economice componente ale activului patrimonial, prezentând deci funcție contabilă de activ.

Contul 211 „Terenuri și amenajări la terenuri” este utilizat în contabilitatea entității publice pentru a evidenția valoarea terenurilor (agricole și silvice, fără construcții, etc.) și a amenajărilor la terenuri (racordarea lor la sistemul de alimentare cu energie, împrejuririle, lucrările de acces, etc.) care alcătuiesc domeniul public și privat al statului și unităților administrativ-teritoriale aflate în administrarea instituției sau date în concesiune, închiriere sau în folosință gratuită.

Contabilitatea terenurilor se ține distinct pe conturi sintetice de gradul II, astfel:

- 21101 „Terenuri”;
- 21102 „Amenajări la terenuri”.

Debitul contului 211 „Terenuri și amenajări la terenuri” furnizează informații privind valoarea terenurilor și amenajărilor la terenuri achiziționate, primite cu titlu gratuit, valoarea la cost de producție a amenajărilor la terenuri realizate pe cont propriu, plătite din fonduri externe nerambursabile etc. care alcătuiesc domeniul public sau privat al statului și al unităților administrativ-teritoriale. **Creditul** contului analizat înregistrează valoarea terenurilor și amenajărilor la terenuri, scoase din evidență din domeniul public sau privat al statului și al unităților administrativ-teritoriale pe diferite căi.

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea terenurilor și a amenajărilor la terenuri existente în domeniul public sau privat al statului și al unităților administrativ-teritoriale.

Contabilitatea analitică se ține pe categorii de terenuri, respectiv pe feluri de amenajări la terenuri.

Contul 211 „Terenuri și amenajări la terenuri” **se debitează** prin creditul conturilor:

- 101 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului”;
- 102 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al statului”;

- 103 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al unității administrativ-teritoriale“;
- 104 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al unității administrativ-teritoriale“, pentru a înregistra valoarea terenurilor și amenajărilor la terenuri intrate în patrimoniu, potrivit legii, care nu se supun amortizării;
- 105 „Rezerve din reevaluare“ cu creșterea de valoare rezultată din reevaluarea terenurilor și amenajărilor la terenuri;
- 231 „Active fixe corporale în curs de execuție“, cu valoarea la cost de producție a amenajărilor la terenuri, recepționate, care se supun amortizării;
- 281 „Amortizări privind activele fixe corporale“ cu valoarea amortizării investițiilor efectuate de chiriași la amenajările la terenuri luate cu chirie și restituite proprietarului;
- 404 „Furnizori de active fixe“ cu valoarea terenurilor și amenajărilor la terenuri achiziționate;
- 774 „Finanțarea din fonduri externe nerambursabile“, cu valoarea amenajărilor de terenuri intrate în patrimoniul instituției publice, plătite din fonduri externe nerambursabile de către Agențiile/Autoritățile de Implementare.
- 751 „Venituri din vanzări de bunuri și servicii “ cu valoarea terenurilor și amenajărilor la terenuri primite cu titlu gratuit;
- 722 „Venituri din producția de active fixe corporale“ cu valoarea la cost de producție a amenajărilor la terenuri realizate pe cont propriu.

Se creditează prin debitul acelorași conturi de fonduri pentru a evidenția valoarea terenurilor și a amenajărilor la terenuri ieșite din patrimoniu, potrivit legii, care nu se supun amortizării (101, 102, 103, 104).

Se mai creditează cu descreșterea de valoare rezultată din reevaluarea terenurilor și a amenajărilor la terenuri (105), cu valoarea amortizării amenajărilor la terenuri scăzute din evidență (281), valoarea neamortizată a amenajărilor la terenuri transferate cu titlu gratuit și cu valoarea de intrare a terenurilor (658), valoarea pierderilor din calamități aferente terenurilor și valoarea neamortizată a amenajărilor la terenuri (690), cât și valoarea neamortizată a amenajărilor la terenuri vândute sau scoase din folosință (691).

Conturile de active fixe corporale 212 „Construcții“, 213 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații“, 214 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active corporale“ înregistrează în **debitul** lor valoarea bunurilor cu același nume care au fost achiziționate, realizate în producția proprie, primite cu titlu gratuit, primite în regim de leasing financiar (creditul conturilor: 101 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului“; 102 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al statului“; 103 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al unității administrativ-teritoriale“; 104 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al unității administrativ-teritoriale“, pentru cele care nu se supun amortizării; 105 „Rezerve din reevaluare“; 167 „Alte împrumuturi și datorii asimilate“; 404 „Furnizori de active fixe“; 231 „Active fixe corporale în curs de execuție“; 281 „Amortizări privind activele fixe corporale“; 751 „Venituri din vanzări de bunuri și servicii “ ; 722 „Venituri din producția de active fixe corporale“.

Creditul acestor conturi prezintă informații referitoare la valoarea activelor fixe corporale (construcții, instalații tehnice..., mobilier...) cedate sau scoase din evidență (debitul conturilor: 101, 102, 103, 104 pentru bunurile care nu se supun amortizării). Se mai creditează cu descreșterea de valoare rezultată din reevaluarea construcțiilor (105), cât și cu valoarea amortizării aferentă (281), valoarea neamortizată pentru cele transferate cu titlu gratuit (658) și valoarea distrugerilor din calamități la construcții pentru valoarea rămasă neamortizată (690), cât și valoarea neamortizată a construcțiilor vândute sau scoase din folosință (691).

Soldul debitor al conturilor reflectă valoarea activelor fixe corporale (construcții, instalații tehnice, mobilier...) existente.

Reținem faptul că activele fixe corporale evidențiate în contabilitate cu ajutorul conturilor 213 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații” și 214 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active fixe corporale” sunt urmărite în contabilitatea analitică pe fiecare obiectiv de evidență din domeniul public sau privat al statului și unităților administrativ teritoriale, potrivit reglementărilor în vigoare.

Contul sintetic de gradul I 213 se dezvoltă în următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 21301 „Echipamente tehnologice (mașini, utilaje și instalații de lucru)”;
- 21302 „Aparate și instalații de măsurare, control și reglare”;
- 21303 „Mijloace de transport”
- 21304 „Animale și plantații”

La intrarea în patrimoniul instituției publice a bunurilor evidențiate prin debitul conturilor 213, respectiv 214, achiziționate din import se vor înregistra și taxele vamale corespunzătoare prin creditul contului 446 „Alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate”.

În contabilitatea instituțiilor publice apar cu titlu particular active fixe corporale prezentate studiului sub denumirea de „alte active ale statului”. În această categorie se cuprind zăcăminte, resurse biologice necultivate, rezerve de apă care fac parte din teritoriul național dar care sunt exploatabile din punct de vedere economic, primind o valoare de piață. Acestea sunt reflectate cu ajutorul contului de activ **215 „Alte active ale statului”**.

Debitul acestui cont înregistrează valoarea altor active ale statului înregistrate în evidență prin creditul contului 101 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului”.

Creditul contului prezintă valoarea altor active ale statului scăzute din evidență prin debitul contului 101 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului”.

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea altor active ale statului existente în evidență.

În strânsă legătură cu activele fixe corporale apar și activele fixe corporale în curs cât și avansurile acordate pentru activele fixe corporale. Acestea sunt evidențiate în contabilitate cu ajutorul conturilor din grupa **23 „Active fixe în curs și avansuri pentru active fixe”** care cuprinde următoarele conturi:

- 231 „Active fixe corporale în curs de execuție”;
- 232 „Avansuri acordate pentru active fixe corporale”.

Contul 231 „Active fixe corporale în curs de execuție” ține evidența activelor fixe corporale în curs de execuție, reprezentând cheltuieli pentru obiective de investiții care nu au fost terminate și recepționate până la sfârșitul perioadei. Este **cont de activ**. **Debitul** contului înregistrează cheltuielile aferente investițiilor neterminate la sfârșitul perioadei, iar **creditul** înregistrează valoarea investițiilor terminate, recepționate, puse în funcțiune și înregistrate ca active fixe corporale.

Contul 231 „Active fixe corporale în curs de execuție” înregistrează **în debit** valoarea activelor fixe corporale în curs de execuție facturate de furnizorii de active fixe (404), cât și valoarea activelor fixe corporale în curs, realizate pe cont propriu (722), plătite din fonduri externe nerambursabile (774) sau primite gratuit de instituția publică (751). **În credit** se înregistrează valoarea activelor fixe corporale în curs de execuție recepționate și care se supun amortizării (debitul conturilor 2112, 212, 213, 214). Tot în credit se evidențiază valoarea activelor fixe corporale în curs de execuție transferate cu titlu de gratuit (658), valoarea de intrare a activelor fixe corporale neamortizabile, înregistrate integral pe cheltuieli la recepția finală a investiției (682), valoarea activelor fixe corporale în curs distruse de calamități (690), cât și a celor vândute sau scoase din folosință (691).

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea activelor fixe corporale în curs de execuție, nerecepționate (investiții neterminate).

Contul 232 „Avansuri acordate pentru active fixe corporale” ține evidența avansurilor acordate furnizorilor de active fixe corporale. Este **cont de activ**. În **debitul** contului se

înregistrează valoarea avansurilor acordate furnizorilor de active fixe corporale corespunzător modalității de finanțare (162, 163, 164, 165, 167, 512, 513, 514, 515, 516, 519, 550, 551,... 560, 561, 562 770). În **creditul** contului se înregistrează valoarea avansurilor acordate furnizorilor de active fixe corporale, decontate prin debitul contului 404 „Furnizori de active fixe“.

2.1.2.3. Practici contabile privind activele fixe corporale

I. Operațiuni privind intrarea și ieșirea terenurilor în/din patrimoniul instituției publice.

a1) Terenuri achiziționate pentru domeniul privat al statului în valoare de 35.000 lei		
21101 „Terenuri“	= 10200 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al statului“	35.000

a2) Concomitent se evidențiază factura privind terenurile achiziționate		
68201 „Cheltuieli cu activele fixe corporale neamortizabile“	= 40400 „Furnizori de active fixe“	35.000

b) Primirea cu titlu gratuit a unor amenajări la terenuri de către o unitate administrativ-teritorială, în valoare de 25.000 lei, care se supun amortizării.

21102 „Amenajări la terenuri“	= 75105 „Transferuri voluntare, altele decat subventiile “	25.000

c) Realizarea pe cont propriu a unor lucrări de acces pentru domeniul privat al unității administrativ-teritoriale în valoare de 16.000 lei cost de producție, care nu se supun amortizării.

21102 „Amenajări la terenuri“	= 10400 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al unității administrativ-teritoriale“	16.000

d) O unitate administrativ-teritorială înregistrează cedarea unor terenuri din domeniul privat în valoare de 18.000 lei către o altă unitate administrativ-teritorială.

10400 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al unității administrativ-teritoriale“	= 21101 „Terenuri“	18.000

e) Pierderi din calamități la amenajări de terenuri în valoare de 6.400 lei, valoare neamortizată.

69000 „Cheltuieli cu pierderi din calamități“	= 21102 „Amenajări la terenuri“	6.400

II. Operațiuni privind intrarea activelor fixe corporale în patrimoniul instituției publice.

a1) Achiziționarea unui calculator electronic de către Muzeul de Artă la cost de achiziție de 12.000 lei, care se supune amortizării.

21400 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active fixe corporale“	= 40400 „Furnizori de active fixe“	12.000

a2) Evidențierea amortizării după regimul liniar în primul an pentru suma de 3.000 lei.

68101 „Cheltuieli operaționale privind amortizarea activelor fixe“	= 28104 „Amortizarea mobilierului, aparaturii birotice, echipamentelor de protecție a valorilor	3.000

		umane și materiale și alte active fixe corporale“	

a3) Achitarea obligației față de furnizorul de active fixe din acreditive			
40400 „Furnizori de active fixe“	=	54101 „Acreditive în lei“	12.000

b) Primirea cu titlu gratuit de către primăria municipiului X a unei clădiri ce este evaluată la valoarea justă de 60.000 lei pentru a fi utilizată drept grădiniță pentru copii.			
21200 „Construcții“	=	75105 „Transferuri voluntare, altele decat subventiile“	60.000

c) Active fixe corporale intrate în patrimoniul public al statului ca urmare a lucrărilor de investiții terminate, recepționate și trecute în categoria clădirilor, active fixe corporale neamortizabile pentru o valoare de intrare de 80.000 lei.			
21200 „Construcții“	=	10100 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului“	80.000

și concomitent închiderea lucrării de investiții			
68201 „Cheltuieli cu activele fixe corporale neamortizabile“	=	23100 „Active fixe corporale în curs de execuție“	80.000

d) Creșterea valorii de înregistrare a activelor fixe prin lucrări de modernizare care conduc la îmbunătățirea parametrilor tehnici inițiali și implicit la creșterea performanțelor.			
21300 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații“	=	10100 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului“	11.425

e) Creșterea valorii de înregistrare a activelor fixe la expirarea contractului de concesiune, închiriere sau locație de gestiune cu valoarea investițiilor efectuate la activele fixe de către concesionar, locator sau chiriaș cu suma de 10.000 lei, care a fost amortizată integral.			
21300 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații“	=	28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“	10.000

III. Operațiuni privind ieșirea activelor fixe corporale din patrimoniul instituției publice.

a) O instituție publică de stat înregistrează transmiterea unor utilaje și instalații de lucru fără plată către o altă instituție publică conform proces-verbal de predare-preluare, aprobat atât de ordonatorul de credite al instituției publice care a solicitat bunul cât și de ordonatorul de credite care îl are în administrare. Bunurile nu se amortizează.

10200 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul privat al statului“	=	21300 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații“	9.000

b) O instituție publică de stat înregistrează scoaterea din funcțiune a unor mijloace de transport (procurate inițial din alocații bugetare) cu o valoare contabilă de 15.000 lei. Cu ocazia scoaterii din funcțiune se obțin piese de schimb în valoare de 8.000 lei. Bunurile nu se amortizează.

• scoaterea din evidență a activelor fixe corporale neamortizabile			
10100 „Fondul bunurilor care alcătuiesc domeniul public al statului“	=	21300 „Instalații tehnice, mijloace de transport, animale și plantații“	15.000

• recepționarea și valorificarea pieselor de schimb care urmează a se vira la buget			
30200 „Materiale consumabile“	=	44801 „Alte datorii față de buget“	8.000
• vânzarea ca atare a pieselor de schimb			
37100 „Mărfuri“	=	30200 „Materiale consumabile“	8.000
• facturarea vânzării			
41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	=	75101 „Venituri din prestari de servicii si alte activitati “	8.000
• încasarea c/val mărfurilor vândute			
51201 „Conturi la bănci în lei“	=	41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	8.000
• virarea obligației la bugetul de stat			
44801 „Alte datorii față de buget“	=	51201 „Conturi la trezorerii si institutii de credit în lei“	8.000

c) Se scad din evidență active fixe corporale (aparatură birotică) care sunt transferate cu titlu gratuit și au o valoare contabilă de 3.000 lei și amortizare înregistrată de 1.800 lei.

%	=	21400 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active fixe corporale“	3.000
28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“			1.800
65800 „Alte cheltuieli operaționale“			1.200

2.1.3. CONTABILITATEA AMORTIZĂRII ACTIVELOR FIXE NECORPORALE ȘI CORPORALE

Amortizarea reprezintă deprecierea ireversibilă a activelor fixe necorporale și corporale, suferită ca urmare a uzurii, a trecerii timpului, progresului tehnic sau altor cauze și are rolul de a corecta valoarea contabilă de intrare a activelor fixe, aducându-le astfel la valoarea lor reală. În aceste condiții se poate spune că valoarea amortizată reprezintă valoarea contabilă a activului fix care trebuie înregistrată în mod sistematic pe parcursul duratei de viață utile.

Instituțiile publice calculează amortizarea activelor fixe necorporale și corporale începând cu data de 01 ianuarie 2004⁴, utilizând metoda amortizării liniare.

Amortizarea anuală se calculează prin aplicarea cotei de amortizare (CA) la valoarea de intrare a activelor fixe corporale și necorporale.

Amortizarea activelor fixe corporale se calculează începând cu luna următoare punerii în funcțiune, până la recuperarea integrală a valorii de intrare, conform duratelor normale de utilizare. În situația în care instituția publică a efectuat lucrări de modernizare sau alte operațiuni prevăzute de lege (adăugarea unor accesorii, aparate de măsură și control) care conduc la majorarea valorii de intrare a activelor fixe, amortizarea se calculează până la recuperarea integrală a noii valori.

Dacă și după recuperarea noii valori de intrare pe calea amortizării, instituția publică efectuează alte lucrări de modernizare sau adăugare a unor accesorii, atunci activele fixe respective se reintroduc în calculul amortizării cu noua valoare de intrare. În acest din urmă caz, se continuă înregistrarea amortizării până la recuperarea noii valori de intrare, ținând seama de amortizarea calculată anterior.

Amortizarea activelor fixe corporale date cu chirie, în concesiune sau în folosință gratuită, se calculează de către instituțiile publice care le au în patrimoniu.

Amortizarea investițiilor efectuate la activele fixe corporale închiriate de instituțiile publice se înregistrează de către instituțiile publice care au efectuat investițiile, pe perioada contractului

⁴ Ordonanța Guvernului României nr. 81/aug. 2003 privind reevaluarea și amortizarea activelor fixe

sau pe durata normală de utilizare rămasă, după caz.

La încetarea contractului, valoarea investițiilor nediminuată cu amortizarea calculată se cedează instituției publice care le are în patrimoniu sau agentului economic, după caz, pentru a majora corespunzător valoarea de intrare a activelor fixe corporale. În procesul verbal de predare-primire a investiției se va menționa și valoarea amortizării investiției, pentru ca instituția publică care le are în patrimoniu sau agentul economic să poată înregistra amortizarea corespunzătoare noii valori de intrare.

Activele fixe corporale supuse amortizării au o valoare de intrare care se recuperează treptat pe durata normală de funcționare a activelor fixe. În situația scoaterii din evidență a activelor fixe necorporale și corporale pentru care nu s-a recuperat întreaga valoare de intrare se va proceda la includerea valorii neamortizate în cheltuielile instituțiilor publice, integral, la momentul scoaterii din funcțiune.

Pentru reflectarea în contabilitate a amortizării activelor fixe necorporale și corporale se folosesc conturile din grupa 28 „Amortizări privind activele fixe” și anume:

- 280 „Amortizări privind activele fixe necorporale”;
- 281 „Amortizări privind activele fixe corporale”.

Contul 280 „Amortizări privind activele fixe necorporale” ține evidența amortizării activelor fixe necorporale, potrivit legii. Se dezvoltă în conturi sintetice de gradul II corespunzător categoriei de active fixe necorporale la care se referă (28003, 28005, 28008). Este **cont de pasiv**, rectificativ al valorii de înregistrare a activelor fixe necorporale.

Creditul contului înregistrează valoarea amortizării activelor fixe necorporale prin debitul contului 681 „Cheltuieli operaționale privind amortizările, provizioanele și ajustările pentru depreciere”.

Debitul contului înregistrează valoarea amortizării aferentă activelor fixe necorporale scăzute din evidență (creditul conturilor 203, 205, 208).

Soldul creditor al contului reprezintă amortizarea activelor fixe necorporale.

Contul 281 „Amortizări privind activele fixe corporale” ține evidența amortizării activelor fixe corporale, potrivit legii. Se dezvoltă pe conturi sintetice de gradul II corespunzător categoriei de active fixe corporale amortizabile la care se referă (28101, 28102, 28103, 28104).

Este un **cont de pasiv**, rectificativ al valorii de înregistrare a activelor fixe corporale.

Creditul contului înregistrează valoarea cheltuielilor aferente amortizării activelor fixe corporale (debit cont 681). Tot în credit se mai înregistrează valoarea amortizării investițiilor efectuate de chiriași la activele fixe corporale amortizabile luate cu chirie și restituite proprietarului (debitul conturilor 21102, 212, 213, 214) cât și amortizarea calculată de proprietarul activului fix, ce se transmite coparticipanților care țin evidența operațiilor în participație conform contractelor.

Debitul contului înregistrează valoarea amortizării aferentă activelor fixe corporale scăzute din evidență (creditul conturilor 21102, 212, 213, 214).

Soldul creditor al contului reprezintă amortizarea activelor fixe corporale.

Operațiuni contabile privind amortizarea activelor fixe necorporale și corporale

1. Se înregistrează amortizarea activelor fixe necorporale în sumă de 1.200 lei conform situației de calcul.

68101 „Cheltuieli operaționale privind amortizarea activelor fixe”	=	28000 „Amortizări privind activele fixe necorporale”	1.200

2. Se înregistrează transferarea cu titlu gratuit a proiectelor de dezvoltare cu o valoare de intrare de 6.400 lei, amortizare înregistrată de 4.800 lei.

28000 „Amortizări privind activele fixe necorporale”	%	=	20300 „Cheltuieli de dezvoltare”	6.400
				4.800

65800 „Alte cheltuieli operaționale“		1.600
3. Se scoate din evidență un program informatic cu o valoare de intrare de 7.200 lei, amortizat integral.		
28000 „Amortizări privind activele fixe necorporale“	=	20802 „Alte active fixe necorporale“ 7.200
4. Se înregistrează amortizarea lunară a activelor fixe corporale în sumă de 8.700 lei utilizând metoda amortizării liniare.		
68101 „Cheltuieli operaționale privind amortizarea activelor fixe“	=	28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“ 8.700
5. Se evidențiază amortizarea investițiilor efectuate de chiriași la amenajările de terenuri preluate de către proprietar la expirarea contractului de închiriere. Se știe că valoarea totală a investițiilor este de 9.600 lei, din care s-a înregistrat amortizarea până la momentul predării în sumă de 5.400 lei.		
21102 „Amenajări la terenuri“	=	% 9.600
		40400 „Furnizori de active fixe“ 4.200
		28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“ 5.400
6. Se înregistrează valoarea amortizării de 2.200 lei aferentă investițiilor efectuate de chiriași asupra mobilierului primit cu chirie și restituit proprietarului la expirarea contractului de închiriere.		
21400 „Mobilier, aparatură birotică, echipamente de protecție a valorilor umane și materiale și alte active fixe corporale“	=	28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“ 2.200
7. Se înregistrează scoaterea din evidență a mijloacelor de transport amortizate integral pentru o valoare de 10.100 lei.		
28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“	=	21303 „Mijloace de transport“ 10.100
8. Se înregistrează vânzarea unei instalații tehnice cu o valoare de intrare de 5.100 lei, amortizată pentru o valoare de 1.700 lei, diferența reprezentând valoarea neamortizată.		
a) Scoaterea din evidență		
%	=	21301 „Echipamente tehnologice“ 5.100
28100 „Amortizări privind activele fixe corporale“		1.700
69100 „Cheltuieli extraordinare din operațiuni cu active fixe“		3.400
b) Facturarea vânzării la prețul de vânzare de 3.900 lei.		
46101 „Debitori sub 1 an“	=	79100 „Venituri din valorificarea unor bunuri ale statului“ 3.900

2.2. CONTABILITATEA DECONTĂRILOR CU TERȚII

2.2.1. Contabilitatea decontărilor cu furnizorii

a) Organizarea contabilității decontărilor cu furnizorii

Relațiile de decontare cu furnizorii apar ca urmare a derulării operațiilor legate de aprovizionările cu bunuri, lucrări executate și servicii prestate pentru instituția publică. Ele sunt considerate datorii din activitatea curentă operațională ce reflectă atât prețul de cumpărare a bunurilor, lucrărilor și serviciilor primite de unitate cât și cota de TVA corespunzătoare în cazul operațiilor supuse impozitării.

Reflectarea în contabilitate a datoriei certe față de furnizori are loc pe bază de factură care atestă transferarea dreptului de proprietate asupra bunurilor sau consemnează realizarea lucrărilor și serviciilor. Punerea în evidență a datoriei față de furnizori se realizează utilizând ca suporturi informaționale și avizul de însoțire, dispoziția de livrare ș.a.

Decontarea facturilor privind cumpărările de bunuri, servicii primite și lucrări executate în favoarea instituției publice se poate realiza fie în numerar (până la o anumită sumă), fie prin operațiuni de decontare fără numerar, din avansuri de trezorerie, prin efecte comerciale (cambie, bilet la ordin) sau în marea majoritate a cazurilor pe baza finanțării de la buget din împrumuturi contractate direct de stat, din împrumuturi externe garantate de stat ori din contribuția financiară a Comunității Europene.

Pentru reflectarea în contabilitate a relațiilor de decontare cu furnizorii se folosesc conturile din grupa 40 „**Furnizori și conturi asimilate**“ după cum urmează:

- contul 401 „Furnizori“;
- contul 403 „Efecte de plătit“;
- contul 404 „Furnizori de active fixe“
- contul 405 „Efecte de plătit pentru active fixe“.
- contul 408 „Furnizori – facturi nesoșite“

Trebuie să reținem aici și contul 409 „Furnizori-debitori“, utilizat pentru a reflecta tot o relație de natură comercială cu furnizorii, dar, care, de data aceasta este un cont de creanțe cu funcție contabilă de activ.

Evidența analitică se organizează pe categorii de datorii, pe fiecare persoană fizică sau juridică.

Contul 401 „Furnizori“ oferă informații privind decontările cu furnizorii pentru aprovizionările de bunuri, lucrările executate sau serviciile prestate privind activitatea curentă a instituției, pentru care s-au primit facturi. Este **cont de pasiv**.

Creditul acestui cont înregistrează:

- valoarea la preț de înregistrare a materiilor prime și materialelor consumabile, materialelor de natura obiectelor de inventar, animalelor tinere și la îngrășat, a mărfurilor și ambalajelor intrate în patrimoniu, achiziționate de la furnizori (301, 302, 303, 304, 305, 309, 361, 371, 381);
- valoarea consumului de energie și apă incluse direct pe cheltuieli (610);
- valoarea lucrărilor executate sau a serviciilor prestate de terți (conturile de la 611 la 626, 628);
- valoarea facturilor primite în cazul în care acestea au fost evidențiate anterior ca facturi nesoșite (408);
- taxa pe valoarea adăugată înscrisă în facturile furnizorilor sau pentru cumpărări cu plata în rate respectiv decontări succesive (44206, 44208);
- valoarea timbrelor fiscale și poștale, a biletelor de tratament și odihnă, a tichetelor și biletelor de călătorie, a biletelor cu valoare nominală, a tichetelor de masă și a altor valori

- achiziționate de furnizori (532);
- valoarea serviciilor prestate aferente semifabricatelor și produselor finite intrate în gestiune, aduse de la terți (341, 345);
- valoarea bunurilor sosite și nerecepționate sau achitate și expediate de furnizori, dar nesosite în depozite (351, 354, 356, 357, 358);
- valoarea materiilor prime și materialelor achiziționate în cazul folosirii metodei inventarului intermitent (601, 602);
- diferențele de curs valutar nefavorabile rezultate în urma lichidării furnizorilor în valută sau reevaluării datoriilor în valută (665);
- sumele datorate terților pentru alte cheltuieli autorizate prin dispoziții legale (629 „Alte cheltuieli autorizate prin dispoziții legale“);
- sumele datorate furnizorilor pentru bunuri livrate, lucrări executate, servicii prestate (rechizite și manuale școlare, transport elevi, studenți, șomeri, etc. tratament balnear și odihnă, compensarea prețurilor la medicamente, drepturi în natură pentru elevi, etc.) (677 „Ajutoare sociale“).

Debitul contului 401 „Furnizori“ înregistrează:

- plățile efectuate către furnizori potrivit modalităților de decontare convenite (162, 163, 164, 165, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 531, 541, 542, 550, 551, 552, 553, 554, 556, 558, 557, 560, 561, 562, 770, 771);
- valoarea acceptată a efectelor comerciale de plătit (403);
- diferențele favorabile de curs valutar aferente rezultate în urma achitării datoriilor în valută sau reevaluării contului (765);
- valoarea avansurilor regularizate cu furnizorii la primirea bunurilor, lucrărilor sau serviciilor cât și valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, predate furnizorilor(409);
- sumele datorate furnizorilor, cuvenite bugetului de stat, după prescrierea lor (448), cât și valoarea datoriilor prescrise sau anulate, pentru instituțiile publice finanțate integral din venituri proprii (75104).

Soldul creditor al contului reflectă sumele datorate furnizorilor.

Contul 404 „Furnizori de active fixe“ oferă posibilitatea cunoașterii obligațiilor de plată față de furnizorii de active fixe corporale sau necorporale, pentru care s-au primit facturi. Este **cont de pasiv**.

Se dezvoltă în conturi sintetice de gradul II:

40401 „Furnizori de active fixe sub 1 an“;

40402 „Furnizori de active fixe peste 1 an“;

Creditul acestui cont înregistrează:

- valoarea activelor fixe necorporale și corporale achiziționate de instituție cât și valoarea cheltuielilor efectuate cu activele fixe neamortizabile (203, 205, 208, 211, 212, 213, 214, 231, 233, 682);
- taxa pe valoarea adăugată cuprinsă în facturi sau aferentă cumpărărilor cu plata în rate (44206, 44208);
- diferențele nefavorabile de curs valutar rezultate în urma lichidării datoriilor în valută sau din reevaluarea furnizorilor în valută la sfârșitul anului (665);
- valoarea facturilor primite în cazul leasingului financiar privind obligația de plată a ratelor și dobânzilor datorate (167, 168).

Debitul contului 404 „Furnizori de active fixe“ înregistrează:

- sumele achitate furnizorilor de active fixe corespunzător modalității de decontare (162, 163, 164, 165, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 531, 541, 542, 550, 551, 553, 554, 556, 558, 560, 561, 562, 770, 771);

- valoarea efectelor comerciale subscrise, acceptate de către furnizorii de active fixe (405);
- diferențele favorabile de curs valutar rezultate în urma lichidării datoriilor în valută sau a reevaluării furnizorilor la sfârșitul lunii (765);
- valoarea avansurilor acordate furnizorilor de active fixe necorporale și corporale, decontate (232, 234);
- sumele clarificate reprezentând datorii achitate (473).

Soldul creditor al contului reprezintă sumele datorate furnizorilor de active fixe.

Conturile 403 „Efecte de plătit“ și 405 „Efecte de plătit pentru active fixe“ evidențiază obligațiile de plată față de furnizori, stabilite pe bază de efecte comerciale (biletul la ordin, cambia, trata, etc.).

Creditul acestor conturi înregistrează valoarea acceptată a efectelor comerciale subscrise (401, 404). Tot în credit se evidențiază diferențele nefavorabile de curs valutar rezultate în urma lichidării datoriilor în valută cât și al reevaluării acestor datorii la sfârșitul perioadei (665);

Debitul conturilor 403 „Efecte de plătit“ și 405 „Efecte de plătit pentru active fixe“ se înregistrează plățile efectuate la scadență pe bază de efecte comerciale (512, 513, 514, 515, 516, 517, 550, 551, 560, 561, 562, 770);

De asemenea, tot în debit de înregistrează diferențele favorabile de curs valutar constatate la lichidarea efectelor de plată sau din reevaluarea efectelor de plătit la sfârșitul perioadei (765).

Soldul acestor conturi nu poate fi decât **creditor** și reprezintă valoarea efectelor comerciale de plătit.

Contul 408 „Furnizori – facturi nesosite“ ține evidența decontărilor cu furnizorii pentru aprovizionările de bunuri, lucrările executate și serviciile prestate, pentru care nu s-au primit facturi. Este **cont de pasiv**.

Creditul acestui cont înregistrează:

- valoarea la preț de înregistrare a bunurilor achiziționate de la furnizori, a lucrărilor executate sau a serviciilor prestate de către furnizori pentru care urmează să se primească facturi cât și taxa pe valoarea adăugată aferentă acestora (debitul conturilor 301, 302, 303, 304, 305, 361, 371, 381, 610, 611 la 626, 628, 629 și 44208);
- valoarea timbrelor fiscale și poștale, a biletelor de tratament și odihnă, a tichetelor și biletelor de călătorie, a bonurilor cantități fixe, bilete cu valoare nominală, tichete de masă și alte valori achiziționate de la furnizori, pentru care nu s-au primit facturi (532);
- valoarea materiilor prime și materialelor achiziționate în cazul folosirii metodei inventarului intermitent, pentru care urmează să se primească facturi (601, 602);
- diferențele nefavorabile de curs valutar rezultate în urma reevaluării datoriilor în valută (665);
- valoarea activelor fixe neamortizabile achiziționate de instituție pentru care nu s-au primit facturi (682).

Debitul contului 408 „Furnizori – facturi nesosite“ înregistrează:

- valoarea facturilor primite (401);
- diferențele favorabile de curs valutar rezultate din reevaluarea furnizorilor – facturi nesosite în valută la sfârșitul perioadei (765).

Soldul creditor al contului reflectă sumele datorate furnizorilor pentru care nu s-au primit facturi.

Tot în această grupă reținem **contul 409 „Furnizori debitori“** care ține evidența avansurilor acordate furnizorilor pentru livrări de bunuri, executări de lucrări și prestări de servicii. Este un cont de creanțe cu funcție contabilă de **activ**.

Contul se detaliază pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 4090101 „Furnizori-debitori pentru cumpărări de bunuri de natura stocurilor“;
- 4090102 „Furnizori-debitori pentru prestări de servicii și executări de lucrări“.

În **debitul** acestui cont se înregistrează:

- valoarea avansurilor achitate în contul unor livrări de bunuri, prestări de servicii sau executări de lucrări (162, 163, 164, 165, 512, 513, 515, 516, 517, 531, 550, 551, 553, 558, 560, 561, 562, 770);
- diferențele favorabile de curs valutar înregistrate la finele perioadei rezultate din reevaluarea furnizorilor-debitori în valută (765).

În **creditul** contului 409 „Furnizori – debitori“ se înregistrează:

- valoarea avansurilor regularizate cu furnizorii la primirea bunurilor, lucrărilor sau serviciilor (debit cont 401);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire predate furnizorilor, precum și înregistrarea degradărilor de ambalaje nerestituite furnizorilor (401, 608);
- diferențele nefavorabile de curs valutar aferente avansurilor în valută rezultate în urma încasării creanțelor sau reevaluării furnizorilor-debitori în valută la sfârșitul perioadei (665);

Soldul debitor al contului reprezintă avansuri acordate furnizorilor, nedecontate.

b) Practici contabile privind decontările cu furnizorii interni și externi

Op. 1. Se înregistrează achiziționarea de materii prime în valoare de 8.000 lei, materiale consumabile în valoare de 10.000 lei și veselă pentru cantină în valoare de 12.000 lei, TVA=24%, conform factură furnizori.

a) Recepționarea stocurilor

%	=	40100 „Furnizori“	37.200
30100 „Materii prime“			8.000
30200 „Materiale consumabile“			10.000
30301 „Materiale de natura obiectelor de inventar în magazie“			12.000
44206 „TVA deductibilă“			7.200

b) Se dau în consum bunurile aprovizionate la pct.1 pentru necesitățile cantinei

60100 „Cheltuieli cu materiile prime“	=	30100 „Materii prime“	8.000
60200 „Cheltuieli cu materiale consumabile“	=	30200 „Materiale consumabile“	10.000
30302 „Materiale de natura obiectelor de inventar în folosință“	=	30301 „Materiale de natura obiectelor de inventar în magazie“	12.000

c) Se achită obligația față de furnizori din veniturile proprii ale cantinei

40100 „Furnizori“	=	56000 „Disponibil al instituțiilor publice finanțate integral din venituri proprii“	35.700

Op. 2. Se achiziționează din afara U.E. active fixe (instalații de lucru) pentru dotarea cantinei liceului „x“ pe seama veniturilor proprii. În baza Declarației vamale de import se stabilește:

- valoarea în vamă de 34.300 lei; (prețul extern 10.000 USD; cursul de schimb valutar este de 3,4300 lei/USD);
- taxe vamale 12% (34.300 lei x 12% = 4.116 lei);
- comision vamal = 3.700 lei;
- TVA achitată în vamă = 8.002 lei (34.300 lei + 4.116 lei + 3.700 lei) x 24%;
- plata furnizorului extern are loc după 15 zile la cursul valutar al zilei de 3,3100 lei/USD. Condiția de livrare din partea furnizorului este CIF port Constanța.

În contabilitatea liceului au loc următoarele înregistrări contabile:

a) Înregistrarea taxelor vamale și a comisionului vamal potrivit Declarației vamale de import			
21301	„Echipamente tehnologice“	=	44600 „Alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate“ 7.816

b) Achitarea taxelor vamale, a comisionului vamal și a taxei pe valoarea adăugată pe baza unui CEC.

	%	=	56000 „Disponibil al instituțiilor publice finanțate integral din venituri proprii“ 17.924
44600	„Alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate“		7.816
44206	„TVA deductibilă“		10.108

c) Evidențierea facturii furnizorului pentru transportul intern.

	%	=	40400 „Furnizori de active fixe“ 22.568
21301	„Echipamente tehnologice“		18.200
44206	„TVA deductibilă“		4.368

d) Plata transportului

40400	„Furnizori de active fixe“	=	56000 „Disponibil al instituțiilor publice finanțate integral din venituri proprii“ 22.568

e) Evidențierea facturii furnizorului extern și recepționarea utilajelor achiziționate

21301	„Echipamente tehnologice (mașini, utilaje și instalații de lucru)“	=	40400 „Furnizori de active fixe“ 34.300

f) Plata furnizorului extern la cursul comercial al zilei de 3,3100 lei/USD.

40400	„Furnizori de active fixe“	=	% 34.300
			51204 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în valută“ 33.100
			76500 „Venituri din diferențe de curs valutar“ (3,4300-3,3100)x10.000 USD 1.200

Notă: În situația în care cursul de schimb valutar ar fi fost de 3,5000 lei/USD în momentul efectuării plății s-ar fi înregistrat diferențe nefavorabile de curs valutar astfel:

	%	=	51204 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în valută“ 35.000
40400	„Furnizori de active fixe“		34.300
66500	„Cheltuieli din diferențe de curs valutar“		700

Op. 3. Se acordă un avans furnizorului de energie electrică în sumă de 15.000 lei. Se primește factura privind consumul de energie electrică în sumă de 28.000 lei, TVA 24% (28.000 lei x 24%=6.720 lei) care se achită din credite bugetare (operațiuni nesupuse impozitării cu TVA).

a) Acordarea avansului către furnizorul de energie electrică

4090102	„Furnizori-debitori pentru prestări de servicii și executări de lucrări“	=	77000 „Finanțarea de la buget“ 15.000

b) Primirea facturii privind consumul de energie electrică			
61000 „Cheltuieli privind energia și apă“	=	40101 „Furnizori sub 1 an“	34.720

c) Achitarea facturii furnizorului de energie electrică			
40101 „Furnizori sub 1 an“	=	%	34.720
	77000	„Finanțarea de la buget“	19.720
	4090102	„Furnizori-debitori pentru prestări de servicii și executări de lucrări“	15.000

2.2.2. Contabilitatea decontărilor cu clienții

a) Organizarea contabilității decontărilor cu clienții

Creanțele instituțiilor publice față de clienți sunt generate de operațiunile privind vânzările de bunuri, executarea de lucrări, prestarea de servicii cu încasare ulterioară. Creanțele asupra clienților devin certe din momentul înregistrării (facturării) transferului de proprietate pentru vânzări și în momentul realizării lor pentru lucrări și servicii.

Creanțele se înregistrează în contabilitate (Legea contabilității nr. 82/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare) pe baza facturii la valoarea lor nominală care este dată de totalul de plată (valoarea facturii + TVA). Dacă se acordă reduceri comerciale atunci înregistrarea drepturilor de creanță se face la valoarea netă comercială la care se adaugă și TVA-ul corespunzător pentru operațiunile supuse impozitării.

Creanțele în valută se înregistrează în contabilitate în lei, la cursul de schimb în vigoare la data efectuării operațiunilor.

Diferențele de curs valutar, care pot apărea între data înregistrării creanțelor în valută și data încasării lor se înregistrează în contabilitate sub formă de venituri sau cheltuieli financiare, după cum diferențele sunt favorabile sau nefavorabile.

În bilanț, creanțele figurează la valoarea lor nominală iar dacă este cazul când se constată o pierdere posibilă se pot constitui ajustări pentru depreciere.

Stingerea drepturilor de creanță față de clienți poate avea loc prin încasarea acestora în numerar, prin contul de la bancă sau pe bază de efecte comerciale.

Contabilitatea decontărilor cu clienții este realizată cu ajutorul conturilor sintetice din grupa 41 „**Clienți și conturi asimilate**“ și anume:

- 411 „Clienți“;
- 413 „Efecte de primit de la clienți“;
- 418 „Clienți-facturi de întocmit“;
- 419 „Clienți-creditori“.

Contul 411 „Clienți“ furnizează informații privind decontările cu clienții interni și externi pentru produsele, lucrările executate, serviciile prestate facturate precum și a materialelor vândute în condițiile reglementărilor legale.

Contul 411 „Clienți“ este un **cont de activ**.

Contul se detaliază pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 41101 „Clienți cu termen sub 1 an“;
- 41102 „Clienți cu termen peste 1 an“;
- 4110208 „Clienți incerți sau în litigiu peste 1 an“.

Debitul acestui cont înregistrează:

- valoarea la cost de achiziție a materialelor și ambalajelor rezervă de stat și de mobilizare împrumutate și pentru împrumutarea stocurilor (304, 305);
- valoarea la prețul de vânzare a produselor și mărfurilor etc. livrate clienților cât și a

- serviciilor și lucrărilor facturate (751);
- valoarea facturilor întocmite către clienți (418);
- valoarea creanțelor reactivate (714);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, facturate clienților cât și valoarea avansurilor datorate de clienți (419);
- taxa pe valoarea adăugată colectată aferentă produselor livrate, lucrărilor executate și serviciilor prestate, potrivit legii (44207);
- taxa pe valoarea adăugată aferentă produselor livrate, lucrărilor executate și serviciilor prestate, potrivit legii, ce urmează a fi încasate în lunile următoare prin decontări succesive sau cu plata în rate (44208);
- sumele de încasat în favoarea altor creditori bugetari, inclusiv a celor pentru acoperirea cheltuielilor de executare silită, cât și sumele de restituit contribuabililor după acoperirea obligațiilor față de creditorii bugetari (467);
- sumele datorate bugetului (448);
- diferențele favorabile de curs valutar aferente creanțelor în valută la finele perioadei (765).

Creditul contului 411 „Clienți“ înregistrează:

- taxa pe valoarea adăugată aferentă clienților insolvăbili scoși din activ cât și cea aferentă avansurilor primite de la clienți (44207);
- diferențele nefavorabile de curs valutar rezultate în urma încasării clienților în valută ori la sfârșitul perioadei în urma reevaluării creanțelor în valută (665);
- valoarea cecurilor și efectelor comerciale acceptate de către clienți (511, 413);
- valoarea chiriei sau altor creanțe virate bugetelor (448);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, primite de la clienți cât și decontarea avansurilor încasate de la clienți (419);
- sumele încasate în contul de disponibil deschis la unitățile de trezorerie a statului reprezentând sume obținute din valorificarea bunurilor supuse executării silite (528);
- sumele încasate reprezentând venituri din vânzarea spațiilor comerciale cu plata în rate, convenite bugetului de stat și bugetului local (529);
- sumele încasate de la clienți în conturile de disponibil pentru livrări de bunuri, executări de lucrări și prestări de servicii sau în numerar (512, 531, 550, 557, 560, 561, 562);
- sumele trecute pe cheltuieli cu ocazia scăderii din evidență a clienților incerti sau în litigiu (654);
- suma reprezentând taxa de participare la licitație depusă de adjudecător, care întregeste prețul bunului adjudecat (467);
- sumele clarificate reprezentând creanțe încasate (473).

Soldul debitor al contului reprezintă sumele datorate de clienți.

Contul 413 „Efecte de primit de la clienți“ evidențiază drepturile de creanță stabilite, pe bază de efecte comerciale (bilet la ordin, cambie etc.). Este cont de **activ**.

Debitul contului 413 „Efecte de primit de la clienți“ înregistrează:

- sumele datorate de clienți reprezentând valoarea efectelor comerciale, acceptate (411);
- la sfârșitul perioadei, diferențele favorabile de curs valutar aferente efectelor comerciale de primit de la clienți în valută (765).

Creditul contului 413 „Efecte de primit de la clienți“ înregistrează:

- valoarea efectelor comerciale primite de la clienți (511);
- diferențele nefavorabile de curs valutar rezultate la lichidarea efectelor de primit în valută iar la sfârșitul lunii, diferențele nefavorabile rezultate în urma reevaluării creanțelor în valută (665);
- sumele încasate de la clienți în contul de disponibil sau în contul de disponibil din fonduri cu destinație specială ori din venituri extrabugetare (512, 528, 550, 560, 561, 562);

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea efectelor comerciale de primit.

Contul 418 „Clienți – facturi de întocmit“. Este cont de **activ**. Cu ajutorul acestui cont se evidențiază decontările cu clienții pentru livrările de bunuri, prestările de servicii sau executările de lucrări inclusiv taxa pe valoarea adăugată, pentru care **nu** s-au întocmit facturi.

Debitul contului 418 „Clienți – facturi de întocmit“ evidențiază:

- veniturile din creanțe înregistrate în avans (472);
- valoarea livrărilor de bunuri, a lucrărilor executate sau a serviciilor prestate către clienți, pentru care nu s-au întocmit facturi, inclusiv taxa pe valoarea adăugată aferentă (751, 44208);
- diferențele favorabile de curs valutar, aferente reevaluării creanțelor clienți-facturi de întocmit în valută la finele perioadei (765).

Creditul contului 418 „Clienți – facturi de întocmit“ înregistrează:

- valoarea facturilor întocmite către clienți (411);
- la sfârșitul perioadei, cu diferențele de curs valutar nefavorabile rezultate în urma reevaluării creanțelor în valută și respectiv încasării clienților facturi de întocmit în valută (665).

Soldul debitor al contului reprezintă valoarea bunurilor livrate, a serviciilor prestate sau a lucrărilor executate, pentru care nu s-au întocmit facturi.

Contul 419 „Clienți-creditori“ – ține evidența clienților creditori, reprezentând avansurile încasate de la clienți pentru livrări de bunuri, executări de lucrări și prestări de servicii. Este cont de **pasiv**.

Creditul acestui cont înregistrează:

- sumele încasate de la clienți în contul de disponibil sau în numerar (în lei sau/și în valută) reprezentând avansuri pentru livrări de bunuri, prestări de servicii, executări de lucrări (512, 531, 550, 560, 561, 562);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, facturate clienților cât și valoarea avansurilor datorate de clienți (411);
- diferențele nefavorabile de curs valutar, stabilite la sfârșitul perioadei în urma reevaluării clienților creditori în valută (665).

Debitul contului 419 „Clienți-creditori“ înregistrează:

- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, primite de la clienți, cât și decontarea avansurilor încasate de la clienți (411).
- diferențele favorabile de curs valutar rezultate în urma lichidării datoriilor în valută sau reevaluării clienților creditori în valută la finele perioadei (765);
- valoarea ambalajelor care circulă în sistem de restituire, nerestituite de clienți (751);

Soldul creditor al contului reprezintă avansurile primite de la clienți și nedecontate.

b) Practici contabile privind decontările cu clienții interni și externi

Op. 1. O instituție publică de stat încasează în contul de disponibil un avans în sumă de 15.000 lei pentru livrarea ulterioară a produselor de cofetărie. Pentru aceste activități instituția publică este plătitoare de TVA.

a) Încasarea avansului în contul de disponibil

56200 „Disponibil al activităților finanțate din venituri proprii“	=	%	18.600
		41900 „Clienți-creditori“	15.000
		44207 „TVA colectată“	3.600

sau

b)

56200 „Disponibil al activităților finanțate din venituri proprii“ și	=	41100 „Clienți“	18.600
41100 „Clienți“	=	%	18.600
		41900 „Clienți-creditori“	15.000
		44207 „TVA colectată“	3.600

Op. 2. Se înregistrează livrarea produselor la preț de vânzare de 30.000 lei TVA 24%, prețul de înregistrare fiind de 28.500 lei.

41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	=	%	37.200
		75101 „Venituri din prestari de servicii si alte activitati“	30.000
		44207 „TVA colectată“	7.200
70900 „Variația stocurilor“	=	34500 „Produse finite“	28.500

Op. 3. Se diminuează creanța asupra clientului cu valoarea avansului primit anterior iar pentru diferență se acceptă o cambie. Totodată se regularizează și taxa pe valoarea adăugată.

a) Acceptarea cambiei, regularizarea avansului și TVA-ului.

%	=	41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	37.200
41900 „Clienți creditori“			15.000
44207 „TVA colectată“			3.600
41300 „Efecte de primit de la clienți“			18.600

sau

b) Stornarea operațiunii privind avansul (suma se trece cu roșu sau în chenar)

41100 „Clienți“	=	%	18.600
		41900 „Clienți-creditori“	15.000
		44207 „TVA colectată“	3.600
și acceptarea cambiei pentru diferență			
41300 „Efecte de primit de la clienți“	=	41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	18.600

Op. 4. Se primește cambia de la client și se depune la bancă pentru încasare.

51101 „Valori de încasat“	=	41301 „Efecte de primit de la clienți sub 1 an“	18.600

Op. 5. Se încasează cambia la scadență în contul de disponibil.

56200 „Disponibil al activităților finanțate din venituri proprii“	=	51101 „Valori de încasat“	18.600

Op. 6. Se înregistrează livrarea de produse finite conform „Aviz de însoțire a mărfii“ la prețul de vânzare estimat de 15.000 lei, TVA 24%. Ulterior se întocmește factura la prețul de vânzare de 17.000 lei, TVA 24%. Prețul de înregistrare al produselor finite este de 16.200 lei.

a) Livrarea de produse finite fără factură:

41800 „Clienți-facturi de întocmit“	=	%	18.600
		75101 „Venituri din prestari de servicii si alte activitati“	15.000
		44208 „TVA neexigibilă“	3.600

b) Descărcarea gestiunii de produse finite:

70900 „Variația stocurilor“	=	34500 „Produse finite“	16.200
c) Se emite factura în luna următoare			
41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	=	%	21.080
		75101 „Venituri din prestari de servicii si alte activitati“	2.000
		44207 „TVA colectată“	480
		41800 „Clienți-facturi de întocmit“	18.600
și concomitent			
44208 „TVA neexigibilă“	=	44207 „TVA colectată“	3.600

Op. 7. Se înregistrează vânzarea de produse finite la extern în valoare de 1.000 €, la cursul de schimb de 4,0500 lei/€, TVA=0. Se încasează dreptul de creanță asupra clienților în două tranșe astfel:

- 800 € la cursul de schimb al zilei de 4,1620 lei/€;
- 200 € la cursul de schimb al zilei de 3,9400 lei/€.

a) facturarea vânzării la extern (1.000 € x 4,0500 lei/€ = 4.050 lei)

41101 „Clienți cu termen sub 1 an“	=	75101 „Venituri din prestari de servicii si alte activitati“	4.050

b) Descărcarea gestiunii de produse finite al căror preț de înregistrare este de 3.850 lei

70900 „Variația stocurilor“	=	34500 „Produse finite“	3.850

c) Încasarea dreptului de creanță la extern în valoare de 800€ la cursul de 4,1620 lei/€.

(800 € x 4,1620 lei/€ = 3.330 lei)

800 € x 4,0500 lei/€ = 3.240 lei

Diferența favorabilă = 90 lei

51204 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în valută“	=	%	3.330
		41100 „Clienți cu termen sub 1 an“	3.240
		76500 „Venituri din diferențe de curs valutar“	90

d) Încasarea dreptului de creanță în cea de-a doua tranșă la cursul de schimb de 3,9400 lei/€.

200 € x 3,9400 lei/€ = 788 lei

200 € x 4,0500 lei/€ = 810 lei

Diferența nefavorabilă = - 22 lei

	=	%	810
51204 „Conturi la trezorerii și instituții de credit în valută“		41101 „Cliențicu termen sub 1 an“	788
66500 „Cheltuieli din diferențe de curs valutar“			22

2.2.3. Contabilitatea decontărilor cu personalul, asigurările sociale, protecția socială și bugetul statului

2.2.3.1. Contabilitatea decontărilor cu personalul

a) Organizarea contabilității decontărilor cu personalul

Relațiile de decontare cu personalul instituției publice implică înregistrarea în conturile de cheltuieli a drepturilor de personal convenite angajaților, cât și plata efectivă a acestor sume datorate personalului.

Pentru reflectarea în contabilitate a decontărilor cu personalul se folosesc conturile din clasa a IV-a, grupa 42 „**Personal și conturi asimilate**“, după cum urmează:

- contul 421 „Personal-salarii datorate“;
- contul 422 „Pensionari-pensii datorate“;
- contul 423 „Personal-ajutoare și indemnizații datorate“;
- contul 424 „Șomeri – indemnizații datorate“;
- contul 425 „Avansuri acordate personalului“;
- contul 426 „Drepturi de personal neridicate“;
- contul 427 „Rețineri din salarii și din alte drepturi datorate terților“;
- contul 428 „Alte datorii și creanțe în legătură cu personalul“;
- contul 429 „Bursieri și doctoranzi“.

Contul 421 „Personal-salarii datorate“ ține evidența decontărilor cu personalul instituției pentru salariile și celelalte drepturi de personal convenite acestuia. Este **cont de pasiv**.

Creditul acestui cont reflectă informații privind salariile și alte drepturi salariale convenite personalului angajat în baza unui contract individual de muncă sau a unui statut special prevăzut de lege prin debitarea contului 641 „Cheltuieli cu salariile personalului“.

Debitul contului „Personal-salarii datorate“ înregistrează salariile nete achitate personalului, reținerile din salarii cât și sumele neridicate de personal în termenul legal, evidențiate la finele lunii astfel:

- avansuri acordate personalului în cursul lunii sub forma indemnizațiilor pentru concedii de odihnă CO (425);
- contribuția asiguraților pentru asigurări sociale (43102);
- contribuția angajaților la bugetul asigurărilor de șomaj (43702);
- sume reținute de la salariați, datorate terților reprezentând chirii, pensii alimentare, cumpărări cu plata în rate, popriri și alte obligații față de terți (427);
- impozitul pe venituri de natură salarială (444);
- contribuția angajatului la asigurările sociale de sănătate (43104);
- debite ale personalului convenite instituției cât și garanțiile gestionare reținute potrivit legii (4280102);
- salariile nete și alte drepturi salariale achitate personalului în numerar (531) sau plătite prin virament (512, 513, 514, 531, 551, 560, 561, 562, 770);
- sumele neridicate de personal în termenul legal de plată reprezentând salarii și alte drepturi salariale (426).

Soldul creditor al contului reflectă sumele datorate salariaților, rămase neachitate la sfârșitul lunii.

Contul 422 „Pensionari-pensii datorate“ ține evidența decontărilor cu pensionarii, pentru pensiile și celelalte drepturi convenite acestora, potrivit legii. Este **cont de pasiv**.

Contul se detaliază pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 42201 „Pensionari civili – pensii datorate“;
- 42202 „Pensionari militari – pensii datorate“.

În **creditul** contului se înregistrează drepturile de pensie și alte drepturi prevăzute de lege cuvenite pensionarilor (pensiile de asigurări sociale, pensii și ajutoare IOVR datorate pensionarilor, militarilor și altor persoane) prin debitul contului 676 „Asigurări sociale“.

În **debitul** contului se înregistrează:

- pensiile și alte drepturi neridicate în termenul legal de plată (426);
- sumele reținute de la pensionari, datorate terților reprezentând chirii, cumpărări cu plata în rate și alte obligații față de terți (427);
- sumele reținute pensionarilor pentru stingerea debitelor față de instituție (428);
- sumele datorate bugetului reprezentând impozit pe venituri din pensie (444);
- sumele plătite din buget (770).

Contul 423 „Personal-ajutoare și indemnizații datorate“ ține evidența ajutoarelor de boală pentru incapacitate temporară de muncă, a celor pentru îngrijirea copilului, a ajutoarelor de deces și a altor ajutoare acordate. Este **cont de pasiv**.

Creditul contului 423 „Personal-ajutoare și indemnizații datorate“ furnizează informații privind: sumele datorate personalului, reprezentând ajutoare suportate din contribuțiile angajatorilor pentru asigurări sociale, (indemnizații de boală pentru incapacitate temporară de muncă, a celor pentru îngrijirea copilului, a ajutoarelor de deces și a altor ajutoare acordate) (431).

Debitul contului 423 „Personal-ajutoare și indemnizații datorate“ oferă informații referitoare la:

- sumele plătite în numerar (531) sau prin virament drept ajutoare și indemnizații cuvenite potrivit legii (770);
- reținerile din ajutoare și indemnizații reprezentând: avansuri acordate în cursul lunii (425); sume datorate terților (427); sume datorate instituției (4280102); contribuția asiguraților pentru asigurări sociale (43102); impozit pe salarii (444); contribuția asiguraților pentru asigurările sociale de sănătate (43104);
- sumele neridicate în termenul legal de plată reprezentând ajutoare și indemnizații (426).

Soldul creditor al contului exprimă sumele datorate salariaților ca ajutoare și indemnizații. Contabilitatea analitică se ține cu ajutorul ștatelor de plată privind acordarea acestor drepturi bănești.

Contul 424 „Șomeri – indemnizații datorată“ se deschide în contabilitatea agenților pentru ocuparea forței de muncă și evidențiază decontările cu șomerii pentru indemnizațiile datorate din bugetul asigurărilor pentru șomaj. Este un **cont de pasiv**. În **credit** se înregistrează indemnizațiile datorate șomerilor, iar în **debit** sumele reținute șomerilor pentru ștergerea debitelor datorate instituției publice, sumele neridicate de șomeri în termen legal, precum și indemnizațiile achitate șomerilor.

Soldul contului reprezintă sumele datorate șomerilor.

Contul 424 „Șomeri – indemnizații datorate **se creditează** cu sumele reprezentând cheltuieli de șomaj prin debitul contului 676 „Asigurări sociale”.

67600 „Asigurări sociale“ = 42400 „Șomeri – indemnizații datorate “

Se debitează:

- cu indemnizațiile de șomaj neridicate (credit cont 426);
- cu sumele reținute șomerilor pentru ștergerea debitelor datorate instituției (credit cont 461);
- cu sumele plătite în numerar (credit cont 531);
- cu sumele plătite din bugetul asigurărilor sociale pentru șomaj reprezentând indemnizații de șomaj și alte drepturi cuvenite asiguraților, potrivit legii (credit cont 770).

Contul 425 „Avansuri acordate personalului“ ține evidența decontărilor cu personalul

pentru avansurile acordate din salarii și din alte drepturi salariale cuvenite acestuia. Este **cont de activ**.

În **debitul** contului 425 „Avansuri acordate personalului“ se înregistrează:

- avansurile acordate personalului conform contractului de muncă, în numerar (531) sau prin virament (512, 513, 514, 560, 561, 562, 770);
- avansurile neridicate în termenul legal de plată (426).

În **creditul** acestui cont se înregistrează sumele reținute pe statele de salarii sau de ajutoare și indemnizații reprezentând avansuri acordate salariaților (421, 423).

Soldul debitor al contului exprimă avansurile acordate și nedecontate.

Contul 426 „Drepturi de personal neridicate“ ține evidența drepturilor de personal, neridicate în termenul legal.

Este **cont de pasiv**.

În **creditul** acestui cont se înregistrează:

- sumele datorate personalului, neridicate în termenul legal de plată reprezentând salarii, pensii, avansuri, ajutoare și alte drepturi (421, 422, 423, 424, 425).

În **debitul** contului se înregistrează:

- sumele achitate în numerar personalului (531) sau prin virament (512, 513, 514, 552, 560, 561, 562, 770);
- drepturile de personal (salarii, pensii, ajutoare, indemnizații...) neridicate, prescrise, datorate bugetului potrivit legii (448).

Soldul creditor al contului reprezintă drepturi de personal neridicate.

Contul 427 „Rețineri din salarii și din alte drepturi datorate terților“ ține evidența reținerilor și popririlor din salarii și din alte drepturi datorate terților. Este **cont de pasiv**.

Contul se detaliază pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 42701 „Rețineri din salarii datorate terților“;
- 42702 „Rețineri din pensii datorate terților“;
- 42703 „Rețineri din alte drepturi datorate terților“.

În **creditul** acestui cont se înregistrează sumele reținute de la salariați și pensionari, datorate terților, reprezentând chirii, cumpărări cu plata în rate și alte obligații față de terți (421, 422, 423).

În **debitul** contului 427 „Rețineri din salarii și din alte drepturi datorate terților“ se înregistrează sumele achitate terților, reprezentând rețineri sau popriri din salarii și pensii decontate pe destinații și grupate pe modalități de plată (512, 513, 514, 560, 561, 562, 770).

Soldul creditor al contului reprezintă sumele reținute din salarii și alte drepturi, datorate terților și nedecontate.

Contul 428 „Alte datorii și creanțe în legătură cu personalul“ ține evidența decontărilor cu salariații la încheierea exercițiului financiar pentru a permite înregistrarea cheltuielilor și veniturilor aferente exercițiului financiar expirat, precum și a altor creanțe și datorii în raporturile cu personalul. Este **cont bifuncțional**.

În **creditul** acestui cont se înregistrează:

- sumele reținute din salarii pentru stingerea debitelor datorate instituției publice cât și garanțiile gestionare de reținut personalului, potrivit legii (421);
- cheltuielile efectuate din fondul destinat stimulării personalului (647);
- sumele reținute din pensiile datorate pensionarilor sau din ajutoarele materiale pentru stingerea debitelor acestora (422, 423);
- sumele datorate salariaților sub formă de ajutoare (tichete de masă), stimulente sau alte drepturi, pentru care nu s-au întocmit state de plată, determinate de activitatea exercițiului

financiar care urmează să se încheie, inclusiv indemnizațiile pentru concediile de odihnă neefectuate și contribuțiile pentru asigurări sociale aferente acestora până la încheierea exercițiului financiar (641, 645);

- sumele încasate de la salariați, evidențiate anterior în acest cont (531).

În **debitul** contului 428 „Alte datorii și creanțe în legătură cu personalul“ se înregistrează:

- sumele achitate personalului, evidențiate anterior în acest cont (531);
- sumele datorate de salariați, reprezentând chirii și cheltuieli efectuate pentru aceștia, care se fac venit la instituție, precum și eventualele sume datorate privind debite, din salarii, avansuri nejustificate, sporuri sau adaosuri necuvenite; ajutoare de boală și indemnizații necuvenite, cota parte din valoarea echipamentului de lucru suportată de personal, imputațiile de recuperat, la valoarea contabilă a bunului imputat (542, 448, 751, 44207);
- valoarea tichetelor (biletelor) de călătorie eliberate personalului unității care urmează a fi decontate (532);
- valoarea biletelor și programelor de spectacole predate distribuitorilor care urmează a fi decontate ulterior (532);
- valoarea biletelor și programelor de spectacole, a tichetelor de călătorie, a timbrelor fiscale și poștale sau a altor valori constatate lipsă, trecute în sarcina persoanelor vinovate (532).
- valoarea datoriilor prescise sau anulate, care se varsă la buget, partea din valoarea imputației de recuperat de la personal reprezentând diferența dintre valoarea de înlocuire și cea contabilă a bunului imputat care urmează să se vireze la buget (448);

Soldul creditor al contului reprezintă sumele datorate de unitate, salariaților, iar **soldul debitor**, sumele datorate de salariați, instituției publice.

Datorită complexității conținutului economic al acestui cont în contabilitate se dezvoltă pe următoarele două conturi sintetice de gradul II:

- 42801 „Alte datorii în legătură cu personalul“;
- 42802 „Alte creanțe în legătură cu personalul“.

Contul 429 „Bursieri și doctoranzi“ ține evidența decontărilor cu elevii, studenții și doctoranzii pentru drepturile sub formă de burse acordate în conformitate cu reglementările legale în vigoare. Este **cont de pasiv**.

În **creditul** acestui cont se înregistrează:

- drepturile de bursă cuvenite elevilor, studenților și doctoranzilor, pe baza statelor de plată întocmite prin debitul contului 679 „Alte cheltuieli“.

În **debitul** contului 429 „Bursieri și doctoranzi“ se înregistrează:

- sumele plătite în numerar elevilor, studenților și doctoranzilor, reprezentând bursele acordate (531);
- burse neridicate în termen de către elevi, studenți și doctoranzi și care se plătesc ulterior (462);
- burse acordate elevilor, studenților și doctoranzilor achitate prin virament (770).

Soldul creditor reflectă sumele datorate.

b) Practici contabile privind salarizarea personalului

Op. 1. Se plătesc indemnizații concedii de odihnă (CO) pentru lunile ianuarie și februarie:

- a) indemnizații CO pentru personalul didactic, care se achită prin virament astfel: pentru luna ianuarie în sumă de 15.000 lei iar pentru luna februarie în sumă de 12.000 lei conform Listă de plată indemnizații CO. Se achită suma de 50 lei reprezentând indemnizații CO pentru personalul care a beneficiat de concediu medical.

42500 „Avansuri acordate personalului“ /	=	770 „Finanțarea de la	27.050

analitice distincte - ian.: 15.000 lei + 50 lei - feb.: 12.000 lei	buget“

Op. 3. La sfârșitul lunii ianuarie se calculează și se înregistrează salariile cuvenite personalului instituției publice corespunzător muncii prestate conform centralizatorului statelor de salarii cât și ștatele de plată pentru ajutoarele și indemnizațiile datorate:

a) salariile personalului didactic în sumă de 150.000 lei, din care indemnizațiile pentru concedii de odihnă reprezintă suma de 15.000 lei.

64100 „Cheltuieli cu salariile personalului“	=	42100 „Personal-salarii datorate“	150.000

b) Evidențierea ajutoarelor și indemnizațiilor datorate personalului

43107 „Contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații“	=	42300 „Personal-ajutoare materiale datorate“	120

Op. 4. În baza centralizatoarelor statelor de salarii se calculează și se înregistrează contribuția instituției publice la asigurările sociale de stat (CAS)(conditii speciale), astfel: CAS = 150.000 lei x 20,8% = 31.200 lei

64501 „Cheltuieli privind contribuția instituției la asigurările sociale“	=	43101 „Contribuția instituției la asigurările sociale“	31.200

Op. 5. În baza centralizatoarelor statelor de salarii se calculează și se înregistrează în contabilitate contribuția instituției la asigurările sociale de sănătate (CASS 5,2% din fondul de salarizare) și contribuția instituției la fondul de șomaj de 0,5 % din fondul de salarizare).

a) CASS: (150.000 lei x 5,2%;

64503 „Cheltuieli privind contribuția angajatorului pentru asigurările sociale de sănătate“	=	43103 „Contribuția angajatorului pentru asigurările sociale de sănătate“	6.800

b) Contribuția la fondul de șomaj: 150.000 lei x 0,5 %

64502 „Cheltuieli privind contribuția unității la asigurările pentru șomaj“	=	43701 „Contribuția unității la bugetul asigurărilor pentru șomaj“	750

c) Contribuția instituției privind asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale: 150.000 lei x 0,15%

64504 „Cheltuieli privind contribuțiile angajatorilor pentru accidente de muncă și boli profesionale“	=	43105 „Contribuțiile angajatorilor pentru accidente de muncă și boli profesionale“	225

e) Contribuția instituției pentru concedii și indemnizații: 150.000 lei x 0,85%

64505 „Cheltuieli privind contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații “	=	43107 „Contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații“	1.275

f) Comision pentru carnetele de muncă suportat de instituția publică: 150.000 lei x 0,75 %

63500 „Cheltuieli cu alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate“	=	44600 „Alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate“	1.125

Op. 6. În baza centralizatoarelor statelor de salarii se înregistrează următoarele rețineri din salarii:

- impozitul pe salariile personalului didactic în sumă de 18.960 lei: $[150.000 - (22.500 + 8.250 + 750)] \times 16\%$;
- impozitul pe ajutoarele materiale datorate personalului în caz de incapacitate temporară de muncă reprezintă 19 lei;
- contribuția individuală de asigurări sociale este de 10,5%;
- contribuția individuală de asigurări pentru șomaj este de 0,5%;
- contribuția angajaților pentru asigurările sociale de sănătate este de 5,5%;
- rate pentru cumpărarea de bunuri cu plata în rate de către personalul didactic reprezintă suma de 6.400 lei;
- contravaloarea echipamentului de lucru distribuit personalului didactic în sumă de 9.125 lei.

Rezolvare

a) Evidențierea de rețineri din salariile personalului didactic conform centralizator stat de salarii:

42100 „Personal-salarii datorate“	=	%	80.985
	44400	„Impozitul pe venituri de natură salarială“	18.960
	43102	„Contribuția individuală de asigurări sociale“	22.500
	43104	„Contribuția angajaților pentru asigurările sociale de sănătate“	8.250
	43702	„Contribuția individuală de asigurări pentru șomaj“	750
	42500	„Avansuri acordate personalului“ - indemnizație CO: 15.000 lei	15.000
	42700	„Rețineri din salarii datorate terților“	6.400
	4280102	„Alte creanțe în legătură cu personalul“	9.125

b) Evidențierea reținerilor din ajutoare și indemnizații:

42300 „Personal-ajutoare și indemnizații datorate“	=	%	69
	444 00	„Impozitul pe venituri de natură salarială“	19
	42500	„Avansuri acordate personalului“/CO	50

Op. 7. Achitarea prin virament a salariilor nete datorate personalului didactic:

42100 „Personal-salarii datorate“	=	77000 „Finanțarea de la buget“	69.015

Op. 8. Cu ocazia efectuării plăților salariale reprezentând chenzina a II-a acordată personalului se virează sumele reținute în favoarea bugetului de stat, organismelor de asigurări sociale,

sănătate și protecție socială cât și terților astfel:

a) Plata reținerilor aferente salariilor personalului didactic:

	%	=	77000	„Finanțarea de la buget“	95.629
44400	„Impozitul pe venituri de natură salarială“				18.979
43101	„Contribuția instituției la asigurările sociale de stat“				31.200
43102	„Contribuția individuală de asigurări sociale“				22.500
43103	„Contribuția angajatorului pentru asigurările sociale de sănătate“				6.800
43104	„Contribuția angajaților pentru asigurările sociale de sănătate“				8.250
43701	„Contribuția unității la bugetul asigurărilor pentru șomaj“				750
43702	„Contribuția individuală de asigurări pentru șomaj“				750
42700	„Rețineri din salarii datorate terților“				6.400

b) Virarea contribuțiilor evidențiate anterior pentru asigurarea privind accidente de muncă și boli profesionale:

43105	„Contribuțiile angajatorilor pentru accidente de muncă și boli profesionale“	=	77000	„Finanțarea de la buget“	225

c) Virarea contribuțiilor pentru ajutoare și indemnizații:

43106	„Contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații“	=	7702	„Finanțarea de la bugetele locale“	1.155

d) Achitarea comisionului pentru carnetele de muncă:

44600	„Alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate“	=	77000	„Finanțarea de la buget“	1.125

2.2.4. Contabilitatea decontărilor privind asigurările sociale și protecția socială

a) Considerații generale

Instituțiile publice au obligația înregistrării în contabilitate atât a salariilor cuvenite personalului pentru munca prestată cât și a contribuțiilor privind asigurările și protecția socială. Este vorba de contribuțiile suportate de către angajator și angajați pentru asigurările sociale de stat, asigurările sociale de sănătate și protecția socială.

Pe seama contribuției instituției publice pentru concedii medicale și indemnizații se înregistrează ajutoarele materiale și indemnizațiile acordate personalului angajat în baza contractului de muncă.

Ajutoarele materiale acordate personalului sub forma ajutoarelor pentru incapacitate temporară de muncă, a celor pentru îngrijirea copilului, a ajutoarelor de deces și a altor ajutoare sunt suportate din asigurările sociale respectiv din contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații, potrivit legii.

Contribuțiile instituțiilor publice la asigurările sociale de stat, asigurările sociale de sănătate, concedii și indemnizații, protecția socială etc., sunt calculate prin aplicarea unor cote procentuale asupra fondului de salarizare, potrivit legii.

În sistemul public se consideră a fi contribuabili:

- a) asigurații care datorează contribuții individuale de asigurări sociale;
- b) angajatorii;

c) Agenția Națională de Ocupare și Formare Profesională care administrează bugetul Fondului pentru plata ajutorului de șomaj.

Sunt asigurate obligatoriu, prin efectul legii:

- persoanele care desfășoară activități pe bază de contract individual de muncă;
- persoanele care își desfășoară activitatea în funcții electivă sau care sunt numite în cadrul autorității executive, legislative ori judecătorești, pe durata mandatului;
- persoanele care desfășoară activități exclusiv pe bază de contracte de prestări de servicii și care realizează un venit brut pe an calendaristic echivalent cu cel puțin 3 salarii medii brute pe economie;
- persoanele care beneficiază de ajutor de șomaj, ajutor de integrare profesională sau alocație de sprijin, ce se suportă din bugetul Fondului pentru plata ajutorului de șomaj (șomeri).

Baza lunară de calcul a contribuției individuale de asigurări sociale în cazul asiguraților este reprezentată de:

a) salariile individuale brute, realizate lunar, inclusiv sporurile și adaosurile, reglementate prin lege sau prin contractul colectiv de muncă, și/sau veniturile asiguraților;

b) venitul lunar asigurat, prevăzut în declarația sau contractul de asigurare, care nu poate fi mai mic de o pătrime din salariul mediu brut lunar pe economie.

Sumele reprezentând prestații de asigurări sociale, care se plătesc de angajator asiguraților, în contul asigurărilor sociale, se rețin de acesta din contribuțiile de asigurări sociale datorate pentru luna respectivă.

În conformitate cu reglementările cuprinse în Legea bugetului asigurărilor sociale de stat, contribuțiile bugetare datorate de angajator și angajat se prezintă astfel:

Contribuții bugetare	Total	Total din care:	
		Angajator	Angajat
0	1	2	3
a) Contribuția de asigurări sociale se stabilește după grupa de muncă:			
• condiții normale de muncă	26,3%	15,8%	10,5%
• condiții deosebite de muncă	31,3%	20,8%	10,5%
• condiții speciale de muncă	36,3%	25,8%	10,5%
b) Contribuția de sănătate	10,7%	5,2%	5,5%
c) Contribuția pentru concedii și indemnizații	0,85%	0,85%	-
d) Contribuția pentru șomaj , din care: - la bugetul asigurărilor pentru șomaj;	1%	0,5%	0,5%
e) Contribuția pentru asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale (în funcție de clasa de risc) datorată de angajator.	0,15%- 0,85%	0,15%- 0,85%	-

Aceste cote de contribuții se aplică asupra fondului total de salarii brute lunare realizate.

b) Organizarea contabilității asigurărilor sociale și a protecției sociale

Pentru organizarea contabilității decontărilor privind asigurările sociale și protecția socială se folosesc conturile din clasa a IV-a a „Planului de conturi general pentru instituțiile publice“, grupa 43 „Asigurări sociale, protecția socială și conturi asimilate“, din care fac parte:

- contul 431 „Asigurări sociale“;

- contul 437 „Asigurări pentru șomaj“;
- contul 438 „Alte datorii sociale“.

Contul 431 „Asigurări sociale“ ține evidența decontărilor privind contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale, contribuțiile angajaților pentru asigurări sociale, contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale de sănătate și contribuțiile angajaților pentru asigurările sociale de sănătate, contribuțiile angajatorilor pentru accidente de muncă și boli profesionale, pentru concedii și indemnizații. Este **cont de pasiv**.

Pentru evidențierea distinctă în contabilitate a operațiunilor privind contribuțiile angajatorului și ale angajatului la asigurările sociale, de sănătate și contul 431 „Asigurări sociale“ este detaliat pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- contul 43101 „Contribuțiile angajatorilor pentru asigurări sociale“;
- contul 43102 „Contribuțiile asiguraților pentru asigurări sociale“;
- contul 43103 „Contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale de sănătate“;
- contul 43104 „Contribuția asiguraților pentru asigurările sociale de sănătate“;
- contul 43105 „Contribuțiile angajatorilor pentru accidente de muncă și boli profesionale“
- contul 43107 „Contribuțiile angajatorilor pentru concedii și indemnizații“.

Contul 431 „Asigurări sociale“ înregistrează în **creditul** său următoarele operațiuni:

- Contribuțiile asiguraților pentru asigurări sociale și contribuția angajatului la asigurările sociale de sănătate reținute din drepturile salariale sau din ajutoare (421, 423);
- contribuțiile angajatorilor la bugetul asigurărilor sociale de stat, la bugetul asigurărilor sociale de sănătate, cât și pentru accidente de muncă și boli profesionale, potrivit legii (645).

În **debitul** acestui cont se înregistrează:

- sumele datorate personalului reprezentând ajutoare materiale suportate din contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale (423);
- sumele virate bugetului asigurărilor sociale reprezentând contribuțiile angajatorilor și asiguraților la asigurările sociale de stat, și la asigurările sociale de sănătate, ș.a. (512, 513, 514, 550, 551, 560, 561, 562, 770).

Soldul creditor exprimă contribuțiile datorate și neachitate de angajator și angajați la bugetul asigurărilor sociale.

Contul 437 „Asigurări pentru șomaj“ ține evidența decontărilor privind asigurarea pentru șomaj, datorată de angajatori precum și de asigurați, potrivit legii. Este **cont de pasiv**.

Contul se detaliază pe următoarele conturi sintetice de gradul II:

- 43701 „Contribuțiile angajatorilor pentru asigurări de șomaj“;
- 43702 „Contribuțiile asiguraților pentru asigurări de șomaj“;
- 43703 „Contribuțiile angajatorilor la fondul de garantare pentru plata creanțelor salariale”.

În **creditul** acestui cont se înregistrează:

- contribuțiile salariaților la bugetul asigurărilor pentru șomaj reținută din salariu sau din ajutoare (421, 423);
- contribuțiile angajatorilor la bugetul asigurărilor pentru șomaj (645).

În **debitul** contului se înregistrează:

- sumele virate la bugetul asigurărilor pentru șomaj reprezentând contribuțiile angajatorilor și ale angajaților la bugetul asigurărilor pentru șomaj (512, 513, 514, 551, 560, 561, 562, 770).

Soldul creditor exprimă sumele datorate și neachitate de angajator și de salariați la constituirea bugetului asigurărilor pentru șomaj.

Contul 438 „Alte datorii sociale“ ține evidența altor datorii ale instituțiilor publice

(drepturi pentru donatorii de sânge, alocații și alte ajutoare pentru copii, alocația suplimentară pentru femeile cu mai mulți copii, alocația de încredințare și plasament familial, ajutorul anual pentru veteranii de război, alocația familială complementară, protecția persoanelor cu handicap, ajutoare sociale, ajutorul pentru încălzirea locuinței, renta viageră, alocații și indemnizații pentru persoanele cu handicap, alte drepturi stabilite prin dispoziții legale).

Contul 438 „Alte datorii sociale“ este un **cont de pasiv**. În **creditul** contului se înregistrează sumele reprezentând ajutoare sociale datorate altor categorii de persoane, prin debitarea contului 677 „Ajutoare sociale“

Contul se **debitează** cu sumele plătite în numerar sau virate asigurărilor sociale reprezentând alte datorii sociale (531, 770).

Exemplu

O instituție publică finanțată din bugetul de stat înregistrează drepturi cuvenite donatorilor de sânge în sumă de 1.700 lei pe care le achită prin virament.

677	„Ajutoare sociale“	=	438	„Alte datorii sociale“	1.700
438	„Alte datorii sociale“	=	7701	„Finanțarea de la bugetul de stat“	1.700

MODULUL 3. AUDIT

Prin prestația sa de mare profunzime, auditul poate constitui pârgă esențială menită să asigure profesionalizarea managementului. Acționarii, investitorii, structurile guvernamentale și ale societății civile, beneficiarii de bunuri și servicii publice, mass-media, contribuabilii, cetățenii etc. devin din ce în ce mai interesați în a cunoaște detalii privind modul cum deciziile manageriale determină rezultatele obținute de organizație și chiar în a deține asigurări referitoare la calitatea proceselor și sistemelor de conducere din cadrul acestor entități. Similar medicinei, auditul se dezvoltă ca o abordare preponderent estimativă care își propune, ca demers fundamental, organizarea și desfășurarea unui examen funcțional asupra obiectului supus cercetării – produs, proces, sistem, ansamblu de relații, funcții etc.

3.1 Conceptul și principalele categorii de audit

În opinia noastră, auditul **reprezintă** o investigație de mare amploare a proceselor, sistemelor, informațiilor, produselor etc. existente în interiorul organizației sau diseminate de aceasta. Rezultatul activității se constituie, în mod firesc, dintr-o mixtură de puncte de vedere calificate, formulate de specialiști din domenii diferite de activitate, astfel încât să se poată stabili un calificativ general.

În viziune trans-atlantică, auditul reprezintă procesul desfășurat de persoane legal abilitate prin care se examinează și evaluează, în mod profesional, informații legate de o anumită entitate, utilizând tehnici și procedee specifice, în scopul obținerii de dovezi, pe baza cărora acestea emit o opinie responsabilă și independentă despre acele informații și entitate, prin apelarea la criterii de evaluare bine identificate.

Trecând peste faptul că prima variantă este mai cuprinzătoare, se poate observa cu ușurință din a doua definiție că auditul nu este un proces legat exclusiv de problemele financiare. Există nenumărate alte forme de audit, între care menționăm: auditul marketingului, auditul calității, auditul politicilor de protecție a mediului înconjurător etc. Acestea se diferențiază de auditul financiar prin obiectul de lucru - informația asupra căreia acționează și își exprimă opinia.

Literatura de specialitate, pe de o parte, și practica în domeniu, pe de altă parte, evidențiază o multitudine de forme concrete în care, în prezent, se profesează auditul. Amploarea fără precedent a extinderii abordărilor specializate privind examinarea unor entități prin care se urmărește formularea unei opinii autorizate care să confere validarea acestora, prin prisma unui ansamblu de standarde, condiții, cerințe, norme etc., impune o minimă ordonare a acestor demersuri. Astfel, specialiștii pot realiza trei **categorii fundamentale** de lucrări: audit financiar, audit operațional și audit de conformitate.⁵ Din perspectiva legislației naționale, auditorii pot face mult mai multe lucrări, chiar dacă în alte state, mai avansate, acestea sunt considerate incompatibile cu statutul de auditor. În continuare, vom etala succint conținutul fiecăruia dintre cele trei tipuri de audit,⁶ însă fără să considerăm disjuncția o clasificare absolută. Relativul nu este neglijat în acest caz și, în consecință, vorbim despre stării principiale.

Auditul financiar este efectuat pentru a se determina dacă informațiile financiare în ansamblul lor sunt prezentate în acord cu anumite criterii.

Auditul operațional reprezintă examinarea/analiza oricărei porțiuni a obiceiurilor, procedurilor și metodelor operaționale ale unei organizații, inclusiv a resurselor angajate și rezultatelor obținute, în scopul evaluării eficacității și eficienței lor. După încheierea unui audit operațional, managerii așteaptă, în mod normal, recomandări pentru ameliorarea activităților din departamentele aflate în subordine sau cele interferente.

⁵ A nu se înțelege că am pierdut din vedere auditul performanței!

⁶ Arens A., Loebbecke J., Audit - o abordare integrată, ediția a 8-a, Ed. Arc, Chișinău, 2003, pg. 194-98.

Scopul unui **audit al conformității** este de a determina dacă entitatea examinată respectă anumite proceduri, reguli sau reglementări definite de o autoritate supraordonată. Un audit al conformității pentru o companie ar putea include: a determina dacă procedurile recomandate de manager (contabilul-șef) sunt respectate de către personalul din subordine (contabil); a examina salariile pentru a observa dacă se respectă legislația privind remunerarea personalului; a analiza acordurilor contractuale cu băncile și cu alți creditori pentru a se asigura că întreprinderea respectă clauzele prevăzute în respectivele acorduri etc.

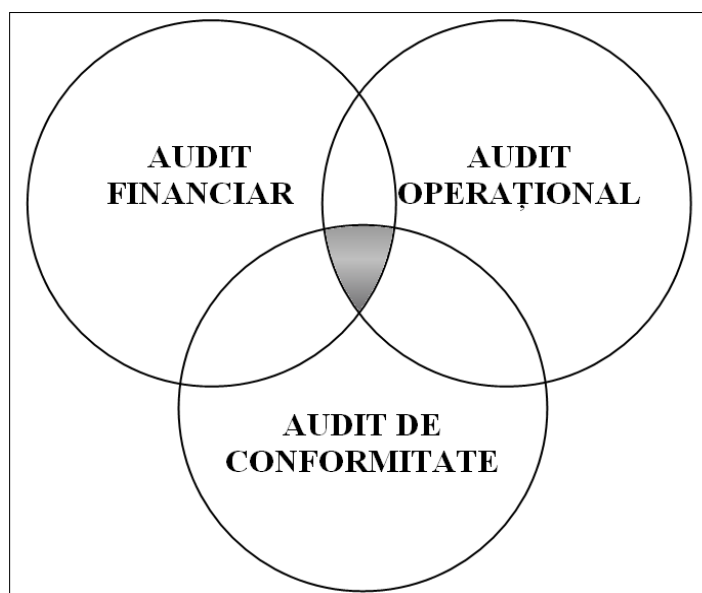

Fig. 1. Principalele categorii de audit

În susținerea tezei că aceste clasificări sunt relative, putem spune că o categorie nu o exclude pe cealaltă. Dimpotrivă, auditul financiar poate fi interpretat și ca o examinare de conformitate a informațiilor financiare cu normele ce reglementează modul de obținere, aprobare și publicare a acestora. La fel de bine, cu ocazia auditului financiar se apreciază și operaționalitatea, chiar performanța sistemelor contabile din organizația examinată, mai nou sistemul de contabilitate și raportare financiară, precum și calitatea raționamentelor profesionale apelate de producătorul de informație financiară. Sinoptic, această situație este prezentată în figura alăturată. Reținem că separația există, chiar dacă relativă, iar evidențierea ei este necesară pentru stabilirea "jaloanelor" necesare prezentărilor și dezbaterilor profesionale. Am mai putea spune, spre exemplu, despre auditul performanței că se poate regăsi în toate cele trei forme, precum și în următoarele două.

Așa cum s-a întrezărit deja, din perspectiva realizatorului de audit și a destinatarului raportului emis se pot identifica două tipuri de audit: intern și extern.

Deși, în opinia noastră, această clasificare nu este tocmai fericită și mai ales suficient de clar percepută, în literatura de specialitate este omniprezentă, nuanțată și argumentată în fel și chip, situație ce ne obligă la a o prezenta. Cu toate acestea, în etalarea diverselor categorii de audit, chiar în ceea ce privește ansamblul modalităților de abordare a unei misiuni, **criteriul "destinatarului"** îl apreciem ca fiind mai mult decât determinant.⁷

Astfel, păstrând abordarea bazată pe ideile durabile, **auditul intern** raportează direct președintelui consiliului de supraveghere / administrație, unui alt responsabil de vârf sau chiar comitetului de audit. De regulă, acest audit nu este adresat terților, includem în această categorie acționarii, creditorii, salariații, diverse autorități, cetățenii etc.

⁷ Vezi "Auditul managementului în instituția publică", O. Nicolescu, V. Zecheru, Editura Tribuna Economică, București, 2003.

Auditul extern este realizat de persoane autorizate și independente din afara entității vizate. El este adresat în special terților, fără ca managementul să fie exclus dintre destinatari.

Într-o viziune mai largă, putem spune că orice verificare, examinare și studiu al unei informații financiare poate fi catalogată drept audit financiar. Astfel, apreciem că sintagma audit financiar este mult mai cuprinzătoare decât cea de audit statutar. De pildă, un audit al situațiilor financiare emise de o societate comercială, care nu este obligată prin lege și/sau statut la acest efort de transparență, reprezintă un audit financiar, dar nu este și unul statutar.

Prin **audit statutar** se înțelege examinarea efectuată de un profesionist - desemnat de acționariat, autorizat și independent - asupra situațiilor financiare ale unei entități elaborate de conducere, în vederea exprimării unei opinii motivate asupra imaginii fidele, clare și complete a poziției, situației și rezultatelor financiare, conform cadrului contabil și de raportare financiară adecvat. Această activitate de asigurare a acurateții informaționale este solicitată prin lege ca obligatorie pentru anumite entități din rațiuni de interes (impact) public semnificativ. Mai mult, unitățile respective sunt obligate să cuprindă în statutul lor această obligație.⁸

Cu alte cuvinte, auditul financiar extern are două componente:

- auditul statutar - este cel la care organizațiile sunt obligate prin lege să apeleze și în condițiile stabilite de aceasta; în mod normal, reprezintă un mijloc de asigurare rezonabilă împotriva riscului informațional, însă acesta nu poate fi efectuat de orice profesionist,

și

- auditul facultativ - este cel la care întreprinderile pot apela, dar fără a fi obligate prin lege și poate fi efectuat de un cerc mai extins de profesioniști, chiar de simple persoane.

În situația în care o entitate ce nu este obligată prin lege și nu a optat prin actele constitutive pentru auditul statutar, ci apelează pur și simplu la serviciile de verificare a anumitor informații financiare, probabil, profesionistul, care realizează aceasta lucrare, va fi nevoit să respecte Standardele Internaționale de Audit Financiar, dar nu este obligat prin lege la aceasta și, în principiu, nu oferă asigurări general valabile privind calitatea informațiilor verificate / vehiculate.

Este necesară și accentuarea delimitării standardelor utilizate de practicanții auditului statutar. Astfel, fără a avea intra în structura complexă a acestora,⁹ menționăm că activitatea auditorilor statutari se desfășoară în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit, elaborate de IAASB, coroborate cu Standardele Internaționale privind Misiunile de Asigurare.

La nivelul european, datorită complexității înalte și costului ridicat al auditului statutar, a apărut conceptul ce se utilizează deja de **miniaudit**. Conținutul este redat foarte bine de denumire, respectiv servicii de asigurare, dar de semnificație mai mică împotriva riscului informațional aferent situațiilor financiare. De asemenea, această idee reflectă și preocuparea forurilor de reglementare pentru a asigura accesul întreprinderilor mijlocii și mici la furnizor de încredere pentru mediile de afaceri.

3.2 Controlul intern – obiectivul auditului intern

Ca urmare a interesului crescut privind aprecierea organizației și, implicit, a managementului acesteia după rezultatele obținute, apare o tot mai pregnantă preocupare pentru a se evalua controlul intern, principal factor din organizație menit să direcționeze către performanță sistemul condus. Calitatea controlului intern determină un impact major atât asupra bunului mers al activităților specifice organizației cât și asupra rezultatelor sale financiare. Asupra acestei calități este solicitat auditul intern să diagnosticheze în mod profesionist. De aceea, în prezent, se manifestă tendința de a se formula principii general valabile, cerințe, standarde profesionale și norme metodologico-procedurale care să reprezinte repere

⁸ De aici rezultă denumirea sau forma unanim acceptată – audit statutar.

⁹ Vezi I. Mihăilescu, Audit financiar versus audit statutar. Clarificări necesare în practica profesională, Audit financiar, nr2/2010, București, Editura Camerei Auditorilor Financiari din România, pg. 6--8.

semnificative în conceperea și funcționarea controlului intern și, cu deosebire, în evaluarea calității acestuia.

Dar ce înțelegem prin control intern?

3.2.1 Concepte și structurări privind controlul intern

Unul dintre cele patru principii de proiectare a sistemelor și proceselor unei organizații este principiul controlului. Dintre toate sistemele ce asigură existența și funcționarea în parametri a unei entități, noi ne ocupăm prioritar de cele contabile și cele care relaționează intens cu acestea.¹⁰ Sistemul contabil efectuează controlul prin intermediul unui ansamblu de acțiuni și tehnici, ca parte componentă a controlului intern de la nivelul ansamblului organizației.

Pentru atenuarea confuziilor în prezentarea noastră, înainte de expunerea elementelor structurale sau de altă natură ale controlului intern, considerăm utile câteva precizări privind **sensurile atribuite cuvântului control și utilizarea acestora**. În principiu, acestea sunt:¹¹

- de stăpânire a unei situații, a unui proces, a unei structuri, a unei organizații, a populației și altele;

- de verificare a regularității sau conformității privind realizarea unui proiect, proces sau rezultat, comparativ cu exigențele/obiectivele prestabilite, cu scopul de a descoperii eventualele abateri sau anomalii.

Dacă alăturăm și auditul - definindu-l ca o funcție de monitorizare și investigare a funcționalității și eficienței unui proces, sistem sau activitate - observăm că lucrurile par complicate, și se consolidează necesitatea unor clarificări. Atunci când vorbim de control, auditul și verificarea sunt și ele prezente, dar nu reprezintă nici pe departe aceleași concepte și, în consecință, este recomandabil a nu se confunda în limbajul utilizat. Controlul este un concept mult mai amplu, care cuprinde conceperea, realizarea și funcționarea sistemelor și relațiilor într-un anumit mod. Pe lângă verificare și auditare, se mai găsesc în cadrul controlului, de pildă, filozofia și atitudinea conducerii, gardul de educare, formare și moralitatea angajaților etc.

În vederea îmbunătățirii nivelului calitativ al comunicării, vă propunem ca pe parcursul oricăror utilizări a cuvintelor din triada control - audit - verificare, să folosim pentru verificare strict sensul definit anterior, cel de examinare a regularității sau conformității, iar pentru control exclusiv primul sens etalat, de stăpânire, stăvilire și strunire a unui anumit proces, de pildă. Sensul pozitiv al controlului presupune că această "dominație" nu se realizează întâmplător, haotic sau după bunul plac, despotice, ci conform unor criterii de performanță bine definite.

Pe de altă parte, apreciem că, la fel de bine, se poate folosi și termenul de rigoare ca sinonim al controlului ca stăpânire, pornind de la premisa că în măsura în care sistemul este încadrat într-o rigoare decentă, el devine facil și din punct de vedere operațional, al menținerii autonome în parametri normali de funcționare.

Din această perspectivă, auditul intern este apanajul celor care lucrează în folosul managerilor pentru a pune în evidență **nivelul de stăpânire** a activităților gestionate pe care responsabilii îl dețin, elaborând desigur și o serie de recomandări de îmbunătățire a acestei stări.¹²

Această preocupare este din ce în ce mai evidentă pe fondul descentralizării luării de decizii pentru a se asigura relevanța și implementarea rapidă a unei astfel de stări/situații. Organizațiile suficient de structurate nu au posibilitatea să funcționeze optim fără o suficientă delegare de competențe și autoritate. Chiar și în cadrul unei entități mari dar excesiv de controlate există și decizii care se iau la niveluri ierarhice inferioare. În aceste condiții, managerul general își va

¹⁰ Celelalte au fost sau vor fi prezentate în cadrul cursurilor de Management, Gestione financiară, Gestione producției etc.

¹¹ DEX – Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, pg. 221.

¹² M. Stoian, Auditul atribuit al unui management performant, Administrație și Management Public, nr. 2, București, 2004, pg. 10 – 12.

pune în mod normal întrebări privind bunul control asupra funcționării entității exercitat de el însuși și de colaboratorii săi apropiați.

Putem aduce în discuție așa numita stare de control. Ea este reprezentată, pozitiv vorbind, de asigurarea, încrederea sau confortul oferite unei persoane de modul de organizare și funcționare a entității de referință.

În aceste condiții, auditul intern dobândește o responsabilitate publică deosebită.¹³ El aduce un surplus de transparență într-o lume în care minciuna pare a fi pâinea cea de toate zilele. Dacă s-a ajuns ca populația să se obișnuiască în privința acestei minciuni, ea nu va mai accepta această situație mult timp și își va plasa economiile sau își va da banii cu generozitate acelor organizații a căror conducere le va inspira încredere. Prezența unui audit intern riguros și luat în considerație la modul serios va aduce un plus de siguranță în acest sens.

Mai trebuie să precizăm că verificarea și auditul în relația cu controlul se găsesc în poziții ca de la părți la întreg. Cu cât primele două sunt mai bine realizate în cadrul unei organizații, cu atât mai mult cresc șansele de obținere a unui control intern adecvat. Iterăm această situație printr-o pildă universitară cotidiană.

Controlul intern a fost **definit tradițional** ca ansamblul politicilor, metodelor și tehnicilor utilizate de management pentru protejarea activelor firmei și pentru asigurarea exactității și fiabilității evidențelor contabile. De asemenea, acesta cuprinde și aprecierea eficienței activității și al respectării politicilor manageriale. Cu alte cuvinte, managementul nu urmărește doar siguranța activelor și fiabilitatea evidențelor contabile, ci și derularea unei activități eficiente și în concordanță cu politicile și așteptările sale, precum și cu doleanțele angajaților și colaboratorilor săi. În acest scop, el va crea o structură de control intern formată din trei elemente: mediul controlului, sistemul contabil și tehnicile de control¹⁴.

Mediul controlului reflectă atitudinea de ansamblu, competența și acțiunile generale ale proprietarilor și managerilor companiei. Acesta cuprinde filozofia și stilul de conducere ale managementului, structura organizațională a companiei, metodele de atribuire a autorității și responsabilității, politicile și practicile legate de personal etc. Personalul trebuie să fie suficient de calificat pentru a-și îndeplini responsabilitățile, ceea ce înseamnă că angajații trebuie să fie instruiți și informați. Este evident că funcționarea unui sistem contabil, indiferent cât de bine proiectat ar fi, depinde de calitatea persoanelor care operează în și cu acesta.

Mediul controlului cuprinde, de asemenea, verificări curente ale respectării procedurilor fixate,¹⁵ precum și periodice evaluări sistematice ale sistemelor, proceselor și relațiilor.

Sistemul contabil este format din metodele și evidențele stabilite și implementate de management pentru identificarea, culegerea, verificarea, analiza, clasificarea, înregistrarea și raportarea informațiilor privind operațiunile unei companii și pentru asigurarea îndeplinirii obiectivelor controlului intern.

În sfârșit, managementul deține în arsenalul său mai multe **tehnici de control sau stăpânire**,¹⁶ pentru a proteja activele companiei și pentru a asigura fiabilitatea evidențelor contabile, dintre care menționăm:

Autorizarea - toate operațiunile și activitățile trebuie autorizate în mod corespunzător de către management.

Înregistrarea operațiunilor - toate operațiunile trebuie înregistrate pentru a facilita elaborarea rapoartelor financiare și pentru a stabili o responsabilitate pentru active.

Documentele și registrele - proiectarea și utilizarea unor documente adecvate contribuie la asigurarea înregistrării corecte a operațiunilor. De asemenea, circuitul documentelor influențează disciplina (in)existentă într-o entitate.

¹³ Ce înțelegem prin responsabilitate publică? Ar fi ceva de genul - apăsarea resimțită de contabilul boutique-ului din colțul străzii atunci când înregistrează, procesează și diseminează o informație financiară... Perfect valabil și pentru auditorii marilor companii...

¹⁴ Pentru facilitarea înțelegerii la nivelul studiilor de licență, structura prezentată este mult simplificată comparabil cu ceea ce reprezintă în amploarea sa controlul intern și cum este prezentat în literatura de specialitate.

¹⁵ Concomitent cu derularea acestora.

¹⁶ Acestea mai pot fi denumite și mecanisme de control (rigoare) intern(ă).

Accesul limitat - accesul la active și informații trebuie să fie permis numai după reguli clare și restrictive implementate.

Verificarea periodică independentă - evidențele contabile trebuie verificate prin confruntarea cu activele fizice de o persoană diferită de cele care răspund de registre și active.

Separarea responsabilităților - planul de organizare trebuie să separe responsabilitățile funcționale. Autorizarea operațiunilor, conducerea unui departament, manipularea activelor și ținerea evidenței activelor departamentului nu trebuie să fie cuprinse în responsabilitatea aceleiași persoane. Această separare a îndatoririlor înseamnă că nicio greșală, involuntară sau nu, nu poate fi făcută fără a fi remarcată de cel puțin o altă persoană și astfel se reduc posibilitățile de apariție a fraudelor.

Procedee stricte de personal - în managementul resurselor umane care îndeplinesc sarcinile și funcțiile fiecărui departament trebuie respectate anumite practici stricte. Printre acestea se număra: supervizarea, rotația persoanelor-cheie între posturi diferite, insistența ca angajații să-și ia concediile convenite și solicitarea unor garanții de la cei care manipulează numerar sau active. Aceste procedee de personal contribuie la asigurarea cunoașterii îndatoririlor de către angajați, a onestității lor și a dificultății înfăptuirii și ascunderii delapidărilor în timp. Garantarea semnifică verificarea minuțioasă a trecutului unui angajat și asigurarea companiei împotriva oricărui furt din partea acelei persoane, prin constituirea de garanții în numerar, mobiliare și imobiliare etc. Solicitarea unor garanții nu asigură eradicarea furturilor, dar ea previne sau reduce tentația și pierderea economică în cazul în care acesta se produce, facilitează responsabilizarea angajaților.

3.2.2 Limitele controlului intern

Niciun sistem de control intern nu este perfect. Atâta timp cât anumite persoane sunt însărcinate cu aplicarea procedeelelor și normelor ce asigură funcționarea unei organizații, sistemul de control intern este vulnerabil din cauza greșelilor umane. Erorile pot apărea datorită neînțelegerii, greșelilor de judecată, neglijenței, neatenției sau oboselii. Separarea îndatoririlor poate fi anulată prin asociere, colaborare sau înțelegere secretă între angajați cu scopul de a înșela compania. De asemenea, procedeele stabilite de management pot fi ineficiente în fața erorilor sau a relei-credințe a angajaților. Sau controalele eficiente la început pot deveni ineficiente datorită modificării condițiilor. În anumite cazuri, costurile elaborării și aplicării unor sisteme de control intern complicate pot depăși efectele lor favorabile. Într-o companie mică, de exemplu, implicarea activă a proprietarului serios și onest poate fi un substituent practic pentru o anumită separare a obligațiilor.

Atragem atenția și asupra riscului de control excesiv. Este vorba despre a concepe sisteme și procese interne extrem de riguroase. Acestea nu numai că sunt foarte costisitoare, dar pot conduce la demobilizarea personalului sau la blocarea activității dintr-o organizație.

3.3 Necesitatea și conținutul auditului intern

Fiind o funcție recentă ale cărei contururi și evoluții nu sunt nici pe departe finalizate, am încercat să prezentăm principalele elemente din literatura de specialitate¹⁷ care sprijină înțelegerea realistă a ceea ce reprezintă auditul intern în prezent și în perspectivă. Pentru început, printr-o abordare graduală, am realizat o desfășurare circumscrisă conceptului.

¹⁷ J. Renard, Teoria și practica auditului intern, Ed d' Organisation, ediția a 4-a, Paris, 2002, Ministerul Finanțelor Publice, București, 2003, pg. 27 – 90.

3.3.1 Necesitatea și percepția auditului intern

Pregătirea și formularea deciziilor manageriale privind îmbunătățirea continuă a rezultatelor impun nevoia cunoașterii stadiului de implementare a deciziilor anterioare, dar și a celui de funcționalitate a proceselor afectate. Atingerea acestor deziderate este facilitată de acțiuni de verificare-evaluare specifice, care oferă imaginea fidelă a stării resurselor și surselor, a structurilor și activităților proprii entității. Concluziile obținute vor servi ca bază de formulare a noilor măsuri reparatorii sau de conformare, în cazul identificării de disfuncții și/sau ecarturi, sau de îmbunătățire a inductorilor de gestiune pentru perfecționarea cursivității sistemului examinat.

Pertinența și aplicabilitatea deciziilor în timp real, monitorizarea implementării lor, în condițiile unui mediu concurențial, adesea ostil, determină necesitatea existenței unui set de cunoștințe, competențe, metode și tehnici ce relaționează în mod rațional și furnizează managementului posibilitatea unei informări adecvate asupra stării de sănătate economico-financiară a organizației. În acest context, auditul intern se individualizează ca o funcție de asistență managerială care permite obținerea unei percepții corecte asupra realității activității entității în ansamblu ori pe structuri și/sau procese predefinite.¹⁸

Funcția de audit contribuie la respectarea standardelor de eficiență și etică la toate nivelurile ierarhice ale companiei. Acționând pentru respectarea standardelor de guvernare corporativă, auditorul contribuie la construirea unei reputații de integritate, interne și externe, care la rândul său va ajuta la dezvoltarea relațiilor în afaceri pe bază de încredere.¹⁹

Un departament de audit intern este util nu numai datorită capacității sale de a avea o imagine de ansamblu asupra operațiunilor firmei, la toate nivelurile, dar și pentru că, în calitatea sa de observator, este mai puțin implicat în rutina de zi cu zi a diverselor structuri și este capabil să vină cu sugestii de optimizare.²⁰

În consecință, nu ne rămâne decât să subliniem că firmele care doresc să beneficieze de astfel de avantaje și să concureze cu succes pe Piața Europeană și Internațională vor fi nevoite să-și dezvolte activitatea sau funcția de audit intern.

Pe de altă parte, această funcție suferă totuși de un dublu handicap: un exces de mediatizare a cuvântului audit și faptul că auditul intern nu se numește întotdeauna "audit intern".

În ciuda acestor handicapuri și în parte din cauza lor, auditul intern este astăzi o funcție: importantă și organizată, foarte diversificată, a cărei evoluție constantă permite schițarea perspectivelor.

Auditul intern se regăsește astăzi în toate sectoarele de activitate, comerciale și necomerciale. Auditul intern nu vizează nici pe departe doar marile întreprinderi, chiar dacă toată această activitate a pornit de la ele. În zilele noastre, criteriul de dimensiune nu mai este deci unul esențial, cu excepția micilor întreprinderi.

Privit din perspectivă istorică, auditul intern, în forma sa actuală, este o funcție care tinde să devină durabilă, dar care mai are multe obstacole de depășit. Astfel, în cadrul serviciilor de audit intern, în ciuda normelor care guvernează funcția, mai găsim un număr semnificativ de auditori interni care nu se consacră exclusiv activității de auditor.

Dacă o parte importantă din serviciile de audit intern sunt deja atașate direcției generale, se mai găsesc frecvent legături cu direcția financiară. În sfârșit, dacă documentele foarte importante de genul Cartei de audit și Planului de audit sunt acum bine integrate în cultura organizațională și profesională, ele nu sunt puse în practică nici în mod universal, nici omogen. Pe lista de progrese care trebuie realizate, mai trebuie subliniată și minoritatea importantă de servicii de audit intern care nu colaborează cum se cuvine cu auditul extern. Cu alte cuvinte, există o destul de mare diversitate care denotă niveluri de dezvoltare eterogene.

¹⁸ A. Morariu și colab., Audit intern și guvernare corporativă, Editura Universitară, București, 2008, pg. 5-10.

¹⁹ Auditul intern – un element esențial în succesul unei afaceri, www.chambermedia.ro

²⁰ R. Wieck, manager advisory în cadrul serviciului de audit intern de la KPMG, www.capital.ro

Această diversitate se regăsește în profilul auditorilor interni. Se recurge la specialiști din ce în ce mai competenți și creșterea numărului de recrutări interne. Acești auditori vin în continuare din medii de formare diferite: economiști, informaticieni, ingineri, juriști... Misiunile de audit intern continuă să se orienteze din ce în ce mai mult spre operațional și tratează teme din ce în ce mai variate și din ce în ce mai specializate.

Se conturează o dublă consolidare, care poate modifica pe termen lung structura auditului intern: dezvoltarea rolului de consultant și, în paralel, aspirația la o mai mare autonomie.

Acestea sunt tendințele noi de gândire care trebuie avute în vedere în practica auditului intern.

Cei care au adoptat perspectiva "reaparției" acestei funcții sunt din păcate și susținătorii ideii potrivit căreia auditul intern ar reprezenta "ochii și urechile regelui în cetate"... Apreciem că o astfel de definire sugerează că auditul intern ar fi o funcție de informare, dar mai induce în același timp că ar fi o acțiune tainică, chiar obscură și uneori subită, ceea ce ne duce cu gândul la alte sisteme..., care există, dar față de care devine necesară disjunția. În opinia noastră, o astfel de caracterizare este cel puțin desuetă. Ea trebuie combătută și eliminată, întrucât auditul intern se derulează transparent, se bazează pe concilierea a cât mai multe puncte de vedere în legătură cu problema examinată, inclusiv argumentele structurii sau funcției auditate.

Generalizarea aplicării ei trebuie înțeleasă din două puncte de vedere: este o funcție universală deoarece se aplică tuturor organizațiilor, dar este o funcție universală și pentru că se aplică tuturor funcțiilor acolo unde aceasta se exercită.

3.3.2 Domeniul de aplicare a auditului intern

Domeniul de aplicare a auditului intern este și va rămâne mult timp **o materie activă**, în mișcare sau nesedimentată încă. Pentru perceperea clară a întinderilor și delimitărilor este nevoie de timp pentru "fixarea" unei terminologii și chiar după stabilirea acesteia se mai găsesc interpretări divergente cu privire la sensul care trebuie dat cuvintelor.

În realitate, este vorba doar de un clasament și imediat ce ne este clară filozofia acestuia, cuvintele își găsesc în mod natural rolul care le revine. Tot așa cum tehnicile contabile deosebesc cheltuielile în funcție de natură de cheltuielile în funcție de destinație, criteriu de deosebire între contabilitatea financiară și contabilitatea de gestiune, la fel și auditul intern deosebește un clasament în funcție de obiective (sau în funcție de natură) de un clasament în funcție de destinație, ambele putând fi dispuse într-un tabel cu dublă intrare.

Clasamentul în funcție de obiective corespunde dezvoltării istorice a funcției: portofoliul indubitabil, cel în dezbatere și sensibilitatea conceptuală.

Pentru mai multă claritate, a nu se înțelege simplitate, trebuie precizate trei puncte de vedere înainte de a aborda descrierea:

° Nu este vorba de o evoluție în care o etapă ar îndepărta o alta. Este vorba de o stratificare, fiecare perioadă adăugând noi obiective, noi complexități la perioada anterioară.

° Organizațiile nu sunt toate la același nivel de evoluție. Unele au integrat auditul intern în cultura lor de mai mulți ani și sunt într-un stadiu destul de avansat; altele sunt numai la început și pun în aplicare obiectivele cele mai simple ale funcției; dar în toate cazurile, fie într-o manieră progresivă fie într-una accelerată, trecerea prin cele trei etape ține de logica dezvoltării.

° În cele din urmă, dacă primele două stadii sunt astăzi admise, recunoscute, definite printr-o terminologie acceptată de toată lumea, nu se întâmplă același lucru cu al treilea și în special cu al patrulea, care sunt în curs de realizare, implicit subiecte de controversă și de experiențe diverse.

I. Portofoliul indubitabil

Cuprindem aici primele două etape din evoluția istorică a auditului intern, respectiv, examinarea privind regularitatea și cea privind eficacitatea.

A. Auditul de regularitate

Este punctul de ancorare fundamental al stratificărilor ulterioare și succesive. Acestei perioade îi corespunde demersul simplu și tradițional al auditorului, care va consta în verificarea bunei aplicări a regulilor, procedurilor, descrierilor de post, organigramelor, sistemelor de informare etc. Pe scurt, el va compara regula cu realitatea, ceea ce ar trebui să fie cu ceea ce este. Altfel spus, el va lucra pe baza unui sistem de referință predefinit (cunoscut) și din acest punct de vedere munca lui este relativ ușoară. Auditorul, după ce s-a informat cu privire la tot ceea ce ar trebui să fie, semnalează responsabilului dezechilibrele, aplicațiile care nu s-au efectuat (evitabile sau inevitabile), interpretările greșite ale dispozițiilor stabilite; auditorul analizează cauzele, consecințele și recomandă ceea ce trebuie făcut pentru ca pe viitor să fie aplicate regulile. Aceste rezultate sunt raportate și celui auditat, care le va folosi în avantajul organizației.

Teoretic, acest tip de audit se limitează doar la buna aplicare a regulilor. El nu merge mai departe spre examinarea performanței acestor reglementări, sugerarea alternativelor de perfecționare și descoperirea de noi norme interne, care să genereze o evoluție a întreprinderii. Practic, s-a depășit acest stadiu și este puțin probabil ca funcția să poată rămâne în aceste canoane... Așa cum este puțin probabil ca în realitate auditorul să se poată limita strict la buna aplicare a regulilor... Numai dacă vorbim despre un robot este posibil!...

Examinarea privind regularitatea mai este întâlnită și sub denumirea audit de conformitate. Pot fi etalate nuanțe diferite ale celor două concepte, de pildă – sistemul de referință legal/extern sau propriu organizației, dar în principiu ele reprezintă aceeași speță. Altfel spus, vorbim despre conformitatea cu legislația sau cu normele și regulamentele entității... În ambele cazuri demersul fiind identic: compararea realității cu sistemul de referință propus și el există consistent în preocupările auditorului intern și va persista. Această abordare, întotdeauna esențială pentru un auditor intern, este dublată de o preocupare nouă, auditul de eficacitate.

B. Auditul de eficacitate

Progresiv s-a înaintat în cadrul obiectivelor fixate auditorului intern. Deoarece a devenit un specialist al diagnosticului, al aprecierii metodelor, procedurilor, analizelor, organizării activității, auditorul s-a obișnuit să emită o apreciere, nu numai cu privire la buna aplicare a regulilor dar și cu privire la calitatea lor. O astfel de procedură este oare oportună? superfluă? desuetă? complicată inutil? de prisos? incompletă? inexistentă? Acest chestionar s-a impus pe măsură ce auditorul intern aprofunda căutările/investigațiile pentru a găsi cauzele.

În acest caz, nu mai există un sistem de referință clar și precis sau, mai degrabă, sistemul de referință devine o "imagine" ideală, care rezultă în urma aprecierii auditorului intern cu privire la ceea ce el consideră că este cea mai bună soluție posibilă, cea mai eficientă, cea mai productivă, cea mai sigură etc. În cadrul acestui demers, auditorul intern este cu atât mai eficient cu cât profesionalismul, cunoașterea întreprinderii, pricepera sa în funcția auditată sunt mai dezvoltate. Se vede în mod natural cum se schițează împărțirea sarcinilor: auditorului mai nou în funcție îi revin examinările de conformitate și de regularitate, iar auditorului mai vechi în funcție, mai experimentat, cele de eficacitate.

În literatura de specialitate și în legislația națională, această examinarea se regăsește și sub denumirea de audit de sistem. Argumentare există – abordarea/evaluarea sistematică a sistemelor, proceselor și rezultatelor dintr-o entitate, o definiție alternativă a întregului audit intern, dar nu s-a realizat încă suficientă conciliere a punctelor de vedere și ne lovim de inerenta relativitate a clasificărilor...

Când vorbim de auditul de eficacitate, ne gândim în primul rând la cel care înglobează atât noțiunile de eficacitate cât și pe cele de eficiență. De aceea, după unii autori²¹ ar fi mai corect să se vorbească de auditul de performanță, dar termenul audit de eficacitate a intrat deja în practică și în limbaj. Un exemplu extrem de simplu ar putea fi situația în care auditorul ar examina fișa postului managerului relevant (director economic) pentru a o restructura astfel încât acesta să se ocupe mai degrabă de problemele semnificative și strategice, decât de "mărunțurile"

²¹ J. Renard, Teoria și practica auditului intern, Ed d' Organisation, ediția a 4-a, Paris, 2002, Ministerul Finanțelor Publice, București, 2003, pg. 35 – 42.

cotidiene... Totuși, apreciem că auditul performanță excede într-o anumită măsură celui de eficacitate

Este totuși necesar ca auditul de performanță să-l considerăm pe componente, amintind sensul celor doi termeni:

° Eficacitatea, al cărei criteriu este atingerea obiectivelor fixate, și într-un sens mai general, răspunsul potrivit la așteptări.

° Eficiența, al cărei criteriu este de a sporire a raportului dintre efecte și eforturi.

Obiectivele sunt în acest ultim caz specifice, particulare, iar din această perspectivă auditul de eficacitate, înțeles în sens larg, este foarte influențat de cultura organizației. De pildă, acolo unde este vorba de o extindere importantă, atunci când organizația este în plină dezvoltare, de regulă, sunt eliminate toate piedicile și factorii de încetinire, iar examinarea și aprecierea eficacității se face cel mai adesea simplificând procesul, rămânând riscurile considerate drept acceptabile. Din contră, atunci când entitatea este într-un stadiu de dezvoltare mai avansat, atunci când orientarea este mai mult una de stabilitate decât una de creștere și atunci, când prin natura faptelor situația este plină de riscuri, aprecierea eficacității, de către auditori și nu numai, se face mult mai profund: detaliind regulile și procedurile, definind mai clar responsabilitățile, chiar înlocuind dispozițiile anterioare cu reguli mai stricte etc.

Influența culturii în concepția și aplicarea auditului intern cântărește și mai mult în recente evoluții, cunoscute în prezent, ale demersului de audit: auditul de management și auditul de strategie.

II. Evoluția în dezbateri

Sursă a tuturor confuziilor, această nouă dimensiune a auditului intern constituie stadiul final al dezvoltării funcției.

A. Auditul de management

Nu este vorba, cum ar putea unii să creadă, de auditarea direcției generale și de emiterea unor judecăți / verdicte cu privire la opțiunile strategice și politice ale acesteia. În niciun caz, din această perspectivă, auditorul nu poate intra în profunzimea unor astfel de probleme, aceasta nu ține de obiectivele sale și nici nu are competența de a o face. Trebuie să spunem și să repetăm că existența unui serviciu de audit intern nu schimbă cu nimic libertatea de alegere și de decizie a direcțiilor generale. În schimb, observarea alegerilor și deciziilor, compararea lor, evaluarea consecințelor și atragerea atenției asupra riscurilor sau inadvertențelor ține de auditul intern. A practica auditul de management înseamnă deci întotdeauna, oricare ar fi definiția, observarea mai degrabă a rezultatului, a produsului obținut, decât a rețetarului utilizat, ceea ce s-ar putea reformula: a formei și nu a conținutului...

Auditul de management poate fi identificat în prezent în trei feluri diferite, adică putem da trei definiții. Această situație se explică și poate fi înțeleasă deoarece domeniul de aplicare, încă în plină dezvoltare, este obiect de cercetare, de încercări și unde terminologia nu este încă sedimentată. Printre cele trei accepțiuni ale auditului de management, una dintre ele este pe punctul de a se încetățeni, deoarece corespunde practicii dominante și putem gândi pe drept că ea se va impune puțin câte puțin.

☀ În această primă accepțiune, responsabilul sectorului auditat îi prezintă auditorului intern politica pe care trebuie să o ducă. Cu alte cuvinte, și vom vedea că este etapa prealabilă necesară demersului de apreciere a controlului intern, el trebuie să-l întrebe pe interlocutorul său "Domnule responsabil cu întreținerea, care este politica dvs. de întreținere?" sau "Domnule responsabil cu recrutarea, care este politica dvs. de recrutare?" sau "Domnule director de vânzări, care este politica dvs. de vânzări?" ceea ce înseamnă clar: "Cum concepeți dvs. misiunea care v-a fost încredințată?". Această expunere a politicii ne permite mai întâi să ne asigurăm despre cel chestionat că are o politică și că este capabil să o exprime cu claritate. Asta înseamnă că-și cunoaște perfect misiunea. Dacă lucrurile nu ar sta așa, am putea deja să tragem anumite concluzii.

Expunerea fiind deja făcută și cunoștințele despre această politică fiind deja însușite, auditorul va vedea în ce măsură această politică corespunde celorlalte politici adiacente,

consecvența politicilor firmei.

Acest audit se poate manifesta și sub forma unei misiuni de audit particulare, care tratează un subiect fundamental - verificarea conformității între politica unei funcții și strategia organizației. Dar auditul de management se poate exercita și în cadrul unei misiuni de audit tradiționale, în care anumite constatări și în consecință anumite recomandări sunt de natura auditului de management, așa cum altele pot fi de natura auditului de conformitate sau a auditului de eficacitate.

☀ Această remarcă este valabilă și pentru a doua accepțiune a auditului de management, mult mai puțin practică decât prima, dar care nu este incompatibilă cu aceasta. Din acest punct de vedere, auditorul intern privește nu către vârf ci către bază, și nu politica sau strategia entității văzute în ansamblul lor, ci aplicarea pe teren. În cadrul acestui demers, auditorul, după ce a ascultat explicațiile, ca și în primul caz, privind politica responsabilului departamentului auditat, privind misiunea acestuia, va merge pe teren pentru a examina măsura în care această politică este: cunoscută, înțeleasă, aplicată și dacă executanții au mijloacele, inclusiv abilitățile și competențele, necesare pentru a pune în operă politica respectivă.

Verificând felul în care politicile sunt concepute, transmise și executate de-a lungul liniei ierarhice, auditorul realizează care este rolul său de evaluator al controlului intern. Și aici avem de-a face cu un fel de audit de conformitate, dar nu conformitate între o politică și strategia globală, ci între o politică și aplicarea sa.

☀ A treia accepțiune a auditului de management este menționată doar cu titlu informativ deoarece este foarte puțin practică. Există, în principal, în cadrul anumitor grupuri mari internaționale unde trebuie să se respecte un proces formalizat de elaborare a strategiei întreprinderii. Cu alte cuvinte, direcția generală locală trebuie să urmeze un anumit proces de armonizare, de propuneri și de aprobare cu direcția generală a grupului. La sfârșitul acestui proces, strategia ce urmează a fi aplicată este definită și aprobată.

Auditul de management va consta în evaluarea procesului de elaborare a strategiei; deci și aici este vorba de un audit de conformitate, dar care tratează o materie nobilă, în care direcția generală este implicată în primul rând, și anume respectarea regulilor definite pentru elaborarea strategiei.

Nu putem încheia fără să reiterăm, pentru a se evita o interpretare greșită, că este vorba despre audit de management și nu de audit al managementului.

B. Auditul de strategie

Mergând mai departe și pornind de la aceste diferite accepțiuni, începem să vorbim despre auditul de strategie, conceput ca o confruntare a tuturor politicilor și strategiilor organizațiilor cu mediul în care aceasta se află/operează pentru verificarea coerenței globale. Această accepțiune confirmă poziția de principiu în virtutea căreia auditorul intern nu trebuie să pretindă că evaluează politicile și strategiile, rolul său limitându-se cel mult la sublinierea incoerențelor.

Este sigur ca această ultimă etapă în curs de dezvoltare lasă să se întrevadă accepțiuni mult mai elaborate ale auditului intern.

Oricare ar fi analiza acestei evoluții istorice sau în funcție de obiective, ea ne duce la definirea celor patru "naturi" de audit admise și recunoscute.

III. Sensibilitate conceptuală

Se pune problema dacă putem situa mai bine tot ceea ce este prezentat prea des și în mod greșit drept modalități specifice și originale ale auditului intern: audit al procedurilor, audit de securitate, audit informatic, audit social etc. Răspunsul este simplu, da! Însă, totul devine clar atunci când adoptăm bine cunoscuta noțiune din contabilitate: clasificarea cheltuielilor în funcție de natură și destinație.

Astfel, în funcție de natura misiunii sau de obiectiv, auditul corespunde celor patru categorii analizate în prealabil:

- audituri de conformitate/regularitate,
- audituri de eficacitate,
- audituri de management și de strategie.

Acestor patru categorii, cu ocazia punerii lor în operă, le pot fi atașate o serie de audituri, pe care le putem califica "în funcție de destinație". Acestea corespund diferitelor funcții ale entității și care, din acest motiv, sunt numite "operaționale". În limbajul cotidian, se confundă adesea auditul operațional cu cel de sistem, dar să nu uităm de criteriile de clasificare – natura vs. destinație...

Ele privesc toate activitățile organizației, inclusiv funcția contabilă și financiară, dar având ca obiectiv examinarea felului în care acestea sunt concepute și folosite. Cu alte cuvinte, fiecărei funcții i se poate atașa o categorie de audit operațional.

Mai putem sublinia că expresia "auditul procedurilor", folosită ca definiție a unei categorii de audit specific, nu are nicio logică. Găsim - sau mai degrabă ar trebui să găsim - proceduri în cadrul tuturor funcțiilor: este chiar un dispozitiv esențial pe care auditorul va trebui să-l aprecieze. Evident că ne putem imagina o misiune de audit "restrictivă" care s-ar limita la auditul procedurilor, dar acest lucru nu înseamnă totuși că s-ar crea o natură de audit specială. Poate utilizarea conceptului audit de sistem ar diminua ambiguitățile...

Interesul esențial al acestei abordări este să se pună punct confuziilor între auditul intern și auditul financiar, ca parte a auditului extern.

Între funcțiile unei entități figurează, evident, funcția contabilă și funcția financiară. La fel ca și celelalte, (Tabelul 1) ele intră în domeniul de aplicare a auditului intern și ar putea fi examinate din punct de vedere al regularității / eficacității / managementului. O astfel de examinare efectuată de auditori interni nu se confundă cu "auditul financiar", care nu urmărește aceleași obiective și nu folosește aceeași metodă. Ar trebui să rezervăm acest ultim termen auditului extern, care urmărește obiective specifice, propriile sale obiective, ce nu coincid cu obiectivele auditului intern, chiar dacă punctele convergente sunt multe.

- Auditul financiar extern are ca obiectiv certificarea regularității, sincerității și imaginii fidele a conturilor, rezultatelor și a oricăror informații financiare publicate.

- Auditul intern al funcției financiar-contabile presupune formularea unui punct de vedere despre bunul control pe care responsabilii îl au asupra funcției și recomandarea de măsuri/dispoziții care ar putea fi adoptate pentru a ajunge la îmbunătățiri.

Și dacă există din întâmplare și servicii de audit intern care se ocupă de certificare, aceasta înseamnă pur și simplu că domeniul lor de activitate poate să se suprapună cu domeniul de activitate al auditului extern.

Tabelul 1 Domeniul de aplicare a auditului

Întreprinderea X	Audit Intern				Audituri externe, între care	
	Audituri operationale				Auditul financiar	
Funcții si/sau	Regularitate /	Eficacitate	Management	Strategie		
Achiziții						
Fabricare						
Fin -						
Trezorerie						
Întreținere						
Vânzări						
Securitate						
Informații						
Juridică						
Resurse						
Etc. ¹						

¹Câte funcții în organizație, atâtea categorii de audit, inclusiv funcția financiar-contabilă

De asemenea, atunci când se ocupă de controlul intern al funcției contabile, auditorii externi își exercită talentul într-un domeniu comun cu cel al auditorilor interni, de unde rezultă colaborarea necesară despre care vom vorbi din nou mai târziu.

Dar la fel cum auditul intern este universal și auditul extern este universal, iar în cadrul acestuia se distinge auditul financiar, care s-ar putea interesa și acesta de toate funcțiile în măsura în care ele generează cifre și date ce pot influența rezultatul și situațiile financiare. Și această situație este din ce în ce mai frecventă de când datele sunt preluate direct de la sursă.

Definiția auditului intern poate fi acum abordată și apoi delimitată printr-o poziționare exactă.

IV. Triada evaluare - verificare - consiliere

Funcție evolutivă, auditul intern a suportat, succedându-se, multe definiții înainte ca noțiunea să se poată stabiliza. Este util să urmărim aceeași cale: procedăm la abordări progresive și scoatem în evidență punctele care trebuie reținute. Câteva ancore, neechivoce și necontrovertate, permit trasarea marelui cerc în care se va înscrie definiția.

A. Asistența acordată managementului

Acum se constată în mod curent faptul că auditul intern este o funcție de asistență managerială, care facilitează responsabililor organizațiilor mai buna administrare a activităților. Ceea ce înseamnă că această noțiune de asistență, care distinge auditul intern de orice acțiune polițienească, este recunoscută astăzi de cei mai mulți și are tendința de a se dezvolta. Auditorul intern este aproape de fiecare responsabil, la fel cum se apelează și la consultantul fiscal pentru a se rezolva o problemă de impozite. Similar, managerul se lasă ajutat de auditorii interni pentru a rezolva problemele de o cu totul altă natură și, anume, cele care țin de dispozițiile date și măsurile luate pentru a avea un mai bun control asupra activităților.

Specialitatea auditorului intern este arta (metoda) și maniera (instrumentul) de a proceda pentru a emite o judecată asupra tuturor problemelor din universul responsabilului: reguli, proceduri, organizare, sisteme, procese etc. Acest ansamblu de dispoziții pe care le aplică orice manager pentru funcționarea activităților sale are un nume, de acum unanim recunoscut de specialiști și deci imposibil de evitat. El poartă numele control intern. Este un termen care poate fi regretat, deoarece lasă loc tuturor confuziilor. Dar, restrângând conturul și reliefând chintesența definiției noastre, putem deja spune că auditorul intern va "asista" responsabilii, în sensul că le va permite îmbunătățirea acestui ansamblu - vag în aparență - pentru a se lucra cu mai multă eficacitate, securitate și eficiență.

Prin această viziune se pune capăt unei controverse care s-a bucurat²² de mare succes până nu de mult: auditorul intern are vreo obligație de a reprezenta un mijloc sau obligația de a da/rezenta un rezultat? Imediat ce se admite că auditorul intern "consiliază", "asistă", "recomandă" dar nu decide, obligația lui nu ar fi decât o obligație de a reprezenta un mijloc: a face totul pentru a ajuta la îmbunătățirea controlului pe care fiecare responsabil îl are asupra activităților sale și prin urmare a ajuta la atingerea obiectivelor controlului intern per ansamblul entității.

Pentru a face acest lucru, auditul intern dispune de atuuri pe care managementul nu le are:

- * Are norme de referință care-i dau autoritate, o metodă și instrumente care-i asigură eficacitatea.

- * Dispune de independență de spirit, de o autonomie care îi permite să conceapă toate ipotezele și să formuleze toate recomandările.

- * Nu este distras în cercetările și gândirea lui de constrângerile și obligațiile unei activități permanente și nici de gestionarea zilnică a unui serviciu.

În acest stadiu al abordării unei definiții, să observăm cea de-a doua caracteristică, al doilea punct de ancorare necontrovertat.

B. Fără a judeca salariații

Auditorul intern are ca misiune să judece salariații? Este o întrebare care se pune frecvent, mai des de către cei care se pregătesc să facă decât de cei care au făcut deja. Pentru auditorul intern experimentat, care își desfășoară activitatea într-o entitate unde auditul intern este un acquis cultural, această întrebare are toate aspectele unei false probleme. Bineînțeles că, dacă luăm exemplul unei misiuni de audit care evidențiază o situație nefericită dusă la extrem în mod

²² Din păcate în țara noastră controversa este de mare actualitate.

intenționat, riscuri potențiale importante, absența conformității cu dispozițiile elementare, o eficacitate insuficientă și - ca o consecință a acestor aspecte - dispariția activelor, deturnări..., este evident că în acest caz responsabilul nu va putea să nu fie judecat, apreciat sau considerat în funcție de aceste constatări. Dar, dacă înlăturăm această speță extremă, dacă vrem să considerăm cazul standard al misiunii de audit, care scoate în evidență insuficiențe și potențiale îmbunătățiri, există trei paliere de reflecție, ce ne permit să afirmăm că responsabilul nu trebuie pus direct în discuție:

° Primul nivel este cel al obiectivelor auditului intern: a avea un mai bun control asupra activităților, trebuie să însemne îmbunătățirea unei performanțe și nu judecarea – în sensul de "condamnarea" - performanței existente. Și chiar dacă responsabilul este astfel judecat în urma rapoartelor de audit, aceasta se poate întâmpla, dar nu este obiectivul auditului intern.

° Al doilea nivel este cel al realizărilor. Nu numai că responsabilul auditat nu trebuie să fie pus în discuție, dar, dacă totuși este analizat, se recomandă ca aceasta să fie făcută într-o manieră pozitivă. Este în special cazul unei insuficiențe importante descoperite pe parcursul misiunii, adusă imediat la cunoștința managerului departamentului examinat și pe care, acesta din urmă, a reconsiderat-o în mod ireproșabil și fără întârziere. În acest caz, vedem că în raportul de audit apare faptul că disfuncția semnalată a dus la o acțiune corectivă, care deja a avut rezultate: cel auditat este apreciat și apare ca un responsabil eficace și dinamic.

° Al treilea nivel este cel al responsabilităților. Constatăm frecvent că analiza cauzelor realizată de auditorul intern scoate la iveală faptul că punctele slabe semnalate își au originea în insuficiențele asupra cărora responsabilul nu poate face mare lucru. Observăm atunci că soluțiile sunt în mâna ierarhiei, chiar a întregului grup social, dacă este vorba de cauze cu dimensiune culturală: probleme de formare profesională, de buget, de organizare... Și întâlnim uneori această situație paradoxală, dar logică, atunci când cel auditat, departe de a fi pus în discuție, vede că auditul intern confirmă insuficiențele pe care chiar el le semnalase. Acesta este cazul concret și neechivoc de "asistență acordată managementului".

C. Total independent

Acest calificativ este deseori atribuit auditorului intern atunci când vrem să subliniem că funcția exercitată nu trebuie să suporte nici influențe, nici presiuni care ar putea fi contrare obiectivelor care îi sunt fixate.

Noile norme profesionale definesc clar dublul concept al independenței:

- independența serviciului în cadrul organizației. Pentru a atinge acest scop trebuie să facem tot posibilul să situăm auditul intern la cel mai bun nivel ierarhic, ceea ce este un fel de a spune: la nivelul cel mai înalt, pentru a putea să monitorizeze toate funcțiile fără a risca conflictul de interese.

- independența auditorului prin practica obiectivității, conform căreia "auditorii interni trebuie să fie independenți de activitățile pe care le auditează".

Experiența și practica ne învață că adevărata independență a auditorului intern constă în profesionalismul lui: dacă acesta este un adevărat profesionist, dacă descoperă disfuncții importante, dacă face recomandări pertinente, dacă este recunoscut ca participant esențial la viața organizației și dacă nu i se pun piedici, fiecare fiind convins că acționează pentru binele tuturor, într-adevăr putem vorbi cu ușurință despre independența auditului intern în cadrul organizației (și nu numai). Și mai mult, sunt persoane care vin să-i solicite intervențiile, iar discursurile despre independență iau rapid forma unei dezbateri școlare.

Această descriere nu este pur teoretică: este situația de care se bucură auditorii interni care sunt profesioniști recunoscuți în cadrul întreprinderilor sau organizațiilor lor, deoarece sunt experți în tehnica pe care o aplică.

Aceste trei puncte de ancorare fiind precizate, este posibil să se elaboreze o definiție precisă a auditului intern; vom ajunge la acest lucru prin intermediul criticii unora dintre definițiile existente.

D. Definierea oficială

Deși există multe definiții în literatura de specialitate, noi ne rezumăm la a prezenta

definiția oferită de I.I.A. și o prelucrare sau adaptate pentru autohton. Astfel, "auditul intern este o activitate independentă și obiectivă care dă unei organizații o asigurare în ceea ce privește gradul de control deținut asupra operațiunilor, o îndrumă pentru a-i îmbunătăți activitatea și contribuie la adăugarea unui plus de valoare.

Auditul intern ajută organizația să își atingă obiectivele evaluând, printr-o abordare sistematică și metodică, procesele sale de management al riscurilor, de control și de conducere a organizației, făcând propuneri pentru a le consolida eficacitatea".

Această definiție a fost deja obiectul unor multiple comentarii și interpretări. Dar, pentru definiția despre care, orice am spune, rămâne oficială, să subliniem punctele esențiale și înainte de toate aspectele pozitive.

- Actuala definiție este înainte de toate voluntaristă. Ea arată mai mult ceea ce trebuie să fie decât ceea ce este, de unde rezultă pentru o anumită perioadă de timp un probabil decalaj față de realitate. Dar, pe de altă parte, identificăm cu claritate drumul care trebuie urmat.

- Această definiție insistă, pe bună dreptate, pe ideea de independență și pentru aceasta se bazează foarte exact pe norme. Coerența este de acum înainte totală între diferitele texte care guvernează funcția.

- Definiția extinde rolul auditorului intern subliniind funcția sa de consiliere. Nu mai este vorba despre a se închide în turnul său de fildeș, ci de a-și aduce cunoștințele sale și a ajuta la rezolvarea problemelor. Interpreții minimaliști traduc consiliere prin recomandare, deducând că nu este nimic nou în toate astea. Cu siguranță că nu aceasta este intenția celor care văd această abordare ca o extindere a rolului auditorului intern. Extinderea a început deja să se manifeste în legătură cu controlul intern, ceea ce conturează o posibilă evoluție cel puțin interesantă.

Definiția merge de altfel mai departe sugerând auditorului să-și aducă aportul la buna guvernare corporativă și să participe la toate instanțele acționând pentru temperarea riscurilor organizației din care face parte.

- Se solicită auditorului să furnizeze asigurări, oferind astfel managementului un plus de încredere (și chiar curajul despre care am mai vorbit) în deciziile elaborate pentru operaționalizarea unui sau altuia dintre domeniile subordonate.

Pe lângă aceste aspecte pozitive, se pot enunța și unele rezerve:

- Este regretabilă folosirea cuvântului "activitate" pentru a califica auditul intern în locul termenului "funcție". O activitate este mai elementară decât o funcție și îl situează pe responsabilul său pe o poziție subalternă. Acestea fiind spuse, ne aflăm în contradicție cu voința exprimată de a extinde și de a consolida funcția. Poate că ar trebui să vedem în asta o nouă exprimare a porții deschise spre externalizare... Însă, a vrea un lucru și opusul său conduce în mod fatal la dialectici obscure.

- O exprimare mai concisă a definiției ar fi fost cu siguranță apreciată, ca de pildă "auditul intern este în cadrul unei organizații o funcție - exercitată într-o manieră independentă și cu mandat - de evaluare a controlului intern; acest demers specific concurează cu bunul control asupra riscurilor deținut de către responsabili". Însă a traduce nu este deloc ușor, iar a traduce compromisuri este și mai greu.

Mai trebuie să atragem atenția asupra faptului că în Dicționarul Explicativ al Limbii Române nu există termenul audit, iar în Dicționarul Universal al Limbii Române i s-a atașat un conținut restrictiv, respectiv cel de verificare financiar-contabilă. Situația o apreciem ca fiind cel puțin insuficient fundamentată și mult prea neîncăpătoare.

Pe de altă parte, suntem nevoiți să atragem atenția asupra faptului că rezultatele auditului intern nu trebuie așteptate și concepute ca o invenție, nu trebuie să încerce să rezolve probleme care încă nu s-au formulat. Prin aceasta, subliniem că în portofoliul de obiective al auditorilor interni nu se regăsește cercetarea fundamentală.²³ Pentru auditorii interni, ca performanță, este suficient dacă ating statutul de inovatori, care emit judecăți incipiente din domeniul cercetării

²³ Nu face parte din exercitarea funcției lor.

aplicative, și de avangardiști în detectarea riscurilor.²⁴

Mai mult, auditul intern se dorește a fi o abordare riguroasă, așa că nu este recomandabilă emiterea unei recomandări decât în măsura în care aceasta este efectiv realizabilă, viabilă și acceptabilă din punctul de vedere al "regizorilor, actorilor și așteptărilor". Ea se bazează pe dovezi tangibile sau incontestabile, este programabilă și bugetabilă, corespunde principiilor morale și nu contravine normelor legislative în vigoare.²⁵

Teza poate fi consolidată dacă o coroborăm cu un alt brand specific auditului intern: este sau ar trebui să fie mai degrabă anticipator al riscurilor și al sugestiilor de contracarare decât constatat al prejudiciilor efective.

Având în vedere situația actuală din țara noastră, pentru prezent și viitorul perceptibil, considerăm adecvat următorul concept: auditul intern este cel care **apreciază suficiența, permisivitatea sau flexibilitatea și capacitatea catalizatoare a rigorii interne dintr-o organizație**. Indiferent de vremuri, examinarea de audit intern se poate defini ca o **critică pozitiv-constructivă** a sistemelor și proceselor organizației.

3.4 Secvențe din instrumentarul auditului intern

3.4.1 Conținutul, caracteristicile și clasificarea instrumentelor utilizate în auditul intern

Instrumentul de audit intern **reprezintă** tehnica specializată și consacrată, întrebuințată anume de către auditor în activitatea sa pentru a-și putea formula un punct de vedere argumentat privind obiectul examinării.

Instrumentele utilizate de către auditor sunt atât de diverse, încât se pot constitui într-un adevărat "arsenal" la dispoziția acestuia o serie de caracteristici:

- sunt de complexități și eficiențe diferite;
- nu pot fi utilizate sau combinate într-un mod predefinit, în sensul că nu se pot elabora scenarii standard privind înlănțuirea logică a acestora corespunzătoare diverselor spețe particulare sau o astfel de desfășurare este lipsită de performanță;
- nu sunt specifice auditului intern.

Pentru sporirea siguranței auditorului sau pentru a deține un mai bun control asupra misiunii sale, în cursul aceleiași misiuni sau cercetări, se pot utiliza două instrumente pentru același obiectiv în vederea validării, rezultatele unuia confirmând rezultatele celuilalt.

Putem folosi mai multe criterii de clasificare a instrumentelor de audit, dar să reținem unul referitor la modul de abordare a problemelor. În funcție de acesta, se disting două categorii:

- Instrumentele de interogare, care îl vor ajuta pe auditor să formuleze întrebări sau să răspundă la întrebările pe care și le auto-adresează. Acestea sunt: sondajele statistice, interviurile și întrebările scrise, instrumentele informatice, verificări, analize și comparații diverse etc.

- Instrumentele de descriere, am putea spune chiar de identificare, nu presupun întrebări speciale, ci ajută la evidențierea particularităților situațiilor întâlnite. În această postură regăsim: observarea, narațiunea, organigrama funcțională, grila de analiză a sarcinilor, diagrama de circulație, pista de audit etc.

²⁴ Dar în organizațiile foarte mari trebuie să menționăm că poate exista și departamentul de management al riscului și să nu le confundăm...

²⁵ M Stoian, Auditul atribut al managementului performant, Administrație și Management Public, nr. 2, București, 2004, pg 12-13.

3.4.2 Interviurile în auditul intern

Interviul poate fi definit ca o relaționare între două persoane pentru cunoașterea, dezvoltarea sau aprofundarea unei probleme realizată, de regulă, la solicitarea părții interesate. Este de la sine înțeles că reprezintă și un instrument pe care auditorul intern îl utilizează frecvent pentru rezolvarea - de regulă dezvoltarea, completarea și/sau infirmarea - curiozităților profesionale specifice, dar o lucrare de audit care ar fi efectuată exclusiv cu ajutorul interviurilor nu ar putea fi considerată nici pe departe o misiune de audit intern completă. În plus, interviul de audit intern nu trebuie confundat cu tehnicile asemănătoare:

- nu este o simplă discuție și nicio conversație;
- în același timp, nu este un interogatoriu, în sensul de a dobândii accente dure, ingrate.

În auditul intern, de regulă, interviul este cooperant, eficient și constructiv.

În teoria și practica de specialitate s-au decantat **șapte reguli** fundamentale în desfășurarea unui interviu corect. Acestea se inspiră din spiritul obligatoriu de colaborare care trebuie să se instaleze între entitatea evaluată și auditor, între interviuat și interviuator, precum și din tenacitatea specifică și subtilitatea indispensabile auditorului.

1. Trebuie respectată linia ierarhică.
2. Enunțarea sau reamintirea cu precizie a misiunii și a obiectivelor ei.
3. Situarea dialogului la nivelul de cunoaștere al auditorului.
4. Concluziile interviului, rezumate împreună cu interlocutorul.
5. Se menține metoda de abordare orientată către sistem.
6. Să știm să ascultăm și cunoaștem cu toții că nu este un lucru ușor.
7. Auditorul îl va aborda pe interlocutorul său ca pe un egal.

Etapele

A. Pregătirea interviului

Este o regulă absolută: un interviu nu se improvizează, ci se pregătește. Nu este o discuție fortuită. A pregăti un interviu înseamnă: definirea prealabilă a subiectului interviului; cunoașterea subiectului și fixarea întâlnirii.

B. Discuțiile preliminare

- Se recomandă să începem prin a ne prezenta.
- Auditorul face eforturi să se adapteze interlocutorului său, să găsească tonul potrivit.
- Auditorul studiază atitudinea interlocutorului său pentru a putea adresa întrebările la momentul potrivit.

C. Desfășurarea interviului

Adresarea întrebărilor de substanță ale interviului sunt esențiale atât pentru reușita acțiunii punctuale, cât și pentru eficiența misiunii de audit în ansamblu. Conținutul, modul de adresare și logica amplasării acestora în cronologia interviului sugerează multe despre cunoștințele, experiența și măsura pregătirii auditorului în legătură cu problemele ce se vor clarifica, descoperi sau elimina pe această cale.

D. Încheierea interviului

- A încheia înseamnă a începe validarea generală, rezumând principalele probleme notate pentru a se asigura că nu există greșeli de interpretare și nici omisiuni.
- A încheia mai înseamnă a-l întreba pe interlocutor dacă, după părerea lui, mai există și alte probleme care ar merita să fie discutate; dacă mai sunt și alte persoane ce pot fi interviuate întrucât dețin informații utile sau ce alte documente să fie consultate.
- În fine, după ce s-a spus tot ce era de spus, a încheia înseamnă a-i mulțumi interlocutorului pentru timpul pe care a avut bunăvoința să-l acorde pentru interviu.

Dar, pentru ca toate acestea să poată fi exploatate cu eficacitate, este nevoie ca foaia de interviu să redea integral răspunsurile la întrebări. În acest scop, este obligatoriu ca notițele să fie trecute cât mai repede pe documentul potrivit. Totuși, dacă notele au putut fi scrise destul de citez

pe foaia de interviu, nu va mai fi nevoie să fie rescrise.

Întrebările scrise

Sunt denumite uneori "chestionare", ceea ce creează confuzia cu "chestionarul de control intern" căruia îi rezervăm acest termen. Lista întrebărilor scrise poate preceda interviul, aceasta fiind o modalitate de a-l pregăti și de a reduce timpul petrecut cu interlocutorul.

În plus, această metodă permite persoanei care va fi interviuată să beneficieze de un timp de reflecție, grație căruia își va putea îmbunătăți calitatea răspunsurilor. Structura unei asemenea liste de întrebări are, în general, forma unor "întrebări închise", adică cu posibilitate de răspuns prin "da" sau "nu", dar poate avea și altă formă, mai interesantă pentru auditorul intern, cu condiția ca lista utilizată să nu se transforme într-o "narațiune scrisă". Această necesitate presupune ca întrebările să fie adresate cu exactitate și concizie, pentru a nu lăsa loc echivocului. În aceasta constă dificultatea unei astfel de practici: poate conține întrebări simple referitoare la subiecte simple; numai interviul este cu adevărat capabil să obțină răspunsuri la întrebările de substanță pe care și le adresează auditorul.

Mai întâlnim, uneori, o practică ce constă în trimiterea unor liste cu întrebări scrise, fără a mai fi urmate de un interviu. Această practică nu este indicată în auditul intern din patru motive:

- Îl tentează pe cel interviuât să răspundă într-un sens care-i este favorabil. Și asta cu atât mai mult cu cât această metodă, nelăsând loc dialogului, nuanțelor, mimicilor sugestive, se situează la polul opus a ceea ce ar trebui să fie demersul auditorului profesionist.
- Nu mai poate fi utilizată dacă abordăm întrebări ceva mai complicate.
- Îi poate da auditorului posibilitatea să-și formeze o idee, nu foarte obiectivă, despre situație și de care se va debarasa cu greu.
- Oferă răspunsuri care nu au nicio valoare atâta timp cât nu pot fi validate.

3.4.3 Procedee de verificare

După cum reiese și din titlu, acestea nu sunt niște instrumente propriu-zise, ci mai degrabă procedee și/sau tehnici, utilizate de către auditor în munca de teren, dar și la "sediul" său. Procedeele de verificare și control sunt foarte utilizate: atât de către toți responsabilii însărcinați cu verificarea la primul grad, cât și de către auditorii externi. Am putea spune că ele sunt utilizate cotidian de orice persoană, diferențiat în funcție de propriile capacități etc.

În cadrul celor care efectuează verificări la primul nivel se găsesc aproape toți angajații unei entități. Indiferent de plasamentul postului în universul organizației, acesta conține în sarcinile atașate și obligații de verificare, pentru a căror îndeplinire se apelează la procedeele descrise în acest subcapitol. Pe măsură ce postul urcă în ierarhie sau se situează în structuri de evidență și monitorizare, crește ponderea atribuțiilor de verificare în ansamblul sarcinilor și în special pentru auditori, manageri și profesioniști contabili.

Auditorii interni recurg la ele pentru a se asigura de validitatea operațiunilor efectuate și a informațiilor disponibile. Trebuie reținut și subliniat că orice abatere duce la o cercetare cauzală, pentru a concluziona dacă este vorba despre o eroare, o deficiență sau o deviație obiectiv-necesară. Fiind atenți la nuanțe, la toate aspectele problemei, nu ne oprim niciodată la interpretarea simplistă, potrivit căreia că orice abatere reprezintă invariabil o disfuncție.

3.4.3.1 Verificări și comparări și confirmări diverse

Sunt dintre cele mai diverse și sunt serios influențate de profilul utilizatorului. Noi ne enumerăm principalele categorii de verificări, comparări și confirmări ce pot fi utilizate în auditul intern.

A - Verificări

În principiu, presupun toate acțiunile realizate în universul unei probleme, persoane sau

obiect cu scopul de a constata dacă aceasta corespunde adevărului, cerințelor și așteptărilor, din punct de vedere cantitativ și calitativ. Cele mai întâlnite și mai simple sunt verificările aritmetice, însă există și verificarea cronologică, invers cronologică, și sistematică; analiza economico-financiară, balanța de verificare și revizia contabilă etc. Spre exemplu, prin intermediul analizei economico-financiare, auditorul poate examina modul de realizare a sarcinilor stabilite, factorii și influențele acestora asupra activității, posibilitățile de mobilizare a rezervelor interne; se cercetează activitatea economică și financiară, considerată ca un complex de legături cauzale și de factori.

B - Comparările

Comparările reprezintă pentru auditorul intern o tehnică de validare: confirmă identitatea unei informații de îndată ce o obține din două surse diferite. Această modalitate de abordare se poate întâlni în literatura de specialitate sub mai multe denumiri. În funcție de elementele de referință apelate, ele pot fi interne și externe, însă, de cele mai multe ori, se manifestă în cadrul combinației ale celor două medii.

C - Confirmarea de către terți

Constă în cercetarea și confruntarea informațiilor colectate de la entitatea auditată cu informațiile corespondente sau adiacente de la alte unități de la care s-au primit sau cărora li s-au livrat materiale, produse, mărfuri și alte valori, la care s-a participat la o licitație, s-au primit documente de participare la licitație, s-au depus declarații etc. Confruntarea externă mai poartă denumirea și de verificare încrucișată. Auditorii interni o utilizează, mai rar și mai puțin sistematic,²⁶ ca mijloc de validare a constatărilor și observărilor.

3.4.3.2 Examinarea documentelor

Această operație se efectuează cu ocazia întocmirii și semnării documentelor, înainte de înregistrarea în diversele evidențe, dar și după aceasta, sub aspectul formei și al fondului sau conținutului. Auditul poate aprecia sau, dacă vrei, verifica înscrisurile din toate punctele de vedere și în oricare dintre momentele "vieții" lor începând cu conceperea acestora, apoi producerea, achiziția, păstrarea, utilizarea, circulația, inclusiv arhivarea, până la predarea la arhivele naționale sau distrugerea acestora.

A. Aprecierea formei documentelor

Atunci când verificăm documentele din punct de vedere al formei, cel puțin din perspectivă teoretică, nu ne punem problema calității și realității operațiilor conținute de respectivele acte, ci a adecvării formularelor și a modului lor de utilizare pentru consemnarea unei operații. Cu alte cuvinte, persoanele ce efectuează diverse aprecieri, înainte de a se pronunța asupra fondului operațiilor, trebuie să examineze forma înscrisurilor ce reflectă respectivele operații.

Din punct de vedere al formei, verificarea documentelor are următoarele **obiective**: autenticitatea documentelor, realitatea întocmirii și a altor tratamente aplicate, precum și efectuarea corectă a calculelor.

Spre exemplu, verificarea aritmetica a documentelor și raționamentelor care conțin calcule are menirea: să obțină siguranța aplicării juste a procedurilor de calcul din cadrul documentului și a stabilirii corecte a cantităților și valorilor în documente; să înlăture erorile de calcul care pot denatura conținutul operațiilor economice și financiare.

Practic, sunt cazuri în care formele sunt greșite intenționat și ascund fraude, delapidări, sustrageri, nereguli și altele care reprezintă simple erori, ca de exemplu, calcule greșite în registrul de casă, în raportul de gestiune etc. Toate însă denaturează anumite corelații și verificări, diminuează resursele controlului...

B. Verificarea documentelor din punct de vedere al conținutului

Din punct de vedere al conținutului, verificarea documentelor are ca obiective legalitatea, realitatea, necesitatea, oportunitatea și performanța - eficiența operațiilor economice și financiare

²⁶ În sensul că nu constituie o prioritate ca în cazul auditorilor financiari.

consemnate în înscrisuri, calitatea formularelor utilizate pentru fotografierea sugestivă trecând într-un plan secundar.

Spre exemplu, verificarea legalității operațiilor economice are în vedere dacă operațiile economice respectă prevederile tuturor normelor în vigoare. Altfel spus, cel ce examinează urmărește ca operațiile economice să fie realizate conform normelor legale și ansamblului principiilor și regulilor procedurale care îi sunt aplicabile, în vigoare la data efectuării operației. În acest scop, conținutul se confruntă cu prevederile legale și regulamentele în vigoare și se stabilește concordanța dintre ele.

Baza juridică și practică sau sistemul de referință a acestei examinări o constituie legile, ordonanțele, hotărârile de guvern, ordinele, regulamentele și instrucțiunile, bugetele de venituri și cheltuieli, alte norme care servesc drept criteriu pentru stabilirea legalității operațiilor efectuate și a acțiunilor personalului, a eventualelor abateri în activitate.

Auditarea legalității poate presupune, între multe altele, obținerea răspunsurilor la întrebări de tipul – dacă:

- plățile se efectuează conform normelor financiare și dacă acestea se încadrează în prevederile bugetului de venituri și cheltuieli;
- eliberările din magazine se realizează conform normelor interne, bugetelor de aprovizionare, consum și/sau desfacere, repartiției;
- vânzarea cu amănuntul a mărfurilor se regăsește în obiectul de activitate al agentului economic ce o practică;
- la baza tuturor serviciilor asigurate de terți se regăsește contractul sau comanda ce fundamentează o prestație legală și necesară agentului economic etc.

Cu ocazia examinării conținutului operațiilor reflectate în documente, pentru a se observa în ce măsură s-au efectuat în limitele legale, dacă se constată abateri, atunci persoana ce efectuează verificarea trebuie să poată preciza și dispozițiile legale încălcate. Altfel spus sau conform uzanțelor juridice, nu este suficient faptul că auditorului i se pare o anumită operație anormală sau imorală. Este absolut necesar ca verificatorul să identifice foarte clar prevederile legale nerespectate. Mai mult, pentru auditorul intern este necesar să identifice cauzele care au dus la nerespectarea legii, care, foarte mare atenție, s-ar putea să fie atât de natură subiectivă, cât și obiectivă.

Precizăm că problemele anormale sau imorale dar legale nu pot fi trecute cu vederea de auditorul intern. Dimpotrivă, acestea vor fi serios investigate și discutate cu structura examinată, aduse în atenția conducerii organizației etc. Vorbim de două nuanțe ale verificării, ambele la fel de importante pentru auditul intern și controlul organizației în ansamblul său.

În mod concret, delimitarea între verificarea de formă și cea de conținut este foarte greu de realizat. De exemplu, în cazul ordinului de deplasare menționat anterior, verificarea ce ne-a sesizat unele deficiențe de formă, fac necesară aprofundarea problemelor pentru a determina dacă, pe fond, fie salariatul nu a fost în realitate în delegație, fie nu a făcut deplasarea cu mijloacele de deplasare menționate în referatul justificativ, fie, pe formă, dintr-o eroare, nu a atașat biletele de transport corespunzătoare stării de fapt, pe care chiar le poate prezenta.

În consecință, documentele necorespunzătoare din punct de vedere al conținutului sunt acelea care deși cuprind toate datele (cantitatea, valoarea, semnăturile necesare etc.) nu au la bază operații economice reale sau legale, de fapt aceste documente sunt cele care încearcă să ascundă realitatea.

3.4.4 Observarea

În Dicționarul Explicativ al Limbii Române, observarea este definită ca fiind cercetarea, supravegherea executată asupra unei probleme, activități sau persoane, cu ochiul liber sau cu ajutorul unor instrumente, în scopul obținerii unor date... Rezultă din această formulare că observarea reprezintă un proces complex, deși în aparență poate fi considerată banală, ea solicită abilitățile și competențele celui ce o exercită și se constituie într-un furnizor inepuizabil de re-

surse pentru orice evaluator.

În audit, observarea este utilizată cu prioritate în verificarea concomitentă și constă în urmărirea la fața locului a modului de transpunere în concret a organizării activității din diferite structuri sau compartimente.

În acțiunile de apreciere, observarea poate fi făcută prin prezența la fața locului pentru a constata modul în care personalul își îndeplinește obligațiile de serviciu sau poate utiliza procedee tehnice mai evoluate, cum sunt: cronometrarea, fotografierea, normarea, testarea de aptitudini etc. De asemenea, verificarea prin observarea directă permite cunoașterea unor situații de fapt care nu fac obiectul înregistrărilor în documente sau în evidențe, cum sunt: asigurarea pazei la magazine și depozite; urmărirea modului de efectuare a operațiunilor de încasări și plăți cu numerar și altele similare.

Observarea directă, ca modalitate de verificare faptică, se poate face pe bază de program și inopinat, în locurile unde se realizează activitățile: secții, ateliere, sectoare, laboratoare, magazine, birouri, depozite, gestiuni etc. Prin observarea directă, de asemenea, se urmărește și modul cum este organizat și funcționează un compartiment, dacă se respectă prescripțiile normative și manageriale în desfășurarea unei activități, în ce măsură este utilizat timpul de muncă corespunzător etc.

- Auditorul intern nu rămâne în biroul sau turnul său de fildeș, profită de orice ocazie pentru a merge pe teren și a practica observarea fizică. "A merge pe teren" poate însemna să mergi într-o secție de producție, să vizitezi un sector comercial... sau să mergi într-un alt birou. În fiecare din aceste cazuri, auditorul nu efectuează numai interviuri, ci și observă.

Mai este nevoie să adăugăm că trebuie neapărat evitată observarea efectuată fără știrea celui auditat? Vorbim de observare, nu de spionaj.

3.4.5 Narațiunea în auditul intern

Expunerea, relatarea ori povestirea unui fapt sau eveniment într-o desfășurare algoritmică și într-o formă literară reprezintă un instrument asimilat în multe alte activități. Există două tipuri de narațiune,²⁷ ambele utilizate în auditul intern: narațiunea făcută de către auditat și narațiunea făcută de către auditor. De regulă, prima este orală, a doua este scrisă.

Ceea ce au în comun este faptul că nu necesită nicio pregătire și nu presupun cunoașterea niciunei tehnici. Narațiunea efectuată de către auditat este mai bogată, ea aduce cele mai multe informații; narațiunea efectuată de către auditor se caracterizează prin sistematizare și sintetizare; nu este decât o ordonare a ideilor și a cunoștințelor dobândite de auditor prin orice alte mijloace.

Narațiunea, mai ales dacă este bine structurată și logică, va fi ușor citită de către un terț. Informațiile pot fi comunicate clar, lucru care este într-adevăr unul din avantajele importante ale acestui mod de exprimare. Ea nu este decât un instrument primar de descriere, deoarece nu reprezintă decât ordonarea informațiilor obținute din alte surse.

Însă acesta nu este cel mai bun mod de a transmite informația deoarece nu prezintă nici rigoarea, nici logica și nici tehnica celorlalte instrumente etalate în acest capitol. În plus, dacă narațiunea realizată de auditor este prea extinsă, riscă să devină neeficientă, cititorul se va plictisi.

3.4.6 Organigrama funcțională și grila de analiză a sarcinilor

Organigrama ierarhică, dispozitiv esențial al controlului intern, trebuie să fie concepută și aplicată de către responsabil și, bineînțeles că, este foarte important să-i fie comunicată auditorului. Organigrama funcțională, dimpotrivă, va fi creată de către auditor, dacă acesta consideră că este necesar, pentru a avea o imagine mai clară asupra structurii și funcționării

²⁷ A nu se înțelege prin narațiune eseu, care, de regulă, este mult mai bogat în figuri de stil și chiar ficțiune. Situația este valabilă în general, dar ea trebuie accentuată în cadrul abordărilor de audit intern.

organizației. Auditorul o schițează pornind de la informațiile obținute prin observare, interviuri, discuții, narațiuni..., în principiu, chiar de la începutul misiunii sau la începutul etapei de realizare.

Această organigramă se caracterizează prin faptul că acele cuvinte care figurează în căsuțe nu sunt nume de persoane (organigramă ierarhică), ci denumiri ale funcțiilor. Cele două organigrame nu se confundă deoarece organigrama funcțională se utilizează pentru depistarea "zonelor" sensibile sau de risc, ca de exemplu:

- aceeași persoană poate avea mai multe funcții,
- aceeași funcție poate fi îndeplinită de mai multe persoane,
- o funcție poate să nu fie atribuită nimănui,
- o persoană poate să nu aibă nicio funcție.

Schițarea unei organigrame funcționale permite îmbogățirea cunoștințelor obținute pornind de la combinarea organigramei ierarhice cu analizele postului. Aceasta reprezintă, în general, documentul care permite trecerea de la organigrama ierarhică la analiza postului, ea indicând totalitatea funcțiilor existente și permițându-ne astfel să le regăsim în analizele posturilor.

Îndeosebi în fazele inițiale, organigrama funcțională permite o primă abordare a problemei separării sarcinilor, chestiune foarte importantă a controlului intern pe care auditorul trebuie să o examineze analitic în cele din urmă. Dar, pentru a efectua o analiză mai profundă a acestei chestiuni, auditorul dispune de un instrument mai eficace: **grila de analiză a sarcinilor**. Aceasta va face într-adevăr legătura între organigrama funcțională și organigrama ierarhică și va permite analizarea diverselor posturi. Având în vedere că toate aceste documente reflectă o situație la un moment dat, putem spune același lucru și despre grila de analiză a sarcinilor, care reprezintă "fotografia" repartizării atribuțiilor la un anumit moment dat. Citirea acesteia va permite descoperirea lipsurilor în materie de separare a sarcinilor și remedierea lor. Această grilă reprezintă primul pas în analiza sarcinilor de muncă ale fiecărui angajat.

3.4.7 Diagrama de circulație

Dacă grila de analiză a sarcinilor este statică, diagrama de circulație este dinamică: una este fotografia, cealaltă filmul. Diagrama de circulație, denumită și flow-chart, ne permite să reprezentăm circulația documentelor între diversele funcții și centre de responsabilitate, să precizăm originea și destinația lor și, deci, să oferim o imagine completă a itinerarului informațiilor și a suportului lor.

Această metodă de schematizare înlocuiește o lungă descriere și, considerăm noi, că avantajele sale sunt mai importante decât dezavantajele.

A - Avantaje și dezavantaje

a - Avantaje

- Este un document figurativ, deci ușor de citit și de înțeles. Fiecare operațiune este materializată printr-un simbol diferit: crearea unui document, duplicare, comparare, arhivare...; circulația documentelor este indicată prin săgeți care traversează structurile (departamentele) respective. În auditul intern nu este nevoie să utilizăm numeroase simboluri: este suficient să folosim câteva simboluri a căror semnificație să o cunoaștem foarte bine. O diagramă de circulație bine întocmită permite astfel să putem cunoaște repede o procedură sau un proces.

- Este un document logic ce ne face să ne punem niște întrebări-tip în legătură cu fiecare document:

- cine și de ce le întocmește?
- câte exemplare?
- cine le avizează sau aprobă?
- cine le trimite?
- când și unde sosesc?
- ce se face cu ele? Etc.

Operațiunile sunt evidențiate în ordine secvențială, de unde:

- Evidențierea punctelor forte și a punctelor slabe: deficiențele de control sunt clar identificate, iar relațiile între servicii sunt puse în lumină. Schematizarea va scoate în evidență anomaliile: document neutilizat, lipsa controlului sau control insuficient, prelucrare redundantă etc.

- Riscurile de omisiune sunt reduse la minimum: un document, un exemplar nu poate fi uitat deoarece diagrama ne permite să îi "găsim urma".

- Diagrama de circulație este și ea un instrument de autocontrol, în sensul că ne permite să ne asigurăm că am înțeles bine explicațiile oferite. Este și un mijloc de validare a informațiilor obținute din alte surse. Ne permite să apreciem logica circulației documentelor.

- În fine, și acesta nu este cel mai mic dintre avantajele, diagrama de circulație reprezintă o stimulare a imaginației, în sensul că ea permite auditorului avizat să-și imagineze soluții mai bune, circuite mai eficiente, controale mai simple sau mai complete. Diagrama de circulație este așadar un instrument de asistență, util pentru formularea recomandărilor de îmbunătățire.

În ciuda tuturor acestor avantaje, diagrama de circulație nu este folosită atât cât ar trebui de către auditorii interni. Aceasta înseamnă că prezintă unele dezavantaje ce nu pot fi neglijate.

b - Dezavantaje

- Cel mai mare dezavantaj este faptul că este o tehnică dificilă și că trebuie practică des pentru a o stăpâni bine.

- documentul are adeseori nevoie de redactarea unor note suplimentare, care îl complică și care contrazic principiul figurativ. Un desenator bun de flow-chart va ști totuși să reducă aceste note la strictul necesar.

B - Aplicarea

Tehnica diagramei de circulație va fi utilizată cel mai adesea pentru a testa aplicarea unei proceduri. Așadar, va reprezenta, pentru început, un audit de conformitate, deci un mijloc precis și eficient de a se asigura printr-o sinteză rapidă că procedura examinată este corect aplicată. Dar, în același timp, reprezintă și un audit de sistem, deoarece diagrama este în același timp și un instrument de analiză care va permite identificarea punctelor slabe ale concepției procedurii testate. Și aceste puncte slabe vor apărea cu atât mai clar cu cât auditorul va fi avut grijă să noteze pe diagramă punctele speciale în care sunt - sau ar trebui să fie - aplicate dispozitivele specifice de control intern.

Dar pentru ca documentul să-și îndeplinească bine scopul, trebuie să se respecte un anumit număr de reguli.

- Auditorul, după ce a ales simbolurile pe care le va folosi, adoptă o abordare secvențială a procesului. Fiecare apariție a documentului va da naștere unui simbol și fiecare apariție a serviciului presupune crearea unei noi coloane bine identificată.

- Informațiile strânse pentru desenarea diagramei provin din toate sursele posibile: documentația, discuțiile, narațiunea, interviurile, organigramele etc. care trebuie să fie validate cât mai repede posibil (grila de analiză a sarcinilor oferă, între altele, și o astfel de perspectivă).

- În executarea și utilizarea diagramei, auditorul își ia o serie de măsuri de precauție:

- să evite detaliile excesive, care riscă să genereze o diagramă prea complexă sau confuzii,
- să se asigure că fiecare document are un scop final, - să evite diagonalele: să nu deseneze decât linii de circulație orizontale sau verticale,

- să limiteze la minimum notele suplimentare, care trebuie să rămână o excepție.

- Exactitatea și integralitatea diagramei de circulație sunt validate prin discuții cu cei auditați. Putem de asemenea să efectuăm o validare utilizând pista de audit (și invers).

Pe lângă diagrama de circulație "orizontală" descrisă mai sus, cel mai des folosită de către auditorii interni, mai găsim:

- Diagrama "verticală" în care procedura este reprezentată pe o singură coloană, diversele servicii succedându-se pe verticală. Se adaugă o coloană pentru descrierea narativă a operațiunilor. Pe lângă faptul că această metodă nu are cele mai bune calități de expunere vizuală, deoarece se extinde pe mai multe pagini, ea prezintă și dezavantajul că necesită adesea

note explicative destul de lungi.

- Detalierea: procedeu care constă în a lua un anumit element al diagramei și a-l detalia într-o nouă diagramă. Evităm astfel supraîncărcarea diagramei generale, rezervându-ne posibilitatea de a merge de la general la particular. Această tehnică este tot mai utilizată împreună cu programe informatice de flow-chart, care permit sistematizarea procedurii.

Diagrama de circulație:

- poate fi citită de toată lumea,
- indică foarte precis ceea ce se realizează și cum,
- permite o comparație fără dificultăți între prezentarea verbală și realitate,
- scoate în evidență eventualele disfuncții și insuficiențe.

Unii organizatori și unele servicii de audit utilizează o versiune diferită și mai simplă a diagramei de circulație. Este vorba de o reprezentare care nu-și propune să descrie circulația documentelor, ci numai fluxul tranzacțiilor.

Se obține astfel o reprezentare mult mai simplă, care permite formarea unei imagini generale a tranzacțiilor. Această metodă, deosebit de bogată și de utilă, urmărește mai degrabă sinteza decât analiza și, deci, mai degrabă explicarea și descrierea, decât detectarea. Ea permite adesea un demers în două etape: mai întâi înțelegerea fluxului tranzacțiilor, apoi descrierea analitică prin analiză tradițională.

3.4.8 Pista de audit

Referitor la acest instrument s-au sedimentat două concepții: reglementară și operațională.

A- Concepția reglementară

Pista de audit este definită ca un ansamblu de proceduri interne permanente care permite:

- reconstituirea elementelor de gestiune în ordine cronologică;
 - justificarea fiecărei informații pornind de la documentul de sinteză și până la sursă, printr-un parcurs neîntrerupt și reciproc;
 - înregistrarea elementelor care asigură explicarea trecerii de la o decizie la alta și obținerea acestei informații într-o formă ușor de consultat.

Este vorba, așadar, de o întoarcere la originea operațiunilor care au condus la determinarea rezultatului (parcurs de pistă). Pentru a putea realiza acest parcurs în orice moment, este necesar ca:

- documentele justificative să fie datate și păstrate în ordine cronologică,
- regulile de efectuare a copiilor informatice de rezervă să fie definite,
- fișierele informatice care conțin elementele în cauză să fie ușor de utilizat de auditor.

Astfel concepută, pista de audit apare mai degrabă ca un dispozitiv de control intern, decât ca un instrument la dispoziția auditorului. Această caracteristică, din urmă, este susținută mai mult în concepția operațională, care se referă la toate activitățile, nu numai la cele de tip exclusiv contabil.

B - Concepția operațională

Concepută ca un mijloc specific de investigare de către auditorii interni, pista de audit este o metodă de testare care se bazează pe un document final sau pe rezultatul unei operațiuni și care permite întoarcerea la sursă, parcurgând toate etapele intermediare.

Așadar, caracteristicile acestei metode sunt următoarele:

- Nu vizează decât câte o singură operațiune,
- Pornește de la documentul sau rezultatul final în vederea întoarcerii la sursă,
- Permite controlul - pentru o operațiune determinată - tuturor stadiilor intermediare, al tuturor elementelor justificative.
 - Permite efectuarea testului tuturor interfețelor și, deci, verificarea punctelor specifice de intersecție pe parcursul operațiunilor. Cere, dacă este cazul, validarea și constatarea pe teren.

În auditul intern, pista de audit poate fi utilizată în toate funcțiile și pentru toate

operațiunile. Este un instrument foarte eficient utilizat pentru a ne asigura că dispozițiile de control intern au fost aplicate pe tot parcursul procesului și că și-au atins scopul.

Am arătat deja cât de necesară, dar și dificilă poate fi uneori alegerea de către auditor a instrumentelor potrivite scopului urmărit. Mai sunt **cinci obstacole** esențiale **de depășit**, dacă vrem să ajungem la elaborarea unor scenarii deosebite, care să poată fi puse în operă cu maximum de performanță. Aceste „dificultăți” și, în același timp, piese de rezistență în arta auditului sunt: comunicarea, curiozitatea, spiritul de observație, perspicacitatea și grația.

Comunicarea

Este o problemă adesea evocată în auditul intern și despre care vom mai vorbi cu diverse ocazii... Dar aici este vorba de comunicare în sensul cel mai restrâns al raportului dintre două persoane. Am putut să observăm într-adevăr că majoritatea instrumentelor pun în scenă două personaje: auditorul și cel pe care acesta îl va studia, intervieva, chestiona... Proiectarea și utilizarea unui instrument necesită întotdeauna contactul și relația cu celălalt.

Dacă acest contact nu este adecvat, atunci când comunicarea se face cu dificultate, dacă se instalează neîncrederea, nicio tehnică din lume nu va avea vreun efect, iar instrumentul nu-și va îndeplini rolul. În acest caz, vom obține un interviu incomplet, o organigramă eronată, o observare insuficientă sau o diagramă de circulație cărora le vor lipsi unele elemente trecute sub tăcere. Colaborarea între cele două părți este indispensabilă și toate eforturile auditorului trebuie să se concentreze pentru a o instaura. Însă, o bună comunicare nu înseamnă nimic dacă auditorul nu încearcă să afle cât mai multe lucruri.

Curiozitatea

Caracteristică la fel de importantă ca și precedenta pentru o bună utilizare a instrumentelor de audit. Curiozitatea de spirit îmbogățește dialogul la fel de mult ca și buna comunicare: este esențială în elaborarea chestionarului de control intern, în analizele foilor de identificare și analiză a problemelor, stimulează întrebările inițiale și animă interviul. Face posibilă monitorizarea de la un capăt la altul al pistei de audit, fără a pierde firul călăuzitor și explorând în detaliu fiecare etapă a operațiunilor. Această capacitate de investigare, această curiozitate mereu trează stimulează cercetarea și reprezintă una din cheile succesului în utilizarea instrumentelor și mijloacelor aflate la dispoziția auditorului.

Spiritul de observație

Calitate, dar și preocupare ce permite perceperea facilă a oricărui amănunt și nuanță din consultarea oricărui document, grilele de analiză a sarcinilor, din diagramele de circulație, din universul entității auditate.

Perspicacitatea

Înzestrarea cu o minte ageră și pătrunzătoare oferă auditorului capabilitatea de a surprinde și înțelege ceea ce scapă majorității. Ingeniozitatea, naturalețea și simplitatea abordărilor vor constitui un element de atractivitate în special pentru cei evaluați.

Grația

Preocuparea față de ceea ce se întâmplă cu persoanele cu care relaționează, afecțiunea și imparțialitatea auditorului sunt cele care sporesc confortul și efectele benefice ale abordărilor. Ascultarea atentă, dar nu obedientă și capacitatea de a prezenta realitatea nefalsificat, detașat de orice impresii subiective, transpun auditorul intern într-un critic fin, dorit de mediul în care acesta acționează.

În încheiere, apreciem că până la acest nivel scrierea, pe lângă elementele conceptuale și procedurale descrise instructiv, a conturat și un profil al auditorului intern, o adevărată aspirație. În același timp însă, această referință pentru cuget o apreciem ca fiind demnă de a fi luată în considerație de cei ce doresc să acceadă o astfel de carieră. Calitățile pe care un auditor le are sau le dobândește în școală trebuie să fie dezvoltate permanent pentru a deveni un profesionist desăvârșit, dar diligențele sale trebuie să vină din interiorul său...

3.5. Probele în auditul financiar

3.5.1 Definirea probelor și aserțiunilor conducerii entității examinate

Probele de audit **reprezintă** totalitatea informațiilor utilizate de examinator în ansamblul investigațiilor și raționamentelor efectuate pentru emiterea concluziilor, pe care se fundamentează opinia sa. Acestea se tratează/utilizează cumulativ ca utilitate în raționamentele auditorului. Ele **includ** toate informațiile conținute în evidențele contabile care stau la baza situațiilor financiare și orice alte informații utile și disponibile.

Întrucât nu este nici practic și nici posibil, nu este de așteptat ca auditorii să abordeze toate informațiile care există. Se colectează exclusiv probele necesare profesionistului pentru a ajunge la un nivel de justă cunoaștere. Probele de audit, care sunt cumulate ca natură pentru raționamente și concluzii, includ în speță informațiile obținute din procedurile efectuate pe parcursul auditului. Sunt însă de remarcat, utile și relevante informațiile dobândite din alte surse, cum ar fi angajamentele anterioare și procedurile firmei de audit privind controlul calității în domeniul acceptării/continuării contractelor cu clienții, alți auditori și mediul de afaceri, presa și alte surse etc. Când se folosesc informațiile din auditurile anterioare, este recomandat ca practicianul să stabilească dacă au avut loc modificări de la momentul misiunii anterioare, care pot afecta relevanța pentru angajamentul curent - continuitatea relevanței.

De asemenea, informațiile care pot fi utilizate drept probe pot proveni dintr-o activitate asistată de un expert din partea conducerii clientului. Probele includ atât informații care justifică și completează afirmațiile conducerii, cât și orice alte date care contrazic astfel de declarații. În plus, în anumite cazuri chiar absența informațiilor poate fi utilizată de către auditor drept probă.

Din perspectiva examinatorului, evidențele contabile includ, în general, evidențele înregistrărilor inițiale și evidențele justificative, cum ar fi: înregistrări și verificări ale transferurilor electronice de fonduri; facturi și orice alte documente primare; contracte; registrul jurnal și inventar, înregistrări contabile; alte ajustări/nuanțări ale situațiilor financiare care nu sunt reflectate în înregistrările contabile oficiale; alte evidențe, cum ar fi: documente de lucru și foi de calcul care justifică alocările costurilor, calculele, (re)concilierile și prezentările de informații etc.

De menționat că înregistrările din evidențele contabile sunt preponderent inițiate, contorizate, procesate și raportate în formă electronică. În plus, evidențele contabile pot face parte din sisteme integrate de management, care distribuie date și asigură suport pentru toate aspectele legate de raportarea financiară, operațiunile și obiectivele de conformitate ale unei entități.

Conducerea este responsabilă de întocmirea și prezentarea fidelă a situațiilor financiare pe baza evidențelor contabile ale entității. Auditorul obține unele probe de audit testând evidențele contabile. Altfel spus, informațiile colectate pe această cale nu trebuie să reprezinte neapărat partea cea mai importantă a ansamblului probelor și nici pe departe să se limiteze numai la aceasta. De exemplu, prin intermediul analizei și reviziei, reefectuând procedurile urmate în procesul de raportare financiară și reconciliind categoriile și aplicațiile aferente ale aceluiași informații. Prin efectuarea unor astfel de proceduri, practicianul poate stabili că evidențele contabile realizate de clientul său sunt consecvente la nivel intern și poate fi de acord cu situațiile financiare. **Totuși**, datorită faptului că evidențele contabile de sine stătătoare nu furnizează suficiente probe pe care să se fundamenteze o opinie de audit asupra situațiilor financiare, profesionistul **obține și alte probe de audit**.

Între multe altele, se pot enumera unele informații ce se pot utiliza ca probe de audit:

- procese verbale ale ședințelor (adunării generale a acționarilor, consiliului de supraveghere, comitetului director și altele asemenea);
- confirmări de la terțe părți;
- rapoarte ale analiștilor, statistici și date comparabile cu privire la concurenți (etalonare);
- manuale de control intern (elementele ce contribuie la rigoarea din cadrul entității auditate);

- informații obținute de auditor prin instrumente de genul interviului, observării și inspecției;

- precum și orice alte informații obținute/constatate de auditor sau disponibile acestuia care îi permit să emită concluzii în urma unor analize valide - bursa de mărfuri, mass-media etc.

Potrivit rigorilor contabile, când conducerea declară că situațiile financiare oferă o imagine fidelă, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul aplicabil de raportare financiară, se spune că aceasta aserțiază sau afirmă, în mod explicit sau implicit, cu privire la recunoașterea, evaluarea, prezentarea și descrierea diferitelor structuri ale situațiilor financiare.

Pe de altă parte, auditorul trebuie să utilizeze **afirmații** pentru diversele categorii de tranzacții, solduri ale conturilor, prezentări și descrieri de informații suficient de **detaliat** cu scopul de a crea baza pentru evaluarea riscurilor de apariție a denaturărilor semnificative și pentru proiectarea și efectuarea procedurilor de audit suplimentare. Profesionistul utilizează **aserțiuni** pentru evaluarea riscurilor, luând în considerare diferitele tipuri de denaturări potențiale, care pot să apară și proiectând ulterior procedurile de audit care să răspundă riscurilor evaluate.

Se pune problema: Ce **relație** există între informațiile utilizate de auditor și aserțiunile conducerii entității client? Prima categorie este mai cuprinzătoare, în sensul că o include pe cea de-a doua și încă multe alte date. Aserțiunile elaborate de conducerea clientului și utilizate/examinate de auditor se pot înscrie în următoarele trei **categorii**:

I. Aserțiuni cu privire la categoriile de operații - tranzacții și evenimente asociate perioadei supuse auditului:

i. Apariție - tranzacțiile și evenimentele care au fost înregistrate au avut loc și sunt legate de entitatea respectivă, existență, realitatea.

ii. Exhaustivitate - toate tranzacțiile și evenimentele care ar fi trebuit înregistrate au fost evidențiate, integralitate.

iii. Acuratețe - sumele și alte date aferente tranzacțiilor și evenimentelor au fost înregistrate în mod corespunzător, evaluare / sume / detalii corecte.

iv. Separarea exercițiilor financiare - tranzacțiile și evenimentele au fost înregistrate în perioadele contabile adecvate, imputarea cronologică corespunzătoare.

v. Clasificare - tranzacțiile și evenimentele au fost înregistrate în conturile și/sau categoriile corespunzătoare, recunoașterea adecvată a naturii și destinației.

II. Aserțiuni cu privire la soldurile conturilor la sfârșitul perioadei:

i. Existență - activele, datoriile și capitalurile proprii reflectate prin situațiile financiare există în fapt.

ii. Drepturi și obligații - entitatea deține sau controlează drepturile asupra activelor, iar datoriile constituie obligații ale entității.

iii. Exhaustivitate - toate activele, datoriile și capitalurile proprii care ar fi trebuit să se regăsească în sold la data de referință sunt evidențiate prin situațiile financiare ce se auditează.

iv. Evaluare, alocare - activele, datoriile și capitalurile proprii sunt incluse în situațiile financiare la valorile corespunzătoare și orice ajustări rezultante cu privire la evaluare sau alocare sunt adecvat înregistrate.

III. Aserțiuni cu privire la prezentări și descrieri de informații:

i. Apariție și drepturi și obligații - evenimentele, tranzacțiile și alte aspecte prezentate prin situațiile financiare s-au produs într-adevăr așa cum sunt descrise și sunt legate de entitatea respectivă.

ii. Exhaustivitate - toate prezentările concise de informații care ar fi trebuit cuprinse în situațiile financiare au fost incluse.

iii. Clasificare și inteligibilitate - prin intermediul situațiilor financiare informațiile sunt structurate, prezentate și descrise în mod corespunzător, iar prezentările de informații sunt clar exprimate.

iv. Acuratețe și evaluare - informațiile financiare și de altă natură sunt prezentate cu fidelitate și la valorile corespunzătoare.

Auditorul poate utiliza aserțiunile la modul structurat/descris mai sus sau le poate exprima diferit, cu condiția ca **toate aspectele etalate să fie acoperite**. De pildă, profesionistul poate alege să combine aserțiunile cu privire la tranzacții și evenimente cu aserțiunile referitoare la soldurile conturilor. Un alt exemplu este acela când nu poate exista o aserțiune separată cu privire la înregistrarea tranzacțiilor și evenimentelor într-o altă perioadă, în condițiile în care apariția și exhaustivitatea operațiilor (cele două aserțiuni) includ luarea în considerare a înregistrării acestora în perioada contabilă corectă (implică o a treia aserțiune, pe cea privind cronologia înregistrării).

Indiferent de modul de abordare, nu trebuie pierdut din vedere că obiectivele auditorului corespund afirmațiilor sau aserțiunilor conducerii și sunt strâns legate de acestea. Corespondența este dată de responsabilitatea examinatorului de a determina dacă afirmațiile conducerii privind situațiile financiare sunt justificate în contextul normelor de raportare financiară aplicabile. Cu alte cuvinte, auditorul este solicitat să examineze, pe bază de probe, veridicitatea afirmațiilor conducerii, acestea devin pentru auditor teme, provocări sau obiective de verificat.

3.5.2 Caracteristicile elementelor probante

Auditorul trebuie să obțină probe **suficiente și adecvate** pentru a fi în măsură să emită concluzii rezonabile pe care să se bazeze opinia sa.

Gradul de suficiență reprezintă măsura cantității probelor, în timp ce gradul de adecvare reprezintă măsura calității probelor de audit. Perspectiva calitativă ne trimite către relevanța și credibilitatea probelor în susținerea categoriilor de tranzacții, soldurilor conturilor, prezentărilor de informații și alte aserțiuni aferente sau în detectarea denaturărilor de la nivelul acestora. Cantitatea probelor necesare este afectată de riscul de denaturare (cu cât riscul este mai mare, cu atât mai multe informații este probabil să fie necesare) și, de asemenea, de calitatea unor asemenea informații probante (cu cât calitatea este mai ridicată, cu cât mai puține probe vor fi necesare). În consecință, gradul de suficiență și gradul de adecvare al probelor de audit sunt inter-relaționate. Totuși, simpla obținere a unei cantități mai mari de date nu poate compensa calitatea slabă a acestora.

Un set dat de proceduri de audit poate furniza probe **relevante** pentru anumite aserțiuni, dar neinteresante pentru altele. De exemplu: inspectarea evidențelor și a documentelor referitoare la colectarea creanțelor după sfârșitul perioadei poate furniza informații cu privire atât la existență cât și la evaluare, dar nu poate oferi probe referitoare și la gradul de adecvare al separării exercițiilor; obținerea de informații privind existența fizică a stocurilor, la data bilanțului, nu constituie un substitut pentru colectarea de argumente despre evaluarea adecvată a acelor active.

Pe de altă parte, auditorul obține adesea probe din diverse surse sau de natură diferită care să fie relevante pentru aceeași aserțiune. De pildă, practicianul poate analiza maturitatea conturilor de creanțe și colectarea ulterioară a debitelor, pentru a obține probe aferente aprecierii quantumului ajustării creanțelor îndoielnice de la data bilanțului.

Credibilitatea probelor este influențată de sursa și natura acestora și depinde de circumstanțele individuale în care sunt obținute. Bineînțeles că se pot formula generalizări cu privire la credibilitatea diferitelor tipuri de probe de audit. Totuși, astfel de generalizări vor fi privite (tratate) la modul relativ, întrucât ele fac obiectul unor excepții importante. Considerăm că merită a fi evidențiată dificultatea și riscul unei misiuni de audit extern, întrucât încrederea profesionistului necesară elaborării opiniei este susținută de o serie de relativități!... Chiar și atunci când probele de audit sunt obținute din surse externe entității, pot exista circumstanțe care să afecteze credibilitatea informațiilor colectate. De pildă, informațiile dobândite dintr-o sursă externă independentă pot să nu se bucure de credibilitate dacă acea sursă nu este în cunoștință de cauză. Deși se recunoaște faptul că pot exista și excepții, următoarele **generalizări** referitoare la credibilitatea probelor de audit pot fi utile:

- probele de audit sunt mai credibile atunci când sunt obținute din surse independente din afara entității;

- probele de audit obținute din interiorul entității examinate sunt mai credibile atunci când rigorile specifice²⁸ impuse de client sunt eficiente, controlul intern este performant;

- probele de audit obținute în mod direct de către auditor – de pildă, prin observarea aplicării unui control,²⁹ sunt mai credibile decât informațiile obținute indirect sau prin deducție; spre exemplu, interviuri cu privire la aplicarea unui control;

- probele de audit sunt mai credibile atunci când ele există sub formă de document pe hârtie, electronic sau pe suport de altă natură. Spre ilustrare, o înregistrare scrisă, folosind metode actuale și transparente, a unei întâlniri este mai credibilă decât declararea ulterioară în formă orală a problemelor discutate;

- probele de audit furnizate de documente originale sunt mai credibile decât probele de audit furnizate de fotocopii sau facsimile.

Un audit presupune rareori **legalizarea documentelor**, iar auditorul nu este nici instruit și nici nu se așteaptă de la el a fi un expert în astfel de legalizări. Totuși, profesionistul ia în considerare credibilitatea informațiilor ce vor fi folosite ca probe (de exemplu: fotocopii, facsimile, documente înregistrate pe film, digitale sau alte documente în format electronic) luând în considerare inclusiv controlul deținut asupra întocmirii și păstrării acestora, acolo unde este necesar.

Atunci când informațiile produse de entitatea client sunt utilizate de practician la efectuarea procedurilor de audit, profesionistul trebuie să obțină probe cu privire la **acuratețea și exhaustivitatea** datelor pe care utilizându-le devin probe de audit. Altfel spus, pentru ca auditorul să obțină concluzii/rezultate credibile, informațiile, pe baza cărora sunt fundamentate procedurile sale, este necesar să fie suficient de complete și corecte. De pildă, la verificarea veniturilor prin aplicarea prețurilor standard la volumul vânzărilor din evidențe, practicianul ia în considerare acuratețea informațiilor referitoare la preț, precum și exhaustivitatea și acuratețea datelor referitoare la volumul (cantitatea) vânzărilor.

Obținerea probelor referitoare la exhaustivitatea și acuratețea informațiilor produse de sistemul informatic al entității poate fi **realizată concomitent** cu procedura de audit efectivă aplicată informațiilor atunci când obținerea unei astfel de probe de audit constituie o parte integrantă din însăși procedura de audit. Cu alte cuvinte, verificarea integralității și corectitudinii informațiilor utilizate de auditor într-o procedură poate fi realizată în cadrul altei proceduri, dacă între obiectivele respectivei proceduri se regăsesc și cele două obiective; atunci când se realizează o testare generală a informațiilor clientului privind: obiectivitatea, realitatea, acuratețea, integralitatea, oportunitatea și disponibilitatea și altele, nu mai este necesară o verificare punctuală a exhaustivității și acurateței cu ocazia diverselor utilizări realizate de auditor. În alte situații, practicianul poate să fi obținut probe despre acuratețea și exhaustivitatea unor astfel de informații prin testarea controalelor executate asupra producerii și păstrării informațiilor. Totuși, în unele situații, auditorul poate stabili că sunt necesare proceduri suplimentare. De pildă, aceste proceduri suplimentare pot include utilizarea tehnicilor de audit asistate de calculator (TAAC) pentru a recalcula informațiile.

În mod obișnuit, practicianul obține o asigurare/încredere mai mare din probe **consecvente** generate de diferite surse sau cu naturi diferite, decât din elemente dispersate³⁰, individuale, din cadrul probelor de audit. Cu alte cuvinte, atunci când examinează o informație este preferabil ca auditorul să obțină mai multe, cel puțin două, probe care au legătură cu respectiva informație. Ideal ar fi ca acestea să exprime aceeași stare de fapt bună. În plus, obținerea probelor din surse sau de naturi diferite poate indica faptul că un element individual al probelor nu este credibil. De exemplu, coroborarea informațiilor obținute dintr-o sursă independentă de entitate poate spori asigurarea pe care auditorul o obține dintr-o declarație a conducerii. În mod contrar, atunci când

²⁸ Stăvilarele și filtrele.... controlul intern!

²⁹ Observarea modului de funcționare a stăvilarelor și filtrelor

³⁰ În sensul că nu pot fi coroborate.

probele obținute dintr-o sursă nu sunt consecvente cu informațiile obținute dintr-o altă sursă, auditorul stabilește ce alte proceduri de audit suplimentare sunt necesare pentru a soluționa situația de inconsecvență.

Auditorul ia în considerare **rezonabilitatea**, respectiv, relația dintre costul obținerii probelor de audit și utilitatea informațiilor obținute. Totuși, aspectul legat de dificultate și/sau de cheltuială (efort) implicate nu constituie în sine o bază validă de omitere a unei proceduri de audit pentru care nu există nicio alternativă. Problema rezonabilității probelor este preferabil a fi estimată încă din faza de precontractare a angajamentului, altfel...

În procesul de formare a opiniei, auditorul nu examinează toate informațiile disponibile, deoarece concluziile, în mod normal, pot fi trase utilizând abordările de eșantionare și alte mijloace de selecție a elementelor testate. De asemenea, profesionistul găsește ca fiind necesar să se bazeze pe acele probe de audit care sunt mai degrabă **persuasive** decât **conclusive**. Practicianul face uz de raționamentul sau profund și exercită scepticismul profesional atunci când evaluează cantitatea și calitatea probelor de audit și, astfel, gradul de suficiență și de adecvare al acestora, pentru a-și susține opinia.

3.5.3 Proceduri de bază utilizate pentru realizarea argumentării diagnosticului asiguratoriu

Auditorul obține suficiente probe adecvate cu scopul de a ajunge la concluzii rezonabile, pe baza cărora să fundamenteze opinia prin efectuarea de proceduri **cu ajutorul cărora**:

- **să obțină** o înțelegere a entității și a mediului acesteia, inclusiv a controlului intern, pentru a evalua riscurile unor denaturări semnificative la nivelul situațiilor financiare și la nivelul aserțiunilor; procedurile desfășurate în acest scop sunt denumite „proceduri de evaluare a riscurilor”;

- **să testeze**, atunci când este necesar sau atunci când practicianul decide să facă altfel, eficiența operațională a controalelor implementate de clientul de audit cu scopul detectării, prevenirii și corectării denaturărilor semnificative de la nivelul aserțiunilor; procedurile desfășurate în acest scop sunt denumite „teste ale controalelor”;

- **să detecteze** denaturările semnificative de la nivelul aserțiunilor; procedurile desfășurate în acest scop sunt denumite „proceduri de fond” și includ teste ale detaliilor pentru diversele categorii de tranzacții, solduri ale conturilor și prezentări de informații, precum și proceduri analitice de fond.

Profesionistul efectuează întotdeauna **proceduri de evaluare a riscurilor** pentru a furniza o bază satisfăcătoare de evaluare a riscurilor la nivelul situațiilor financiare și la nivelul aserțiunilor. Totuși, procedurile de evaluare a riscurilor, în sine, nu oferă suficiente probe adecvate pe care să se fundamenteze opinia și sunt completate de proceduri suplimentare de audit sub formă de teste ale controalelor, atunci când este necesar, și proceduri de fond.

Testele controalelor sunt necesare în două împrejurări. Atunci când evaluarea riscului de către auditor include o perspectivă a eficienței operaționale a controalelor implementate de client, obligă profesionistul să testeze respectivele controale pentru a susține evaluarea. În plus, atunci când procedurile de fond nu oferă singure suficiente probe adecvate, practicianului i se cere să efectueze teste ale controalelor, pentru a obține probe cu privire la eficiența operațională a mecanismelor de control intern implementate de client.

Auditorul planifică și desfășoară **proceduri de fond** pentru a răspunde la evaluarea aferentă a riscurilor de denaturare semnificativă, ceea ce include și luarea în considerare a rezultatelor testelor controalelor interne, dacă acestea există. Totuși, evaluarea de către auditor a riscului este supusă raționamentului și poate să nu fie suficient de precisă pentru a identifica riscurile de apariție a unor denaturări semnificative. Mai mult decât atât, există limitări inerente ale controlului intern, incluzând aici riscul de eludare a controlului de către conducere, posibilitatea apariției erorilor umane și efectul modificărilor survenite în sisteme și procese. Prin urmare,

procedurile de fond efectuate pentru categoriile semnificative de tranzacții, soldurile conturilor și prezentările de informații sunt întotdeauna cerute/necesare cu scopul de a obține suficiente probe adecvate.

Natura și durata procedurilor și tehnicilor de audit care se utilizează pot fi afectate de faptul că unele date contabile și alte informații pot fi disponibile numai în format electronic sau numai în anumite momente. Documentele sursă de genul ordinelor de cumpărare, conosamentelor, facturilor și cecurilor pot fi înlocuite de mesaje electronice.

Politicile unei entități referitoare la păstrarea datelor îl pot determina pe auditor să solicite păstrarea unor informații în scopul efectuării de către acesta a testărilor și evaluărilor de audit, la momentul la care informațiile sunt disponibile.

Atunci când informațiile se găsesc în format electronic, auditorul poate desfășura anumite proceduri de audit descrise mai jos prin TAAC – tehnici de audit asistate de calculator.

Principalele tehnici utilizate de auditorii financiari

Inspecția sau verificarea înregistrărilor și a documentelor constă în examinarea înregistrărilor sau a documentelor, interne sau externe, în formă tipărită, electronică sau de altă natură. Inspecția înregistrărilor și a documentelor furnizează probe cu grade variate de credibilitate, în funcție de natura și sursa acestora și, în cazul înregistrărilor și documentelor interne, în funcție de eficiența controalelor exercitate în timpul obținerii respectivelor evidențe. Un exemplu de inspecție utilizată ca test al controalelor îl constituie verificarea înregistrărilor sau a documentelor pentru obținerea probelor referitoare la autorizare.

Unele documente reprezintă **probe directe de audit** care certifică existența unui activ.

Inspecția activelor constă în examinarea directă a "bunurilor" corporale și necorporale. Inspecția imobilizărilor furnizează probe credibile cu privire la existența și starea lor, dar nu neapărat și cu privire la drepturile și obligațiile entității asupra respectivelor imobilizări.

Observarea constă în urmărirea unui proces sau a unei activități ce este efectuată de alții. Exemplele includ observarea inventarierii stocurilor de către personalul entității și observarea efectuării activităților de control intern. Observarea furnizează probe de audit cu privire la efectuarea unui proces sau a unei activități, dar este limitată la intervalul cronologic în care aceasta are loc. Rezultatele tehnicii mai sunt diminuate și de faptul că observarea poate afecta modul în care se desfășoară procesul sau activitatea respectivă.

Interviuearea sau interogarea constă în colectarea de informații, atât financiare, cât și nefinanciare, de la persoane cu sau fără experiență, fie din interiorul, fie din afara entității. Interviuearea este o tehnică de audit utilizată masiv pe parcursul angajamentului și este adesea complementară desfășurării altor proceduri de audit. Interviueările pot varia de la **chestionări** scrise oficiale, până la discuții (ne)oficiale, mai puțin pregătite și elaborate. Evaluarea răspunsurilor obținute prin adresarea diverselor întrebări reprezintă o parte integrată a procesului de interviueare.

Răspunsurile la interviueări pot oferi auditorului informații pe care nu le deținea anterior sau elemente, care se coroborează cu alte probe (de)obținute. Alternativ, răspunsurile pot furniza date care diferă în mod semnificativ de alte informații pe care le-a dobândit auditorul. În unele cazuri, răspunsurile la interviueări furnizează practicianului o bază pentru modificarea sau efectuarea unor proceduri suplimentare de audit.

Pe lângă utilizarea interviueării, profesionistului efectuează și alte proceduri de audit pentru a obține suficiente probe de audit adecvate. În mod obișnuit, interviuearea nu oferă, de sine stătător, probe adecvate pentru a detecta denaturările semnificative de la nivelul aserțiunilor. Prin urmare, atunci când un practician dorește să obțină probe prin chestionare, în mod normal, pentru **validare**, este necesar să se colecteze și o serie de probe suplimentare prin intermediul altor tehnici sau procedee.

Interviuearea singură nu este suficientă pentru a testa eficiența operațională a controalelor. Ea este completată, de regulă, prin consultarea regulamentelor și deciziilor interne, inspectarea documentelor primare ce au legătură cu mecanismul de control intern și observarea proceselor etc.

Deși coroborarea probelor obținute prin intermediul interviueării are adesea o importanță specifică, în cazul investigațiilor referitoare la intențiile conducerii, informațiile disponibile care să

susțină intențiile conducerii pot fi limitate. În aceste cazuri, înțelegerea modului în care conducerea și-a respectat în trecut intențiile declarate referitoare la active sau datorii, a motivelor declarate pentru care a ales să întreprindă anumite acțiuni, precum și înțelegerea capacității conducerii de a urmări un anumit curs al activității pot furniza informații relevante cu privire la intențiile/moralitatea conducerii.

În ceea ce privește unele aspecte, practicianul obține declarații scrise din partea conducerii care confirmă răspunsurile la interviurile orale.

Confirmarea, un tip specific de chestionare, reprezintă procesul (tehnica) de obținere a unei declarații (răspuns) cu privire la o informație sau la o condiție existentă, direct de la o terță parte.

Recalcularea constă în verificarea acurateții matematice a documentelor sau a înregistrărilor. Recalcularea poate fi efectuată prin utilizarea tehnologiei informației, de pildă, obținând de la entitate un fișier electronic și folosind TAAC pentru verificarea acurateții sintezei fișierului.

Reefectuarea reprezintă executarea de către auditor, în mod independent, a procedurilor sau controalelor care au fost efectuate inițial de către angajații (resursele) clientului ca parte a rigorii specifice entității, fie manual fie utilizând TAAC; de exemplu, reefectuarea testului referitor la analiza pe maturități a conturilor de creanțe.

Procedurile analitice constau în evaluări ale informațiilor financiare realizate prin intermediul unui studiu al relațiilor plauzibile dintre datele financiare și nefinanciare. Procedurile analitice cuprind, de asemenea, examinarea fluctuațiilor și a relațiilor identificate care nu sunt consecvente cu alte informații relevante sau care se abat în mod semnificativ de la valorile previzionate.

3.6 Proceduri analitice

Este imperios necesar ca auditorul să identifice procedee economice din punct de vedere al efortului depus și eficiente din punct de vedere al rezultatelor obținute, între care procedurile analitice – analiza, compararea și, eventual, investigarea – ocupă un loc important, fără însă a se limita la acestea.

3.6.1 Conținutul, importanța și scopul procedurilor analitice

În termeni generali, procedurile analitice constau în studierea datelor din situațiile financiare cu scopul de a constata dacă ele sunt veridice, coroborate între ele și corespund cu cunoștințele auditorului despre entitatea auditată.

Conform Standardelor Internaționale de Audit, procedurile analitice **constau în** analizarea indicatorilor și a tendințelor semnificative, incluzând investigarea acelor fluctuații și relații identificate inconsecvente cu alte informații relevante sau care se abat semnificativ de la valorile așteptate.³¹

Așa cum reiese din literatura de specialitate, procedurile analitice includ luarea în considerare a **comparațiilor** dintre informațiile financiare ale unei entități cu:

1. informațiile comparabile aferente perioadelor anterioare;
2. rezultatele anticipate ale entității, care pot îmbrăca forma bugetelor și a previziunilor, sau așteptările auditorului, cum ar fi, de pildă, o estimare a amortizării;
3. informațiile similare din sectorul de activitate.

Procedurile analitice includ, de asemenea, considerații privind **relațiile**:

³¹ Camera Auditorilor din România, Audit financiar 2009.

1. între elemente ale informațiilor financiare care se estimează a fi conforme unui model previzibil bazat pe experiența entității, cum ar fi ponderea marjei brute în total cifră de afaceri;

2. dintre informațiile financiare și cele non-financiare relevante, cum ar fi costurile cu salarizarea raportat la numărul de angajați. Principala problemă a utilizării informațiilor fără caracter financiar este exactitatea datelor – cel mai elocvent exemplu ar fi gradul de ocupare a camerelor din hotel.

Procedurile analitice includ o varietate de tehnici pe care auditorul le folosește pentru a determina relațiile dintre date și **a le testa veridicitatea**. Acestea variază de la comparații simple până la analize complexe care utilizează tehnici statistice avansate. Totodată, acestea pot fi aplicate situațiilor financiare consolidate, situațiilor financiare ale componentelor (cum ar fi filiale, diviziuni sau segmente, programe), precum și elementelor individuale ale informațiilor financiare.

O gamă complexă de proceduri analitice sau indicatori³² pot fi utilizate de auditori: indicatori de lichiditate, de risc și de profitabilitate; indicatori de activitate și cei privind capacitatea entității auditate de rambursare a datoriilor. De asemenea pot fi utilizate metodele de calculație a costurilor, de optimizare a surselor și resurselor întreprinderii, de bugetare etc. Alegerea de către auditor a procedurilor, metodelor și nivelului de aplicare constituie o problemă de **raționament profesional**.

Procedurile analitice, ca ansamblul comparațiilor și analizelor pe care auditorul le efectuează, au, în sintetiză, următoarele **scopuri**:

- înțelegerea mai bună a activității desfășurate de entitatea auditată;
- facilitarea planificării, a selectării naturii, duratei și întinderii altor proceduri de audit;
- identificarea domeniilor de risc potențial;
- testarea veridicității informațiilor și a credibilității probelor de audit;
- verificarea coerenței de ansamblu a situațiilor financiare.

Având în vedere prevederile Standardelor Internaționale de Audit, procedurile analitice sunt utilizate în următoarele scopuri: ca proceduri de evaluare a riscului în vederea obținerii unei înțelegeri asupra entității și a mediului său; ca proceduri de fond, atunci când utilizarea lor poate fi mai eficace sau mai eficientă decât testele detaliilor pentru reducerea riscului unor denaturări semnificative la nivel de afirmație la un nivel acceptabil de scăzut; ca o revizuire generală a situațiilor financiare la sfârșitul auditului.

Teoretic, o tehnică de audit, implicit procedura analitică, este relativ bine individualizată în ansamblul tehnicilor utilizate, însă, în practică, apelarea procedurilor analitice se regăsește într-un sistem interactiv suficient de complex, în care tehnicile de audit se intercorelează și se completează în vederea îndeplinirii unui obiectiv general. În același timp, asupra utilizării acestor tehnici acționează și o serie de factori mai mult sau mai puțin obiectivi.

3.6.2 Factorii care influențează utilizarea procedurilor analitice

Rezultatele ce se pot obține cu ocazia aplicării unei proceduri analitice depind de un mare număr de factori care influențează eficacitatea punerii în operă a acesteia. Dintre aceștia menționăm: calitatea procedurilor analitice, natura relațiilor dintre factorii specifici, relevanța datelor analizate, experiența și profesionalismul membrilor echipei de audit, raportul costuri-efecte în utilizarea unor astfel de instrumente etc.

- calitatea procedurilor analitice;
- natura relațiilor dintre factorii specifici;
- relevanța datelor analizate;
- natura aserțiunii pentru care urmează să se obțină o certitudine;

³² OMFP nr. 1079 privind modul de constituire, administrare și utilizare a fondului de risc, Monitorul Oficial al României, nr. 587 din 6.07.2006.

- experiența și profesionalismul membrilor echipei de audit;
- raportul costuri-efecte în utilizarea procedurilor analitice.

Spre exemplu, când se evaluează din punct de vedere calitativ natura relațiilor, este recomandabil a se lua în considerare următorii factori:

- simplitatea relațiilor. Cu cât este mai mic numărul de factori care influențează datele într-o perioadă determinată, cu atât este mai mare capacitatea de estimare a relațiilor. Cu cât există mai mulți factori, cu atât devine mai dificil să concepi și să aplici o procedură analitică, astfel încât să surprindă incidența fiecărui factor asupra datelor respective. Pentru cercetarea științifică folosirea relațiilor sofisticate devine deosebit de interesantă și utilă, însă, în audit este recomandată temperarea acestei preocupări. În opinia noastră, este suficientă izolarea variabilei de interes și includerea ei în logici simple, dar eficiente;

- plauzibilitatea relațiilor. Diagnosticianul trebuie să fie încrezător că relația pe care o folosește este verosimilă. Este credibil să presupui că există o relație direct proporțională între numărul de personal și cheltuielile totale de personal, însă nu este neapărat plauzibil să se stabilească o relație directă între numărul de personal și alte categorii de cheltuieli, cum ar fi cele privind amenziile și penalitățile; cheltuielile cu formarea profesională pot avea o anumită legătură cu nivelul amenzilor și penalităților puse în sarcina angajatorului; cheltuielile totale de personal sunt suficient până la relativ de independente de cheltuielile cu amortizarea capitalului investit; mai mult, cheltuielile de personal pot fi invers proporționale raportat la nivelul amortismentului sau indiferente față de nivelul primelor de asigurare plătite pentru bunuri și altele;

- relevanța relațiilor și interdependența variabilelor. O anumită variabilă poate fi influențată de mai mulți factori. Auditorul va obține asigurări că toate aceste influențe sau cel puțin cele semnificative sunt constituite/evoluează după modelul folosit pentru examinare. Spre ilustrare, un calcul simplu al costurilor cu personalul, bazat pe cifrele anului anterior și schimbările intervenite în numărul personalului și creșterea medie a salariilor, nu ar fi recomandat acolo unde au existat schimbări semnificative în încadrarea pe niveluri de salarizare sau trepte profesionale între perioadele care se compară;

- (dis)continuitatea relațiilor. Relațiile observate în trecut nu trebuie neapărat să se respecte și în viitor. Relațiile între soldurile care au fost relativ stabile în exercițiile precedente, pot să se modifice ca urmare a schimbărilor intervenite în activitatea entității. De aceea, auditorul va lua în considerare posibilitatea/riscul schimbării relațiilor atunci când folosește procedurile analitice.

Rezultatele obținute de auditor sunt influențate de relevanța datelor analizate. În consecință examinatorul ia în considerare următorii factori:

- integralitate și exactitate. Procedurile analitice trebuie să fie fondate pe date asupra cărora auditorul poate în mod rezonabil să se bazeze. De obicei, pentru asigurarea integralității și exactității datelor produse de către entitatea auditată, auditorul verifică, prin sondaj, sistemul care a servit la producerea informațiilor. Măsura în care se bazează pe rezultatele unei proceduri analitice, efectuată cu ajutorul datelor interne, este în mod direct legată de măsura în care auditorul se bazează pe rigoarea clientului său. În consecință, practicianul trebuie să țină cont de această relație de interdependență atunci când evaluează costul și avantajele obținerii unei certitudini de audit prin intermediul procedurilor analitice. În ceea ce privește datele obținute din afara entității auditate, profesionistul evaluează natura surselor lor, cu scopul de a ști dacă acestea sunt pertinente, complete și exacte;

- independența datelor. Prin independența datelor se înțelege că fiecare variabilă independentă utilizată trebuie să provină dintr-o sursă diferită decât aceea din care provine variabila dependentă sau să fie verificată în mod independent cu ajutorul altor proceduri. Spre exemplu, există informațiile din evidența contabilă și, independent de acestea, se pot regăsi indicii din evidența operativă a aceleiași unități, precum și date din evidențele fiscului referitoare la clientul de audit sau de la statistică privind subramura în care acționează.

Această independență asigură o mare credibilitate a informațiilor și rezultatelor obținute, pentru că este improbabil ca aceleași erori să se producă în două ansambluri (grupuri) diferite de date. Sursele interne independente sunt reprezentate de registrele realizate de diverse persoane,

de pildă: registrele de vânzări, registrul de producție, registrul personalului și alte registre analoage auxiliare registrelor contabile de bază. De obicei, se consideră puternică independența pentru datele provenite din surse externe. Totuși, auditorul trebuie să fie foarte circumspect atunci când determină relevanța lor. Spre ilustrare, examinatorul va fi nevoit să țină cont de perioada de proveniență a acestor date externe, deoarece statisticile asupra sectoarelor de activitate datează de obicei de mai mulți ani (istorice) și nu este exclus ca între timp condițiile să se fi schimbat; în utilizarea datelor provenite de la banca(cile) clientului, practicianul nu poate elimina automat subiectivitatea informațiilor obținute de la creditorii financiari și de la orice alt partener;

- frecvența și numărul măsurărilor efectuate. În practică, cu cât numărul de evaluări pe baza procedurilor analitice este mai mare, cu atât mai solide sunt probele de audit furnizate pe această cale. De asemenea, cu cât este mai mare frecvența observării existenței unei relații între datele analizate, cu atât mai mare este gradul de relevanță al formulei utilizate. Este banal să mai spunem că observarea datelor lunare furnizează, de regulă, mai multe informații utile, decât observarea datelor anuale;

- nivelul și modul de grupare a datelor. În general, cu cât vor fi date mai multe detalii, cu atât vor fi mai bune rezultatele procedurii analitice. Însă, această concentrare a detaliilor într-o singură formulă trebuie conjugată cu simplitatea relațiilor, în sensul că să utilizăm cât mai multe detalii, dar să nu pierdem din vedere esențialul. Auditorul determină nivelul de grupare a datelor ce urmează a fi analizate și frecvența cu care acestea au fost sau vor fi măsurate printr-un compromis între costul colectării datelor și efectuării analizei, pe de o parte, și gradul de certitudine cerut, pe de altă parte.

Menționăm că procedurile analitice pot fi folosite cu intensități diferite pe întregul parcurs al misiunii de audit, însă apelarea acestora este consistent impregnată de experiența actorului și raționamentul său profesional.

Pe baza abaterilor depistate prin intermediul procedurilor analitice și în special a rezultatelor obținute în motivarea acestora, cu implicații directe asupra riscului, strategiei și planului, auditorul își poate orienta procesul de concepere și realizare a misiunii sale.

3.6.3 Utilizarea examinărilor analitice pe parcursul misiunii

Potrivit standardelor de audit, auditorul aplică procedurile analitice în cadrul etapelor de planificare și de revizuire generală a auditului, însă acestea pot fi aplicate și în cadrul celorlalte etape.

A. Proceduri analitice utilizate ca **proceduri de evaluare a riscului**

Auditorul trebuie să aplice proceduri analitice cu ocazia evaluării riscului, pentru a obține o înțelegere asupra entității și a mediului său. Aplicarea acestora poate dezvălui unele caracteristici ale entității sau afacerii de care practicianul nu avea cunoștință și care îl vor ajuta în aprecierea existenței unor denaturări semnificative în vederea determinării naturii, momentului și ariei de cuprindere a altor proceduri suplimentare de audit.

Estimarea riscului prin intermediul procedurilor analitice presupune utilizarea atât a informațiilor financiare, cât și a celor non-financiare, de exemplu relația dintre vânzări și aria spațiului de vânzare sau volumul de bunuri vândute.

Auditorii aplică procedurile analitice în faza de planificare pentru:

- a-i ajuta la înțelegerea activității entității auditate;
- identificarea activităților mai mult sau mai puțin semnificative pentru entitatea auditată;
- depistarea zonelor de risc potențial și/sau posibil ale angajamentului;
- reperarea tranzacțiilor neobișnuite sau a perioadelor de activitate cu astfel de evenimente;
- determinarea naturii, etapelor și modului de folosire a altor proceduri și tehnici de audit în fazele ulterioare ale misiunii.

Cunoștințele pe care profesionistul le dobândește prin procedurile analitice în etapa de

planificare pot fi folosite pentru a susține întreg procesul de planificare și abordare a auditului. Acolo unde procedurile analitice folosite în fazele de pre-planificare și planificare propriu-zisă evidențiază diferențe semnificative față de așteptări, practicianul trebuie să conceapă strategia, planul și programele de audit pornind de la această premisă, respectiv, să aplice teste specifice³³ pentru a descoperi cauza acestor fluctuații.

Procedurile analitice utilizate în faza de planificare pot implica, de asemenea, o analiză preliminară a datelor disponibile pentru a ajuta auditorul să decidă dacă este necesară și posibilă folosirea acestora ca proceduri de fond pentru a obține probele la un cost rezonabil. Spre exemplu, în auditarea estimărilor contabile și a celor economico-financiare realizate de clientul de audit.

Auditorul, când folosește procedurile analitice în faza de planificare, ia în considerare informații din diferite surse, de exemplu:

- declarațiile financiare din anul(ii) precedent(ți);
- execuția diverselor bugete și previziunile entității;
- rapoartele externe, cum ar fi cele statistice și cele de performanță;
- informațiile nefinanciare relevante, de pildă, numărul personalului, capacitatea de producție;
- declarațiile financiare interimare, rapoarte și alte analize efectuate de conducerea entității privind rezultatele perioadei curente;
- datele despre rațiunile semnificative și realizările față de criteriile de performanță propuse etc.

Gradul de complexitate și încredere indus de procedurilor analitice aplicate în etapa de planificare sunt legate de raționamentul auditorului și variază în funcție de mărimea entității, complexitatea și disponibilitatea informațiilor. În unele cazuri și nu numai pentru anumite entități, procedurile analitice pot fi limitate la compararea soldurilor din bilanțurile contabile între anul precedent și anul curent, respectiv, a rulajelor din contul de profit și pierdere. În alte entități, procedurile analitice pot implica analize mai extinse și mai profunde ale datelor financiare și nefinanciare.

Utilizarea procedurilor analitice în faza de planificare a auditului poate implica:

- analiza bilanțului contabil și a categoriilor de tranzacții (operațiuni financiare);
- discuțiile cu persoanele din departamentele financiare și operaționale ale entității vizând performanțele și planurile de perspectivă;
- examinarea statisticilor și a altor informații despre activitățile entității auditate;
- analiza realizărilor comparativ cu bugetul și obiectivele de performanță planificate de entitate;
- relația dintre vânzări și aria spațiului de comercializare sau dintre valoarea și volumul (cantitatea) de bunuri vândute s.a.

Procedurile analitice ajută auditorul să identifice schimbările în activitățile entității și operațiunile care afectează declarațiile financiare. Ele direcționează atenția auditorului spre ariile specifice sau preponderente în activitatea entității auditate, care necesită o atenție deosebită.

Auditorul trebuie să evalueze bugetul entității și să stabilească dacă acesta este suficient³⁴ pentru adoptarea și aplicarea procedurilor analitice alese. În mod special, practicianul trebuie să ia în considerație presiunile care pot fi făcute asupra unor departamente pentru a se conforma bugetului și riscul ca rezultatele să fie manipulate. Spre exemplu, prin alocarea greșită a cheltuielilor între articole bugetare individuale; în aceste condiții, profesionistul trebuie să se asigure că nu sunt depășite alocațiile pe ansamblu.

În principiu, procedurile analitice pe care auditorul le aplică în faza de planificare sunt analizele de profil și analizele pe bază de rații. Profilul implică agregarea rezultatelor din

³³ Teste de control și în special teste de substanță a operațiilor economico-financiare și a soldurilor.

³⁴ Ca sursă de informații.

conturile lunare pentru a identifica tranzacțiile neobișnuite și fluctuațiile neașteptate care necesită explicații spre a fi înțelese. De pildă:

- compararea cheltuielilor bugetare în diferite luni, care pot releva că o parte semnificativă a acestora apar în perioadele de concedii, indicând o posibilă problemă în finanțarea acestor cheltuieli sau în stabilirea rezultatului financiar;

- transpunerea într-un sistem de axe a numerelor facturilor emise de entitatea auditată (Ox) și a valorii respectivelor facturi (Oy) sugerează auditorilor să investigăm facturile cu numărul 7 și 9, întrucât nu au un profil ponderat în raport cu celelalte (valoarea mult mai mare decât media și, respectiv, mai mică).

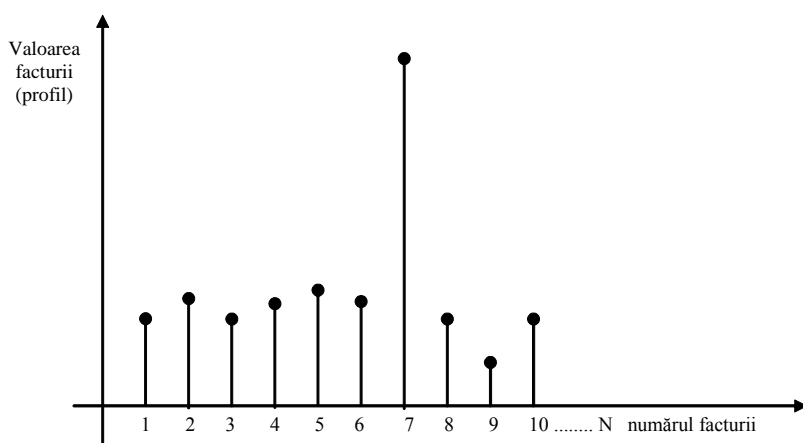

Fig. 2 Ilustrare a examinării analitice bazate pe profilul variabilelor

Analizele pe bază de rații pot, de asemenea, releva tendințe neobișnuite. Exemple de astfel de tehnici sunt:

- compararea sumelor alocate efectiv, ca procentaj, din resursele total disponibile pentru procurarea activelor circulante, stabilind astfel dacă nivelul efectiv al alocărilor de resurse se încadrează în nivelul proiectat prin bugetul entității;

- conducerea entității a stabilit ca termen de recuperare a creanțelor 30 de zile de la data facturării (rația). La o analiză pe maturități a creanțelor, în funcție de rația sau perioada de încasare atașată fiecărui partener de afaceri, putem depista toți debitorii entității care nu s-au încadrat în această rație, precum și creanțele mai mult decât mature (pensionate). Ambele categorii de clienți care se abat de la regulă necesită investigații suplimentare.

B. Proceduri analitice utilizate ca proceduri de fond

Întrucât procedurile analitice sunt mai degrabă instrumente ce oferă sugestii privind căile de investigare decât tehnici de detectare și colectare a probelor directe, atunci când se folosesc ca proceduri de fond,³⁵ practicianul ia în considerație obiectivele misiunii sale, de natura operațiunilor auditate și de calitatea datelor disponibile. Este de reținut că procedurile analitice sunt mai de încredere într-un mediu de control adecvat, ce presupune rigoare în derularea activității, și, implicit, informații de calitate ce pot fi folosite de orice examinator.

Procedurile analitice utilizate ca proceduri de fond sunt eficiente în furnizarea probelor de audit privind caracterul complet al datelor contabile. În schimb, ele nu vor furniza probe privind legalitatea și regularitatea operațiunilor efectuate și apartenența (proprietatea) bunurilor înregistrate în bilanț.

În auditul financiar sunt acceptate ca surse de probe analizele previzionale, care implică estimarea unei valori ce poate fi folosită într-o comparație față de bilanțul exercițiului curent. Înțelegerea de către auditor a relației dintre bilanțul contabil și variabilele previzionate este cheia

³⁵ Ca metode prin care se pot obține probe de audit.

procedurilor analitice folosite ca proceduri de fond, cu rezultate bune. Această relație presupune respectarea următoarelor principii:

- plauzibilitate sau verosimilitate, relevanță și constanță;³⁶
- frecvența măsurărilor și independența surselor de date.

Ca și în cazul altor procedee de obținere a probelor de audit, procedurile analitice se pot constitui rareori în singurul mod de obținere a unei certitudini de audit. Atunci când sunt utilizate în combinație cu alte surse de informații pot, totuși, furniza o parte importantă a fiabilității și consecvenței probelor de audit.

Privită prin intermediul raportului costuri-beneficii, în general, o procedură analitică ia mai puțin timp de efectuat decât, spre exemplu, un sondaj detaliat și, prin consecvență, poate să se constituie într-o sursă foarte eficientă de probe. Din această perspectivă, utilizarea procedurilor analitice ca proceduri de fond în auditul rezultatelor financiare devine prioritară, de pildă:

- analiza costurilor în timp ajută auditorul să identifice "zonele" în care s-a realizat o economicitate slabă sau chiar risipă, zone ce necesită o examinare complementară;
- utilizarea tehnicilor de referință prin compararea costurilor entității auditate cu cele ale unor entități similare.

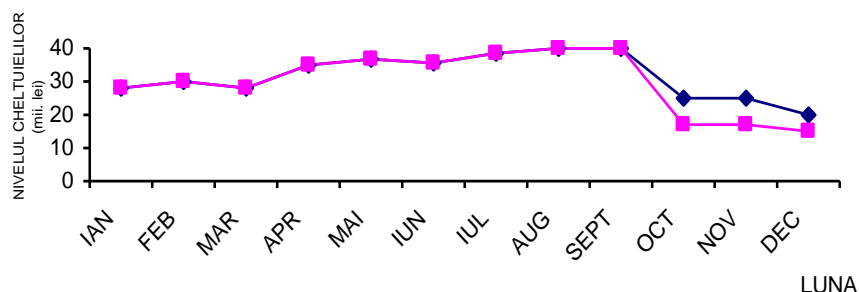

Fig. 3 Inconsecvența în examinarea analitică

Un exemplu simplu de determinare a rezultatului sau performanței prin intermediul procedurilor analitice ar putea fi configurat pe baza graficului alăturat.

Analizând nivelurile lunare înregistrate de entitatea auditată la articolul "cheltuieli cu telefonie", auditorul observă următoarele aspecte:

- este evidentă scăderea consistentă a cheltuielilor de la 40.000 lei/lună la 20.000 lei, pe parcursul lunii octombrie, după care nivelul acestora rămâne până la finalul exercițiului financiar aproximativ la nivelul sumei de 20.000 lei/lună;

- fiind o modificare semnificativă³⁷ a evoluției acestor cheltuieli, chiar dacă pozitivă pentru compania client, auditorul investighează cauzele acesteia. Cu această ocazie, depistează – descoperă noi informații printr-un mijloc extrem de eficient – că pe parcursul lunii septembrie compania a achiziționat o centrală performantă prin care toate convorbirile telefonice sunt personalizate pe angajați și verificate independent de un anumit salariat al companiei,³⁸ dacă sunt sau nu în interesul acesteia. Cele ce nu sunt în interesul companiei sunt imputate angajaților;

- cumulând serviciile de telefonie lunare cu amortismenul lunar aferent centralei telefonice, auditorul observă că nivelul total al cheltuielilor înregistrate de companie nu depășește 21.000 – 21.500 lei/lună. În consecință, poate considera achiziția centralei telefonice o măsură performantă realizată de managementul companiei.

³⁶ Înainte de a acorda încredere rezultatelor obținute prin procedurile analitice utilizate ca proceduri de fond, auditorul trebuie să obțină probe relevante și rezonabile despre credibilitatea informațiilor folosite. În acest sens, el stabilește dacă: informațiile au fost verificate prin procedurile de audit; informațiile au fost generate de o sursă externă și în mod independent de departamentul financiar-contabil al entității auditate; sistemul folosit pentru generarea informației a făcut subiectul unor controale interne eficiente.

³⁷ Depășește limita rezonabilă pentru abaterile considerate acceptabile.

³⁸ Suficient de independent față de majoritatea salariaților ce folosesc telefoanele.

C. Proceduri analitice în cadrul **revizuirii generale de la finalul angajamentului**

Auditorul trebuie să aplice procedurile analitice la/sau aproape de sfârșitul misiunii, atunci când poate formula o concluzie generală privind conformitatea situațiilor financiare cu înțelegerea auditorului cu privire la entitate. Concluziile desprinse din rezultatele unor astfel de proceduri sunt formulate cu intenția de a le corobora cu ideile desprinse în timpul auditării componentelor sau elementelor individuale ale situațiilor financiare și să ajute la formularea unor concluzii generale privind credibilitatea situațiilor financiare. Totuși, aceste concluzii pot, la fel de bine, să identifice domenii care solicită aplicarea de proceduri suplimentare.

Pentru a da claritate problemei privind utilizarea procedurilor analitice în faza de revizuire a auditului, să presupunem, prin absurd, că suntem în postura de auditor al modului de desfășurare a unei operații (intervenții) chirurgicale. În această situație, medicul auditor trebuie să fie suficient de prudent și atent (profesionist), astfel încât să nu se afle în situația de a emite o opinie aberantă, dacă nu cumva penibilă, potrivit căreia intervenția chirurgicală a fost o reușită deplină, în condițiile în care pacientul operat nu mai este în viață. Altfel spus, de această dată în termeni economici, nu putem afirma, ca auditori profesioniști, despre managementul entității că acesta desfășoară o activitate performantă, în condițiile în care entitatea se află, în fapt sau într-un viitor rezonabil, într-o iminentă stare de faliment.

3.6.4 Gradul de siguranță și situațiile neobișnuite

A. Gradul de siguranță în cazul procedurilor analitice

Aplicarea procedurilor analitice se bazează pe ipoteza că relațiile dintre date există și se mențin, în absența unor condiții cunoscute ca fiind contrare. Prezența acestor relații asigură probe de audit în ceea ce privește exhaustivitatea, precizia și validitatea datelor produse de sistemul contabil. Totuși, încrederea în rezultatele procedurilor analitice va depinde de evaluarea de către auditor a riscului ca procedurile analitice să identifice relații asemănătoare cu cele așteptate, atunci când există, de fapt, erori semnificative de declarare. Spre exemplu, practicianul a analizat veniturile din chiriile clientului prin intermediul procedurilor analitice. Rezultatele obținute sugerau că aserțiunile³⁹ conducerii în acest domeniu erau credibile, în sensul că erau suficient de apropiate de cunoștințele și așteptările auditorului. Această constatare generală însă nu elimină riscul ca pentru anumite locații chiria reală să nu fie înregistrată în evidențele contabile și declarată prin situațiile financiare.

Gradul de siguranță pe care auditorul îl acordă rezultatelor procedurilor analitice depinde de următorii factori:

1. Pragul de semnificație al elementelor implicate. De pildă, atunci când soldurile stocurilor sunt semnificative, auditorul nu se bazează doar pe procedurile analitice pentru a-și formula concluziile. În general, practicianul se poate baza doar pe procedurile analitice numai pentru anumite elemente de venituri și cheltuieli, și numai atunci când acestea sunt nesemnificative ca elemente individuale. Spre ilustrare, atunci când auditorul testează cheltuielile cu materialele nestocate înregistrate (declarat) de entitatea auditată, cu scopul de a observa dacă aceasta se încadrează într-o limită rezonabilă raportată la nivelul cheltuielilor totale ale entității (0,1-0,2%, de exemplu), atunci se poate spune că aplicarea procedurilor analitice pentru testarea respectivei aserțiuni este interesantă. Mai mult, dacă rezultatul obținut este și consecvent trendului ce se degajă din evoluția respectivelor cheltuieli pe anii anteriori, precum și celui aferent entităților de același tip, rezultă că utilizarea acestei proceduri analitice poate fi adecvată și suficientă pentru testarea respectivei aserțiuni.

2. Alte proceduri direcționate către aceleași obiective de audit. De exemplu, procedurile executate de auditor pentru revizuirea colectabilității creanțelor, cum ar fi revizuirea încasărilor

³⁹ Cuantumul veniturilor din chirii prezentate în contul de profit și pierdere din cadrul situațiilor financiare.

ulterioare de numerar, pot confirma sau infirma întrebări apărute în urma aplicării procedurilor analitice asupra analizei pe vechimi a creanțelor.

3. Precizia cu care rezultatele estimate ale procedurilor analitice pot fi determinate. De pildă, auditorul se va aștepta, în mod normal, la o consecvență mai mare în cazul comparării cheltuielilor cu amortismentul activelor imobilizate de la o perioadă la alta (recuperarea capitalului investit fiind un proces preponderent constant și obiectiv), decât în cazul comparării cheltuielilor opționale, cum ar fi cele pentru sponsorizare (aceste elemente fiind grevate de o mare doză de subiectivism și în măsură apreciabilă discontinuă).

4. Evaluarea riscului unor denaturări semnificative. De exemplu, în cazul în care controlul intern asupra procesării ordinelor de vânzare este slab și, prin urmare, riscul de control este ridicat, atunci pentru desprinderea concluziilor referitoare la creanțe este necesară o mai mare încredere în testele de detaliu sau de substanță a tranzacțiilor și soldurilor decât în procedurile analitice.

B. Investigarea situațiilor neobișnuite

Atunci când procedurile analitice identifică fluctuații sau relații semnificative care nu sunt consecvente cu alte informații relevante sau care se abat de la valorile așteptate, auditorul trebuie să investigheze și să obțină explicații adecvate și probe coroborante corespunzătoare.

Toate explicațiile fluctuațiilor trebuie să fie documentate și bazate pe probe certe, altfel nicio concluzie nu este demnă de încredere. În acest sens, practicianul ia în considerare faptul că diferențele semnificative pot apare ca rezultat al:

- erorilor din sumele și informațiile analizate;
- simplificărilor sau erorilor în prezumțiile auditorului;
- neincluserii unor variabile importante în modelele analizelor funcționale sau

previzionale.

Întotdeauna profesionistul ia în considerare măsura în care erorile de prezumție sau variabilele care susțin prezumția pot explica diferențele semnificative. Acolo unde auditorul identifică erori sau omisiuni în modelul de analiză, modelul ales este recomandat a fi revizuit.

Investigarea fluctuațiilor și a relațiilor neobișnuite începe, de obicei, cu interviuarea conducerii, urmată de:

- coroborarea răspunsurilor conducerii, de exemplu, prin compararea lor cu alte informații deținute de profesionist despre client și cu alte probe obținute pe parcursul procesului de verificare;

- luarea în considerare a necesității aplicării altor proceduri de audit bazate pe rezultatele unor asemenea investigații, în cazul în care conducerea nu este în măsură să ofere o explicație rezonabilă sau dacă răspunsurile primite nu sunt considerate corespunzătoare.

MODULUL 4 CONTABILITATEA INSTITUȚIILOR DE CREDIT

4.1. PROBLEME GENERALE PRIVIND ORGANIZAREA CONTABILITĂȚII INSTITUȚIILOR DE CREDIT

4.1.1. Operațiuni ale activității bancare

Corespunzător celor două componente ale sistemului bancar, operațiunile activității bancare pot fi privite și analizate în strânsă corelație cu principalele funcțiuni și atribuții ale acestora.

A. Banca Națională a României are, conform statutului său, personalitate juridică, fiind unica instituție de emisiune care elaborează, aplică și răspunde de politica monetară, valutară și de credit, având sarcini de autorizare și supraveghere a tuturor instituțiilor de credit.

Obiectivul fundamental al BNR, conform statutului său este asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce îi revin, conform statutului său, BNR elaborează norme și reglementări, stabilește măsuri și desfășoară o serie de **operațiuni** astfel:

1. Emisiunea monetară – BNR este unica instituție autorizată să emită însemne monetare sub formă de bancnote și monede ca mijloace legale de plată pe teritoriul României, fiind și singura în drept să stabilească valoarea nominală a acestora. BNR elaborează programe de emisiune monetară asigurând, în același timp, menținerea stabilității monedei naționale. Suma totală a bancnotelor și monedelor în circulație, care exclude rezerva de numerar, se evidențiază ca element de pasiv în contabilitatea BNR.

2. În cadrul politicii monetare, BNR utilizează proceduri și instrumente specifice pentru **operațiuni de piață monetară și de creditare a instituțiilor de credit, precum și mecanismul rezervelor minime obligatorii**.

a. operațiuni de piață monetară – BNR poate efectua pe piața secundară operațiuni reversibile, cumpărări/vânzări directe sau poate lua în gaj, pentru acordarea de credite colateralizate, creanțe asupra sau titluri ale statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat, instituțiilor de credit sau altor persoane juridice, poate efectua swap-uri valutare, emite certificate de depozit și atrage depozite de la instituții de credit în condițiile pe care le consideră necesare pentru a realiza obiectivele politicii monetare.

BNR nu poate achiziționa de pe piața primară creanțe asupra statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat.

b. operațiuni de creditare – BNR poate acorda credite instituțiilor de credit eligibile, în condiții stabilite prin reglementări proprii, pe termene ce nu pot depăși 90 zile, garantate cu, dar fără a se limita la:

- titluri de stat provenite din emisiuni publice, prin remiterea lor în portofoliul BNR, sau
- depozite constituite la BNR sau la alte persoane juridice agreeate de BNR.

Condițiile de creditare, nivelul minim al ratei dobânzii și criteriile ce trebuie îndeplinite de instituțiile de credit pentru a putea solicita credite de la BNR sunt stabilite de către aceasta și sunt făcute publice.

De asemenea, BNR poate stabili plafoane de creditare, niveluri ale ratei dobânzii, termene de rambursare și alte condiții în care se pot acorda credite de către BNR.

Pentru toate operațiunile de creditare, BNR stabilește și încasează dobânzi și comisioane.

Prin legea privind statutul BNR se interzice acesteia creditarea pe descoperit de cont sau orice alt tip de creditare a statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat, cu excepția instituțiilor de credit cu capital majoritar de stat.

c. stabilirea regimului rezervelor minime obligatorii ca instrument de supraveghere și asigurare a lichidităților bancare. Rezervele minime obligatorii sunt acele sume pe care toate băncile sunt obligate să le păstreze în conturi deschise la BNR care va bonifica dobânzi cel puțin

la nivelul ratei dobânzii medii la depunerile la vedere practicate de instituțiile de credit. Pentru neîndeplinirea cerințelor privind nivelul rezervelor minime obligatorii se calculează și se percep dobânzi penalizatoare la nivelul stabilit de BNR.

3. BNR elaborează și aplică politica de curs de schimb, stabilește **regimul valutar** și supraveghează respectarea acestuia. În acest sens, BNR este abilitată:

- să elaboreze balanța de plăți și alte lucrări privind poziția investițională internațională a țării;

- să stabilească cursurile de schimb pentru operațiunile proprii pe piața valutară, să calculeze și să publice cursurile medii pentru evidența statistică;

- să păstreze și să administreze rezervele internaționale ale statului.

Respectând regulile generale privind lichiditatea și riscul specific activelor externe, BNR stabilește și menține rezervele internaționale astfel încât să poată determina mărimea lor exactă.

Aceste rezerve sunt alcătuite cumulativ ori selectiv din următoarele elemente:

- aur deținut în tezaur în țară sau depozitat în străinătate;

- active externe, sub formă de bancnote și monede sau disponibil în conturi la bănci sau la alte instituții financiare în străinătate, exprimate în acele monede și deținute în acele țări pe care le stabilește BNR;

- orice alte active de rezervă, recunoscute pe plan internațional, inclusiv dreptul de a efectua cumpărări de la FMI în cadrul tranșei de rezervă, precum și deținerile de drepturi speciale de tragere;

- cambii, cecuri, bilete la ordin, precum și obligațiuni și alte valori mobiliare, negociabile sau nu, emise sau garantate de persoane juridice nerezidente, clasificate în primele categorii de către agențiile de apreciere a riscurilor, recunoscute pe plan internațional, exprimate și plătibile în valută în locuri acceptabile pentru BNR;

- bonuri de tezaur, obligațiuni și alte titluri de stat, emise sau garantate de guverne străine sau de instituții financiare interguvernamentale, negociabile sau nu, exprimate și plătibile în valută în locuri acceptabile pentru BNR.

Principalele operațiuni efectuate de BNR în acest sens cu aur și active externe sunt:

- a) să cumpere, să vândă și să efectueze alte tranzacții cu lingouri, monede din aur și cu alte metale prețioase;

- b) să cumpere, să vândă și să efectueze alte tranzacții cu valute;

- c) să cumpere, să vândă și să efectueze alte tranzacții pe piața secundară cu bonuri de tezaur, obligațiuni și alte titluri emise sau garantate de guverne străine sau de instituții financiare interguvernamentale;

- d) să cumpere, să vândă și să efectueze alte tranzacții cu valori mobiliare emise sau garantate de bănci centrale, de instituții financiare internaționale, de societăți bancare și nebancare;

- e) să deschidă și să mențină conturi la alte bănci centrale și autorități monetare, societăți bancare și alte instituții financiare internaționale;

- f) să deschidă și să țină conturi și să efectueze operațiuni de corespondent pentru instituții financiare internaționale, bănci centrale și autorități monetare, societăți financiare și bancare, organizații financiare interguvernamentale din străinătate, precum și pentru guvernele străine și agențiile lor.

Totodată, BNR poate elabora reglementări privind monitorizarea și controlul tranzacțiilor valutare pe teritoriul țării și emite autorizații pentru operațiuni valutare de capital, tranzacții pe piețele valutare și alte operațiuni specifice.

4. Autorizarea, reglementarea și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit

BNR are competența exclusivă de autorizare a instituțiilor de credit și răspunde de supravegherea prudențială a instituțiilor de credit pe care le-a autorizat să opereze în România. În acest sens, BNR elaborează norme și reglementări privind acordarea, respectiv retragerea autorizației de funcționare și efectuează operații de control și verificare a registrelor, conturilor și oricăror alte documente ale instituțiilor de credit autorizate pe care le consideră necesare.

5. Promovarea și monitorizarea bunei funcționări a sistemelor de plăți

BNR monitorizează sistemele de plăți, inclusiv instrumentele de plată, în scopul asigurării securității și eficienței acestora și pentru a evita riscul sistemic. Pentru îndeplinirea acestor atribuții, BNR stabilește măsurile necesare, le pune în aplicare și urmărește implementarea acestora, reglementează, autorizează și supraveghează sistemele de plăți și, de asemenea, poate reglementa instrumentele de plată.

BNR poate furniza lichidități instituțiilor de credit, prin acordarea de facilități (în condițiile precizate la operațiile de creditare) și prin cumpărarea de titluri eligibile, în conformitate cu reglementările proprii.

6. BNR desfășoară operațiuni pe contul statului.

BNR ține evidența contului curent general al Trezoreriei Statului, deschis pe numele Ministerului Finanțelor Publice. Funcționarea contului curent general al Trezoreriei Statului și înregistrarea operațiunilor în acest cont se stabilesc prin convenții încheiate între BNR și Ministerul Finanțelor Publice.

Operațiunile cu Trezoreria Statului se concretizează în primirea încasărilor pentru contul curent general al Trezoreriei Statului și efectuarea plăților în limita disponibilităților existente în acest cont.

Pentru decontarea operațiunilor prin contul curent general al Trezoreriei Statului, BNR percepe comisioane și, totodată, pentru disponibilitățile din acest cont plătește dobânzi.

BNR desfășoară operațiuni cu titluri de stat, cu mențiunea că nu poate achiziționa astfel de titluri de pe piața primară.

BNR poate acționa, ca agent pe contul statului, cu perceperea unui comision, pentru:

a) plasarea către terți a emisiunilor de titluri de stat și alte instrumente negociabile de îndatorare a statului;

b) exercitarea funcțiilor de agent de înregistrare, depozitare și transfer a titlurilor de stat;

c) plata capitalului, dobânzilor, comisioanelor și spezelor aferente;

d) executarea decontărilor în contul curent general al Trezoreriei Statului;

e) alte operațiuni în conformitate cu obiectivul fundamental și atribuțiile băncii centrale;

f) efectuarea de plăți aferente celor de mai sus prin conturi deschise în evidențele sale.

Băncile au rol de intermediar între agenții economici, pe de o parte și sistemul bancar, pe de altă parte. Sunt instituții de credit care mobilizează mijloacele bănești, finanțează clienții bancari persoane juridice și fizice, efectuează decontări, prestează servicii pentru clientelă.

Băncile îndeplinesc următoarele funcții:

1. **funcția de mobilizare** a activelor monetare prin efectuarea operațiunilor de depozit, cont curent la vedere și la termen în vederea administrării, păstrării și fructificării lor, efectuarea de operațiuni de depozitare a obiectelor de valoare ale clienței.

2. **funcția de utilizare a resurselor proprii și atrase** prin acordarea de credite clienței, participarea ca acționar la alte societăți bancare, achiziția de active financiare.

3. **funcția de decontare** între titularii de conturi.

Principalele activități ce pot fi desfășurate de bănci sunt:

a. atragerea de depozite și alte fonduri rambursabile;

b. contractarea de credite: de consum, ipotecare, etc., finanțarea tranzacțiilor comerciale, operațiuni de scontare, factoring;

c. leasing financiar;

d. servicii de transfer monetar;

e. emitere și administrare de mijloace de plată, cum ar fi: cărți de credit, cecuri de călătorie, etc., inclusiv emitere de monedă electronică;

f. emitere de garanții și asumare de angajamente;

g. tranzacționare în cont propriu sau în contul clienților cu:

- instrumente ale pieței monetare: cecuri, cambii, bilete la ordin, certificate de depozit;

- valută;

- contracte futures și options;

- instrumente având la bază cursul de schimb și rata dobânzii;
- valori mobiliare și alte instrumente financiare.

h. intermediere, în condițiile legii, în oferta de valori mobiliare și alte instrumente financiare, prin subscrierea și plasamentul acestora sau prin plasament și prestarea de servicii aferente;

i. acordarea de consultanță cu privire la structura capitalului, strategia de afaceri și alte aspecte legate de aceasta, consultanță și prestare de servicii cu privire la fuziuni și achiziții de societăți comerciale;

j. intermediere pe piața interbancară;

k. administrare de portofolii ale clienților și consultanță legată de aceasta;

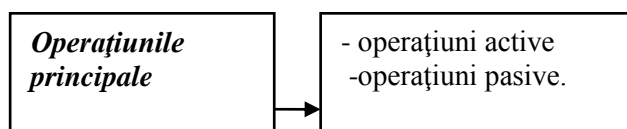
l. păstrare în custodie și administrare de valori mobiliare și alte instrumente financiare;

m. prestarea de servicii privind furnizarea de date și referințe în domeniul creditării;

n. închiriere de casete de siguranță.

Operațiunile care afectează patrimoniul băncilor, și care produc cheltuieli și venituri se împart în două categorii:

- operațiuni principale
- operațiuni secundare.

Operațiunile active constau în intermediere de plăți, acordări de credite, plăți de dobânzi, încasări de comisioane ș.a., astfel:

a). acordarea de credite către clientela băncii pe termen scurt, mediu sau lung respectând principiile creditării bancare, precum și de avansuri în conturile curente, (creditelor de descoperire în cont)

b). operațiunile cambiale constau în scontare și pensiune.

Scontarea este operațiunea prin care banca primește de la clienți efecte comerciale în schimbul cărora acordă creditul de scont. Creditul de scont reprezintă valoarea nominală a efectelor comerciale din care se deduce agio, unde, agio este egal cu taxa de scont plus comisionul bancar.

Pensiunea reprezintă operațiunea prin care o bancă comercială preia efectele comerciale sau publice de la clientul debitor cu condiția răscumpărării la scadență de către acesta.

c). achiziția de efecte publice, constă în plasarea de fonduri bănești pe piața financiară prin cumpărarea de efecte publice în scopul revânzării acestora și obținerii de venituri.

d). alte operațiuni active constau în operațiuni valutare și tranzacții cu titluri de valoare, garanții, operațiuni de consultanță bancară, etc.

Operațiunile pasive constau în atragerea de fonduri prin care banca acumulează resurse financiare pentru creditare. Astfel resursele financiare sunt privite ca originale, fiind formate prin depuneri ale clientelei și resurse derivate cum ar fi:

a). constituirea de depozite ale clientelei.

Băncile constituie depozite titularilor la vedere și la termen:

- depozitele la vedere permit titularului să dispună în orice moment de sumele depuse și de aceea au o dobândă mică;

- depunerile la termen se constituie pe termene fixe, au o limită minimă de constituire și o dobândă la nivelul dobânzii pe piața interbancară⁴⁰.

b). rescontarea și alte tehnici bancare.

c). constituirea capitalului propriu al băncii .

⁴⁰ Dobânzile la aceste depozite, conform uzanțelor băncii și a opțiunii titularului, pot fi: capitalizate; depuse într-un cont curent cu dobândă la vedere; retrase la scadență.

Capitalul propriu constituie sursa de finanțare proprie a unei bănci. Finanțarea operațiunilor băncilor comerciale se realizează numai într-o mică măsură din această sursă.

Operațiunile bancare secundare contau în prestări de servicii: deschiderea sau închiderea de acreditive, acordarea de scrisori de garanție bancară, administrarea titlurilor de valoare ale clienței ș.a.

Operațiunile active ale băncii presupun obținerea de venituri din dobânzi și comisioane.

Operațiunile pasive presupun înregistrarea de cheltuieli.

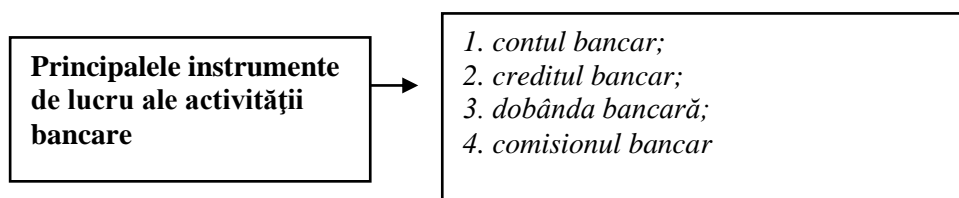
4.1.2 Instrumente de lucru proprii contabilității bancare

Activitatea bancară presupune prestarea unor servicii bancare și respectiv oferirea unor produse bancare clienților.

Serviciile bancare se referă la operațiuni desfășurate de bancă la solicitarea titularilor de conturi. Este vorba despre: operațiuni privind plățile din contul clienților; operațiuni privind încasări în contul clienților; operațiuni de mandat, etc.

Produsele bancare includ: acordarea de credite; aprobarea unei linii de creditare; operațiuni legate de afaceri internaționale ș.a., adică acele operațiuni prin care banca își asumă anumite obligații anticipate.

Produsele și serviciile bancare sunt oferite clienților, persoane fizice sau juridice, posesoare ale conturilor bancare, ale depozitelor bancare (clienți nebancari) sau clienților reprezentați de alte instituții de credit (clienți bancari).

1. Contul bancar reprezintă un contract încheiat între bancă și solicitantul titularului de cont (persoană fizică sau juridică), în baza căruia iau naștere drepturi și obligații reciproce legate de administrarea sumei respective depusă de titularul de cont pentru care societatea bancară calculează dobânzi și comisioane.

În funcție de natura lui, contul bancar poate fi: cont curent; cont de depozit; cont interbancar ș.a.

Din punct de vedere al băncii, constituirea și utilizarea contului bancar al unui client este o operațiune pasivă, deci o resursă atrasă a cărei contrapartidă se regăsește în lichidități necesare plasamentului bancar.

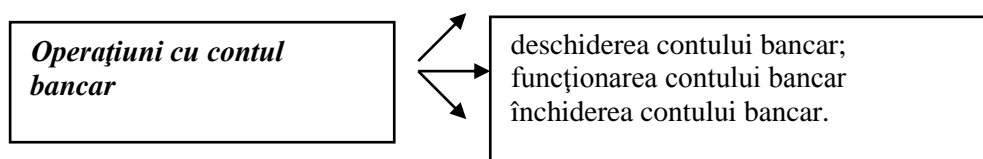
Sumele depuse de clienți în conturile lor sunt analizate din două puncte de vedere: pe de o parte sumele reprezintă creanțe ale titularului de cont asupra băncii deoarece contul bancar este un instrument de decontare; pe de altă parte aceste sume reprezintă obligații ale băncii față de titular privind administrarea contului (plăți, încasări din/în cont, calculul și achitarea dobânzii aferente).

Contul bancar poate fi analizat, din punct de vedere juridic și contabil.

Sub aspect juridic ca un contract/o convenție între bancă și titularul de cont.

Din punct de vedere contabil, contul bancar se poate afla în două poziții:

- ▶ poziție creditoare: este o sursă atrasă a băncii;
- ▶ poziție debitoare: reprezintă un plasament al băncii.

a. Deschiderea contului bancar

Băncile practică metodologia propriei de deschidere a conturilor bancare care se încadrează în metodologia generală reglementată de BNR. În general, pentru deschiderea contului se emite o cerere de deschidere de către solicitant, se întocmește un contract (convenție) prin care clientul acceptă condițiile puse de bancă. Pentru persoanele juridice deschiderea contului bancar necesită depunerea unui dosar cu acte care dovedesc existența firmei (copia actului constitutiv al societății, certificat de înmatriculare, specimene de semnătură ale persoanelor împuternicite să efectueze operații prin cont, amprenta ștampilei). La deschiderea contului banca simbolizează după o metodologie proprie de următoarea formă: simbol cont sintetic, plus simbol cont analitic, plus cifra de control, plus date de identificare a conținutului contului, plus date de identificare a titularului de cont.

b. Funcționarea sau administrarea contului bancar presupune evidențierea fiecărei operații ce produce mișcări pe debitul sau pe creditul contului. Stabilirea poziției soldului după fiecare mișcare de sumă în cont se face prin emiterea documentului „Extras de cont “ către titular prin care banca îl informează asupra situației contului (solduri inițiale, intrări și ieșiri de sume, solduri finale).

La mișcările de sume prin cont banca reține comisioane și lunar calculează dobânda cuvenită pe soldul final. Funcționarea contului bancar poate fi întreruptă atunci când titularul nu mai efectuează operațiuni prin cont (de regulă șase luni) sau atunci când prin hotărâri juridice contul devine sechestrat, titularul nu mai are acces.

c. Închiderea contului bancar poate fi inițiată de titularul care solicită lichidarea și închiderea sau poate fi datorată unor cauze fortuite (faliment, datorii). Pe parcursul unui exercițiu financiar, banca, dacă a închis un cont, nu mai atribuie acest simbol altui titular.

Copia situației contului titularului după fiecare operațiune efectuată prin contul bancar se prezintă prin **Extrasul de cont bancar**. Extrasul de cont este un document emis de bancă, care se remite titularului de cont și care conține următoarele informații: număr de ordine cu data emiterii; simbol contabilitate de gestiune; data de valoare, respectiv data reținută de către bancă pentru a determina dobânda; cont corespondent care explică natura operațiunii; debitul care reprezintă operațiuni de plată (ieșiri de sume) efectuate prin cont; creditul contului care reprezintă operațiuni de încasare efectuate prin cont; soldul contului sub forma soldului precedent sau soldul preluat din extrasul de cont precedent ca sold final și corespunde cu soldul inițial din extrasul de cont analizat; soldul final care reprezintă soldul contului în bancă, creditor sau debitor, care va fi preluat în următorul extras de cont ca sold inițial sau precedent.

Pe fiecare pagină a extrasului de cont și pe documentele anexate banca aplică ștampila triunghiulară.

Extrasul de cont, emis pentru titularii de conturi bancare, este documentul care circulă în afara băncii. El constituie documentul justificativ pe baza căruia, titularii de cont, agenți economici, vor înregistra în contabilitatea proprie decontările cu terții, depunerile și retragerile de numerar, viramente interne etc. Pe baza acestuia, în contabilitatea băncii nu se fac înregistrări pentru că extrasul este o copie a înregistrărilor efectuate deja anterior de bancă.

Corespunzător tipurilor de conturi bancare, privite prin relația de administrare al disponibilului clienței, a creditelor angajate de clienți, a conturilor de corespondent deschise și a contului curent de disponibil la BNR al unei bănci comerciale, se prezintă următoarele **fluxuri ale extrasului de cont**:

Primul flux al extrasului de cont se referă la conturile deschise de bancă clienței nebancale. Clientul A, agent economic, are un disponibil în contul curent la bancă suma de 50.000 lei. Această sumă este evidențiată în creditul contului 2511 „Conturi curente”, în contabilitatea băncii, respectiv în debitul contului 5121 „Conturi la bănci în lei”, în contabilitatea clientului A.

Clientul A face o plată către un furnizor al său, pe baza ordinului de plată emis, în sumă de 20.000 lei, plată care se reflectă în contabilitatea băncii pe debitul contului 2511 „Conturi curente”, iar în contabilitatea clientului (pe baza extrasului de cont) pe creditul contului 5121 „Conturi la bănci în lei”.

Bancă	
2511 /A	
	Si 50.000
20000	
	Sf 30000

Agentul economic	
5121	
Si 50.000	
	20.000
Sf 30.000	

Extras de cont

Dacă **soldul final din extras este creditor** înseamnă că, titularul are sume disponibile în bancă și acest sold creditor se reflectă în contabilitatea agentului economic ca sold final debitor respectiv ca disponibil aflat în bancă la un moment dat. Dacă **soldul final din extras este debitor** înseamnă că, titularul nu are disponibil propriu în cont, iar suma care indică sold debitor pe extras arată creditul acordat de către bancă. În contabilitatea agentului economic soldul debitor din extras se reflectă ca sold creditor al contului bancar de unde rezultă un credit de trezorerie acordat de bancă.

Al doilea flux al extrasului de cont se referă la conturile de corespondent ale băncii. Pentru conturile deschise în relațiile interbancare, banca primește extrasul de cont pentru conturile nostro de la alte bănci și la rândul ei emite extrase de cont pentru conturile loro ale altor bănci. De asemenea, pentru conturile prin care banca a acordat credite sau conturi prin care banca a primit credite se emit și se primesc extrase de cont.

Băncile comerciale își deschid reciproc conturi de corespondent „loro” și „nostro”. Contul “**loro**” se definește ca fiind contul de corespondent al altei bănci deschis la banca de referință (în contabilitatea băncii de referință este cont de pasiv). Contul “**nostro**” se definește ca fiind contul de corespondent al băncii de referință deschis la altă bancă (în contabilitatea băncii de referință este cont de activ)

Pentru aceste conturi băncile își remit reciproc extras de cont. Astfel banca de referință emite extras de cont pentru contul loro și primește extras de cont pentru contul nostro.

Banca X				Banca Y			
121 nostro y		Extras de cont		122 loro x			
Si		←		Si			
10000				10000			
		122 loro y				121 nostro x	
		Si		Extras de cont		Si	
		150000				150000 →	

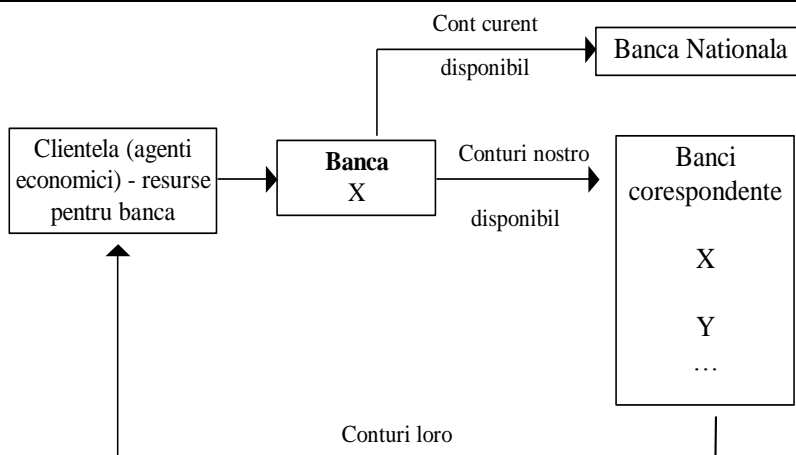
Al treilea flux al extrasului de cont se referă la conturile de credite plasate de către bancă. În funcție de modul cum se acordă creditul, prin contul curent sau prin cont special de credit, extrasul de cont va conține informații referitoare la operațiile care determină mișcări în aceste conturi, cu mențiunea că, soldul final al contului de credite debitor sau creditor reflectă situația ratelor scadente

Al patrulea flux al extrasului de cont se referă la extrasul de cont primit de banca comercială de la BNR pentru disponibilul din contul curent.

BNR		Banca A
Cont curent A		111 Cont curent BNR
Si50000	Extras de cont →	Si 50000

Interpretarea extraselor de cont, având ca referință banca „X”:

Extrase de cont emise de bancă		Extrase de cont primite de bancă	
Pentru	Interpretare sold	De la	Interpretare sold
Titulari de conturi bancare	Sold debitor: creanță a băncii Sold creditor: resursa atrasă de la titular	BNR pentru cont curent	Sold debitor: disponibil în cont Sold creditor: împrumutul primit de la BNR
Alte bănci (conturi loro)	Sold debitor: credit acordat altor bănci Sold creditor: resursa atrasă de la alte bănci	Alte bănci (cont nostro)	Sold debitor: disponibil în cont la alte bănci Sold creditor: creditul primit de la alte bănci

2. Creditul bancar privit din punct de vedere al băncii este plasamentul făcut de bancă către clientela nebanară, către alte bănci sau alte instituții financiare în scopul fructificării, al obținerii de venituri financiare. Creditarea este o operațiune specifică bancară efectuată pe baza unei metodologii de creditare cu caracteristici generale acceptate de BNR, dar cu particularități de la o bancă la alta.

Linia de credit se definește ca un credit operativ acordat de bancă pe bază de contract până la un plafon maxim negociat cu titularul de cont, pe o durată determinată. Prin contractul liniei de credit banca efectuează plăți în contul agentului economic, calculează dobândă și își retrage sumele avansate plus dobânda din disponibilul aflat în contul beneficiarului liniei de credit.

3. Dobânda bancară se definește ca suma de bani ce îi revine băncii în calitate de creditor de la beneficiarul unui împrumut acordat în calitate de debitor până la data rambursării sumei împrumutate. Deci dobânda este prețul sumei de bani împrumutate pentru o perioadă. Acest preț va acoperi riscul băncii și obținerea unui profit.

Dobânda bancară se clasifică după mai multe criterii :

a. După obiectul asupra căruia se calculează:

- dobândă activă este dobânda încasată de la debitorii beneficiari de credite bancare;
- dobândă pasivă este dobânda plătită de bancă titularilor de cont.

Diferența dintre dobânda activă și dobânda pasivă servește la acoperirea cheltuielilor de funcționare ale băncii și la obținerea unui profit.

b. Sub aspectul reflectării contabile:

- dobândă bancară înregistrată ca venit, este dobânda activă (dobânda încasată de la creditele acordate clienței, de la creditele acordate altor bănci și instituțiilor financiare, dobânda încasată de la conturile de corespondent nostro sau de la contul curent de la BNR.);

- dobândă bancară înregistrată la cheltuieli, este dobânda pasivă plătită pentru disponibilul clienței aflat în conturile bancare, conturile de corespondent loro, împrumuturi primite de la alte bănci, împrumutul de refinanțare primit de la BNR.

c. După metodologia de calcul:

- dobândă simplă;

- dobânda compusă.

4. Comisionul bancar este o taxă percepută de bancă pentru serviciile prestate clienților: plăți efectuate în contul acestora, deschiderea și confirmarea unui acreditiv, transmiterea prin mijloace electronice a operațiilor bancare, depozitarea bunurilor de valoare, trimiterea de scrisori de garanție bancară. Comisiunile se percep în cote fixe sau în cote procentuale.

Nivelul comisiunilor este diferit de la o bancă la alta și se schimbă periodic. Banca anunță clienții despre nivelul comisiunilor, odată cu schimbarea acestora. În contabilitate comisiunile se înregistrează la conturile de venituri, astfel: comisiunile pentru venituri din operațiuni de trezorerie și operațiuni interbancare; comision din operațiuni cu clienții; comision din operațiuni cu titluri; comision din operațiuni de schimb.

Operațiunile și nivelul comisiunilor se comunică de Centrala băncii, iar contabilul șef este obligat ca în prima zi lucrătoare după ce se introduc niveluri noi de comisiuni, să verifice în conturile în care au avut loc operațiuni de încasări și plăți determinarea corectă a comisiunilor cuvenite. Pentru comisiunile percepute se întocmesc note de contabilitate în dublu exemplar din care originalul se anexează la dosarul documentelor zilei, iar exemplarul al doilea se eliberează la extrasul de cont.

4.2 CONTABILITATEA OPERAȚIUNILOR INTERBANCARE ȘI DE TREZORERIE

4.2.1. Contabilitatea disponibilităților bănești aflate în contul curent la Banca Națională a României

Contabilitatea disponibilităților bănești aflate în contul curent la Banca Națională a României, precum și mișcarea acestora ca urmare a încasărilor și plăților efectuate se ține cu ajutorul contului 1111 „**Cont curent la Banca Națională a României**” din grupa 11 „Decontări cu Banca Națională a României”.

Este cont de activ și se debitează cu sumele încasate de bancă prin contul curent în corespondență cu creditul conturilor ce arată modalitatea de intrare, ca de exemplu:

- 101 „Casa” – cu sumele depuse în numerar la Banca Națională;
- 2511 „Conturi curente” – cu sumele încasate de la clienții;
- 341 „Decontări intrabancare” – cu sumele încasate de clienți aparținând altor subunități din cadrul aceleiași rețele bancare;
- 112 „Împrumuturi de refinanțare de la BNR” - cu sumele primite de bancă reprezentând împrumuturi de refinanțare de la BNR;
- 132 „Depozite ale instituțiilor de credit” – cu sumele ce reprezintă depozite constituite de alte instituții de credit;
- 142 „Împrumuturi primite de la instituții de credit” – cu sumele ce reprezintă împrumuturi primite de alte instituții de credit;

- 141 „Credite acordate instituțiilor de credit” – cu sumele ce reprezintă rambursări de credite acordate altor instituții de credit;
- alte conturi prin care se reflectă intrări în contul curent

Se creditează cu plățile efectuate de bancă prin contul curent la BNR în corespondență cu debitul conturilor ce arată modalitatea de intrare, ca de exemplu:

- 101 „Casa” – cu sumele retrase în numerar de la Banca Națională;
- 341 „Decontări intrabancare” – cu sumele plătite pentru clienți aparținând altor subunități din cadrul aceleiași rețele bancare;
- 112 „Împrumuturi de refinanțare de la BNR” - cu sumele rambursate de bancă pentru împrumuturile de refinanțare primite de la BNR;
- 131 „Depozite la instituții de credit” – cu sumele ce reprezintă depozite constituite la alte instituții de credit;
- 142 „Împrumuturi primite de la instituții de credit” – cu sumele ce reprezintă rambursări pentru împrumuturi primite de alte instituții de credit;
- 141 „Credite acordate instituțiilor de credit” – cu sumele ce reprezintă credite acordate altor instituții de credit
- alte conturi prin care se reflectă ieșiri din contul curent

4.2.2. Contabilitatea împrumuturilor și creditelor interbancare

4.2.2.1. Definirea și clasificarea împrumuturilor interbancare

Împrumuturile interbancare reprezintă sume de bani împrumutate între băncile din sistemul bancar, în anumite condiții bine precizate de normele și reglementările privind activitatea bancară.

Privite din punctul de vedere al sursei de proveniență, acestea sunt de două categorii:

- împrumuturi acordate între bănci românești și străine în lei și valută (împrumuturi și credite interbancare);
- împrumuturi de refinanțare acordate de BNR.

După perioada pentru care se acordă, împrumuturile pot fi pe termen scurt, mediu și lung.

În relația de acordare-primire a unui împrumut, o bancă se poate afla într-una din pozițiile:

- ✓ Poziția de **bancă debitoare**, în cazul în care primește împrumutul;
- ✓ Poziția de **bancă creditoare**, în cazul în care acordă împrumutul.

4.2.2.2. Contabilitatea împrumuturilor și creditelor acordate între bănci

În contabilitatea băncii creditoare, relația de împrumut se reflectă cu ajutorul contului **141 „Credite acordate instituțiilor de credit”**, dezvoltat pe următoarele sintetice de gradul doi:

- 1411 „Credite de pe o zi pe alta acordate instituțiilor de credit” care ține evidența creditelor acordate instituțiilor de credit, pentru care durata inițială este cel mult egală cu o zi lucrătoare;

- 1412 „Credite la termen acordate instituțiilor de credit” care ține evidența creditelor acordate instituțiilor de credit, pentru care durata inițială este mai mare de o zi lucrătoare;

- 1417 „Creanțe atașate și sume de amortizat” care ține evidența creanțe din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, și sume de amortizat, aferente creditelor acordate instituțiilor de credit care se dezvoltă astfel:

- 14171 „Creanțe atașate”- dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale, aferentă creditelor acordate instituțiilor de credit;
- 14172 „Sume de amortizat”- alte sume aferente creditelor acordate instituțiilor de credit, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective;

Conturile 1411 „Credite de pe o zi pe alta acordate instituțiilor de credit” și 1412 „Credite la termen acordate instituțiilor de credit” sunt conturi de activ, se debitează cu valoarea creditelor acordate altor bănci și se creditează cu creditele rambursate.

Pentru a reflecta dobânda percepută de bancă pentru creditele acordate se utilizează contul 1417 „Creanțe atașate” care se debitează prin creditul contului 7014 „Dobânzi de la credite acordate instituțiilor de credit” cu dobânzile calculate și neajunse la scadență și se creditează cu dobânzile încasate prin debitul conturilor: 1111 „Cont curent la BNR”, 121 „Cont de corespondent la bănci nostro”, 122 „Cont de corespondent la bănci loro”.

În contabilitatea băncii debitoare, relația de împrumut se reflectă cu ajutorul contului **142 „Împrumuturi primite de la instituții de credit”**, dezvoltat pe următoarele sintetice de gradul doi:

- 1421 „Împrumuturi de pe o zi pe alta primite de la instituții de credit” care ține evidența împrumuturilor primite de la instituții de credit, pentru care durata inițială este cel mult egală cu o zi lucrătoare;

- 1422 „Împrumuturi la termen primite de la instituții de credit” care ține evidența împrumuturilor primite de la instituții de credit, pentru care durata inițială este mai mare de o zi lucrătoare;

- 1427 „Datorii atașate și sume de amortizat” care ține evidența datoriilor din dobânzi, calculate și neajunse la scadență și sumelor de amortizat aferente împrumuturilor primite de la alte instituții de credit care se dezvoltă astfel:

- 14271 „Datorii atașate” - dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale, aferentă împrumuturilor primite de la instituții de credit;
- 14272 „Sume de amortizat” - alte sume aferente împrumuturilor primite de la instituții de credit, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective

Conturile 1421 „Împrumuturi de pe o zi pe alta primite de la instituții de credit” și 1422 „Împrumuturi la termen primite de la instituții de credit” sunt conturi de pasiv și se creditează cu valoarea împrumuturilor primite de la bănci și se debitează cu valoarea împrumuturilor rambursate băncilor creditoare.

Contul 1427 „Datorii atașate și sume de amortizat” reflectă dobânda de plată pentru împrumuturile primite și neajunse la scadență și sumele de amortizat aferente împrumuturilor primite de la alte instituții de credit. Se creditează prin debitul contului 6014 „Dobânzi la împrumuturile de la instituții de credit” și se debitează cu dobânzile plătite prin creditul conturilor: 1111 „Cont curent la BNR”, 121 „Cont de corespondent la bănci nostro”, 122 „Cont de corespondent la bănci loro”.

Dobânda se calculează după formula:

$$D = \frac{K * R * t}{360 * 100}, \text{ unde:}$$

K = capitalul împrumutat

R = rata dobânzii

t = perioada (nr. de zile)

Exemplu:

Reflectarea contabilă a acordării unui împrumut între două bănci: X este bancă creditoare, iar Y este banca debitoare.

BANCA X	BANCA Y
1. Acordarea creditului: 1412 /Y = 1111	1. Primirea împrumutului: 1111 = 1422 /X
2. Se înregistrează dobânda de încasat: 14171 =7014	2. Se înregistrează dobânda de plată 6014 = 14271
3. La scadență se primește rata și dobânda aferentă: 1111 = % 1412 14171	3. Se achită rata și dobânda aferentă: % = 1111 1422 14271

2.2.3. Contabilitatea împrumutului de refinanțare de la BNR

BNR, ca bancă a băncilor, acordă împrumuturi instituțiilor de credit care înregistrează la sfârșitul zilei o trezorerie negativă. Fiind interesată de susținerea băncilor aflate în dificultate, BNR poate să acorde împrumuturi pentru refinanțarea instituțiilor de credit pe care le supraveghează, în condiții bine atabilite. Pentru aceste împrumuturi BNR calculează o dobândă de refinanțare.

Conform reglementărilor în vigoare și normelor de utilizare a planului de conturi, împrumuturile de refinanțare sunt de următoarele tipuri:

a. Împrumuturi colateralizate cu active eligibile pentru garantare primite de instituția de credit, în condițiile prevăzute de reglementările Băncii Naționale României;

b. Împrumutul lombard (overdraft) este împrumutul care se acordă pentru a asigura plățile zilnice ale băncilor. Mărimea acestuia se determină în funcție de soldul creditor de la finele zilei al contului curent al băncii la BNR. Împrumutul acordat reprezintă plăți efectuate de societatea bancară care depășesc disponibilul din contul curent al acesteia. Acest împrumut se acordă în limita unui anumit procent din fondurile proprii ale unei bănci.

c. Alte împrumuturi

Contul folosit pentru reflectarea împrumuturilor de refinanțare de la BNR este contul **112 „Împrumuturi de refinanțare de la Banca Națională a României”**, cont de pasiv, dezvoltat pe sintetice de gradul doi, astfel:

1121 - Împrumuturi colateralizate cu active eligibile pentru garantare

1122 - Împrumuturi lombard

1123 - Alte împrumuturi primite de instituția de credit de la Banca Națională a României, în condițiile prevăzute de reglementările în vigoare.

Contul 112 “ Împrumuturi de refinanțare de la BNR” se creditează cu sume primite de la BNR prin debitul contului 1111 “Cont curent la BNR” și se debitează la rambursarea sumelor tot prin 1111 “Cont curent la BNR”.

Evidența creanțelor și datoriilor atașate aferente decontărilor cu BNR se ține cu ajutorul **contului 117”Creanțe și datorii atașate și sume de amortizat”** care se dezvoltă pe sintetice de gradul II:

1171”Creanțe atașate și sume de amortizat”- creanțe din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, și sume de amortizat, aferentedisponibilităților bănești aflate în conturile la Banca Națională a României. Acesta se dezvoltă astfel:

- 11711 ”Creanțe atașate”- dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale și neajunsă la scadență, aferentă disponibilităților bănești aflate în conturile la Banca Națională a României;

- 11712 "Sume de amortizat"- alte sume aferente disponibilităților bănești aflate în conturile la Banca Națională a României, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective;
- 1172 "Datorii atașate și sume de amortizat"- datorii din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, și sume de amortizat, aferente împrumuturilor de refinanțare primite de la Banca Națională a României. Acesta se dezvoltă astfel:

- 11721 "Datorii atașate"- dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale, aferentă împrumuturilor de refinanțare primite de la Banca Națională a României;
- 11722 "Sume de amortizat"- alte sume aferente împrumuturilor de refinanțare primite de la Banca Națională a României, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective

Caracteristic contabilității bancare este delimitarea efectuată între momentul aprobării împrumutului și momentul acordării acestuia. În momentul aprobării se folosesc conturile din afara bilanțului (clasa 9) care funcționează în partidă dublă. Aceste conturi sunt corespondente cu un cont special 999 "Contrapartida".

Exemplu: Banca „X” primește un împrumut de refinanțare de la BNR:

Pe data de 05.11 se primește efectiv împrumutul, iar în contabilitatea băncii se încheie contrapartida și apoi se operează în conturile de bilanț astfel:

1111	=	112
"Cont curent la BNR"		" Împrumuturi de refinanțare de la BNR"
Înregistrarea dobânzii:		
6011	=	11721
"Dobânzi la BNR"		" Datorii atașate"

Rambursarea împrumutului nu mai necesită folosirea conturilor clasei a 9-a, ci numai a conturilor de bilanț:

Rambursarea împrumutului și plata dobânzii:

%	=	1111
112 "Împrumuturi de refinanțare de la BNR"		"Cont curent la BNR"
11721 " Datorii atașate"		

4.2.3. Contabilitatea depozitelor interbancare

Depozitele interbancare constituie o formă de atragere a lichidităților de pe piața interbancară, dar și o formă de plasament.

Depozitele interbancare, în funcție de durata pentru care se constituie, pot fi: depozite la vedere; depozite la termen; depozite colaterale.

Depozitele la vedere se constituie pe durată limitată, maxim o zi lucrătoare și servesc necesităților urgente de lichidități ale băncii.

Depozitele la termen sunt constituite pe un termen fix, perioada inițială stabilită în contract fiind mai mare de o zi lucrătoare.

Depozitele colaterale sunt stabilite drept garanții sau pentru efectuarea unor plăți ulterioare solicitate de creditorii.

Pentru reflectarea **depozitelor la Banca Națională a României** se folosesc conturile :

1112 - Depozite la vedere la Banca Națională a României

1113 - Depozite la termen la Banca Națională a României

1114-Depozite colaterale la Banca Națională a României

1115-Depozite la Banca Națională a României rambursabile după notificare

Conturile folosite pentru reflectarea depozitelor constituite la alte instituții de credit și respectiv de către alte instituții de credit la banca de referință sunt cele din grupa **13 „Depozite interbancare”** și anume, contul 131”Depozite la instituții de credit” și 132 “Depozite ale instituțiilor de credit”.

Contul 131 ”Depozite la instituții de credit” reflectă disponibilitățile unei bănci care sunt plasate în conturile de depozite la alte bănci. Acest cont se dezvoltă în sintetice de gradul II, astfel:

1311 “Depozite la vedere la instituții de credit”;

1312 ”Depozite la termen la instituții de credit”;

1313 “Depozite colaterale la instituții de credit”;

1314 “Depozite la instituții de credit rambursabile după notificare”;

1317 ”Creanțe atașate și sume de amortizat” – ține evidența creanțelor din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, și sume de amortizat, aferente depozitelor constituite la alte instituții de credit și se dezvoltă astfel:

- 13171 ”Creanțe atașate”- dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale și neajunsă la scadență, aferentă depozitelor constituite la alte instituții de credit;
- 13172 ”Sume de amortizat”- alte sume aferente depozitelor constituite la alte instituții de credit, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective.

Conturile 1311 “Depozite la vedere la instituții de credit”, 1312 ”Depozite la termen la instituții de credit”, 1313 “Depozite colaterale la instituții de credit”, 1314 “Depozite la instituții de credit rambursabile după notificare” sunt conturi de activ, se debitează cu ocazia constituirii depozitelor în corespondență cu conturile: 1111 „Cont curent la BNR”, 121”Conturi de corespondent la bănci(nostro)”, 122”Conturi de corespondent ale băncilor(loro)”. Se creditează la retragerea sumelor din depozit sau la lichidarea lui.

Exemplu:

- 1) Se constituie un depozit la termen de către banca X la banca Y

1312

1111

”Depozite la termen

”Cont curent la BNR”

la instituții de credit”

- 2) Se înregistrează dobânda cuvenită pentru depozit nescadentă

13171

7013

”Creanțe

”Dobânzi de la

atașate”

conturile de depozite la

instituții de credit”

- 3) În cazul în care dobânda se încasează anticipat:

1111

376

”Cont curent

”Venituri înregistrate în

la BNR”

avans”

4) Lunar sumele din contul 376 ”Venituri înregistrate în avans” se constituie ca venituri curente astfel:

376

7013

”Venituri înregistrate

”Dobânzi de la conturile de

în avans”

depozite la instituții de credit”

- 5) Depozitele nerestituite la termen, devenite restante sau îndoielnice:

%

131

1811

”Depozite la instituții de

”Creanțe restante”		credit”
1821		
”Creanțe îndoielnice”		
6) Dobânzi neîncasate la termen, devenite restante sau îndoielnice:		
%		13171
1812		”Creanțe atașate”
”Dobânzi restante”		
1822		
”Dobânzi îndoielnice”		

Contul „132 “Depozite ale instituțiilor de credit” reflectă o sursă atrasă de instituția de credit și se dezvoltă pe conturi sintetice de gradul doi astfel:

- 1321” Depozite la vedere ale instituțiilor de credit”,
- 1322 “Depozite la termen ale instituțiilor de credit”,
- 1323 “Depozite colaterale ale instituțiilor de credit “,
- 1324 “Depozite ale instituțiilor de credit rambursabile după notificare “,

1327 “Datorii atașate și sume de amortizat” ține evidența datoriilor din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, și sume de amortizat, aferente depozitelor constituite de alte instituții de credit și se dezvoltă în:

- 13271 “Datorii atașate” - dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale, aferentă depozitelor constituite de alte instituții de credit;
- 13272 “Sume de amortizat” - alte sume aferente depozitelor constituite de alte instituții de credit, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective.

Conturile 1321”Depozite la vedere ale instituțiilor de credit”,1322 “Depozite la termen ale instituțiilor de credit”, 1323 “Depozite colaterale ale instituțiilor de credit“ și 1324 “Depozite ale instituțiilor de credit rambursabile după notificare “ sunt conturi de pasiv ce se creditează la constituirea depozitelor prin debitul contului 1111“Cont curent la BNR”(eventual conturi de corespondent) și se debitează la lichidarea acestora prin creditul aceluiași conturi.

Exemplu:

Banca X este o bancă la care alte instituții de credit constituie depozite. În contabilitatea băncii X se înregistrează:

1111		%
“Cont curent la BNR”		1321
		”Depozite la vedere ale instituțiilor de credit”
		1322
		“Depozite la termen ale instituțiilor de credit”
		1323
		“Depozite colaterale ale instituțiilor de credit “

Banca înregistrează dobânda datorată pentru depozite:

6013	=	13271
“Dobânzi la depozitele instituțiilor de credit”		“ Datorii atașate”

În cazul în care banca pentru a atrage depozitele interbancare plătește anticipat dobânda, înregistrarea este:

375	=	1111
”Cheltuieli înregistrate în avans”		”Cont curent la BNR”

Suma respectivă se repartizează asupra cheltuielilor curente prin înregistrarea:

6013	=	375
”Dobânzi la depozitele instituțiilor de credit”		”Cheltuieli înregistrate în avans”

4.2.4. Contabilitatea operațiunilor de casă și a altor valori

4.2.4.1. Organizarea casei de circulație

Trezoreria băncii ocupă un loc însemnat în volumul operațiunilor bancare și, de aceea, operațiunile de trezorerie sunt supravegheate atât de centrala băncii, cât și de Banca Națională a României.

Circulația numerarului și evidența acestuia prin casieriile băncii are la bază norme de casă reglementate de Banca Națională a României. Totodată, la nivel central, băncile au în structura organizatorică Direcția de tezaur și casierie pentru efectuarea operațiunilor cu numerar, iar la nivelul unităților operative, servicii (compartimente) de tezaur și casierie. Organizarea compartimentului de tezaur - casierie este concepută astfel încât să răspundă cerințelor de securitate, asigurării circulației numerarului în mod fluent, rapid și eficient în condițiile exercitării unui control bancar riguros. Desfășurarea corespunzătoare a activității de casierie a impus dotarea unităților teritoriale cu mașini și aparate specifice care să asigure creșterea operativității.

Casa de circulație este reprezentată de casieria unității bancare prin care se efectuează operațiile zilnice de încasări și plăți în numerar pentru satisfacerea cererilor titularilor de conturi deschise la bancă.

Din casa de circulație se eliberează numerarul necesar agenților economici în vederea efectuării de către aceștia a plăților curente.

Casa de circulație gestionează valorile existente în casieria băncii din care se efectuează operațiunile cu numerar ordonate de clientelă.

Plafonul casei de circulație reprezintă limita valorică superioară a numerarului care poate fi păstrat de pe o zi pe alta în casa de circulație. Acesta se determină pe baza mediei zilnice a plăților efectuate într-o lună apreciată ca reprezentativă și poate fi modificat periodic în funcție de evoluția plăților cu numerar.

Fluxul de intrări și ieșiri al casei de circulație trebuie să păstreze un anumit echilibru (existentul să fie aproximativ egal cu plafonul). Echilibrul casei de circulație al unei bănci comerciale se realizează pe două căi: în cadrul relației bancă comercială - banca națională prin transferul sumelor între aceste bănci și în cadrul relației intrabancare și interbancare prin transferul sumelor între băncile situate în același județ. Pentru excedentul de numerar, inițiativa de depunere a excedentului de numerar la Banca Națională o are banca, ca și în cazul acoperirii diferențelor de numerar, de altfel, când banca solicită alimentarea casei sale de circulație de Banca Națională.

Casa de circulație a unei bănci are următoarea structura: case operative care efectuează operațiuni distincte fiind case de plăți și case de încasări; case de vânzare imprimare cu regim special și schimbare a bancnotelor deteriorate; case speciale; case de primiri și eliberări de metale speciale și alte valori; casa valutară.

Casele operative și casele speciale își desfășoară activitatea în interiorul băncii, în locuri amenajate special, cu case de bani, mașini de numărat bani, ghișee. Pe lângă casele de bani sunt organizate și încăperi transparente cu mese pentru numărarea banilor. În aceste încăperi se numără, se verifică numerarul și se formează cupiurile. Personalul care deservește activitatea în casa de circulație se numește casier la casele operative și speciale și referent la grupa de contabilitate a casei de circulație.

Casa de încasări este acea formă a casei de circulație - operativă care funcționează la fiecare structură organizatorică a unei bănci, fiind casa la care se depune numerarul de către clienți, persoane fizice sau persoane juridice și se fac alte încasări. Documentele emise la casa de încasări sunt, documente justificative (foaia de vărsământ cu chitanța, completată de către clientul care depune o sumă de bani, sau de către personalul băncii pe calculator, ordinul de încasare completat de salariații băncii, borderou însoțitor completat la depunerea numerarului de către agenție, filială la sucursală); documente emise pe baza documentelor justificative (situația încasărilor întocmită de casierul încasator la finele zilei de casa, jurnalul de casă întocmit de referentul grupei de contabilitate). La finele zilei are loc confruntarea între Situația încasărilor și Jurnalul de casă, apoi actele se transmit la contabilitate.

Casa de plăți este acea formă a casei operative de circulație prin care se fac plățile în numerar către clienții băncii pe baza următoarelor documente justificative: cec de numerar, folosit la retragerile de sume din cont de către clientelă (persoane juridice); ordin de plată, folosit atunci când se depune excedentul de numerar la BNR sau pentru operațiuni proprii (avansuri de trezorerie). La finele zilei, casierul plăților verifică numerarul rămas și completează situația plăților. În același timp, grupa operativă de contabilitate întocmește jurnalul de casă. Aceste două documente se confruntă înainte de finele zilei. Pentru a efectua plățile zilei casierul casei de plăți, la începutul programului de lucru, primește o anumită sumă de bani ca avans în casa de plăți. Dacă avansul nu este suficient pentru a onora plățile zilei, sumele se suplimentează cu necesarul de plată.

Casele speciale, casele de schimb valutar și de vânzare de imprimare sunt organizate la cele mai multe bănci, distinct de celelalte case..

La casele de vânzare de imprimare se vând imprimare cu regim special, ordine de plate, carnete de cecuri, se vând și se răscumpără certificate de depozit emise de bancă.

Casa valutară este o casă specială a casei de circulație, efectuând plăți, încasări în valută și schimburi valutare. Aceste case au în dotare aparate de expertiză a bancnotelor primite de casă. Regimul de funcționare al casei valutare este diferit de la o bancă la alta. La unele bănci inițiativa operațiunilor cu valută aparține grupei operative de contabilitate care verifică contul clientului și întocmește documentul justificativ pentru depunerea, retragerea numerarului, la depunere chitanța, iar la retragere ordinul de plată. Apoi casierul expertizează bancnotele și consemnează în situația de încasări și plăți operațiunea respectivă. La alte bănci inițiativa aparține tot grupei operative contabile, depunerea și restituirea valutei se face prin casa de imprimare, care înscrie numărul și seria fiecărei bancnote de valută primite la casă. Controlul și închiderea caselor de circulație se face la finele fiecărei zile de către casierul șef, care primește de la casele operative și speciale situația de încasări, de plăți, documente justificative.

Aceste situații se confruntă cu registrele de evidență a numerarului, se verifică, se semnează, se clasează în dosare separat pe documente de încasări și documente de plăți în ordinea crescătoare a simbolurilor de cont astfel: documentele de încasări cu situația încasărilor; documente de plăți cu situația plăților; documente privind intrări și ieșiri de numerar evidențiate în conturile extrabilanțiere. Se numerotează fiecare filă din dosar, iar sumele se adună în banda de control (banda de hârtie de la mașina de adunat - separat banda de control pe încasări și plăți). Acestea se anexează la dosar, se verifică de contabilul șef care urmărește concordanța între totalul benzii de control, totalul din situația încasărilor și plăților, totalul din documentele justificative, cu sumele din balanța de verificare a zilei.

4.2.4.2. Contabilitatea operațiunilor de casă și altor valori

Contabilitatea operațiunilor de casă se ține potrivit normelor și reglementărilor Băncii Naționale a României.

Cu ajutorul conturilor din grupa **10 "Casa și alte valori"** se asigură evidența existenței și mișcării valorilor în casă (bancnote, monede și cecuri de călătorie), inclusiv a numerarului aflat în ghișeele automate de bancă (ATM-uri) și în automatele de schimb valutar (ASV-uri).

În contul 101 „Casa” se înregistrează valoarea bancnotelor și monedelor românești și străine care au curs legal, aflate în casierile instituției. Bancnotele și monedele străine fără curs legal sunt înregistrate în conturile de stocuri.

Cecurile de călătorie sunt instrumente de plată emise, de regulă, de organisme specializate, pentru o sumă fixă și într-o monedă determinată. Acestea au, în general, o valabilitate nelimitată în timp, sunt acceptate ca instrumente de plată sau pot fi schimbate imediat în monedă locală.

Principalele operațiuni care se efectuează cu cecurile de călătorie sunt:

- emiterea cecurilor de călătorie și/sau darea lor în consignație pentru a fi vândute de către alte instituții;
- primirea în consignație și vânzarea cecurilor de călătorie;
- cumpărarea cecurilor de călătorie de la clientelă, remiterea spre încasare și încasarea contravalorii acestora de la emitent.

Înregistrarea operațiunilor privind cecurile de călătorie în conturile de bilanț nu intervine decât în momentul vânzării sau cumpărării acestora, precum și în cadrul operațiunilor de decontare cu emitentul.

Cecurile de călătorie date și, respectiv, primite în consignație se înregistrează în conturile în afara bilanțului până la punerea lor în circulație.

Grupa 10 – Casa și alte valori ce include următoarele conturi:

101 - Casa

102 - Numerar în ATM-uri și ASV-uri

109 - Alte valori

Contul 101 „Casa” ține evidența numerarului aflat în casierie (bancnote și monede care au curs legal), precum și mișcarea acestuia ca urmare a încasărilor și plăților efectuate.

Bancnotele și monedele expediate prin intermediul societăților de transport, rămân înregistrate în contul „Casa” până în momentul transferului proprietății efective a fondurilor, independent de modalitățile folosite pentru transferul acestor fonduri;

Contul 102 „Numerar în ATM-uri și ASV-uri” ține evidența numerarului aflat în ghișeele automate de bancă (ATM-uri) și în automatele de schimb valutar (ASV-uri);

Contul 109 „Alte valori” ține evidența cecurilor de călătorie cumpărate și neremise la emitenți pentru încasare.

Notă :

Nu se înregistrează în contul 109 valorile din aur, metale și pietre prețioase (acestea se înregistrează în contul 361 „Valori din aur, metale și pietre prețioase), timbrele fiscale, poștale, tichete de călătorie etc (pentru evidența cărora se folosește contul 367 „Alte stocuri și asimilate”) și bancnotele și monedele care nu au curs legal (care se reflectă tot în contul 367 „Alte stocuri și asimilate”)

Operațiunile exprimate în lei, desfășurate prin casa de circulație, se înregistrează cu ajutorul contului 101 “Casa”, cu funcție contabilă de activ, cont care se debitează cu încasările și se creditează cu plățile.

Soldul debitor reprezintă numerarul din casierie la un moment dat.

Exemple de înregistrări corespunzătoare operațiunilor de casă în lei :

1). Se înregistrează depunerea de numerar în contul curent al unui client agent economic și constituirea unui depozit la termen de către client

101	=	%
“Casa”		2511
		“Conturi curente”
		2532
		“Depozite la termen”

2) Se înregistrează alimentarea casei de circulație cu numerar de la alte unități ale băncii și de la BNR

101	=	%
“Casa”		341
		“Decontări intrabancare”
		1111
		”Cont curent la BNR”

3) Se retrage numerar de către un client al băncii din contul curent și din depozitele constituite anterior:

%	=	101
2511		“Casa”
“Conturi curente”		
2532		
“Depozite la termen”		

4) Se plătesc dobânzile clienței pentru conturile de depozit

25371	=	101
“Datorii atașate”		“Casa”

5) Se depun sume în contul curent la BNR și se transmit sume altor unități ale băncii pentru alimentarea caselor de numerar:

%	=	101
1111		“Casa”
„Cont curent la BNR”		
341		
“”Decontări intrabancare”		

6) Se înregistrează alimentarea în ghișeului automat de bancă (ATM-ului):

102	=	101
„Numerar în ATM-uri și ASV-uri		“Casa”

4.3. CONTABILITATEA OPERAȚIUNILOR CU CLIENȚELA

În volumul activității bancare, cea mai importantă pondere o au relațiile cu cliența, persoane fizice și juridice, care au deschise conturi de disponibil la bancă.

Se includ în această categorie de operații următoarele:

- ✓ Operațiuni de încasări și plăți prin conturi curente ale clienților
- ✓ Operațiuni de mobilizare a disponibilităților clienților în conturi de depozite bancare

- ✓ Operațiuni de creditare a clienței
- ✓ Operațiuni de schimb valutar.

4.3.1 Contabilitatea operațiilor realizate prin conturile curente ale clienței

Desfășurarea operațiilor prin conturile curente ale clienței, presupune parcurgerea a trei etape analizate și anume: deschiderea contului; funcționarea contului; închiderea contului. La deschiderea contului curent, banca are obligația de a verifica identitatea clientului și are dreptul să refuze operațiunea, caz în care se emite un aviz de refuz. După acceptarea deschiderii de cont, banca deschide un analitic în care se înscriu datele de identificare ale clientului. Deschiderea contului bancar se face pe o perioadă nedeterminată. Funcționarea contului curent bancar presupune accesul băncii la disponibilul din cont, efectuarea unor operațiuni de decontare la ordinul clientului, ordin transmis prin documente bancare justificative. În situația în care documentul depus la bancă nu este completat corect banca nu poartă răspunderea în refuzul efectuării operațiunii. Fiecare operațiune efectuată prin cont se înregistrează în contabilitate, iar clientul este înștiințat prin extras de cont bancar. Închiderea contului bancar poate surveni fie din inițiativa clientului, fie ca urmare a hotărârii băncii, dacă într-un anumit interval clientul nu a efectuat operațiuni prin cont. Pentru sumele disponibile ale clienților în conturile curente bancare, banca acordă dobândă conform procentului dobânzii la vedere, înregistrată pe cheltuieli.

Evidența operațiilor realizate prin conturile curente ale clienței se ține cu ajutorul contului **251 „Conturi curente”** care se dezvoltă în sintetice de gradul II:

- **2511 „Conturi curente”;**
- **2517 „Creanțe, datorii atașate și sume de amortizat”.**

Contul 2511 „Conturi curente” este un cont bifuncțional. Se creditează cu sumele încasate de client prin virament, depuneri de numerar în contul curent al clientului, credite obținute de client, dobânzi plătite de bancă clientului pentru disponibilul din contul curent. Se debitează cu plăți prin virament, ridicare de sume în numerar din contul curent, rambursarea de credite, plata dobânzilor aferente. Soldul creditor reprezintă disponibilul titularului de cont, soldul debitor reprezintă creditul acordat de bancă titularului. Contul 2511 „Conturi curente” se deschide în lei sau în valută. Identificarea valutei se realizează prin simbolul contului stabilit de fiecare bancă.

Evidența dobânzii aferente contului curent, neajunsă la scadență se ține cu ajutorul **contului 2517 „Creanțe, datorii atașate și sume de amortizat”, cont bifuncțional.**

Dobânda calculată, neajunsă la scadență, aferentă soldului debitor al contului curent, se reflectă cu ajutorul contului **25171 „Creanțe atașate și sume de amortizat”,** cont de activ ce se debitează prin creditul contului **7024 „Dobânzi de la conturile curente debitoare”** cu dobânzile de încasat aferente soldului debitor al contului curent și se creditează prin debitul contului **2511 „Conturi curente”** cu dobânzile încasate aferente soldului debitor al contului curent.

Dobânda calculată, neajunsă la scadență, aferentă soldului creditor al contului curent, se reflectă cu ajutorul contului **25172 „Datorii atașate și sume de amortizat”,** cont de pasiv ce se creditează prin debitul contului **6024 „Dobânzi la conturile curente”** cu dobânzile de plătit aferente soldului creditor al contului curent și se debitează prin creditul contului **2511 „Conturi curente”** cu dobânzile plătite de bancă, aferente soldului creditor al contului curent.

Exemple de operații prin contul curent:

1. Clientul X depune numerar în contul său curent:

101	2511
“Casa”	“Conturicurente”/

2. Se înregistrează încasarea prin decontare intrabancară (on line) în contul clientului „X:”

2511	2511
“Conturi curente”/platitor	“Conturicurente”/X

3. Se înregistrează plata efectuată în contul unui beneficiar cu cont deschis la o unitate ce aparține aceleiași rețele bancare (on line):

2511	2511
“Conturi curente”/platitor	“Conturicurente”/beneficiar

4. Se înregistrează dobânda aferentă soldului creditor al contului 2511 “Conturi curente”:

6024	25172
“Dobânzi la conturile curente”	“Datorii atașate și sume de amortizat”

5. Se achită dobânda calculată anterior:

25172	2511
“Datorii atașate și sume de amortizat”	“Conturicurente”

6. Se înregistrează dobânda calculată de bancă pentru soldul debitor al contului 2511 “Conturi curente”:

25171	7024
“Creanțe atașate și sume de amortizat”	„Dobânzi de la conturile curente debitoare”

7. Se încasează dobânda:

2511	25171
“Conturi curente”	“Creanțe atașate și sume de amortizat”

4.3.2. Contabilitatea operațiunilor realizate prin conturile de depozite ale clienței

O formă specifică a contului bancar o reprezintă depozitele clienței. În funcție de perioada pentru care se constituie și de destinatarul depozitului, depozitele sunt: la vedere; la termen; colaterale; depozite rambursabile după notificare, certificate de depozit; carnete și livrete de economii.

Reflectarea în contabilitate a acestor depozite se face cu ajutorul conturilor **253 “Conturi de depozite” și 254 “Certificate de depozit, carnete și livrete de economii”**.

Caracteristicile depozitelor sunt următoarele:

- depozitele la vedere sunt disponibile titularului în orice moment, funcția contului fiind asemănătoare contului curent;
- depozitele la termen sunt sume alocate pe o perioadă determinată pe baza unui contract încheiat între client și bancă; depozitele la termen pot fi constituite cu

capitalizarea dobânzii la termenul scadent sau fără capitalizarea dobânzii care se depune într-un cont distinct;

- depozitele colaterale se constituie pentru a garanta unele obligații contractuale ale clientului cum ar fi: deschidere de acreditive; emitere de scrisori de garanție; ordine de plată cu scadență; cecuri certificate; garanții gestionari.

Conturile de depozite au funcție contabilă de pasiv. Se creditează cu constituirea de depozite, prin depuneri de numerar (sau transferuri). Se debitează cu plăți prin virament sau ridicare de numerar. Soldul creditor reprezintă disponibilul din depozitele bancare.

Contul 253 "Conturi de depozite" are atașat contul 2537 „Datorii atașate și sume de amortizat” pentru contabilizarea dobânzilor datorate de bancă”. Contul 254 „Certificate de depozit, carnete și librete de economii” are atașat 2547 “Datorii atașate și sume de amortizat” pentru dobânda aferentă.

Dacă contractul de depozit prevede plata anticipată a dobânzii, aceasta se înregistrează ca o cheltuială în avans, iar lunar la termenul scadent, cheltuiala în avans se descarcă pe cheltuiala curentă.

Exemple de operațiuni prin conturile de depozit:

1. Se depune numerar pentru constituirea unui depozit la vedere de 10.000.000 lei, depozit la termen de 20.000.000 lei, certificate de depozit de 50.000.000 lei.

101	%	80.000.
“Casa”	2531	000
	“ Depozite la vedere”	10.000.
	2532	000
	”Depozite la termen”	20.000.000
	2541	
	“Certificate de depozit”	50.000.000

2. Se constituie un depozit la termen din contul curent al clientului de 5.000.000 lei

2511	2532	
“Conturi curente”	“	5.000.000
	Depozite la termen”	

3. Se înregistrează dobânda la depozite:

- ✓ fără capitalizare

6025	2537
“Dobânzi la conturile de depozite”	“Datorii atașate”

- ✓ cu capitalizare

6025	2532
“Dobânzi la conturile de depozite”	“Depozite la termen”

Considerăm că depozitul este de 10.000.000 lei și dobânda de 2.000.000 lei. În urma operațiunii, depozitul va avea un sold creditor de 12.000.000 lei.

4. Se retrage suma de 8.000.000 lei dintr-un depozit la vedere și suma de 10.000.000 lei dintr-un depozit la termen.

%	101	18.000.
2531	„Casa”	000
“ Depozite la vedere”		8.000.0
2532		00.

“Depozite la termen”			10.000.000
5. Se înregistrează dobânda plătită anticipat de bancă de 10.000.000 lei	375	101	
“Cheltuieli înregistrate în avans”		“Casa”	10.000.000
5. Din această sumă lunar se eşalonează pe cheltuiala curentă suma de 2.000.000lei	6025	=	375 2.000.000
“Dobânzi la conturile de depozite”		“Cheltuieli înregistrate în avans”	

4.3.3. Contabilitatea creditelor acordate clienței

4.3.3.1. Cerințele prudențiale ale băncii în procesul creditării

Creditul bancar este rezultatul unui contract încheiat între o bancă și un client (persoană fizică sau juridică) conform căruia banca pune la dispoziția solicitantului o sumă de bani pentru un timp determinat, cu obligația ca după trecerea termenului fixat (numit scadență), clientul să fi rambursat suma împrumutată plus remunerația pentru bancă sub formă de dobândă.

Noțiunile folosite în procesul creditării au următoarele înțelesuri:

- a. **Principal** - sumele avansate de bancă debitorilor sub forma capitalului împrumutat, inclusiv cele care s-ar putea încadra în această categorie în cazul în care devin exigibile obligațiile băncii din angajamentele de finanțare și din cele de garantare asumate de aceasta, precum și depozitele plasate la alte bănci.
- b. **Credite** – diversele categorii de credite sunt clasificate în funcție de particularitățile agenților economici care se referă la serviciul datoriei, performanța financiară și inițierea sau nu a procedurilor judiciare, sistematizate din punct de vedere al cerinței privind constituirea de provizioane specifice de risc de credit, al apartenenței entității de risc la sectorul bancar, precum și al structurării după caz în principal și dobândă, în credite care nu fac obiectul constituirii de provizioane specifice de risc de credit și credite care fac obiectul constituirii de provizioane specifice de risc de credit.

Clientela băncii, după natura activităților desfășurate, se poate clasifica în: clientelă nefinanciară sau nebanară (persoane fizice, persoane juridice, agenți economici din toate domeniile, exclusiv cele financiare), clientela financiară sau bancară reprezentată de alte instituții de credit, societățile de investiții financiare, societăți de valori mobiliare, cooperative de credit, ș.a.

Cerințele prudențiale pe care trebuie să le respecte o bancă la acordarea unui credit sunt:

- a. nivelul minim de solvabilitate, determinat ca raport între nivelul fondurilor proprii și totalul activelor și elementelor în afara bilanțului, nete de provizioane, ajustate în funcție de risc;
- b. expunerea maximă față de un singur debitor, exprimată procentual, ca raport între valoarea totală a acesteia și nivelul fondurilor proprii ale băncii;
- c. expunerea maximă agregată, exprimată procentual ca raport între valoarea totală a expunerilor mari și nivelul fondurilor proprii;
- d. nivelul minim de lichiditate, determinat în funcție de scadențele creanțelor și angajamentelor băncii;
- e. clasificarea creditelor acordate și a dobânzilor neîncasate aferente acestora și constituirea provizioanelor specifice de risc;
- f. poziția valutară, exprimată procentual în funcție de nivelul fondurilor proprii;
- g. administrarea resurselor și plasamentelor băncii;

- h. extinderea rețelei de sucursale și alte sedii secundare ale băncii;
- i. împrumuturile acordate persoanelor aflate în relații speciale cu banca sau personalului acesteia, inclusiv familiilor acestora pot fi permise numai în condițiile stabilite de reglementările BNR.

La determinarea expunerii nete din bilanț și din afara bilanțului se au în vedere următoarele:

a) În situația în care entitatea de risc beneficiază de mai multe credite, fiecare din acestea va fi clasificat pe grade de risc în funcție de garanțiile proprii.

b) Garanțiile sunt repartizate pentru expunerea din bilanț și pentru cea din afara bilanțului, proporțional cu ponderea deținută de fiecare categorie în total expunere (expunerea bilanțieră plus plafonul neangajat, înregistrat în afara bilanțului).

c) Expunerea din bilanț este clasificată pe categorii de risc de credit începând cu partea acoperită cu garanția cu gradul de risc cel mai mic (până la concurența valorii acesteia) și continuând cu celelalte garanții, în ordine crescătoare a gradului de risc de credit, urmând ca diferența nerepartizată să fie înregistrată la categoria cu risc 100%.

d) Pentru creditele și creanțele atașate aferente cu serviciul datoriei de peste 90 de zile sau pentru care au fost inițiate proceduri judiciare nu se pot înregistra expuneri nete, fiind acoperite în totalitate cu elemente de pasiv rectificative (provizioane), constituite în conformitate cu reglementările Băncii Naționale a României.

e) Creditul și creanțele aferente se defalcă pe categorii de risc de credit proporțional cu ponderea deținută de fiecare în expunerea din bilanț.

f) Provizioanele se repartizează pe categoriile de risc de credit corespunzătoare elementelor de activ pe care le corectează, începând cu categoria cu riscul cel mai mare.

g) În situația în care garanțiile primite în contrapartidă nu sunt aceleași pentru principal și pentru creanțele atașate aferente și nu au același grad de risc de credit, acestea vor fi clasificate pe grade de risc de credit în mod corespunzător.

Expunerea netă cuprinde sumele nete rezultate din repartizarea creditului și a creanțelor aferente pe categorii de risc de credit (corectate cu provizioanele aferente), ponderate cu procentul aferent fiecărei categorii de risc de credit.

Expunerea brută aferentă creditului respectiv cuprinde totalul sumelor nete rezultate din repartizarea creditului și creanțelor aferente pe categorii de risc de credit, înainte de ponderarea cu procentele de risc aferente.

Expunerea mare reprezintă creditele și alte angajamente din activul bilanțului, diminuate cu provizioanele specifice de risc constituite la care se adaugă scrisorile de garanție, acreditivele, avalurile și alte angajamente din afara bilanțului, ponderate în funcție de gradul lor de risc de credit, a căror valoare reprezintă cel puțin 10% din fondurile proprii ale băncii.

Limita de risc reprezintă nivelul maxim potențial la care se poate expune banca față de un singur debitor, provenind din credite, scrisori de garanție, avaluri, efecte de comerț scontate, investiții în acțiuni și alte valori mobiliare, alte facilități, fiind stabilită de bancă pe baza tuturor informațiilor financiare și nefinanciare disponibile în raport cu debitorul respectiv.

Activitatea de creditare implică un risc prin însăși elementele de anticipare pe care se bazează decizia de creditare. Cunoașterea riscului prezintă o maximă importanță pentru bancă, evaluarea sa cât mai aproape de realitate și acceptarea lui în cunoștință de cauză fiind cheia succesului în procesul de creditare.

Riscul de credit reprezintă o componentă fundamentală a riscului bancar, a cărui gestiune este reglementată unitar, a normelor în vigoare emise de B.N.R., precum și la nivelul fiecărei societăți bancare în parte, conform reglementărilor și procedurilor proprii de management al riscurilor. Pentru o mai bună gestionare a riscului în activitatea de creditare, banca își stabilește limite de risc pentru fiecare client debitor (față de care înregistrează expunere). Stabilirea limitelor de risc se face în două etape, pe baza analizei interdependente a aspectelor financiare și nefinanciare ce caracterizează activitatea clientului, a reputației de care acesta se bucură, prin sistemul de indicatori de nivel, de structură și de performanță calculați în dinamică. Stabilirea

limitelor de risc are la baza analiza cash flow-ului previzionat, fundamentat pe baza contractelor, cât și pe capacitatea de rambursare a clienților.

Din punct de vedere al băncii, **operațiunea de creditare** poate fi privita astfel:

- ✓ pe de o parte, operațiunea prin care banca se obligă să pună la dispoziția clienților fondurile solicitate de aceștia;
- ✓ pe de altă parte, operațiunea prin care banca își ia un angajament de garantare în favoarea clienților prin semnătura de natura avalului.

Conform acestor două aspecte contabilitatea va reflecta creditul:

- ✓ pe de o parte, prin conturile de bilanț pentru sumele acordate efectiv de bancă;
- ✓ pe de alta parte, prin conturile din afara bilanțului pentru obligațiile pe care și le asumă băncile prin semnătura în anumite cazuri specificate

Cele două aspecte ale creditului bancar formează o secțiune distinctă a contabilității (contabilitatea creditului), prin care se evidențiază creanțele determinate de bancă asupra clienților (creditul acordat clienței), asupra altor societăți bancare (creditul interbancar).

4.3.3.2. Principiile creditului bancar

Creditul acordat clienței este stabilit pe baza contractuală printr-o politică adecvată de negociere a creditului, adoptată de toate băncile cu respectarea următoarelor principii:

1. Prudența bancară, ca principiu fundamental al politicii unei bănci.
2. Solvabilitatea și credibilitatea clienților beneficiari de credite.
3. Creditul bancar este purtător de dobândă fluctuantă în raport de dobânda de pe piața interbancară.
4. Creditul are o destinație precisă, obligatorie pentru beneficiar, nerespectarea acestor obligații ducând la rezilierea contractului de împrumut.
5. Creditul acordat unui singur client nu poate depăși un anumit procent din capitalul social plus rezerva băncilor (de exemplu 20%).
6. Creditul bancar se acordă numai pe bază de garanții (de regula imobiliare).
7. Situația financiară a debitorului beneficiar de credite este supusă verificării de către bancă pe toata durata creditării, beneficiarii fiind obligați să depună la bancă bilanțul și situația patrimonială.
8. Activitatea de angajare și acordare a creditelor de toate formele, cât și activitatea de asumare a riscului creditării au la bază resursele proprii și atrase ale băncii. În acest sens conturile contabile sunt structurate corespunzător în lei și în valută, pe termene de acordare, pe feluri de capital al agenților economici etc. Contabilitatea de flux asigură distribuirea zilnică sau decadală a extraselor de cont bancare ale clienților în funcție de necesitățile de analiză, control; și evidență;
9. Încadrarea în strategia generală a băncii, prin menținerea pe linia politicii monetare a BNR și obținerea unui profit cât mai mare, evitarea riscului și gestionarea eficientă a resurselor.

4.3.3.3. Clasificarea creditului bancar

Creditul bancar, corespunzător naturii operațiunii bancare, generatoare de creanțe și de venituri, se clasifică după mai multe criterii și anume:

1. După durata de timp pentru care se acordă: credite pe termen scurt (până la 12 luni); credite pe termen mediu (între 1 și 5 ani); credite pe termen lung (peste 5 ani).
2. După moneda în care se acordă: credite în lei; credite în valută.
3. După modul de utilizare: credite avansate, atunci când sumele de bani se acordă imediat clientului; acoperire de credit, atunci când băncile acordă sumele clientului în momentul în care acesta are nevoie.
4. După garanția rambursării:

- credite personale angajate cu reputația clientului (nu toate băncile acorda astfel de credit și nu în permanență)
- credit angajat cu garanții personale (nu toate băncile acordă astfel de credit și nu în permanență)
- credit angajat cu garanții reale prin: depozit bancar; ipoteca; gaj de deposedare asupra titlurilor de valoare; cesiune de creanță.

5. După calitatea beneficiarului de credite: credite acordate agenților economici; credite acordate persoanelor fizice.

✓ După modul de respectare a termenului de rambursare: credite cu ramburs la data scadentă; credite restante, care pot fi: credite rescadente; credite cu scadența amânată sau prelungită la cererea clientului, de cel mult două ori pentru o rată sau pentru creditul întreg fără să depășească termenul de rambursare maxim al categoriei de credite.

Portofoliul de credit reprezintă totalitatea plasamentelor bancare realizate prin credite acordate la un moment dat de o bancă comercială. Fiecare creditor al portofoliului se poate regăsi într-una din celelalte clasificări prezentate.

4.3.3.4. Etapele derulării activității de creditare

Solicitanții de credite, pentru a beneficia de împrumuturi bancare, întocmesc o documentație de creditare după metodologia specifică băncii căreia i se adresează. Metodologia de creditare proprie fiecărei bănci, dar cu reguli generale comune tuturor societăților bancare din țară, cuprinde trei mari etape și anume:

- etapa de documentație a creditului – această etapă se desfășoară pe șase faze: discuții de informare și documentare purtate între bancă și solicitant; întocmirea dosarului de creditare de către solicitant; analiza documentelor depuse de solicitant la bancă; negocierea creditului; aprobarea creditului; întocmirea convenției de credit;
- etapa de derulare a creditului;
- etapa de rambursare a creditului.

Etapa de documentație a creditului

Discuțiile de informare și documentare. Solicitantul creditului împreună cu inspectorul băncii discută asupra activităților solicitantului, despre capitalurile de care acesta dispune, sursele de aprovizionare, piața de desfacere, cheltuielile și veniturile previzibile, creditele necesare, astfel ca inspectorul bancar să își formeze o imagine globală asupra stării economice a solicitantului.

Întocmirea dosarului de creditare de către solicitant - în acest sens, clientul băncii, solicitant de credite, trebuie să prezinte un dosar care să conțină următoarele documente:

Cerere de acordare a creditului; Dovada înregistrării la Registrul Comerțului; Dovada înregistrării la Administrația financiară; Actul constitutiv al societății.
Garanția materială a clientului pentru creditul solicitat de forma: contract de gaj pentru o parte din patrimoniu; ipoteca; polița de asigurare a bunurilor cesionate în favoarea băncii; autorizarea debitării conturilor agentului economic de către bancă; orice alte garanții materiale evaluate legal păstrate în depozit la bancă sau la alte bănci aflate la dispoziția băncii; concesiunea încasărilor în lei, valută pentru perioada până la rambursarea creditului; dovada că au fost înștiințate toate băncile prin care solicitantul de credit derulează decontări în lei și valute și acordul acestora de virare a sumelor în contul solicitantului până la data scadenței creditului;
Programul de activitate pe perioada de la acordarea creditului până la rambursare;
Bugetul de venituri și cheltuieli;

Contracte comerciale ale clientului: de import, export, de vânzare, cumpărare, care fac obiectul creditului solicitat;
Textul scrisorii de garanție bancară pe care banca o emite pe numele clientului;
Studiul de fezabilitate al societății pe ansamblu și al investiției pentru care se solicită creditul;
Certificat de bonitate privind situația financiar economică a clientului
Bilanțurile contabile pe un număr de ani anteriori (3-5);
Situația contului de profit și pierdere;
Situația patrimonială lunară;
Situația trezoreriei în lei și în valute;

Analiza documentelor depuse de solicitant la bancă. Inspectorul băncii verifică dosarul clientului sub aspectul legalității. Astfel, va analiza datele din bilanț privind evoluția creditelor totale curente și restante; evoluția disponibilităților la zi în conturile deschise la alte bănci; evoluția raportului creanțe de încasat / datorii de plătit pe structură și vechime; evoluția operațiunilor în devize; evoluția beneficiilor sau pierderilor societății.

În urma analizei se determină o serie de indicatori și anume:

a. Situația netă S_n pentru anii de analiză prevăzuți în dosar;

$S_n = \text{Total Active} - \text{Datorii nerambursate}$

b. Fondul de rulment ; F_r = Active circulante – Datorii pe termen scurt Sau $F_r = \text{Capital permanent} - \text{Imobilizări}$

c. Necesari de fond de rulment N_{fr} = Stocuri + Clienți

a. Trezorerie netă T_n (cash-flow): $T_n = F_r - N_{fr}$

Indicatori de performanță financiară:

Bonitatea clientului reprezintă performanța financiară a acestuia, respectiv capacitatea de a-și plăti datoriile - se determină pe baza datelor din situațiile financiare ale clientului corespunzător perioadei de calcul: anual, pe baza bilanțului contabil și contului de profit și pierdere; semestrial, pe baza raportării semestriale.

Indicatorii financiari ai aprecierii bonității sunt: solvabilitatea, lichiditatea, rentabilitatea generală, rentabilitatea capitalului propriu, gradul de îndatorare.

a. Solvabilitatea (S), este capacitatea unității de a face față datoriilor la terți. Modalitatea de determinare a solvabilității, cunoaște mai multe variante dintre care se prezintă:

✓ $S = \text{Capital social} / (\text{Capital social} + \text{Elemente patrimoniale constituite din credit}) \times 100$

✓ $S = \text{Active total} / \text{Pasive total}$

b. Lichiditatea (L), înseamnă gradul de acoperire a creditelor și datoriilor prin elementele patrimoniale . ca variante de calcul:

✓ $L = (\text{Disponibil} + \text{Sume de încasat} + \text{Alte mijloace bănești} + \text{Titluri de credit negociabile} + \text{alte elemente de activ}) / \text{Credite și datorii pe termen scurt}$

Indicatorul de lichiditate este pozitiv dacă este mai mare de cifra 2.

✓ $L = \text{Active curente} / \text{Pasive curente}$

c. Rentabilitatea, înseamnă capacitatea unității de a realiza profit R și la rândul lui acest indicator se determină sub patru forme:

✓ Rentabilitatea economică R_e (generală)

$R_e = \text{Masa profitului} / \text{Valoarea producției la preț de vânzare} \times 100$

Sau, $R_e = \text{Profit net} / \text{Cheltuieli totale} \times 100$

✓ Rata rentabilității capitalului propriu R_{rcp}

$R_{rcp} = \text{Profit net} / \text{Capital propriu} \times 100$

✓ Rentabilitatea financiară R_f

$R_f = \text{Beneficiu} / (\text{Capitaluri proprii} + \text{Capitaluri împrumutate}) \times 100$

Sau , $R_f = \text{Cifra de afaceri} / \text{Capitaluri} \times 100$

Efectul de pârghie al creditului ; $E_p = r + (r-i) \times D/C; i = d(1 - t)$

R= rentabilitatea capitalurilor proprii; r = rentabilitatea capitalului permanent; I = costul real al surselor împrumutate, sau dobânda medie a pieței bancare; D= mărimea surselor împrumutate; C= mărimea capitalului propriu.

Dacă rentabilitatea R obținută este mai mare decât rentabilitatea capitalului permanent, înseamnă că clientul va putea fi interesat în a obține un nou împrumut.

✓ Gradul de îndatorare G_i

Împrumutul nou obținut este limita gradului de îndatorare G_i

$G_i = \text{Capital propriu} / \text{Datorii pe termen mediu și lung}$

Sau, $G_i = \text{Pasive total} / \text{Capital propriu}$

G_i este apreciat ca favorabil dacă $G_i > 1$

Prin formula G_i în funcție de cash-flow se detaliază analiza:

$G_{icf} = G_i + \text{Datorii pe termen mediu și lung} / \text{Cash-flow}$

G_{icf} trebuie să fie cât mai mic, aproape zero.

Inspectorul băncii verifică și existența garanțiilor materiale sub aspect documentar cât și sub aspectul existenței reale pe teren a acestora.

Se supune analizei studiul de fezabilitate din care rezultă posibilitățile reale ale clientului de a rambursa integral și la scadență creditul și dobânzile aferente. Pe baza determinărilor efectuate, se stabilește un punctaj al indicatorilor, de forma următoare:

Nr.	Indicatori	20 puncte	15 puncte	10 puncte	5 puncte
1	Lichiditatea Active curente/ Pasive curente	>2	2-1.5	1.4-1.1	<1.1
2	Solvabilitatea Total active/Total pasive	>2	2-1.5	1.4-1.1	<1.1
3	Rata rentabilității Profit net/Chelt. tot.	>10%	10%-5%	4%-1%	<1%
4	Rrcp=Profit net/ Capital propriu x100	>5%	5%-3%	2%-1%	<1%
5	$G_i = \text{Total pasive} /$ Capital propriu	0-0,3	0.4-0.6	0.7-1	>1

În funcție de punctajul obținut, fiecare client solicitant de credit se încadrează într-o grupă de bonitate, ca de exemplu:

Grupa 1	90-100 puncte;	Grupa 2	89-70 puncte;
Grupa 3	69-51 puncte;	Grupa 4	50-26 puncte;
Grupa 5	25-20 puncte.		

Încadrarea pe grupe de bonitate se poate corecta în funcție de o serie de factori subiectivi cum sunt:

Situația capitalului, emisiuni de acțiuni, asocieri, în perioada imediat următoare de până la 3 luni se acordă bonificație 15 puncte;

Preluarea unor riscuri de stat sau alte organe, bonificație 15 puncte;

Existența unui program de restructurare economică cu posibilități certe de aplicare, bonificație 15 puncte;

Retehnologizarea producției, bonificație 10 puncte;

Export de produse și câștigarea de noi piețe de desfacere, bonificație 10 puncte;

Fuziuni care permit creșterea eficienței, bonificație 10 puncte.

Pe baza acestor clasificări se stabilesc provizioanele de risc de credit ale băncii.

Negocierea creditului. Pe baza concluziilor analizei efectuate, banca negociază cu clientul: volumul creditului; durata de acordare; termenul de rambursare; cuantumul ratelor; dobânda; perioada de grație. Inspectorul de credit întocmește „Fișa debitorului” (clientului) și „Nota de acordare a creditului sau un referat de acordare a creditului”.

Aprobarea creditului. Șeful serviciului clienți semnează "Referatul de acordare a creditului ", după care, împreună cu concluziile negocierii, documentele se analizează de Comitetul de risc și credite, iar la creditele mari și de Comitetul de Direcție al băncii.

Convenția de credite. După ce s-a aprobat acordarea creditului se întocmește Convenția de credite, semnată de reprezentanții băncii și de către solicitantul de credit, în trei exemplare din care două rămân la bancă, iar unul la client.

Perioada de grație a creditului. Negocierea creditului bancar realizat între bancă și beneficiar cuprinde și referiri la mărimea și scadența ratelor și a dobânzii aferente. La solicitarea beneficiarului și la acordul băncii aceasta poate acorda o perioadă de grație beneficiarului de credit. Perioada de grație se definește ca intervalul de timp pe care banca îl acorda debitorului înainte de stabilirea primei rate scadente a creditului. De exemplu, un credit acordat pe 5 ani poate avea o perioadă de grație de 12 luni, deci rata scadentă începe să curgă din a 13 lună. Dobânda la credit poate să înceapă din prima lună de utilizare a creditului. La anumiți beneficiari banca poate acorda perioadă de grație totală, atât pentru rata de credit cât și pentru dobândă.

Etapa a 2-a. Derularea creditelor.

Banca acordă creditul efectiv prin contul de disponibil al solicitantului numai după ce au fost constituite garanțiile materiale depuse de client. Acordarea creditului se face cu un comision de gestiune al băncii, de regulă între 0,5 – 3% în funcție de caracteristicile creditului. Pe toată perioada de acordare a creditului, banca urmărește activitatea clientului, încasările acestuia și reține direct din conturile de disponibil ale clientului dobânzile aferente creditului. Atunci când clientul nu utilizează creditele la datele din contract, este penalizat cu un comision de neutilizare al creditului de 3-5%.

Etapa a 3-a Rambursarea creditului.

Rambursarea ratelor de credit se face la data scadentă prevăzută în contract și în "Fișa debitorului" din conturile de disponibil ale clientului.

Întârzierile în rambursarea ratelor se înregistrează la credite restante, asupra cărora banca calculează dobânzi penalizatoare conform cu prevederile contractului de creditare.

4.3.3.5. Contabilitatea creditului bancar

Corespunzător Planului General de Conturi creditele clienței se clasifică în:

- credite de trezorerie;
- credite de consum și vânzări în rate;
- credite pentru finanțarea operațiunilor de comerț exterior;
- credite pentru finanțarea stocurilor și pentru echipamente;
- credite pentru investiții imobiliare;
- alte credite acordate clienței.

Contabilitatea creditului de trezorerie

Creditele de trezorerie sunt credite acordate pe termen scurt, în scopul acoperirii necesarului de lichidități privind activitățile de exploatare: vânzări în rate, finanțarea stocurilor, credite pentru importuri, credite pe bază de linie de creditare, avansuri acordate persoanelor fizice, etc. Pentru acordarea acestor credite fiecare bancă utilizează metodologia de creditare cu caracteristici generale asemănătoare, dar proprie fiecărei bănci.

Contul folosit este **202 “Credite de trezorerie”**, dezvoltat pe tipuri de credite acordate și pe creanțe atașate și sume de amortizat.

Contul 2021 “Credite de trezorerie”, cont de activ, înregistrează creditele destinate asigurării nevoilor de trezorerie ale agenților economici și persoanelor fizice și care completează sau înlocuiesc alte tipuri de finanțare mai speciale și se dezvoltă pe sintetice de gradul trei pe destinații ale creditului de trezorerie.

Se debitează prin creditul conturilor 2511 “Conturi curente”, pentru creditele acordate de bancă/primate de client și se creditează prin debitul conturilor 2511 “Conturi curente” pentru

rambursările efectuate de către client, 20271”Creanțe atașate” pentru dobânzile rambursate și 2811”Creanțe restante” pentru creditele nerambursate. Soldul debitor reprezintă credite de trezorerie acordate și nerambursate.

Creditul de trezorerie cunoaște următoarele forme:

20211 Utilizări din deschideri de credite permanente- înregistrează partea utilizată din credite acordate în baza unui contract prin care banca se angajează ca pe o anumită perioadă de timp să împrumute clienței fonduri utilizabile în mod fracționat, în funcție de nevoile acesteia, înregistrând partea neutilizată din creditele aprobate în conturile din afara bilanțului.

20212 Credit global de exploatare- înregistrează creditul acordat clienței, în limita unui nivel global de credit, care acoperă ansamblul nevoilor de exploatare ale acestuia și este stabilit potrivit bugetului previzional de trezorerie. Partea neutilizată din creditele aprobate se înregistrează în conturile în afara bilanțului.

20213 Diferențe de rambursat legate de utilizarea cardurilor înregistrează diferențele de rambursat legate de utilizarea cărților de plată, înregistrarea facilităților de trezorerie acordate titularilor de cărți de plată, conform contractelor prin admiterea acoperirii ulterioare a sumelor plătite.

20219 Alte credite de trezorerie înregistrează credite acordate clienților care operează pe piața internațională și alte credite de trezorerie acordate clienței.

Contul 2027 ”Creanțe atașate și sume de amortizat” înregistrează creanțe din dobânzi, calculate și neajunse la scadență, aferente creditelor de trezorerie acordate și sume de amortizat aferente creditelor de trezorerie. În structura lui regăsim cele două conturi:

- 20271”**Creanțe atașate și sume de amortizat**” ce evidențiază dobânda, calculată în baza ratei de dobândă prevăzută prin înțelegerile contractuale, aferentă creditelor de trezorerie acordate;
- 20272 ”**Sume de amortizat**” care reflectă alte sume aferente creditelor de trezorerie acordate, care sunt avute în vedere la determinarea ratei efective a dobânzii și care sunt amortizate prin metoda dobânzii efective.

Creditul de trezorerie sub formele menționate se acordă prin contul curent al clientului pe baza unui plan al trezoreriei prezentat de solicitant elaborat pe baza ultimului bilanț contabil.

Contabilitatea creditelor de trezorerie are caracteristic faptul că se înregistrează atât în conturile din bilanț, cât și în conturile extrabilanțiere în cazul în care există un decalaj între momentul aprobării creditului și momentul utilizării acestuia. Conturile extrabilanțiere folosite sunt 903 „Angajamente în favoarea clienței”; 999 „Contrapartida”.

Tehnica de calcul a dobânzii și rambursare a creditelor

Dobânda poate fi calculată după două formule:

- dobânda simplă: $D = \frac{K * R * t}{360 * 100}$, unde:

K = capitalul împrumutat

R = rata dobânzii

t = perioada (nr. de zile)

- dobânda compusă : $S = K(1 + \frac{R}{100})^n$, unde:

S = suma rezultată ca urmare a multiplicării creditului

K = capitalul inițial împrumutat

R = rata dobânzii anuale

n = perioada de creditare (nr. ani)

Dobânda compusă se folosește mai rar, pentru creditele pe termen mediu și lung, dar de regulă în cazul depozitelor (produse de economisire)

Ca modalități de rambursare a creditului se cunosc următoarele variante:

1. rambursare prin rate constante;
2. rambursare prin anuități constante;

3. rambursare integral la scadență.

Rambursare prin rate constante presupune rambursare prin rate egale pe toată perioada creditului și desigur plata dobânzilor aferente.

Exemplu:

O bancă acordă un credit unui client în valoare de 30.000 lei, pe o perioadă de 3 luni, rata dobânzii fiind de 12% pe an.

Ratele vor fi:

Rata 1 = 10.000 lei

Rata 2 = 10.000 lei

Rata 3 = 10.000 lei

Dobânzile vor fi:

$$\text{Dob. 1} = \frac{30.000 * 12 * 30}{360 * 100} = 300 \text{ lei}$$

$$\text{Dob. 2} = \frac{20.000 * 12 * 30}{360 * 100} = 200 \text{ lei}$$

$$\text{Dob. 3} = \frac{10.000 * 12 * 30}{360 * 100} = 100 \text{ lei.}$$

Așadar:

- în prima lună, clientul va rambursa: 10.000+300=10.300 lei

- în a doua lună, clientul va rambursa: 10.000+200=10.200 lei

- în a treia lună, clientul va rambursa: 10.000+100=10.100 lei

Rambursare prin anuități constante presupune rambursare prin anuități egale pe toată perioada creditului

Anuitățile includ ratele de rambursat și dobânzile aferente și se calculează după formula:

$$A = C * \frac{rd}{1 - (1 + rd)^{-n}}, \text{ unde:}$$

A= anuitatea

C= creditul

rd= rata dobânzii

n=perioada.

Conform acestei metode de rambursare, clientul va plăti în fiecare lună o sumă constantă, rata și dobânda fiind însă diferite de la o lună la alta.

Rambursarea integral la scadență presupune că dobânda se calculează și se plătește pentru întreaga perioadă, odată cu creditul rambursat, nefiind efectuate plăți (rate și dobânzi) în cursul perioadei de creditare.

$$\text{Pentru exemplu luat anterior, dobânda este } \frac{30.000 * 12 * 90}{360 * 100} = 900 \text{ lei}$$

Exemple de operațiuni contabile privind creditul de trezorerie.

Prima variantă: Creditul se acordă în momentul utilizării, deci fără decalaj. Clientul X solicită și primește aprobarea pentru un credit pe trei luni.

a. acordarea creditului

$$2021 \quad = \quad 2511$$

"Credite de trezorerie" "Conturi curente"

b. înregistrarea dobânzii calculate de către bancă pentru acordarea creditului:

$$20271 \quad = \quad 70213$$

"Creanțe atașate" "Dobânzi de la creditele de trezorerie"

c. se rambursează o rată din credit și dobânda aferentă primei luni:

$$2511x \quad = \quad \%$$

"Conturi curente" 2021

"Credite de trezorerie"

20271
"Creanțe atașate"

A doua variantă: Creditul se aprobă pe data de 10.02.N și se acordă pentru a fi utilizat pe data de 20.02.N.

a. 903 = 999
"Angajamente în favoarea clienței" "Contrapartida"

b. Se înregistrează utilizarea creditului în totalitate.
2021 = 2511
"Credite de trezorerie" "Conturi curente"
concomitent
999 = 903
"Contrapartida" "Angajamente în favoarea clienței"

c. Se înregistrează creanța pentru dobândă.
2027 = 70213
"Creanțe atașate" "Dobânzi de la creditele de trezorerie"

d. Se rambursează o rată din credit cu dobânda aferentă
2511 = %
"Conturi curente" 2021
"Credite de trezorerie"
2027
"Creanțe atașate"

Când beneficiarul nu a rambursat creditul la termen și nu a plătit dobânda la scadență, banca le trece la credite restante și majorează procentul dobânzii corespunzător prevederilor din contractul de creditare.

Transferul creditului la credit restant are loc prin înregistrarea,

2811 = 2021
"Creanțe restante" "Credite de trezorerie"

Transferul dobânzilor la dobânzi restante are loc prin înregistrarea

2812 = 2027
"Dobânzi restante" "Creanțe atașate"

În mod asemănător funcționează celelalte conturi de credite acordate clienței. Astfel:

Contul **203 „Credite de consum și vânzări în rate”** se dezvoltă astfel:

2031 Credite de consum

20311 Credite de consum pentru nevoi personale

20312 Credite de consum pentru achiziționarea de bunuri

2032 Vânzări în rate

2037 Creanțe atașate și sume de amortizat

Contul **204 „Credite pentru finanțarea operațiunilor de comerț exterior”** are următoarea structură:

2041 Credite pentru import

2042 Credite pentru export

2047 Creanțe atașate și sume de amortizat

Contul **205 „Credite pentru finanțarea stocurilor și pentru echipamente”** prezintă următoarea structură:

2051 Credite pentru finanțarea stocurilor

2052 Credite pentru echipamente

2057 Creanțe atașate și sume de amortizat

Contul **206 „Credite pentru investiții imobiliare”** se dezvoltă pe sintetice de gradul II, respectiv III, astfel:

- 2061 Credite pentru investiții imobiliare
- 20611 Credite ipotecare
- 20619 Alte credite pentru investiții imobiliare
- 2067 Creanțe atașate și sume de amortizat

Contul **209 „Alte credite acordate clienților”** are următoarea structură:

- 2091 Alte credite acordate clienților
- 2097 Creanțe atașate și sume de amortizat

Exemplu de operațiuni contabile privind creditele de export.

a. acordarea creditului pentru export

2031 = 2511

"Credite pentru export" "Conturi curente"

b. se înregistrează dobânda de primit

2037 = 70215

"Creanțe atașate" "Dobânzi de la creditele pentru finanțarea operațiunilor de comerț exterior"

c. se înregistrează rambursarea integrală a creditului și plata dobânzii aferente

2511 = %

"Conturi curente" 2031

"Credite de export"

20371

"Creanțe atașate"

Exemplu de operațiuni contabile privind creditul pentru echipament:

a. acordarea un credit pentru echipament unui client

2052 = 2511

"Credite pentru echipament" "Conturi curente"

b. înregistrarea dobânzii calculată pentru perioada curentă:

2057 = 70216

"Creanțe atașate" "Dobânzi de la creditele pentru finanțarea stocurilor și pentru echipamente"

Înregistrarea achitării ratelor și dobânzilor aferente este similară celorlalte categorii de credite.

Exemplu de operațiuni contabile privind creditul pentru investiții imobiliare:

a. Se acordă credite pentru investiții imobiliare:

2061 = 2511

"Credite pentru investiții imobiliare" "Conturi curente"

b. Dobânda calculată se înregistrează astfel:

20671 = 70217

"Creanțe atașate" "Dobânzi de la creditele pentru investiții imobiliare"

MODULUL 5. ANALIZA ECONOMICO-FINANCIARĂ A FIRMEI

5.1. Cadrul general al analizei economico-financiare

Analiza reprezintă o metodă de cercetare bazată pe descompunerea proceselor și fenomenelor în părțile lor componente, în elementele lor simple și pe stabilirea factorilor, a cauzelor care le explică.

Analiza economico-financiară reprezintă o metodă de cunoaștere a mecanismului de formare și modificare a fenomenelor economice prin descompunerea lor în elementele componente și prin identificarea factorilor de influență. Parcurgând un drum invers proceselor și fenomenelor economice reale, aceasta permite desprinderea elementelor esențiale, a factorilor sau cauzelor determinante din masa celor care caracterizează existența și funcționarea acestor procese și fenomene.

Obiectul descompunerii pe elemente sau factori îl poate constitui un rezultat (analiză structurală), sau o modificare a rezultatului față de o bază de comparație (analiză cauzală).

Pentru analiza activității economico-financiare a firmei este necesară folosirea unor metode de analiză, care pot fi:

- calitative;
- cantitative.

Metodele analizei calitative au ca scop studierea structurii fenomenelor, a factorilor care le determină și a relațiilor de cauzalitate dintre factori și fenomene. Analiza calitativă precede și condiționează rezultatele analizei cantitative și este larg utilizată în exercitarea tuturor funcțiilor managementului, condiționând, într-o măsură determinată, eficiența soluțiilor adoptate de management.

Metodele analizei cantitative au menirea de a da finalitate legăturilor de cauzalitate, de a comensura acțiunea diverșilor factori, de a ierarhiza factorii în ordinea importanței lor, de a stabili rezervele existente și măsura în care acestea au fost valorificate.

Efectuarea analizei activității economico-financiare necesită folosirea unui sistem de informații care să permită cunoașterea tuturor fenomenelor și proceselor care au loc în interiorul întreprinderii și în afara ei. Principala componență a acestui sistem informațional o reprezintă situațiile financiar-contabile de sinteză: Bilanțul contabil, Contul de profit și pierdere, Situația modificării capitalului propriu, Situația fluxurilor de trezorerie, Notele explicative.

Bilanțul contabil reprezintă un tablou sintetic al activității economice a unei organizații, ce prezintă într-un mod fidel, clar și complet o situație finală (patrimoniul entității) la sfârșitul unei perioade. Se prezintă sub formă de listă ce include elementele patrimoniale de activ, grupate în ordinea crescătoare a lichidității lor, și elementele patrimoniale de pasiv, grupate în ordinea descrescătoare a exigibilității lor. Servește la reflectarea poziției financiare a entității, pornind de la activele pe care le controlează entitatea, pe de o parte, și de la structura sa financiară, pe de altă parte, în vederea înțelegerii relațiilor create între acestea pentru asigurarea lichidității și solvabilității entității, precum și pentru asigurarea capacității acesteia de a se adapta schimbărilor din mediul în care activează.

Pentru a răspunde nevoilor informaționale ale diferitelor categorii de utilizatori (factori de decizie), analiștii întocmesc, plecând de la bilanțul contabil, bilanțul financiar și bilanțul funcțional.

• *Bilanțul financiar*- document prin care se realizează inventarierea precisă a averii și angajamentelor organizației, structurând activele și pasivele după destinație și lichiditate, respectiv după proveniență și exigibilitate. Baza de construcție o reprezintă bilanțul contabil, supus unor corecții (reevaluarea activelor bilanțiere și eliminarea activelor fictive) pentru a arăta modul în care activele firmei sunt suficiente pentru a acoperii datoriile acesteia. Bilanțul financiar este utilizat în fundamentarea deciziilor privind asigurarea surselor de finanțare necesare acoperirii nevoilor de finanțat în vederea satisfacerii condițiilor de echilibru financiar, evaluarea entității în cazul vânzării sau lichidării.

• *Bilanțul funcțional*- document prin care se identifică nevoile de resurse financiare ale organizației în continuă schimbare și modul de finanțare a acestora. Potrivit concepției funcționale, activitatea unei organizații este întemeiată pe cicluri de operațiuni, luând în considerare rolul fiecărui ciclu în funcționarea acesteia, considerându-se că atât elementele de activ cât și cele de pasiv reprezintă valori tranzitorii. Bilanțul funcțional clasifică elementele de activ și pasiv după apartenența la un ciclu sau altul, astfel: ciclul de investiții, căruia îi corespunde activul aciclic (stabile) și, respectiv sursele de finanțare ale investițiilor- pasivele aciclice (stabile); ciclul operațional, căruia îi corespunde activul ciclic (temporar) de exploatare și finanțarea scurtă de exploatare (pasivele aciclice de exploatare); ciclul de finanțare căruia îi corespunde operațiunile între întreprindere și partenerii de capital (acționari și creditorii) și permite eliminarea decalajelor dintre fluxul de lichidități de intrare, respectiv ieșire, degajat de ciclul operațional. Abordarea care stă la baza construcției bilanțului funcțional este o abordare internă, acesta servind cu precădere nevoilor de informare ale managementului organizației, fiind utilizat pentru fundamentarea a numeroase decizii economice.

Contul de profit și pierdere detaliază rezultatul obținut prin evidențierea veniturilor și cheltuielilor după natura lor și a rezultatului exercițiului pe categorii de activități și pe total. Astfel, după natura activității, atât veniturile, cât și cheltuielile, precum și rezultatului exercițiului se delimitează în două grupe: de exploatare și financiare.

Situația modificărilor capitalului propriu prezintă, detaliat, toate modificările pe care capitalului propriu al unei întreprinderi le-a suferit între momentul de început și cel de sfârșit al exercițiului financiar, altele decât acelea provenind din tranzacțiile cu deținătorii de capitaluri proprii (majorări/reduceri de capital, distribuirii de dividende, răscumpărări de acțiuni etc.). Pe baza acestui document se poate analiza capacitatea de menținere a capitalului precum și performanța generală a societății.

Tabloul/situația fluxurilor de trezorerie reprezintă documentul de raportare financiară ce reflectă evoluția modificărilor în poziția financiară a unei întreprinderi, prin punerea în evidență a mărimii fluxurilor de trezorerie din cursul perioadei, clasificate în activitatea de exploatare, investiție și finanțare.

Notele explicative reprezintă o componentă obligatorie a situațiilor financiare anuale ale unei companii, indiferent dacă acestea sunt simplificate sau complexe, având drept scop dezvoltarea și completarea informațiilor prezentate în bilanț, contul de profit și pierdere și, după caz, în situația modificărilor capitalului propriu și/sau situația fluxurilor de trezorerie, în vederea creării unei imagini cât mai fidele asupra situației nete și a rezultatelor întreprinderii.

Pe baza informațiilor din contul de profit și pierdere se pot stabili o serie de indicatori valorici folosiți pentru caracterizarea producției și a rentabilității firmei, cunoscuți sub denumirea de *solduri intermediare de gestiune*. Sistemul contabil românesc nu prevede obligativitatea întocmirii situației soldurilor intermediare de gestiune⁴¹, dar ea este utilă pentru analiză, întrucât conține anumiți indicatori care nu se regăsesc în mod direct în contul de profit și pierdere, bilanțul contabil sau anexele la bilanț, cum sunt marja comercială, producția exercițiului, valoarea adăugată, excedentul brut de exploatare.

Tabloul soldurilor intermediare de gestiune se prezintă astfel:

Venituri	Cheltuieli	Sold intermediar de gestiune
Vânzări de mărfuri	Costul mărfurilor vândute	Marja comercială
Producția vândută Producția stocată Producția imobilizată	Eventuala descreștere de stocuri	Producția exercițiului

⁴¹ Bușe L. "Analiză economico-financiară", Editura Economică, București 2005, pag.137

Venituri	Cheltuieli	Sold intermediar de gestiune
Producția exercițiului Marja comercială	Consumurile provenind de la terți	Valoarea adăugată
Valoarea adăugată Subvenții pentru exploatare	Impozite, taxe și vărsăminte asimilate Cheltuieli cu personalul	Excedentul brut de exploatare
Excedentul brut de exploatare Venituri diverse de exploatare	Amortizări și provizioane Cheltuieli diverse de exploatare	Rezultatul exploatării
Venituri financiare	Cheltuieli financiare	Rezultatul financiar
Rezultatul exploatării Rezultatul financiar	Eventualele pierderi	Rezultatul exercițiului înainte de impozitare
Rezultatul exercițiului înainte de impozitare	Impozit pe profit	Rezultatul net al exercițiului

Construcția în trepte a indicatorilor, pornind de la cel mai cuprinzător (producția exercițiului și marja comercială) și încheind cu cel mai sintetic (profitul net al exercițiului), a sugerat denumirea seriei lor de cascadă a marjelor de acumulare. Fiecare marjă de acumulare reflectă rezultatul gestiunii financiare, la treapta respectivă de acumulare după deducerea diferitelor categorii de cheltuieli.

Pentru analiza activității economico-financiare a unei firme este necesar să se utilizeze un sistem de indicatori care să reflecte în mod corect rezultatele obținute, eforturile depuse, modul de utilizare a resurselor materiale, umane și financiare, precum și eficiența generală a activității desfășurate pe o anumită perioadă de timp. Din aceste considerente, putem aprecia obiectivele principale ale analizei economico-financiare a întreprinderii corespund unei analize pe probleme, evidențiată prin indicatori dezvoltați fie:

- plecând de la Tabloul soldurilor intermediare de gestiune (TSIG):
 - indicatori de activitate;
 - indicatori de rezultate.
- plecând de la conceptul de eficiență:
 - indicatori de efect;
 - indicatori de efort.

5.2. Analiza activității de producție și comercializare

5.2.1. Conținutul indicatorilor valorici ai producției

Scopul activității oricărei firme îl constituie realizarea unor produse, lucrări și servicii care să satisfacă anumite nevoi sociale și obținerea unui profit. Pentru exprimarea rezultatelor din activitatea de producție și comercializare, la nivelul firmei, se utilizează un sistem de indicatori valorici care cuprinde: **producția exercițiului, cifra de afaceri, valoarea adăugată.**

Indicatorii valorici ai activității de producție și comercializare, sub aspectul semnificației și al componenței acestora, se prezintă astfel:

a. Producția exercițiului (Qe) ca indicator valoric de exprimare a producției, exprimă rezultatul direct și util al activității industrial-productive pe o anumită perioadă de timp (lună, trimestru, an). Aceasta cuprinde valoarea tuturor bunurilor și serviciilor realizate de firmă în cursul perioadei, respectiv:

- valoarea producției vândute în acea perioadă (Q_v), evaluată în prețuri de vânzare;
- creșterea sau descreșterea producției stocate (ΔQ_s) respectiv a stocurilor de produse finite și producție neterminată la sfârșitul anului față de începutul anului;

- valoarea producției immobilizate (Q_i), reprezentată de immobilizările corporale și necorporale realizate în regie, cât și de consumul intern de semifabricate și produse finite din producție proprie.

$$Q_e = Q_v \pm \Delta Q_s + Q_i.$$

Producția stocată și cea immobilizată sunt evaluate în costuri de producție.

b. Cifra de afaceri (CA) reflectă veniturile totale obținute din activitatea comercială a unei firme într-o anumită perioadă de timp. În cadrul cifrei de afaceri nu se includ veniturile financiare, precum și veniturile extraordinare.

Din punct de vedere al conținutului și al sferei de cuprindere, cifra de afaceri poate fi privită ca: cifra de afaceri netă (totală), cifra de afaceri medie, cifra de afaceri marginală, cifra de afaceri critică.

Cifra de afaceri totală (CA), exprimă volumul total al afacerilor unei firme, evaluate în prețurile pieței. Ea cuprinde totalitatea veniturilor din vânzarea mărfurilor și produselor, executarea lucrărilor și prestarea serviciilor într-o perioadă de timp.

Cifra de afaceri medie (\bar{CA}), se poate determina în unitățile monoproduse, și reflectă încasarea medie pe unitatea de produs sau serviciu.

$$\bar{CA} = \frac{CA}{q}$$

Cifra de afaceri marginală (CA_m), exprimă variația încasărilor unei firme generată de creșterea cu o unitate a volumului vânzărilor.

$$CA_m = \frac{\Delta CA}{\Delta q}$$

Cifra de afaceri critică (CA_{min}), sau pragul de rentabilitate, reprezintă acel nivel al vânzărilor la care se asigură acoperirea în totalitate a cheltuielilor efectuate, iar profitul este egal cu zero. În acest caz, cifra de afaceri minimă va fi egală cu suma cheltuielilor fixe și a celor variabile.

$$CA_{min} = \frac{CF}{1 - \frac{C_v}{CA}} = \frac{CF}{1 - Ncv}$$

unde: CF - cheltuielile fixe totale;

Ncv - nivelul relativ al cheltuielilor variabile față de cifra de afaceri (CA).

c. Valoarea adăugată (VA) este un indicator sintetic care exprimă plusul de valoare (bogăție) creat de o firmă ca efect al utilizării eficiente a potențialului de care dispune, peste valoarea consumului factorilor de producție proveniți de la terți.

Analiza valorii adăugate este deosebit de importantă, deoarece aceasta exprimă mai bine efortul propriu al întreprinderii la crearea produsului intern brut, permite aprecierea corectă a eficienței economice, stimulează reducerea cheltuielilor materiale, folosirea eficientă a mijloacelor de producție și a forței de muncă. Pentru determinarea nivelului valorii adăugate se pot folosi două metode: metoda sintetică sau indirectă și metoda analitică sau directă.

Metoda sintetică (indirectă) este cea mai răspândită în calculul valorii adăugate deoarece este mai exactă și se poate aplica mai ușor. Stabilirea valorii adăugate brute prin metoda sintetică se face scăzând din producția exercițiului, consumurile intermediare provenite de la terți:

$$VA = Q_e - C_m,$$

unde: VA - valoarea adăugată;

C_m - cheltuieli cu materialele provenite de la terți.

În cazul firmelor care desfășoară și activitate de comerț, valoarea adăugată totală cuprinde și marja comercială (M_c), stabilită ca diferență între valoarea mărfurilor vândute (V_m) și costul mărfurilor vândute (C_{mv}):

$$VA = M_c + (Q_e - C_m)$$

Ținând seama de aceste relații, rezultă că pentru creșterea valorii adăugate se poate acționa prin creșterea producției exercițiului, dar mai ales prin scăderea cheltuielilor materiale.

Metoda analitică (directă) sau aditivă de calcul a valorii adăugate permite determinarea acesteia prin însumarea elementelor sale componente: cheltuieli cu personalul (Cs); cheltuieli cu impozitele și taxele (IT); cheltuieli financiare (CF); cheltuieli cu amortizarea (A); profitul net (P).

$$VA = Cs + IT + CF + A + P.$$

În acest caz, valoarea adăugată cuprinde remunerarea muncii prin cheltuielile cu personalul, a capitalului propriu sau acționarilor prin dividende, a capitalului împrumutat prin dobânzi, a capitalului tehnic prin amortizare, a statului prin impozite și taxe, precum și a întreprinderii prin profitul reinvestit (folosit pentru autofinanțare). Această metodă permite urmărirea modului de repartizare a valorii adăugate între participanții la activitatea firmei.

Între indicatorii prezentați există o serie de **corelații**, care sunt puse în evidență cu ajutorul raportului static și a raportului dinamic. În acest scop se calculează raportul static (Rs) și raportul dinamic (Rd) între producția vândută și producția exercițiului:

$$Rs = \frac{Q_v}{Q_e}; \quad Rd = \frac{I_{Q_v}}{I_{Q_e}}.$$

Raportul static arată ponderea producției vândute a unei firme în producția exercițiului și reflectă gradul de valorificare a producției exercițiului într-o perioadă de timp. Acest raport poate lua valori mai mici, egale sau mai mari decât 1 ($Rs \leq 1$, $Rs \geq 1$) și exprimă modificările intervenite în stocurile de produse finite, semifabricate sau producție neterminată.

Raportul dinamic arată evoluția sau dinamica producției vândute în raport cu dinamica producției exercițiului și poate fi egal, mai mare sau mai mic decât 1 sau 100%.

În cadrul analizei, se pot calcula și raportul static și raportul dinamic dintre valoarea adăugată și producția exercițiului:

$$Rs = \frac{Va}{Q_e} \times 100; \quad Rd = \frac{I_{Va}}{I_{Q_e}} \times 100.$$

Raportul static (Rs) arată ponderea valorii adăugate din activitatea de producție în producția exercițiului, în timp ce raportul dinamic (Rd) arată dinamica sau ritmul modificării valorii adăugate în funcție de dinamica sau ritmul modificării producției exercițiului. Mărimea raportului static reflectă gradul de integrare a producției; cu cât valoarea acestui raport este mai apropiată de 1, cu atât mai mult firma este integrată vertical.

O valoare informațională deosebită o prezintă și *gradul de integrare a activității*, calculat ca raport între valoarea adăugată realizată și cifra de afaceri:

$$R_{var} = \frac{Var}{CA} \times 100.$$

Această rată este o expresie a bogăției create la un anumit nivel de activitate. Gradul de integrare a activității este dependent de natura activității și de durata ciclului de exploatare.

5.2.2. Analiza cifrei de afaceri

Principalele obiective ale analizei cifrei de afaceri sunt: analiza dinamicii, analiza structurală și analiza factorială.

Analiza dinamicii cifrei de afaceri are ca obiectiv desprinderea tendinței de evoluție a afacerilor firmei în scopul luării celor mai potrivite decizii. Astfel, dacă cifra de afaceri este în creștere, firma trebuie să identifice noi surse de finanțare a activității. Dacă dimpotrivă cifra de afaceri are tendința de reducere vor trebui găsite noi piețe de desfacere pentru produsele realizate.

În procesul de analiză este necesar să se calculeze modificarea absolută și procentuală intervenită în mărimea cifrei de afaceri din perioada curentă față de cea prevăzută sau din perioada de bază astfel:

$$\Delta CA = CA_1 - CA_0; \quad \Delta CA\% = \frac{\Delta CA}{CA_0} \times 100; \quad \Delta CA\% = I_{CA} - 100.$$

În funcție de mărimea și semnul acestor modificări se pot face aprecieri cu privire la creșterea sau scăderea cifrei de afaceri a întreprinderii în perioada supusă analizei.

Analiza structurală presupune identificarea variațiilor intervenite pe diferite trepte structurale ale cifrei de afaceri: pe produse, pe tipuri de activități, pe piețe de desfacere, etc. Metodologic analiza se bazează pe utilizarea mărimilor relative de structură (g_i). Pentru asigurarea unor comparații în timp sau între firme se poate utiliza coeficientul de *concentrare sau coeficientul Gini-Struck*. Acest coeficient se determină cu ajutorul următoarei relații:

$$G = \sqrt{\frac{n \sum g_i^2 - 1}{n - 1}}$$

unde: g_i - structura cifrei de afaceri pe produse sau activități;

n - numărul de produse din nomenclatorul de fabricație al întreprinderii.

Acest coeficient poate lua valori între 0 și 1. Dacă nivelul lui se apropie de 0 înseamnă că cifra de afaceri este repartizată relativ uniform pe cele n produse din nomenclatorul de fabricație. Dacă dimpotrivă nivelul lui se apropie de 1 înseamnă că în structura vânzărilor sunt câteva produse care dețin cea mai mare pondere în cifra de afaceri. În același scop se poate folosi și *indicele Herfindhal* care se determină cu relația:

$$H = \sum g_i^2$$

Valoarea acestui coeficient este egală cu 1 dacă întreprinderea vinde un singur produs și cu $1/n$ dacă vânzările sunt repartizate în proporții egale pe produse.

Exemplu:

Pentru determinarea acestor coeficienți am considerat următoarele date, pentru o firmă industrială:

Tabelul 1

Produsele	Cantitatea vândută		Preț de vânzare	
	An bază	An curent	An bază	An curent
A	600	800	10	11
B	500	400	8	8
Total	*	*	*	*

Pe baza acestor date a fost calculată cifra de afaceri și structura acesteia pe produse, date ce sunt prezentate în tabelul următor.

Tabelul 2

Produsele	$CA_0 = q_0 p_0$	$CA_1 = q_1 p_1$	Structura CA	
			An bază	An curent
A	6000	8800	60,0%	73,3%
B	4000	3200	40,0%	26,7%
Total	10000	12000	100,0%	100,0%

Valorile coeficientului Gini-Struck și a coeficientului Herfindhal în cei doi ani considerați, pe baza acestor date, sunt:

$$G_0 = 0,200; \quad G_1 = 0,467;$$

$$H_0 = 0,520; \quad H_1 = 0,609;$$

Se observă că în perioada curentă valoarea celor doi coeficienți a crescut, ceea ce semnifică o concentrare a activității firmei spre produsul A, a cărui pondere a ajuns la 73,3% în anul curent.

Analiza factorială a cifrei de afaceri are rolul de a identifica factorii de influență, de a stabili nivelul și sensul influențelor lor, pentru ca în final să poată fi stabilite măsuri de limitare a acțiunii factorilor cu influență negativă, respectiv menținerea și amplificarea factorilor cu influență pozitivă. Pentru analiza factorială acești factori sunt agregați sub formă de modele de analiză. Astfel, mărimea cifrei de afaceri într-o întreprindere depinde de volumul fizic al producției vândute pe sortimente (q) și de prețul de vânzare pe unitatea de produs (p):

$$CA = \sum q \cdot p$$

Creșterea cifrei de afaceri a fiecărei firme poate avea loc prin creșterea volumului producției vândute în funcție de cerințele pieței și de resursele disponibile ale fiecărei întreprinderi. De asemenea, un rol important în creșterea cifrei de afaceri îl are creșterea prețului de vânzare în funcție de calitatea producției și de evoluția raportului dintre cerere și ofertă pe piață. Trebuie precizat faptul că primul factor conține și influența structurii producției vândute, care prin intermediul prețului diferențiat pe produse acționează asupra cifrei de afaceri.

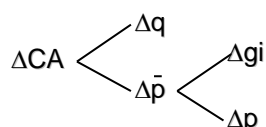
Influența modificării structurii producției poate fi cuantificată prin calcularea unui preț mediu de vânzare în cazul produselor omogene (exprimate în aceeași unitate de măsură).

$$CA = \sum q \cdot \bar{p}$$

unde: $\bar{p} = \frac{\sum gi \cdot p}{100}$

gi - structura producției vândute

\bar{p} - prețul mediu de vânzare, pentru produsele omogene.

Putem aprecia că modificarea structurii producției vândute în favoarea unor sortimente care sunt solicitate pe piață și au prețuri de vânzare mai mari, reprezintă o cale importantă de creștere a cifrei de afaceri.

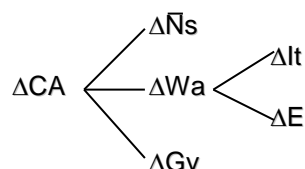
Pentru analiza factorială se mai pot folosi și alte modele, ținând seama de numărul mediu de salariați (\bar{N}_s), de productivitatea muncii (W_a) și de gradul de valorificare a producției fabricate (G_v):

$$Ca = \bar{N}_s \cdot W_a \cdot G_v = \bar{N}_s \cdot \frac{Q_f}{\bar{N}_s} \cdot \frac{Ca}{Q_f}$$

La rândul ei productivitatea muncii poate fi privită în funcție de gradul de înzestrare tehnică a muncii cu mijloace fixe (It) și de eficiența utilizării mijloacelor fixe (E):

$$W_a = It \cdot E = \frac{M_f}{N_s} \cdot \frac{Q_f}{M_f}$$

În acest caz schema factorilor de influență se prezintă astfel:

Exemplu:

Pentru aplicarea metodologiei de analiză a cifrei de afaceri vom considera următorul exemplu:

Tabelul 3

Indicatori	An de bază	An curent	Indice %
1. Cifra de afaceri (CA)	10000	12000	120,00%
2. Producția fabricată (Qf)	10900	12800	117,43%
3. Numărul mediu de salariați (\bar{N}_s)	105	100	95,24%

4. Valoarea medie a mijloacelor fixe (Mf)	1100	1200	109,09%
5. Productivitatea muncii ($\bar{W}a$)	103,81	128	123,30%
6. Înzestrarea tehnică a muncii (It)	10,48	12,00	114,55%
7. Eficiența mijloacelor fixe (E)	9,91	10,67	107,65%
8. Gradul de valorificare a producției fabricate (Gv)	0,917	0,938	102,19%

$$\Delta CA = CA_1 - CA_0 = 12000 - 10000 = 2000 \text{ mii lei.}$$

Influențele factorilor le stabilim cu ajutorul metodei substituirilor în lanț:

1. Influența numărului de salariați:

$$\Delta_{CA}^{\bar{N}s} = (\bar{N}s_1 - \bar{N}s_0) \cdot W a_0 \cdot G v_0 = (100 - 105) \times 103,81 \times 0,917 = -476,19 \text{ mii lei};$$

2. Influența productivității muncii:

$$\Delta_{CA}^{\bar{W}a} = \bar{N}s_1 \cdot (\bar{W}a_1 - \bar{W}a_0) \cdot G v_0 = 100 \times (128 - 103,81) \times 0,917 = 2219,31 \text{ mii lei,}$$

din care:

2.1 Influența înzestrării tehnice a muncii:

$$\Delta_{CA}^{It} = \bar{N}s_1 \cdot (It_1 - It_0) \cdot E_0 \cdot G v_0 = 100 \times (12 - 10,48) \times 9,91 \times 0,917 = 1385,28 \text{ mii lei};$$

2.2 Influența eficienței utilizării mijloacelor fixe:

$$\Delta_{CA}^E = \bar{N}s_1 \cdot It_1 \cdot (E_1 - E_0) \cdot G v_0 = 100 \times 12 \times (10,67 - 9,91) \times 0,917 = 834,03 \text{ mii lei};$$

3. Influența gradului de valorificare a producției fabricate:

$$\Delta_{CA}^{Gv} = \bar{N}s_1 \cdot W a_1 \cdot (G v_1 - G v_0) = 100 \times 128 \times (0,938 - 0,917) = 256,88 \text{ mii lei.}$$

Creșterea cifrei de afaceri s-a realizat prin creșterea productivității muncii anuale atât ca urmare a creșterii eficienței utilizării mijloacelor fixe, cât și a înzestrării tehnice a muncii. În același timp observăm că a scăzut ușor numărul mediu de salariați, reducerea care nu se apreciază neapărat ca fiind nefavorabilă, mai ales că productivitatea muncii a crescut. Gradul de valorificare crescut, dar este în continuare mai mic de 1, ceea ce semnifică o reducere a ritmului de creștere a stocurilor de produse finite, apreciată favorabil.

5.2.3. Analiza valorii adăugate

Valoarea adăugată poate fi analizată din punct de vedere al structurii, dar și al factorilor de influență. **Analiza structurală** are drept obiectiv urmărirea modului de repartizare a valorii adăugate între participanții direcți și indirecti la activitatea economică a firmei. În acest scop se calculează ratele de remunerare a valorii adăugate, respectiv a ponderii fiecărui element component în totalul acesteia. Se pot stabili următoarele rate:

- rata de remunerare a personalului (R_1):

$$R_1 = \frac{\text{Cheltuieli cu personalul}}{\text{Valoarea adaugata}} \times 100$$

- rata de remunerare a statului (R_2):

$$R_2 = \frac{\text{Impozite si taxe}}{\text{Valoarea adaugata}} \times 100$$

- rata de remunerare a capitalului tehnic (R_3):

$$R_3 = \frac{\text{Cheltuieli cu amortizarea}}{\text{Valoarea adaugata}} \times 100$$

- rata de remunerare a creditorilor (R_4):

$$R_4 = \frac{\text{Cheltuieli financiare}}{\text{Valoarea adaugata}} \times 100$$

- rata de remunerare a acționarilor (R_5):

$$R_5 = \frac{\text{Profit net}}{\text{Valoarea adaugata}} \times 100$$

Aceste rate permit efectuarea de comparații sectoriale și inter-exerciții și oferă informații asupra modului de repartizare a valorii adăugate între partenerii sociali, respectiv personalul, statul, întreprinderea, creditorii și acționarii. Astfel, o creștere a ponderii profitului se apreciază favorabil, în timp ce creșterea ponderii cheltuielilor financiare poate semnifica o creștere a gradului de îndatorare al firmei. Ponderea impozitelor și taxelor depinde de fiscalitatea promovată de stat, creșterea acesteia apreciindu-se nefavorabil.

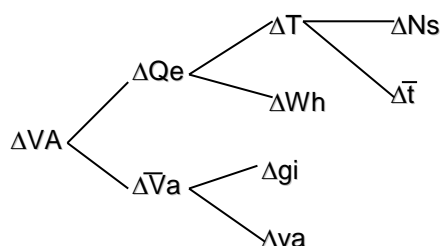
Un obiectiv important al analizei îl constituie **analiza factorială a valorii adăugate** pe baza unor modele factoriale de tip multiplicativ sau produs între factori. Astfel, dacă se urmărește corelația dintre valoarea adăugată, producția exercițiului și cheltuielile materiale, analiza acesteia se poate realiza pe baza următorului model:

$$VA = Qe(1 - Gm) = Qe(1 - \frac{Cm}{Qe}) = Qe \cdot \bar{v}_a.$$

Modificarea valorii adăugate se explică prin modificarea producției exercițiului și a valorii adăugate medii ce revine la 1 leu producție a exercițiului (\bar{v}_a).

Producția exercițiului poate fi privită și ea în funcție de timpul total lucrat de salariați, exprimat în ore-om (T) și de productivitatea orară a muncii (Wh), iar timpul total lucrat depinde de numărul mediu de salariați (Ns) și timpul de lucru mediu pe un salariat (\bar{t}).

La rândul ei valoarea adăugată medie la 1 leu producție a exercițiului (\bar{v}_a) depinde de structura producției pe sortimente (g) și de valoarea adăugată la 1 leu producție pe produse (va). Pe baza modelului prezentat se poate stabili următorul sistem factorial:

Exemplu:

Pentru exemplificarea metodologiei de analiză vom considera următorul exemplu:

Tabelul 4

Indicatori	An de bază	An curent
1. Producția exercițiului (Qe)	12000	14000
2. Cheltuieli materiale (Cm)	7000	7800
3. Valoarea adăugată (VA)	5000	6200
4. Timpul total lucrat în ore-om (T)	165900	160000
5. Nr. mediu de salariați (Ns)	105	100
6. Timpul mediu de lucru pe un salariat în ore (t)	1580	1600
7. Productivitatea medie orară (Wh)	0,0723	0,0875
8. Valoarea adăugată medie la un leu producție a exercițiului (\bar{v}_a)	0,417	0,443
9. Valoarea adăugată medie recalculată la 1 leu producție (\bar{v}_a^r)	-	0,425

$$\Delta VA = VA_1 - VA_0 = 6200 - 5000 = 1200$$

Valoarea adăugată a crescut cu 1200 mii lei, creștere explicată, potrivit sistemului factorial prezentat, pe baza influenței următorilor factori:

1) Influența producției exercițiului:

$$\Delta_{VA}^{Qe} = (Qe_1 - Qe_0) \cdot \bar{v}_{a_0} = (14000 - 12000) \times 0,417 = 833,33 \text{ mii lei}$$

din care, datorită modificării:

1.1 Timpului total lucrat:

$$\Delta_{VA}^T = (T_1 - T_0) \cdot Wh_0 \times \bar{v}_{a_0} = (160000 - 165900) \times 0,0723 \times 0,417 = -177,82 \text{ mii lei}$$

din care, datorită modificării:

1.1.1. Numărului mediu de salariați:

$$\Delta_{VA}^{Ns} = (Ns_1 - Ns_0) \cdot \bar{t}_0 \cdot \bar{Wh}_0 \cdot \bar{Va}_0 = (100 - 105) \cdot 1580 \cdot 0,0723 \cdot 0,417 = -238,1 \text{ mii lei}$$

1.1.2. Timpului mediu pe un salariat:

$$\Delta_{VA}^t = Ns_1 (\bar{t}_1 - \bar{t}_0) \cdot \bar{Wh}_0 \cdot \bar{Va}_0 = 100 \cdot (1600 - 1580) \cdot 0,0723 \cdot 0,417 = 60,28 \text{ mii lei}$$

1.2 Productivității medii orare:

$$\Delta_{VA}^{\bar{Wh}} = T_1 (\bar{Wh}_1 - \bar{Wh}_0) \cdot \bar{Va}_0 = 160000 \cdot (0,0875 - 0,0723) \cdot 0,417 = 1011,15 \text{ mii lei}$$

2) Influența valorii adăugate medii la 1 leu producție a exercițiului:

$$\Delta_{VA}^{\bar{Va}} = Qe_1 (\bar{Va}_1 - \bar{Va}_0) = 14000 \cdot (0,443 - 0,417) = 366,67 \text{ mii lei}$$

din care, datorită modificării:

2.1 Structurii producției exercițiului:

$$\Delta_{VA}^{gi} = Qe_1 (\bar{V}_a^r - \bar{Va}_0) = 14000 \cdot (0,425 - 0,417) = 116,67 \text{ mii lei},$$

unde:
$$\bar{V}_a^r = \frac{\sum gi_1 \cdot va_0}{100}$$

2.2 Valorii adăugate la 1 leu producție pe produse:

$$\Delta_{VA}^{va} = Qe_1 (\bar{Va}_1 - \bar{V}_a^r) = 14000 \cdot (0,443 - 0,425) = 250 \text{ mii lei}.$$

Din analiza efectuată rezultă că ambii factori de influență direcți au avut influență favorabilă asupra creșterii valorii adăugate.

Astfel producția exercițiului, care reprezintă factorul extensiv, a contribuit la creșterea valorii adăugate cu 833,33 mii lei, adică cu 69,44% din creșterea totală, în timp ce valoarea adăugată ce revine la 1 leu producție a exercițiului, ca factor intensiv, a avut o contribuție de 366,67 mii lei (30,54%).

Creșterea producției exercițiului s-a datorat în primul rând creșterii productivității orare a muncii, care reflectă aspectul calitativ al folosirii forței de muncă, dar și unei ușoare creșteri a timpului mediu lucrat de un salariat. Timpul total lucrat de salariați a scăzut, ceea ce a condus la reducerea valorii adăugate cu 177,82 mii lei, scădere datorată reducerii numărului mediu de salariați. Reducerea numărului de salariați poate fi justificată de restructurarea firmei, sau de achiziționarea unor echipamente mai performante, a căror utilizare necesită mai puțin personal.

Cel de-al doilea factor direct, valoarea adăugată medie la 1 leu producție a exercițiului a contribuit la creșterea valorii adăugate. În ceea ce privește influența modificării structurii producției aceasta se apreciază ca fiind justificată în măsura în care ea răspunde cerințelor pieței.

În cadrul valorii adăugate totale cea mai mare pondere o deține **valoarea adăugată aferentă producției vândute**, sau **valoarea adăugată realizată**. Pentru analiza acesteia poate fi folosit următorul model, care permite stabilirea valorii adăugate pe fiecare produs în parte:

$$VA = \sum q \cdot va = \sum q(p - cm) = \sum q(s)p - \sum q(s)cm.$$

unde: q – volumul producției vândute;

va – valoarea adăugată pe produse;

p – prețul de vânzare pe produse;

cm – cheltuielile materiale pe unitatea de produs;

Pentru calculul acesteia vom considera următorul exemplu:

Tabelul 5

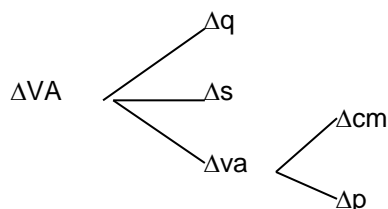
Indicatori	An de bază	An curent
Cifra de afaceri	10000	12000
Cheltuieli materiale aferente cifrei de afaceri	5800	6600
Producția vândută în perioada curentă exprimată în: - prețul anului de bază	-	11200

- chelt. cu materialele pe produs din anul de bază	-	6100
Valoarea adăugată aferentă producției vândute	4200	5400

$$\Delta VA = VA_1 - VA_0 = 5400 - 4200 = 1200 \text{ mii lei}$$

Deci, valoarea adăugată aferentă producției vândute a crescut cu 1200 mii lei, situație apreciată favorabil.

Schema factorilor de influență, în acest caz, se prezintă astfel:

Influențele acestor factori se calculează cu ajutorul metodei substituirilor în lanț, astfel:

1. Influența volumului fizic al producției

$$\begin{aligned} \Delta_{VA}^q &= \sum q_1(s_0)va_0 - \sum q_0(s_0)va_0 = VA_0 \cdot Iq - VA_0 = \\ &= 4200 \cdot 1,12 - 4200 = 504 \text{ mii lei} \end{aligned}$$

unde: Iq - indicele volumului fizic al producției.

$$Iq = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0} = \frac{11200}{10000} = 1,12;$$

2. Influența structurii producției:

$$\begin{aligned} \Delta_{VA}^s &= \sum q_1(s_1)va_0 - \sum q_1(s_0)va_0 = (\sum q_1 p_0 - \sum q_1 cm_0) - VA_0 \cdot Iq = \\ &= (11200 - 6100) - 4200 \cdot 1,12 = 396 \text{ mii lei} \end{aligned}$$

3. Influența valorii adăugate pe produs:

$$\begin{aligned} \Delta_{VA}^{va} &= \sum q_1(s_1)va_1 - \sum q_1(s_1)va_0 = VA_1 - (\sum q_1 p_0 - \sum q_1 cm_0) = \\ &= 5400 - (11200 - 6100) = 300 \text{ mii lei} \end{aligned}$$

din care:

3.1 Influența cheltuielilor materiale pe produs:

$$\begin{aligned} \Delta_{VA}^{cm} &= \sum q_1(p_0 - cm_1) - \sum q_1(p_0 - cm_0) = -(\sum q_1 cm_1 - \sum q_1 cm_0) = \\ &= -6600 + 6100 = -500 \text{ mii lei} \end{aligned}$$

3.2 Influența prețului de vânzare:

$$\begin{aligned} \Delta_{VA}^p &= \sum q_1(p_1 - cm_1) - \sum q_1(p_0 - cm_1) = \sum q_1 p_1 - \sum q_1 p_0 = \\ &= 12000 - 11200 = 800 \text{ mii lei} \end{aligned}$$

În urma acestei analize, constatăm că sporirea volumului vânzărilor cu 12% a condus la creșterea valorii adăugate cu 504 mii lei, aspect apreciat favorabil.

Modificarea structurii producției a condus la creșterea valorii adăugate cu 396 mii lei, datorită creșterii ponderii produselor cu o valoare adăugată mai mare decât media pe întreprindere. O asemenea influență nu reflectă efortul propriu al firmei și, de aceea, trebuie corelată cu cererea manifestată pe piață pentru aceste produse.

Pe seama influenței valorii adăugate pe produs, valoarea adăugată totală a crescut cu 300 mii lei. Această creștere s-a datorat creșterii prețurilor de vânzare într-un ritm superior creșterii cheltuielilor materiale pe produse, pe ansamblu firmei situația prezentându-se favorabil.

5.3. Analiza utilizării factorilor de producție

Nivelul rezultatelor obținute de o întreprindere depinde de modul de asigurare, dar mai ales utilizare, a resurselor disponibile. De aceea, în această parte a lucrării sunt abordate problemele analizei utilizării factorilor de producție, din punct de vedere extensiv și intensiv.

5.3.1. Analiza utilizării extensive a factorilor de producție

5.3.1.1. Analiza utilizării extensive a forței de muncă

Analiza utilizării resurselor umane vizează, pe de-o parte, latura extensivă (cantitativă), respectiv utilizarea integrală a timpului de muncă, iar, pe de altă parte, latura intensivă (calitativă), respectiv economisirea timpului de muncă necesar realizării unui produs, prestării unui serviciu, executării unei lucrări.

Pentru **analiza utilizării timpului de lucru**, se folosesc indicatorii:

1) *Fondul de timp calendaristic (Tc)* exprimat în zile-om se determină înmulțind numărul mediu de personal cu numărul zilelor calendaristice din perioada respectivă (Zc):

$$Tc = \bar{N} \times Zc.$$

Pentru exprimarea fondului de timp calendaristic în ore-om trebuie să se țină seama de durata legală a zilei de lucru exprimată în ore (dz):

$$Tc = \bar{N} \times Zc \times dz.$$

2) *Fondul de timp maxim disponibil (Td)* se determină scăzând din fondul de timp calendaristic, timpul aferent concediilor legale de odihnă (Tco), zilelor de repaus și sărbătorilor legale (Trs).

$$Td = Tc - (Tco + Trs).$$

3) *Fondul de timp efectiv utilizat (Te)* reprezintă numărul de zile-om sau ore-om efectiv lucrate într-o perioadă de timp, indiferent dacă sunt normale sau suplimentare și se calculează ca diferență între fondul de timp maxim disponibil (Td) și fondul de timp neutilizat (Tn):

$$Te = Td - Tn.$$

Pentru caracterizarea **gradului de utilizare a timpului de lucru**, se folosesc indicatorii:

1) *Indicele de utilizare a fondului de timp maxim disponibil (It)* se determină prin raportarea fondului de timp efectiv lucrat la fondul de timp maxim disponibil:

$$It = \frac{Te}{Td} \times 100.$$

2) *Durata medie a zilei de lucru (\bar{Dz})* caracterizează numărul mediu de ore lucrate de un salariat în cursul unei zile:

$$\bar{Dz} = \frac{\sum hn}{\sum Zn},$$

unde: $\sum hn$ - numărul total de ore-om efectiv lucrate în timpul normal;

$\sum Zn$ - numărul de zile-om efectiv lucrate din acea perioadă).

5.3.1.2. Analiza utilizării extensive a mijloacelor fixe

Utilizarea extensivă a mijloacelor fixe se poate aprecia pe baza următorilor indicatori:

1) *Coeficientul de folosire a parcului total (Kt)* - exprimă ponderea numărului de utilaje instalate (Ni), indiferent dacă acestea funcționează sau nu, în numărul total de utilaje existente în inventarul firmei (Nt). Se calculează cu relația:

$$Kt = \frac{Ni}{Nt} \times 100.$$

2) *Coeficientul de folosire a parcului de utilaje instalat (Ki)* - exprimă ponderea numărului de utilaje aflate în funcțiune (Nf), în numărul de utilaje instalate:

$$K_i = \frac{N_f}{N_i} \times 100.$$

3) *Gradul de utilizare a fondului de timp calendaristic (GFc):*

$$GFc = \frac{T_e}{F_c} \cdot 100$$

4) *Gradul de utilizare a fondului de timp maxim disponibil, sau coeficientul folosirii extensive (Ke):*

$$K_e = \frac{T_e}{F_d} \times 100$$

5.3.2. Analiza utilizării intensive a factorilor de producție

5.3.2.1. Analiza utilizării intensive a forței de muncă

Productivitatea muncii este unul din cei mai importanți indicatori sintetici ai eficienței activității economice a întreprinderilor, care reflectă eficacitatea sau rodnicia muncii cheltuite în procesul de producție.

Nivelul productivității muncii se determină fie ca raport între volumul producției (Q) și cantitatea de muncă cheltuită pentru obținerea lui (T), fie prin raportarea timpului de muncă cheltuit la volumul producției obținute:

$$W = \frac{Q}{T} \quad \text{sau} \quad t = \frac{T}{Q}$$

Indicatorii de măsurare a productivității muncii depind, pe de o parte de modul de exprimare a volumului producției, iar pe de altă parte de modul de exprimare a cheltuielilor de timp de muncă. Principalii indicatori ai volumului producției, utilizați în calculul productivității muncii, pot fi: producția exercițiului, cifra de afaceri sau valoarea adăugată. În funcție de unitățile de măsură a timpului de muncă, productivitatea muncii poate fi orară, zilnică și anuală.

1) *Productivitatea anuală a muncii:*

$$W_a = \frac{Q_e; CA; VA}{\bar{N}_s; \bar{N}_m}$$

unde: W_a - productivitatea muncii anuale;

$Q_e; CA; VA$ - producția exercițiului, cifra de afaceri sau valoarea adăugată;

$\bar{N}_s; \bar{N}_m$ - numărul mediu de salariați sau de muncitori.

2) *Productivitatea zilnică a muncii:*

$$W_z = \frac{Q_e; CA; VA}{\Sigma Z} \quad \text{sau} \quad W_z = \frac{W_a}{\bar{Z}}$$

unde: ΣZ - numărul total de zile-om lucrate într-un an de către toți muncitorii sau de întregul personal;

\bar{Z} - numărul mediu de zile lucrate într-un an de un muncitor sau o persoană angajată.

3) *Productivitatea orară a muncii:*

$$W_h = \frac{Q_e; CA; VA}{\Sigma h}; \quad W_h = \frac{W_a}{\bar{h}_a}; \quad W_h = \frac{W_z}{\bar{h}_z},$$

unde: Σh - numărul total de ore-om lucrate de către toți muncitorii sau întregul personal în perioada analizată;

\bar{h}_a - numărul mediu de ore lucrate într-un an de un muncitor sau de o persoană angajată;

\bar{h}_z - numărul mediu de ore lucrate de un muncitor sau o persoană angajată într-o zi (durata medie a zilei de lucru).

Pentru a scoate în evidență rezervele de creștere a productivității muncii, este necesar să se studieze legăturile existente formele acesteia, legături ce se pot exprima astfel:

$$W_a = \bar{Z} \times W_z \quad W_z = \bar{h} \times W_h \quad W_a = \bar{Z} \times \bar{h} \times W_h$$

Productivitatea marginală a muncii exprimă sporul de producție obținut la creșterea cu o unitate a factorului muncă. Relația de calcul a acestui indicator este:

$$W_m = \frac{\Delta Q}{\Delta T}$$

în care:

ΔQ - reprezintă sporul de producție determinat de consumul suplimentar de muncă;

ΔT - consumul suplimentar de muncă;

Se justifică un consum suplimentar de muncă atunci când ritmul de creștere a producției devansează pe cel al evoluției consumului de muncă. În aceste condiții productivitatea marginală va fi superioară productivității medii a muncii.

Pentru urmărirea producției în funcție de factorul muncă se poate calcula și *coeficientul de elasticitate* dintre cei doi indicatori:

$$K_e = \frac{\frac{\Delta Q}{\Delta T}}{\frac{Q}{T}} = \frac{\Delta Q}{\Delta T} : \frac{Q}{T}$$

Deoarece $\frac{\Delta Q}{\Delta T} = W_m$ - productivitatea marginală și $\frac{Q}{T} = \bar{W}$ - productivitatea medie, rezultă:

$$K_e = \frac{W_m}{\bar{W}}$$

Dacă acest coeficient de elasticitate are valori supraunitare ($K_e > 1$), atunci întreprinderea înregistrează o creștere a productivității medii a muncii pe seama consumului suplimentar de timp de muncă.

În condițiile în care coeficientul de elasticitate dintre producție și factorul muncă este cuprins între 0 și 1 ($0 \leq K_e \leq 1$) se înregistrează o scădere a productivității marginale, iar dacă $K_e < 0$, consumul suplimentar de muncă duce la scăderea producției, deci ar fi vorba de o productivitate marginală negativă, aspect neacceptat de nici un agent economic.

5.3.2.2. Analiza utilizării intensive a mijloacelor fixe

Eficiența utilizării mijloacelor fixe măsoară rezultatele obținute o unitate de mijloace fixe, într-o perioadă de timp. Indicatorii de apreciere a folosirii intensive a mijloacelor fixe pot fi exprimați în unități naturale sau valorice.

a) Indicatorii exprimați în unități naturale

Cei mai importanți astfel de indicatori sunt:

1) *Randamentul mediu al utilajelor* - este cel mai important indicator utilizat pentru caracterizarea utilizării intensive, și exprimă producția ce revine pe un utilaj într-o perioadă de timp. După unitatea la care se referă randamentul poate fi:

- *randamentul mediu pe un utilaj (Ru)*, calculat ca raport între producția obținută într-o perioadă de timp (Q) și numărul de utilaje folosite în perioada respectivă (Nu):

$$\bar{R}_u = \frac{Q}{N_u}$$

- *randamentul mediu orar (Rh)*, calculat ca raport între producția obținută și timpul efectiv lucrat de către utilaje (Te):

$$\bar{R}_h = \frac{Q}{T_e}$$

Între cele două forme de exprimare a randamentului există relația:

$$\bar{R}_u = t \cdot \bar{R}_h$$

în care: t - timpul mediu de funcționare al unui utilaj.

2) *Randamentul marginal al utilajelor* - calculat ca raport între variația volumului producției (ΔQ) și variația timpului lucrat de utilaje (ΔT_e) astfel:

$$R_m = \frac{\Delta Q}{\Delta T_e}$$

3) *Coeficientul de elasticitate al producției* în raport cu factorul utilaje (e):

$$e = \frac{\Delta Q}{Q} : \frac{\Delta T_e}{T_e} = \frac{\Delta Q}{\Delta T_e} : \frac{Q}{T_e} = \frac{R_m}{\bar{R}_h}.$$

Acesta exprimă creșterea procentuală a producției la o creștere cu un procent a timpului de lucru al utilajelor. O valoare supraunitară a acestui coeficient ne arată că eforturile suplimentare efectuate se justifică prin rezultatele obținute.

b) Indicatorii exprimați în unități valorice

În cadrul acestora, rezultatele și eforturile sunt exprimate valoric. Principalii indicatori de eficiență utilizați, sunt:

- producția exercițiului la 1000 lei mijloace fixe;
- cifra de afaceri la 1000 lei mijloace fixe;
- valoarea adăugată la 1000 lei mijloace fixe;
- profitul brut și net la 1000 lei mijloace fixe.

Toți acești indicatori se calculează prin raportarea efectelor utile obținute la valoarea medie a acestuia astfel:

$$E_{Kf} = \frac{Qe, Ca, Va, P}{Kf} \times 1000$$

unde: E_{Kf} - eficiența utilizării mijloacelor fixe;

În cadrul analizei eficienței folosirii mijloacelor fixe trebuie să se urmărească și corelația dintre valoarea producției și eficiența mijloacelor fixe, pe baza relației următoare:

$$Q = \bar{K}_f \times E_{Kf} = \bar{K}_f \times \frac{Qe, Ca}{\bar{K}_f}$$

Din această relație rezultă că sporirea volumului producției poate avea la bază atât creșterea volumului mijloacelor fixe, cât și o folosire eficientă a acestora.

Un obiectiv important îl constituie și studierea corelației dintre eficiența mijloacelor fixe, productivitatea muncii și înzestrarea tehnică a muncii, care poate fi redată prin următoarea relație:

$$W = I_t \times E_{Kf} \text{ sau } \frac{Q}{N_s} = \frac{\bar{K}_f}{N_s} \times \frac{Q}{\bar{K}_f},$$

în care: \bar{N}_s - numărul mediu de salariați sau de muncitori.

Corelația optimă ce trebuie să existe între acești indicatori se întâlnește atunci când indicele productivității muncii devansează indicele eficienței mijloacelor fixe, iar acesta la rândul său devansează indicele înzestrării tehnice a muncii, adică:

$$I_w > I_{EKf} > I_t.$$

5.3.2.3. Analiza utilizării capitalului circulant (materiilor prime și materialelor)

Indicatorii prin care se apreciază utilizarea capitalului circulant pot fi exprimați în unități naturale sau valorice.

a) Indicatorii exprimați în unități naturale

Pentru caracterizarea consumurilor de materiale la nivelul unei firme se folosesc doi indicatori: consumul specific și consumul total de materiale.

Consumul specific (cs) exprimă cantitatea de materie primă consumată pentru a obține o unitate dintr-un produs. Se determină cu relația:

$$cs = \frac{M}{q}$$

în care: M - consumul total din materialul respectiv;

q - cantitatea fabricată din acel produs.

Modificarea consumului specific trebuie urmărită atât în dinamică, față de realizările perioadelor precedente, cât și comparativ cu nivelul stabilit prin documentația tehnică. Reducerea acestuia semnifică o mai bună utilizare a materialelor în procesul de producție.

Consumul total de materiale (M) exprimă cantitatea de materie primă consumată într-o perioadă de timp pentru realizarea unui anumit volum de producție fizică. Nivelul său poate fi determinat cu relația:

$M = q \times cs$ - când materialul se folosește pentru realizarea unui singur produs;

$\sum M = \sum q \cdot cs$ - când materialul se folosește pentru realizarea mai multor produse.

Dacă dorim să caracterizăm consumul din toate materialele utilizate pentru realizarea producției, acesta va fi exprimat valoric cu ajutorul prețurilor de aprovizionare a diferitelor materiale, îmbrăcând forma *cheltuielilor cu materialele (Cm)*:

$$\sum Cm = \sum q \cdot cs \cdot pm$$

în care: pm - prețul mediu de aprovizionare al materialelor.

Pentru analiza modului de folosire a materiilor prime se mai poate utiliza și *coeficientul de folosință sau gradul de valorificare productivă a materialelor (Km)*, stabilit ca raport între greutatea netă a produsului sau cantitatea de materii și materiale încorporată în produsele finite (M_i) și cantitatea totală de materii și materiale introdusă în procesul de fabricație (M_t), adică:

$$K_m = \frac{M_i}{M_t} \times 100$$

b) Indicatorii exprimați în unități valorice

Cei mai importanți astfel de indicatori sunt:

1) *Gradul de valorificare al resurselor materiale:*

$$G_v = \frac{Q}{C_m} \cdot 1000$$

unde: Q – valoarea producției fabricate;

C_m – consumul de materiale, exprimat valoric.

2) *Necesarul relativ de materiale* - arată consumul mediu de materiale, exprimat în unități valorice, la 1000 lei producție.

5.4. Analiza cheltuielilor întreprinderii

5.4.1 Analiza cheltuielilor totale și de exploatare

Cheltuielile unei întreprinderi reflectă, sub formă valorică, întregul consum de factori de producție efectuat pentru fabricarea și vânzarea producției. Acestea se structurează după mai multe criterii. Un criteriu important după care se grupează și în contul de profit și pierderi este natura acestora. Potrivit acestui criteriu cheltuielile totale cuprind: cheltuieli de exploatare (C_e) și cheltuieli financiare (C_f).

Nu se pot face aprecieri obiective cu privire la evoluția acestora, dacă nu le corelăm cu evoluția efectelor obținute. Pentru aprecierea eficienței cheltuielilor efectuate de către o

întreprindere este necesar să se calculeze nivelul **cheltuielilor totale la 1000 lei venituri totale** ale întreprinderii. Acest indicator numit și rata de eficiență a cheltuielilor totale se calculează prin raportarea cheltuielilor totale la veniturile totale ale întreprinderii și înmulțit cu 1000:

$$Ct_{/1000} = \frac{Ct}{Vt} \times 1000 = \frac{Ce + Cf}{Ve + Vf} \times 1000.$$

Ținând cont de modul de calcul al indicatorului, o reducere a nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri relevă o situație favorabilă, respectiv de creștere a eficienței cheltuielilor.

Pornind de la acest model de corelație, modificarea $Ct_{/1000}$ se explică prin modificarea veniturilor totale și a cheltuielilor totale ale întreprinderii, ale căror influențe se calculează astfel:

$$1. \Delta_{Ct/1000}^{Vt} = \frac{Ct_0}{Vt_1} \times 1000 - \frac{Ct_0}{Vt_0} \times 1000;$$

$$2. \Delta_{Ct/1000}^{Ct} = \frac{Ct_1}{Vt_1} \times 1000 - \frac{Ct_0}{Vt_1} \times 1000.$$

Exemplu:

Pentru exemplificare se folosesc datele din tabelul 6.

Tabelul 6

Nr. crt.	Natura activității	Suma cheltuielilor		Suma veniturilor	
		An bază	An bază	An bază	An curent
1	Exploatare	10500	11900	12000	14000
2	Financiară	900	950	700	800
3	TOTAL	11400	12850	12700	14800

Pe baza acestor date se calculează nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri totale, precum și modificarea acestora și influențele factorilor. Rezultatele sunt prezentate în tabelul 7.

Tabelul 7

INDICATORI	An bază	An curent
Cheltuieli totale la 1000 lei venituri totale	897,64	868,24
Modificarea $Ct/1000Vt$	-29,39	
1. Influența veniturilor totale	-127,37	
2. Influența cheltuielilor totale	97,97	

Se constată că nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri totale s-a redus cu 29,39 lei datorită creșterii veniturilor într-un ritm superior creșterii cheltuielilor totale, aspect apreciat favorabil.

Modificarea nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri poate fi explicată prin efectuarea unei analize factoriale. În acest caz nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri se poate calcula în funcție de structura sau ponderea veniturilor întreprinderii pe cele două categorii de venituri (gi) și de nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri pe cele 2 categorii de venituri și cheltuieli ($Ci_{/1000}$).

$$Ct_{/1000} = \frac{\sum (gi \times ci_{/1000})}{100}$$

unde: $gi = \frac{Ve; Vf}{Vt} \times 100$

$$ci_{/1000} = \frac{Ce}{Ve}; \frac{Cf}{Vf} \times 1000$$

Influențele celor doi factori asupra modificării $Ct_{/1000}$ se calculează cu ajutorul metodei substituirilor în lanț. Pentru exemplificare se folosesc datele din tabelul 8.

Tabelul 8

Nr. crt.	Natura activității	Structura venituri %		$C_{/1000}$ (lei)	
		An bază	An bază	An bază	An curent
1	Exploatare	94,49%	94,59%	875,0	850,0

2	Financiară	5,51%	5,41%	1285,7	1187,5
4	TOTAL	100,00	100,00	*	*

Astfel, reducerea nivelului cheltuielilor totale la 1000 lei venituri cu 29,39 lei față de perioada de bază se explică prin:

1) Influența modificării structurii veniturilor:

$$\Delta_{Ct_{1000}}^{gi} = \frac{\sum (gi_1 \times ci_{0/1000})}{100} - \frac{\sum (gi_0 \times ci_{0/1000})}{100} = Ct_{1/1000}^r - Ct_{0/1000} = 897,2 - 897,6 = -0,4 \text{ lei}$$

2) Influența modificării cheltuielilor la 1000 lei venituri pe categorii:

$$\Delta_{Ct_{1000}}^{Ci} = \frac{\sum (gi_1 \times ci_{1/1000})}{100} - \frac{\sum (gi_1 \times ci_{0/1000})}{100} = Ct_{1/1000} - Ct_{1/1000}^r = 868,2 - 897,2 = -28,9 \text{ lei.}$$

În urma analizei efectuate, se constată o reducere a nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri totale cu 29,39 lei, situație datorată ambilor factori cu influență directă.

Modificarea structurii veniturilor a condus la reducerea nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri totale cu 0,4 lei urmare a creșterii ponderii veniturilor cu cheltuieli la 1000 lei, mai mici decât media pe întreprindere (în exemplul de față, veniturile din exploatare).

Modificarea cheltuielilor la 1000 lei venituri pe cele trei categorii, au condus la reducerea nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri totale cu 28,9 lei.

Cheltuielile de exploatare dețin ponderea principală în cheltuielile totale și de aceea analiza cheltuielilor întreprinderii trebuie să continue cu analiza aprofundată a acestora. Ele cuprind toate cheltuielile aferente ciclului de exploatare, respectiv pentru aprovizionarea materiilor prime și a materialelor, stocarea acestora, producerea bunurilor și serviciilor, desfacerea acestora, etc.

Cheltuielile de exploatare pot fi grupate în mai multe categorii, corespunzătoare veniturilor pe care le generează: cheltuieli aferente cifrei de afaceri (C), cheltuieli aferente producției stocate (Cps), cheltuieli aferente producției imobilizate (Cpi) și cheltuieli diverse de exploatare (Cde). În categoria cheltuieli diverse de exploatare sunt cuprinse: cheltuieli legate de activele imobilizate (sau grupurile destinate cedării) detinute în vederea vânzării, cheltuieli din reevaluarea imobilizărilor necorporale și corporale, cheltuieli privind investițiile imobiliare, cheltuieli privind activele biologice și produsele agricole, cheltuieli privind calamitățile și alte evenimente similare și alte cheltuieli de exploatare (ACe):

$$Ce = C + Cps + Cpi + Cde$$

În mod corespunzător, veniturile din exploatare cuprind: cifra de afaceri (CA), venituri aferente producției stocate (Vps), venituri aferente producției imobilizate (Vpi) și venituri diverse din exploatare (Vde):

$$Ve = CA + Vps + Vpi + Vde.$$

Pentru analiza cheltuielilor de exploatare se folosește indicatorul cheltuieli de exploatare la 1000 lei venituri din exploatare calculat cu relația:

$$Ce_{/1000} = \frac{Ce}{Ve} \times 1000.$$

Reducerea cheltuielilor la 1000 lei venituri din exploatare arată o creștere a eficienței activității de exploatare prin îmbunătățirea utilizării resurselor materiale, umane și financiare din fiecare fază a ciclului de exploatare respectiv aprovizionare, producție și desfacere.

Analiza eficienței cheltuielilor de exploatare poate fi continuată și pe baza unui alt model, caz în care nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri de exploatare se poate stabili în funcție de ponderea fiecărei categorii de venituri de exploatare față de veniturile din exploatare (ge) și de nivelul cheltuielilor la 1000 lei venituri din exploatare pe categorii ($ce/1000$) astfel:

$$C_{e_{/1000}} = \frac{\sum (ge \times ce_{/1000})}{100}$$

$$\text{unde: } ge = \frac{CA; Vps; Vpi; Vde}{Ve} \times 100$$

$$ce_{/1000} = \frac{C}{CA}; \frac{Cps}{Vps}; \frac{Cpi}{Vpi}; \frac{Cde}{Vde} \times 1000$$

Acest model ne permite efectuarea unei analize de tip factorial asupra ratei de eficiență a cheltuielilor de exploatare. Pentru exemplificare vom considera cheltuielile și veniturile diverse de exploatare la nivelul 0 și vom folosi datele din tabelul 9.

Tabelul 9

Indicatori	An bază	An curent
Venituri din exploatare, din care aferente:	12000	14000
- cifrei de afaceri;	10000	12000
- producție stocate;	900	800
- producție imobilizate.	1100	1200
Cheltuieli de exploatare, din care aferente:	10500	11900
- cifrei de afaceri;	8500	9900
- producție stocate;	900	800
- producție imobilizate;	1100	1200
Cheltuieli la 1000 lei V_e , din care aferente :	875	850
- cifrei de afaceri;	850	825
- producție stocate;	1000	1000
- producție imobilizate;	1000	1000
Structura V_e din care aferentă:	100%	100%
- cifrei de afaceri;	83,3%	85,7%
- producție stocate;	7,5%	5,7%
- producție imobilizate;	9,2%	8,6%

$$\Delta_{C_{e_{/1000}}} = C_{e_{/1000}} - C_{e_{0/1000}} = 850 - 875 = -25 \text{ lei}$$

Pentru cuantificarea influențelor factorilor vom folosi metoda substituirilor în lanț:

1. Influența modificării structurii veniturilor din exploatare:

$$\begin{aligned} \Delta_{C_{e_{/1000}}}^{ge} &= \frac{\sum (ge_1 \times ce_{0/1000})}{100} - \frac{\sum (ge_0 \times ce_{0/1000})}{100} = C^r e_{/1000} - C_{e_{0/1000}} = \\ &= 871,4 - 875 = -3,6 \text{ lei} \end{aligned}$$

$$\text{unde: } C^r e_{/1000} = \frac{(87,5 \times 850) + (5,7 \times 1000) + (8,6 \times 1000)}{100} = 871,4 \text{ lei}$$

2. Influența modificării cheltuielilor la 1000 lei venituri din exploatare pe categorii:

$$\begin{aligned} \Delta_{C_{e_{/1000}}}^{ce} &= \frac{\sum (ge_1 \times ce_{1/1000})}{100} - \frac{\sum (ge_1 \times ce_{0/1000})}{100} = \\ &= C_{e_{1/1000}} - C^r e_{/1000} = 850 - 871,4 = -21,4 \text{ lei.} \end{aligned}$$

Reducerea nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri din exploatare s-a datorat pe de o parte reducerii cheltuielilor la 1000 lei venituri aferente cifrei de afaceri, iar pe de altă parte creșterii ponderii veniturilor cu cheltuieli la 1000 lei mai mici decât media pe întreprindere (în acest caz este vorba de cifra de afaceri). În ceea ce privește cheltuielile la 1000 lei venituri din producție stocată și imobilizată, nivelul acestora a fost de 1000, deoarece atât producția stocată cât și cea imobilizată sunt evaluate în costuri, neinfluențând nivelul ratei de eficiență a cheltuielilor de exploatare.

În aceste condiții, modificarea nivelului cheltuielilor la 1000 lei venituri din exploatare se datorează în principal modificării cheltuielilor aferente cifrei de afaceri. De aceea, se impune în continuare o analiză aprofundată a acestora.

Pentru aprecierea eficienței cheltuielilor aferente cifrei de afaceri se folosește indicatorul - **cheltuieli la 1000 lei cifră de afaceri** - calculat ca raport între cheltuielile aferente cifrei de afaceri ($\sum qc$) și cifra de afaceri ($\sum qp$).

$$C_{/1000} = \frac{\sum qc}{\sum qp} \times 1000$$

unde: q - volumul fizic al producției vândute;
p - prețul mediu de vânzare fără TVA;
c - costul complet pe unitatea de produs.

Dacă se ține seama și de structura producției vândute pe sortimente, relația de calcul se mai poate exprima și astfel:

$$C_{/1000} = \frac{\sum q(s)c}{\sum q(s)p} \times 1000.$$

Asupra modificării cheltuielilor la 1000 lei cifră de afaceri, influențează trei factori cu acțiune directă, respectiv: modificarea structurii producției vândute, modificarea prețurilor de vânzare și modificarea costurilor complete pe unitatea de produs.

Modificarea volumului fizic al producției vândute nu influențează în mod direct nivelul cheltuielilor la 1000 lei CA, deoarece acționează cu aceeași intensitate atât asupra numărătorului cât și asupra numitorului relației de calcul, pe ansamblu, influența sa fiind nulă. Totuși, modificarea volumului fizic al producției vândute influențează în mod indirect asupra $C_{/1000}$ prin intermediul costului pe unitatea de produs care se modifică în sens invers față de variația volumului producției vândute pe seama cheltuielilor fixe ce revin pe unitatea de produs.

În ceea ce privește modificarea structurii producției, deși și aceasta apare atât la numărător cât și la numitor, influența acesteia nu este nulă, deoarece la numărător avem structura producției vândute exprimată cu ajutorul costului, în timp ce la numitor avem structura producției vândute exprimată cu ajutorul prețului, ori raportul cost/preț nu este constant pentru toate produsele și deci și cele două posibilități de exprimare a structurii sunt diferite.

Calculul influențelor celor 3 factori asupra modificării $C_{/1000}$ se face cu ajutorul metodei substituirilor în lanț, iar pentru exemplificarea metodologiei de analiză factorială vom folosi datele din tabelul 10.

Tabelul 10

Indicatori	An bază	An curent
Cifra de afaceri	10000	12000
Cheltuielile aferente cifrei de afaceri	8500	9900
Producția vândută în perioada curentă exprimată în:		
- costurile perioadei de bază;	-	9300
- prețurile perioadei de bază.	-	11200
Cheltuieli la 1000 lei CA (lei)	850	825

1. Influența modificării structurii producției vândute:

$$\Delta_{C_{/1000}}^s = \frac{\sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)p_0} \times 1000 - \frac{\sum q_1(s_0)c_0}{\sum q_1(s_0)p_0} \times 1000 = \frac{\sum q_1c_0}{\sum q_1p_0} \times 1000 - \frac{\sum q_0c_0}{\sum q_0p_0} \times 1000 =$$

$$= \frac{9300}{11200} \times 1000 - \frac{8500}{10000} \times 1000 = 830,36 - 850 = -19,64$$

2. Influența modificării prețurilor de vânzare:

$$\begin{aligned} \Delta_{C/1000}^p &= \frac{\sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)p_1} \times 1000 - \frac{\sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)p_0} \times 1000 = \frac{\sum q_1c_0}{\sum q_1p_1} \times 1000 - \frac{\sum q_1c_0}{\sum q_1p_0} \times 1000 = \\ &= \frac{9300}{12000} \times 1000 - \frac{9300}{11200} \times 1000 = 775 - 830,36 = -55,36 \text{ lei} \end{aligned}$$

3. Influența modificării costurilor pe unitatea de produs:

$$\begin{aligned} \Delta_{C/1000}^c &= \frac{\sum q_1(s_1)c_1}{\sum q_1(s_1)p_1} \times 1000 - \frac{\sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)p_1} \times 1000 = \frac{\sum q_1c_1}{\sum q_1p_1} \times 1000 - \frac{\sum q_1c_0}{\sum q_1p_1} \times 1000 = \\ &= \frac{9900}{12000} \times 1000 - \frac{9300}{12000} \times 1000 = 825 - 775 = +50 \text{ lei.} \end{aligned}$$

În exemplul considerat se înregistrează o reducere a nivelului cheltuielilor la 1000 lei cifră de afaceri cu 25 lei față de nivelul anului de bază, aspect apreciat pozitiv, deoarece reflectă o creștere a eficienței acestora cu efecte favorabile asupra eficienței întregii activități desfășurate. Fiecare din cei trei factori au avut influențe diferite.

Astfel, modificarea structurii producției a condus la reducerea nivelului cheltuielilor la 1000 lei CA cu 19,64 lei, urmare a creșterii ponderii produselor cu cheltuieli la 1000 lei cifră de afaceri mai mici decât media pe întreprindere.

Modificarea prețurilor de vânzare a determinat o reducere a nivelului cheltuielilor la 1000 lei cifră de afaceri cu 55,36 lei, ca urmare a creșterii nivelului lor față de nivelul anului precedent. Această influență se apreciază ca fiind favorabilă numai în măsura în care creșterea prețurilor a avut loc ca urmare a unor acțiuni proprii ale întreprinderii.

În ceea ce privește costurile pe unitatea de produs, acestea au crescut, determinând o creștere a cheltuielilor la 1000 lei CA cu 50 lei. Comparând însă cele 2 influențe (ale modificării prețurilor și ale costurilor) observăm că intensitatea modificării acestora a fost diferită, prețurile crescând într-un ritm superior creșterii costurilor, cu efecte favorabile asupra nivelului cheltuielilor la 1000 lei cifră de afaceri.

5.4.2. Analiza principalelor categorii de cheltuieli

Având în vedere marea diversitate a cheltuielilor efectuate de către o întreprindere, acestea pot fi grupate după mai multe criterii:

- a) **După natura lor**, se disting: **cheltuieli de exploatare și cheltuieli financiare**;
- b) **După corelația cu evoluția volumului de activitate**, se pot delimita: **cheltuieli variabile; cheltuieli fixe**.

Cheltuielile variabile sunt dependente de evoluția volumului de activitate, modificându-se în același sens cu acesta. În cadrul lor se cuprind: cheltuielile cu materiile prime directe, cheltuielile cu salariile muncitorilor direct productivi, o parte din cheltuielile cu întreținerea și funcționarea utilajelor etc. Pe unitatea de produs aceste cheltuieli capătă un caracter relativ constant.

Cheltuielile fixe nu depind de volumul de activitate, în anumite limite ale acestuia având un caracter constant. În cadrul lor se cuprind cheltuielile cu amortizarea, cheltuielile cu conducerea și administrarea întreprinderii etc. Pe unitatea de produs aceste cheltuieli capătă un caracter variabil, modificându-se în sens invers față de evoluția volumului de activitate.

- c) **După conținutul lor**, cheltuielile pot fi:

- cheltuieli materiale;

- cheltuieli cu personalul (salariale).

Cheltuielile materiale exprimă sub formă valorică întregul consum de muncă trecută sau materializată efectuat pentru fabricarea și vânzarea produselor. Ele cuprind atât cheltuielile pentru materii prime, materiale, combustibil și energie, precum și cheltuielile cu amortizarea mijloacelor fixe.

Cheltuielile cu personalul (salariale) exprimă sub formă valorică întregul consum de muncă vie sau cheltuielile totale efectuate de întreprindere pentru plata forței de muncă și pentru achitarea obligațiilor legate de asigurările și protecția socială a salariaților.

d) După modul de identificare și repartizare, cheltuielile pot fi:

- **cheltuieli directe** sunt legate nemijlocit de activitatea unei unități operative, a unui loc de muncă, sau de realizarea unui produs.;
- **cheltuieli indirecte** sunt ocazionate de funcționarea întreprinderii în ansamblul său.

e) După incidența asupra fluxurilor de trezorerie:

- **cheltuieli monetare**, care generează un flux monetar, o plată (salarii, cheltuielile cu materiile prime etc.):

- **cheltuieli calculate**, care nu generează efectuarea unei plăți (amortizări și provizioane).

Pentru analiza tuturor acestor categorii de cheltuieli se folosește indicatorul *cheltuieli la 1000 lei cifră de afaceri*, stabilit ca raport între fiecare categorie de cheltuieli în parte și cifra de afaceri:

$$Ci_{/1000} = \frac{Ci}{CA} \cdot 1000 = \frac{\sum q \cdot ci}{\sum q \cdot p} \cdot 1000$$

unde: Ci - categoria de cheltuieli;

ci - categoria de costuri pe unitatea de produs.

Față de modelul general prezentat, particularități în analiză prezintă cheltuielile cu personalul (salariale). De aceea vom prezenta analiza detaliată a acestora.

Analiza cheltuielilor cu personalul (salariale)

Principalele obiective ale analizei cheltuielilor salariale sunt:

- analiza situației generale a cheltuielilor salariale;
- analiza corelației dintre dinamica productivității muncii și dinamica salariului mediu.

Pentru analiza situației generale a cheltuielilor salariale este necesar să se studieze următoarele aspecte:

- modificarea absolută și relativă a cheltuielilor salariale;
- eficiența cheltuielilor salariale.

Ponderea principală în totalul cheltuielilor salariale o deține fondul de salarii (Fs). Mărimea fondului de salarii depinde de numărul mediu de salariați (\bar{N}_s) și de salariul mediu anual pe o persoană (\bar{S}_a):

$$Fs = \bar{N}_s \times \bar{S}_a .$$

La rândul său, salariul mediu anual depinde de timpul mediu lucrat de o persoană într-un an, exprimat în ore (\bar{t}) și de salariul mediu orar (\bar{S}_h):

$$\bar{S}_a = \bar{t} \times \bar{S}_h .$$

Prin aplicarea metodei substituirilor în lanț se pot calcula influențele factorilor cu acțiune directă și indirectă asupra modificării absolute a fondului de salarii, astfel:

$$1. \Delta_{Fs}^{\bar{N}_s} = \left(\bar{N}_{s1} - \bar{N}_{s0} \right) \bar{S}_{a_0} ;$$

$$2. \Delta_{Fs}^{\bar{S}_a} = \bar{N}_{s1} \left(\bar{S}_{a1} - \bar{S}_{a0} \right) ;$$

din care: 2.1. $\Delta_{Fs}^{\bar{t}} = \bar{N}_{s1} \left(\bar{t}_1 - \bar{t}_0 \right) \bar{S}_h ;$

$$2.2. \Delta_{Fs}^{sh} = Ns_1 t_1 (sh_1 - sh_0);$$

Exemplu:

Pentru exemplificarea metodologiei de analiză a cheltuielilor cu personalul vom folosi datele din tabelul 11.

Tabelul 11

Indicatori	An bază	An curent
Fondul de salarii (mii lei)	3150	3500
Veniturile din exploatare (mii lei)	12000	14000
Numărul mediu de salariați	105	100
Timpul total efectiv lucrat (ore-om)	165900	160000
Salariul mediu anual (mii lei)	30	35
Salariul mediu orar (mii lei)	0,0190	0,0219
Timpul lucrat de un salariat (ore)	1580	1600
Productivitatea anuală a muncii (mii lei)	114,29	140

Pe baza acestor date se calculează influențele factorilor asupra modificării absolute a fondului de salarii. Rezultatele acestor calcule sunt prezentate în tabelul 12:

Tabelul 12

Indicatori	An curent / An bază
Modificarea absolută a fondului de salarii	350
1. Influența numărului mediu de salariați	-150
2. Influența salariului mediu anual, din care:	500
2.1. Influența timpului pe un salariat	38
2.2. Influența salariului mediu orar	462

În anul curent fondul de salarii a crescut cu 350 mii lei față de anul de bază datorită creșterii salariului mediu anual cu 500 mii lei, în condițiile în care numărul mediu de salariați a scăzut conducând la reducerea fondului de salarii cu 150 mii lei. Salariul mediu anual a crescut atât pe seama creșterii timpului lucrat de un salariat cât și pe seama creșterii salariului orar.

Între fondul de salarii și volumul de activitate există o strânsă legătură, ceea ce impune compararea fondului de salarii efectiv și cu un fond de salarii admisibil. De aceea, în procesul de analiză se calculează și **modificarea relativă a fondului de salarii** (Δ^*Fs), ca diferență între fondul de salarii efectiv și fondul de salarii admisibil (Fs_a):

$$\Delta^*Fs = Fs_1 - Fs_a.$$

Fondul de salarii admisibil se stabilește în funcție de fondul de salarii previzionat sau din perioada de bază (Fs_0), corectat cu indicele veniturilor din exploatare:

$$Fs_a = Fs_0 \times I_{ve}.$$

Atunci când fondul de salarii admisibil este mai mare decât cel efectiv ($Fs_a > Fs_1$), se obține o economie relativă la fondul de salarii, iar când fondul de salarii admisibil este mai mic decât cel efectiv ($Fs_a < Fs_1$), se înregistrează o depășire relativă la fondul de salarii.

În exemplul considerat fondul de salarii admisibil ia valoarea:

$$Fs_a = 3150 \times \frac{14000}{12000} = 3675 \text{ mii lei}$$

iar modificarea relativă:

$$\Delta^*Fs = 3500 - 3675 = -175 \text{ mii lei}.$$

Deoarece fondul de salarii admisibil a fost mai mare decât fondul de salarii efectiv ($Fs_a > Fs_1$) rezultă că firma a realizat o economie relativă la fondul de salarii de 175 mii lei. Spunem că

firma a realizat o economie *relativă* deoarece, în realitate, fondul de salarii efectiv plătit de firmă în anul curent a fost mai mare decât cel plătit în anul precedent, însă în raport cu ceea ce putea plăti, în funcție de volumul de activitate, a plătit mai puțin.

Nu în toate situațiile economia relativă la fondul de salarii se apreciază favorabil. Pot exista situații când o asemenea economie este realizată pe seama reducerii salariilor angajaților ceea ce poate avea consecințe nefavorabile în lanț. De aceea se impune o analiză factorială a acestei economii în vederea identificării factorilor care au generat-o.

Pentru a pune în evidență factorii de influență se folosește modelul:

$$\Delta^*Fs = Ve_1 \cdot \left(\frac{T_1}{Ve_1} \cdot \frac{Fs_1}{T_1} - \frac{T_0}{Ve_0} \cdot \frac{Fs_0}{T_0} \right),$$

unde: Ve - veniturile din exploatare;

T - factorul muncă apreciat prin numărul mediu de salariați sau prin timpul total lucrat de aceștia.

Modificarea relativă a fondului de salarii este influențată de doi factori direcți:

- productivitatea muncii, exprimată prin timpul consumat pe unitatea de produs, sau la un leu producție $\left(\frac{T}{Ve} \right)$;
- salariul mediu pe unitatea de timp și pe un salariat $\left(\frac{Fs}{T} \right)$.

Influențele celor doi factori se calculează astfel:

a) Influența productivității muncii:

$$\Delta^w Fs^* = Ve_1 \cdot \left(\frac{T_1}{Ve_1} \cdot \frac{Fs_0}{T_0} - \frac{T_0}{Ve_0} \cdot \frac{Fs_0}{T_0} \right)$$

b) Influența salariului mediu:

$$\Delta^s Fs^* = Ve_1 \cdot \left(\frac{T_1}{Ve_1} \cdot \frac{Fs_1}{T_1} - \frac{T_1}{Ve_1} \cdot \frac{Fs_0}{T_0} \right).$$

În funcție de nivelul și semnul acestor influențe se pot face aprecieri cu privire la activitatea firmei analizate. Astfel, economia relativă la fondul de salarii poate fi explicată pe seama influenței celor doi factori astfel:

- a) - *influența productivității cu semnul minus;*
- *influența salariului cu semnul minus;*

În aceste condiții înseamnă că productivitatea muncii a crescut (deoarece în relația apare ca factor de influență inversul acesteia) ceea ce se apreciază favorabil, însă salariul mediu a scăzut. Situația nu va fi acceptată de salariați care, deși au lucrat mai bine, au primit un salariu mai mic. Deși pe termen scurt o asemenea politică conduce la economii, pe termen mediu și lung poate avea consecințe dezastruoase, salariații pierzându-și interesul pentru muncă fiind tentați să părăsească firma.

- b) - *influența productivității cu semnul plus;*
- *influența salariului cu semnul plus;*

Productivitatea muncii a crescut. Salariul a crescut și el însă datorită faptului că pe ansamblu firma a înregistrat economie la fondul de salarii înseamnă că productivitatea muncii a crescut mai mult decât salariul. Acesta este cazul dorit și de managerii firmei care pot și trebuie să acorde majorări salariale numai în limita creșterii productivității muncii. Deci situația se apreciază favorabil.

- c) - *influența productivității muncii cu semnul plus;*
- *influența salariului cu semnul minus;*

Productivitatea muncii a scăzut. Salariul mediu a scăzut și el. Deoarece firma a înregistrat economie relativă la fondul de salarii înseamnă că influența cu semnul minus a salariului a fost mai puternică decât influența cu semnul plus a productivității, ceea ce înseamnă că salariul a

scăzut mai mult decât productivitatea. Nici o asemenea situație nu este de acceptat deoarece va conduce ireversibil spre falimentul firmei. Practic salariații lucrează din ce în ce mai prost în timp ce firma îi plătește și mai prost, ceea ce va conduce la înrăutățirea situației acesteia.

Iată deci, că din trei cazuri posibile numai într-unul singur situația se apreciază favorabil, în celelalte două deși firma a înregistrat o economie relativă la fondul de salarii, ceea ce aparent se apreciază favorabil, situația este de neacceptat fie pentru manageri fie pentru salariați.

Exemplu:

Pentru exemplul considerat, calculul influențelor celor doi factori se prezintă astfel:

a) Influența productivității muncii:

$$\Delta^W Fs^* = 14000 \cdot \left(\frac{160000}{14000} \cdot \frac{3150}{165900} - \frac{165900}{12000} \cdot \frac{3150}{165900} \right) = -637 \text{ mii lei}$$

b) Influența salariului mediu:

$$\Delta^S Fs^* = 14000 \cdot \left(\frac{160000}{14000} \cdot \frac{3500}{160000} - \frac{160000}{14000} \cdot \frac{3150}{165900} \right) = 462 \text{ mii lei.}$$

Constatăm că ne găsim în cazul "b" când productivitatea muncii a crescut mai mult decât a crescut salariul mediu, ceea ce se apreciază favorabil și va avea consecințe benefice asupra eficienței întregii activități desfășurate de firmă.

Pentru o apreciere mai obiectivă asupra situației generale a cheltuielilor cu personalul trebuie urmărită și **eficiența acestei categorii de cheltuieli**. În acest scop se folosesc următorii indicatorul *fond de salarii la 1000 lei venituri din exploatare*:

$$Fs_{/1000Ve} = \frac{Fs}{Ve} \times 1000.$$

Acesta pune în evidență corelația dintre dinamica indicatorului de efort (fondul de salarii) și dinamica indicatorului de efect (veniturile din exploatare). Reducerea fondului de salarii la 1000 lei venituri din exploatare reflectă o creștere a eficienței cheltuielilor cu personalul, ce trebuie obținută pe seama sporirii mai accentuate a veniturilor din exploatare față de creșterea fondului de salarii. Practic, trebuie respectate următoarea corelație:

$$I_{Ve} > I_{Fs}.$$

Exemplu:

Nivelul fondului de salarii la 1000 lei venituri din exploatare a fost calculat pe baza datelor din tabelul 11:

$$Fs_{0/1000} = \frac{3150}{12000} \cdot 1000 = 262,5 \text{ lei}; \quad Fs_{1/1000} = \frac{3500}{14000} \cdot 1000 = 250 \text{ lei}$$

$$\Delta Fs_{/1000} = -12,5 \text{ lei}$$

1. Influența veniturilor din exploatare:

$$\Delta_{Fs_{/1000}}^{Ve} = \frac{Fs_0}{Ve_1} \cdot 1000 - \frac{Fs_0}{Ve_0} \cdot 1000 = \frac{3150}{14000} \cdot 1000 - 262,5 = -37,5 \text{ lei}$$

2. Influența fondului de salarii:

$$\Delta_{Fs_{/1000}}^{Fs} = \frac{Fs_1}{Ve_1} \cdot 1000 - \frac{Fs_0}{Ve_1} \cdot 1000 = 250 - \frac{3150}{14000} \cdot 1000 = +25 \text{ lei.}$$

Se observă că veniturile din exploatare au crescut, ceea ce a condus la reducerea $Fs_{/1000}$ cu 37,5 lei. În același timp a crescut și fondul de salarii ce a condus la creșterea $Fs_{/1000}$ cu 25 lei. Veniturile din exploatare au crescut însă într-un ritm superior creșterii fondului de salarii, fapt ce a condus la creșterea eficienței cheltuielilor cu personalul, aspect apreciat favorabil.

Analiza se poate face asemănător și pe baza indicatorilor: fond de salarii la 1000 lei cifră de afaceri, respectiv fond de salarii la 1000 lei valoare adăugată.

Un alt obiectiv important al analizei îl constituie **urmărirea corelației dintre dinamica productivității muncii și dinamica salariului mediu**. În condițiile economiei de piață, creșterea mai rapidă a productivității muncii față de creșterea salariului mediu constituie o condiție de bază pentru asigurarea eficienței activității desfășurate.

Necesitatea respectării unei astfel de corelații decurge din faptul că, la creșterea productivității muncii concură și alți factori de producție, care trebuie și ei remunerați.

În cadrul analizei este necesar să se studieze două aspecte:

- situația generală a corelației;
- efectele respectării sau nerespectării acestei corelații.

Pentru analiza situației generale a corelației se poate folosi indicele de corelație, care se exprimă astfel:

$$I_c = \frac{I_s}{I_w},$$

unde: I_s - indicele salariului mediu;

I_w - indicele productivității muncii.

Respectarea corelației are loc atunci când indicele de corelație este subunitar ($I_c < 1$), în condițiile în care indicele salariului mediu și cel al productivității muncii sunt supraunitari.

În procesul de analiză este necesar să se studieze și efectele respectării sau nerespectării corelației asupra principalilor indicatori economico - financiari:

a) *Asupra fondului de salarii la 1000 lei venituri de exploatare:*

1. influența productivității muncii:

$$\Delta_{F_{s,1000}}^w = \frac{\bar{S}_0}{W_1} \times 1000 - \frac{\bar{S}_0}{W_0} \times 1000;$$

2. influența salariului mediu pe o persoană:

$$\Delta_{F_{s,1000}}^s = \frac{\bar{S}_1}{W_1} \times 1000 - \frac{\bar{S}_0}{W_1} \times 1000;$$

b) *Asupra profitului din exploatare:*

1. influența productivității muncii:

$$\Delta_{P_e}^w = -\frac{Ve_1}{1000} \left(\frac{\bar{S}_0}{W_1} \cdot 1000 - \frac{\bar{S}_0}{W_0} \cdot 1000 \right)$$

2. influența salariului mediu:

$$\Delta_{P_e}^s = -\frac{Ve_1}{1000} \left(\frac{\bar{S}_1}{W_1} \cdot 1000 - \frac{\bar{S}_0}{W_1} \cdot 1000 \right)$$

iar prin intermediul acestuia asupra ratei rentabilității și a altor indicatori de eficiență.

5.4.3. Analiza costurilor pe produse și a costului marginal

În condițiile economiei de piață prețurile cu care se vând produsele nu sunt stabilite de către agenții economici în funcție de cheltuielile pe care aceștia le fac, ci sunt determinate de legea cererii și ofertei. În aceste condiții, realizarea unor profituri cât mai mari depinde în mod direct de acțiunea de reducere a costurilor produselor.

Analiza costurilor pe produse are rolul de a evidenția tendințele ce se manifestă în evoluția costurilor pe unitatea de produs, precum și a căilor de reducere a acestora. Nivelul costurilor pe unitatea de produs (c) se determină prin raportarea cheltuielilor totale aferente unui produs (C) la volumul fizic al producției din produsul respectiv (q):

$$c = C/q$$

După determinarea abaterilor intervenite în nivelul acestuia trebuie identificate abaterile pe categorii de cheltuieli și stabilirea posibilităților de reducere a acestora. Principalele categorii sunt:

a) *Cheltuielile cu materiile prime directe*, depind de consumul specific din diferitele materiale (cs) și de prețul materialului (pm):

$$cm = cs \times pm.$$

b) *Cheltuielile cu salariile directe* (chs) depind de productivitatea muncii, exprimată prin timpul consumat pe unitatea de produs (t) și de salariul mediu orar ($\bar{s}h$):

$$chs = t \times \bar{s}h.$$

c) *Cheltuielile indirecte* (de regie) (ci), ca sumă totală reprezintă acele cheltuieli care nu depind de volumul producției. Pe unitatea de produs se obțin prin raportarea cheltuielilor de regie totale la volumul producției:

$$ci = Ci/q.$$

Un obiectiv important al analizei costului pe produse îl reprezintă stabilirea **costului marginal** adică a aceluși cost la care este produsă o unitate suplimentară dintr-un produs. Acesta este deci sporul de cheltuieli generat de creșterea volumului producției cu o unitate. Nivelul său se determină cu relația:

$$cm = \Delta Ct / \Delta q,$$

unde: ΔCt - creșterea cheltuielilor totale;

Δq - creșterea producției fizice.

Analiza costului marginal permite determinarea punctului în care întreprinderea își desfășoară activitatea cu cheltuielile cele mai mici și servește la fundamentarea deciziei de majorare a volumului producției. Pentru aceasta, nivelul său se compară cu nivelul costului mediu și cu cel al prețului de vânzare.

5.5. Analiza rentabilității întreprinderii

Rentabilitatea exprimă capacitatea unei firme de a realiza profit. Principalele obiective ale analizei rentabilității unei firme sunt: analiza profitului, ca indicator de exprimare a rentabilității în mărimi absolute; analiza ratelor de rentabilitate, ca indicatori de exprimare a rentabilității în mărimi relative și analiza rentabilității pe baza punctului critic.

5.5.1. Analiza profitului

Profitul reprezintă rațiunea de a fi a unei întreprinderi. De aceea analiza acestuia trebuie să reprezinte un obiectiv esențial al oricărei analize economico-financiare. În cadrul acestei analize vom urmări trei aspecte de bază și anume:

- analiza profitului total;
- analiza profitului din exploatare;
- analiza profitului aferent cifrei de afaceri.

Profitul total al exercițiului reprezintă un indicator sintetic prin care se apreciază, sub formă absolută, rentabilitatea unei firme. Acesta este analizat din punct de vedere structural și factorial.

Analiza structurală a profitului total al exercițiului ține seama de elementele componente și de sursele sale de proveniență, așa cum sunt ele prezentate în Contul de Profit și Pierdere. Potrivit acestuia, mărimea profitului total (Pb) se determină astfel:

$$Pb = Vt - Ct.$$

Pentru analiza dinamicii profitului brut, se pot calcula modificările absolute și procentuale intervenite în mărimea acestuia în anul curent față de anul de bază.

Modificarea profitului total se explică prin modificarea veniturilor totale și a cheltuielilor totale, ale căror influențe se pot calcula cu ajutorul metodei bilanțiere. Analiza structurală a

rezultatului total se poate adânci prin luarea în considerare a influențelor exercitate de modificarea fiecărei categorii de venituri, precum și a categoriilor de cheltuieli aferente.

Nivelul profitului total se mai poate stabili prin însumarea rezultatului de exploatare cu rezultatul financiar (Rf):

$$Pb = Re + Rf$$

Analiza factorială a profitului total necesită studiarea acestuia cu ajutorul unor modele de tip determinist, care permit stabilirea factorilor ce influențează nivelul și evoluția sa, precum și măsurarea acestor influențe. În acest scop, poate fi utilizat următorul model:

$$Pb = Vt \times \frac{Pb}{Vt} = Vt \times Rv ,$$

unde: $Rv = \frac{\sum (gi \times ri)}{100} ;$

$$gi = \frac{Ve, Vf}{Vt} \times 100 ;$$

$$ri = \frac{Pe}{Ve}, \frac{Pf}{Vf} ,$$

Rv - profitul mediu ce revine la 1 leu venituri totale;

gi – structura veniturilor totale;

ri - profitul la 1 leu venituri, pe cele trei categorii de venituri.

Exemplu:

Pentru aplicarea acestui model, sunt utilizate datele din tabelul 13 pe baza cărora am calculat indicatorii prezentați în tabelul 14:

- mii lei -

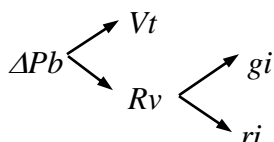
Tabelul 13

Indicatori	An bază	An curent	Modificări	
			Absolute	Procentuale
Venituri totale, din care:	12700	14800	2100	16.54%
- de exploatare	12000	14000	2000	16.67%
- financiare	700	800	100	14.29%
Cheltuieli totale, din care:	11400	12850	1450	12.72%
- de exploatare	10500	11900	1400	13.33%
- financiare	900	950	50	5.56%
Profitul total	1300	1950	650	50.00%

Tabelul 14

Nr. crt.	Activitatea	Structura veniturilor		Profit mediu la 1 leu venituri	
		An bază	An curent	An bază	An curent
1	Exploatare	94.49%	94.59%	0.13	0.15
2	Financiară	5.51%	5.41%	-0.29	-0.19
3	Total	100,00%	100,00%	0,1004	0,1282

Creșterea profitului total cu 650 mii lei în anul curent față de anul de bază se explică pe seama modificării factorilor cu acțiune directă și indirectă, a căror schemă de cauzalitate se prezintă astfel:

Influențele factorilor se calculează cu ajutorul metodei substituirilor în lanț:

$$1. \Delta_{pb}^{Vt} = (Vt_1 - Vt_0) \times \bar{Rv}_0 = (14800 - 12700) \times 0,1024 = 214,96 \text{ mii lei}$$

$$2. \Delta_{pb}^{\bar{Rv}} = Vt_1 \times (Rv1 - Rv0) = 14800 \times (0,1318 - 0,1024) = 435,03 \text{ mii lei}$$

$$2.1. \Delta_{pb}^{Rv} = Vt_1 \times (Rv' - Rv0) = 14800 \times (0,1028 - 0,1024) = 6,47 \text{ mii lei}$$

$$2.2. \Delta_{pb}^{gi} = Vt_1 \times (Rv1 - Rv') = 14800 \times (0,1317 - 0,1028) = 428,56 \text{ mii lei.}$$

unde: Rv' reprezintă profitul mediu brut la 1 leu venituri totale din anul curent, recalculat în funcție de profitul la 1 leu venituri din anul de bază, pe cele trei categorii de venituri totale:

$$Rv' = \frac{\sum (gi \cdot Rv0)}{100}$$

Se observă că atât veniturile totale, cât și profitul mediu brut ce revine la 1 leu venituri totale au avut o influență favorabilă asupra modificării profitului brut al firmei; astfel, factorul extensiv (Vt) a condus la o creștere cu 214,96 mii lei a profitului total, iar factorul intensiv (Rv) a dus la un spor de 435,03 mii lei. Această din urmă creștere se datorează, influenței exercitate de majorarea ratei rentabilității pe categorii de venituri, care a determinat creșterea profitului total cu 6,47 mii lei. În privința structurii veniturilor, a avut loc o ușoară modificare a ponderii celor două categorii de venituri în veniturile totale ale firmei (gi) în favoarea acelei activități care asigură un profit la 1 leu venituri pe categorii (ri) superior mediei pe întreprindere (Rv) (activitatea de exploatare, unde ponderea veniturilor de exploatare crește de la 94,49% la 94,59% și care asigură un profit de exploatare la 1 leu venituri de exploatare în anul de bază de 0,13 lei, superior mediei de 0,1004 lei); totodată a scăzut ponderea veniturilor din activitatea financiară.

Rezultatul din exploatare reprezintă cea mai importantă componentă a rezultatului total, fiind agreat, în principal, de investitori pentru caracterizarea rentabilității economice a activității finanțate. Nivelul său se poate determina pe baza Contului de Profit și Pierderi, ca diferență între veniturile din exploatare și cheltuielile din exploatare:

$$Re = Ve - Ce$$

Analiza factorială a profitului din exploatare are ca obiectiv identificarea factorilor de influență și măsurarea influenței acestora asupra modificării profitului din exploatare. Se poate realiza cu ajutorul mai multor modele de tip multiplicativ:

$$Re = Ve \times \frac{Pe}{Ve} = Ve \times \bar{Pe} = \bar{Ns} \times \bar{t} \times Wh \times \bar{Pe},$$

$$\text{iar } \bar{Pe} = \frac{\sum ge \cdot re}{100}$$

unde: \bar{Pe} - profitul mediu de exploatare la 1 leu venituri din exploatare;

ge - reprezintă structura veniturilor de exploatare, adică:

$$ge = \frac{CA; Vps; Vpi; Vde}{Ve} \times 100;$$

re - este profitul la 1 leu cifră de afaceri, venituri din producția stocată, venituri din producția imobilizată, venituri diverse din exploatare:

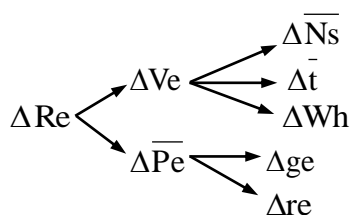
$$re = \frac{Pr}{CA}, \frac{Pps}{Vps}, \frac{Ppi}{Vpi}, \frac{Pvde}{Vde};$$

\bar{t} - timpul mediu exprimat în ore lucrat de un salariat într-un an;

Wh - productivitatea medie orară a muncii.

Trebuie precizat că producția stocată și producția imobilizată sunt evaluate în costuri, profitul aferent acestora fiind egal cu 0.

Pentru analiza profitului din exploatare conform acestui model, se va folosi următoarea schemă factorială:

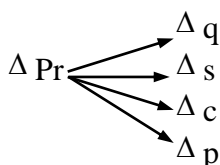
Influențele factorilor se calculează cu ajutorul metodei substituirilor în lanț.

Deoarece în cadrul profitului de exploatare ponderea cea mai mare o deține **profitul aferent producției vândute** (cifrei de afaceri), ne vom opri în continuare asupra lui.

Primul model de analiză pe care îl folosim în analiza profitului aferent cifrei de afaceri se prezintă astfel:

$$Pr = \sum qp - \sum qc = \sum q(s)p - \sum q(s)c ,$$

Schema factorilor cu influență directă se prezintă astfel:

Exemplu:

Pentru analiza profitului aferent cifrei de afaceri vom utiliza datele din tabelul următor:

Tabelul 15

Indicatori	An bază	An curent
Cifra de afaceri	10000	12000
Cheltuielile aferente cifrei de afaceri	8500	9900
Producția vândută în perioada curentă exprimată în:		
- costurile perioadei de bază;	-	9300
- prețurile perioadei de bază.	-	11200

Profitul aferent cifrei de afaceri în cele două perioade este:

$$Pr_0 = \sum q_0 p_0 - \sum q_0 c_0 = 10000 - 8500 = 1500 \text{ mii lei}$$

$$Pr_1 = \sum q_1 p_1 - \sum q_1 c_1 = 12000 - 9900 = 2100 \text{ mii lei}$$

Modificarea absolută a profitului se calculează astfel:

$$\Delta Pr = Pr_1 - Pr_0 = 2100 - 1500 = 600 \text{ mii lei.}$$

Această variație se datorează influențelor factorilor, calculate cu ajutorul metodei substituirilor în lanț:

$$1. \Delta_{Pr}^q = (\sum q_1 s_0 p_0 - \sum q_1 s_0 c_0) - (\sum q_0 s_0 p_0 - \sum q_0 s_0 c_0) = \\ = Pr_0 \cdot I_q - Pr_0 = 1500 \cdot 1,12 - 1500 = 180 \text{ mii lei}$$

unde I_q este indicele volumului producției vândute, care se calculează astfel:

$$I_q = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0} = \frac{11200}{10000} = 1,12$$

$$2. \Delta_{Pr}^s = (\sum q_1 s_1 p_0 - \sum q_1 s_1 c_0) - (\sum q_1 s_0 p_0 - \sum q_1 s_0 c_0) = \\ = (\sum q_1 p_0 - \sum q_1 c_0) - Pr_0 \cdot I_q = (11200 - 9300) - 1500 \times 1,12 = 220 \text{ mii lei}$$

$$3. \Delta_{Pr}^c = (\sum q_1 s_1 p_0 - \sum q_1 s_1 c_1) - (\sum q_1 s_1 p_0 - \sum q_1 s_1 c_0) = \\ = -(\sum q_1 c_1 - \sum q_1 c_0) = -(9900 - 9300) = -600 \text{ mii lei}$$

$$4. \Delta_{Pr}^p = (\sum q_1 s_1 p_1 - \sum q_1 s_1 c_1) - (\sum q_1 s_1 p_0 - \sum q_1 s_1 c_1) = \\ = \sum q_1 p_1 - \sum q_1 p_0 = 12000 - 11200 = 800 \text{ mii lei}$$

Creșterea volumului fizic al producției vândute a determinat sporirea profitului aferent cifrei de afaceri cu 180 mii lei. Aceasta este o consecință firească a investițiilor efectuate de firmă și care s-au concretizat în creșterea capacității de producție și a volumului de activitate. Este un aspect favorabil, semnificând o creștere a cererii clienților pentru produsele întreprinderii și o sporire a volumului desfacerilor pe piață.

Modificarea structurii producției vândute a condus la creșterea profitului cu 220 mii lei, ca urmare a creșterii ponderii sortimentelor cu un profit pe unitatea de produs mai mare decât media pe întreprindere și a scăderii ponderii sortimentelor cu un profit pe unitatea de produs mai mic decât media pe întreprindere. Cu toate că este o influență pozitivă, semnificația sa trebuie apreciată în strânsă corelație cu cererea manifestată pe piață pentru produsele firmei.

Sporirea, în medie, a costurilor pe unitatea de produs a contribuit la reducerea profitului aferent cifrei de afaceri cu 600 mii lei. Pentru a putea aprecia eficiența acestor cheltuieli, trebuie să se compare influența costului unitar (în mărime absolută) cu cea a prețului de vânzare. În cazul de față, se constată o influență mai mare a prețurilor (800 mii față de 600 mii), ceea ce înseamnă o creștere superioară a acestora în comparație cu creșterea costurilor. Putem, astfel, concluziona că se justifică majorarea costurilor unitare, întrucât acestea se recuperează printr-o creștere mai mare a prețurilor.

Majorarea prețului de vânzare poate fi determinată fie de îmbunătățirea calității producției, caz în care atrage și o majorare a costului de producție pe unitatea de produs (ca urmare a creșterii cheltuielilor materiale unitare sau a cheltuielilor salariale unitare), fie de o situație conjuncturală favorabilă a raportului dintre cerere și ofertă pe piață. Pentru întreprindere, această ultimă cale de sporire a profitului nu este cea mai indicată, deoarece, în viitor, creșterea concurenței nu va mai permite o asemenea evoluție a prețurilor.

5.5.2. Analiza ratelor de rentabilitate

Ratele de rentabilitate sunt indicatori sintetici, prin care se apreciază sub formă relativă situația profitabilității întreprinderii. Ratele rentabilității sunt printre cei mai importanți indicatori prin care se apreciază eficiența activității unei întreprinderi, deoarece reflectă rezultatele obținute ca urmare a trecerii prin toate stadiile circuitului economic: aprovizionare, producție și desfacere.

Rata rentabilității, ca indicator de performanță, poate avea mai multe forme, în funcție de modul de raportare a unui indicator de rezultate (profit, indicatori parțiali ai rentabilității) la un indicator de flux global al activității (cifra de afaceri, venituri din exploatare, venituri totale) sau la mijloacele economice avansate sau consumate pentru obținerea rezultatului respectiv.

De aceea, putem clasifica ratele de rentabilitate în funcție de mai multe criterii, cele mai importante fiind *criteriul bazei de raportare* și *criteriul funcțional*. În afara acestora, mai pot exista criterii referitoare la interesele urmărite în exprimarea acestor rate (interesele managerilor, acționarilor, creditorilor, etc.) sau la tipul de rezultat ce se află la numărătorul ratelor.

În funcție de criteriul bazei de raportare se pot distinge ratele de marje sau de structură, care au la numitor un indicator de flux global al activității (exemplu ratele rentabilității comerciale) și ratele de rentabilitate propriu-zise sau de eficiență, care au la numitor mijloacele angajate sau consumate pentru obținerea rezultatelor.

În funcție de criteriul funcțional vom clasifica ratele rentabilității în rate ale rentabilității economice, rate ale rentabilității financiare, rate ale rentabilității resurselor consumate și rate ale rentabilității comerciale.

În ceea ce urmează ne vom opri asupra criteriului funcțional, deoarece el înglobează practic și criteriul precedent de clasificare.

1. Rata rentabilității economice măsoară performanțele totale ale activității unei firme, independent de modul de finanțare și de sistemul fiscal. Această rată se poate exprima sub mai multe forme, în funcție de modul de exprimare a indicatorului de efort. Întâlnim astfel:

- rata rentabilității economice a activelor, când indicatorul de efort este reprezentat de activele totale sau cele de exploatare;

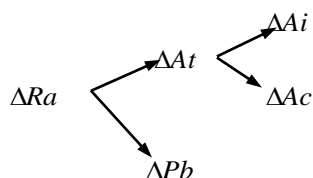
- rata rentabilității economice a capitalului angajat, când indicatorul de efort este reprezentat de capitalul angajat.

a) Rata rentabilității economice a activelor, se calculează ca raport între rezultatul total al exercițiului sau profitul brut total (Pb) și activul total (At), format din activele imobilizate (Ai) și activele circulante (Ac):

$$Ra = \frac{Pb}{At} \times 100 = \frac{Pe + Pf}{Ai + Ac} \times 100.$$

Nivelul său prezintă interes, în primul rând pentru managerii întreprinderii, care apreciază astfel, eficiența cu care sunt utilizate activele disponibile.

Schema factorilor cu influență directă și indirectă se prezintă astfel:

Un alt model de analiză factorială a ratei rentabilității economice a activelor se prezintă astfel:

$$Ra = \left(\frac{Vt}{At} \times \frac{Pb}{Vt} \right) \times 100$$

unde: $\frac{Pb}{Vt}$ - profitul mediu la 1 leu venituri totale (rata rentabilității veniturilor);

$\frac{Vt}{At}$ - eficiența (viteza de rotație) a activelor totale;

Influențele factorilor se calculează cu metoda substituirilor în lanț.

O altă formă de exprimare a ratei rentabilității economice a activelor ține seama de rezultatul de exploatare, sau cel aferent cifrei de afaceri, și de activele totale ale firmei, astfel:

$$Ra = \frac{Pe}{At} \times 100 = \left(\frac{Ve}{At} \times \frac{Pe}{Ve} \right) \times 100$$

$$Ra = \frac{Pr}{At} \cdot 100 = \frac{\sum qp - \sum qc}{AI + AC} \cdot 100, \text{ sau}$$

$$Ra = \frac{\sum qp}{At} \left(1 - \frac{\sum qc}{\sum qp} \right) \cdot 100 = E_{At} (1 - C_{/1\text{leu CA}})$$

Potrivit acestui model, rata rentabilității economice a activului este influențată de doi factori direcți: eficiența activelor totale și cheltuielile la 1 leu cifră de afaceri, ale căror influențe se determină cu metoda substituirilor în lanț.

Pentru creșterea nivelului său se poate acționa prin creșterea eficienței utilizării activelor totale și prin reducerea cheltuielilor ce revin la 1 leu cifră de afaceri.

Rata rentabilității economice a activelor se poate calcula și numai pentru activitatea de exploatare, prin raportarea profitului de exploatare la mărimea activelor de exploatare, astfel:

$$Ra = \frac{Pe}{Ae} \times 100 = \frac{Ve}{Ae} \times \frac{Pe}{Ve} \times 100$$

Prin aplicarea metodei substituirilor în lanț, se pot calcula influențele factorilor asupra modificării ratei rentabilității economice și se pot face aprecieri cu privire la factorii cu influență pozitivă și negativă care au determinat evoluția acestei rate.

b) Rata rentabilității economice a capitalului angajat se determină ca raport între rezultatul total al exercițiului sau rezultatul din exploatare și capitalul angajat:

$$Re = \frac{Pb; Pe}{Ka} \cdot 100$$

De nivelul acestei rate sunt interesați, în primul rând investitorii actuali și cei potențiali (acționarii și băncile), care o compară cu rentabilitatea unor alte forme de plasament (dobânzile la depozitele bancare, câștigul din plasarea capitalului la alte întreprinderi etc.), dar și managerii, pentru care un nivel ridicat al acestei rate semnifică o gestiune eficientă a capitalurilor investite. În acest sens ei compară rata rentabilității economice cu rata medie a costului capitalului (R_{ci}), putându-se întâlni următoarele situații:

- când $Re > R_{ci}$ înseamnă că activitatea desfășurată degajă o rentabilitate economică superioară costului capitalului, înregistrându-se o valoare adăugată economică pozitivă care va spori valoarea de piață a întreprinderii;

- când $Re < R_{ci}$ înseamnă că rentabilitatea obținută nu poate acoperii solicitările furnizorilor de capital, înregistrându-se o valoare adăugată economică negativă și o reducere a capitalurilor proprii.

2. Rata rentabilității financiare (R_f) exprimă eficiența utilizării capitalului propriu al firmei. Din acest considerent, rata rentabilității financiare prezintă o importanță deosebită, în primul rând, pentru acționari, care apreciază, în funcție de nivelul acesteia, dacă investiția lor este justificată și dacă vor continua să sprijine dezvoltarea firmei prin aportul unor noi capitaluri sau prin renunțarea, pentru o perioadă limitată, la o parte din dividendele cuvenite.

Rata rentabilității financiare este influențată de existența a doi factori, și anume:

- folosirea în cadrul structurii de capital a întreprinderii a capitalului împrumutat;
- deductibilitatea cheltuielilor cu dobânzile, prin posibilitatea introducerii acestora pe cheltuielile întreprinderii (drept cheltuieli financiare) și existența efectului de “scut de impozit”.

În plus, este necesar ca rata rentabilității economice să fie superioară costului capitalului împrumutat, în caz contrar, folosirea capitalurilor împrumutate devenind ineficientă.

Rata rentabilității financiare se poate calcula prin raportarea profitului net (P_n) la mărimea capitalului propriu, astfel:

$$R_f = \frac{P_n}{K_{pr}} \times 100.$$

Nivelul acestei rate se compară cu costul capitalului propriu, respectiv cu rentabilitatea medie așteptată de acționari dacă acest capital ar fi fost investit în altă afacere cu riscuri comparabile.

Pentru a elimina influența elementelor extraordinare, cu caracter aleatoriu, care pot avea, uneori, o pondere semnificativă în cadrul profitului net, este necesar ca în locul rezultatului net al exercițiului după impozitare (profitului net) să operăm cu rezultatul curent al exercițiului. În vederea folosirii valorilor nete, putem deduce mărimea teoretică a impozitului pe profit aferent acestui rezultat curent.

Din relația de calcul al acestei rate, rezultă că, pentru creșterea nivelului său, este necesar ca profitul net să crească într-un ritm superior creșterii capitalului propriu.

Pentru o analiză mai detaliată a acestei rate, se impune descompunerea sa într-un produs de două sau mai multe rate. Un astfel de model ține seama de eficiența utilizării capitalului propriu (E_{kpr}) și de rata rentabilității vânzărilor (R_v), astfel:

$$R_f = E_{kpr} \times R_v = \frac{CA}{K_{pr}} \times \frac{P_n}{CA} \times 100,$$

unde: CA – cifra de afaceri.

În cadrul analizei, se poate studia și **legătura dintre rata rentabilității financiare, rata rentabilității economice și rata dobânzii**, prin intermediul gradului de îndatorare sau al pârghiei financiare și al cotei de impozit pe profit.

Fiecare dintre aceste categorii de rate exprimă modul de finanțare a unei forme de capital. Astfel, dacă rata rentabilității economice exprimă eficiența utilizării capitalurilor investite, rata rentabilității financiare și rata dobânzii exprimă modul de remunerare a celor două componente ale acestuia (capitalul propriu și capitalul împrumutat). În condițiile unei rate a rentabilității economice date, orice modificare a raportului dintre capitalul propriu și capitalul împrumutat conduce la modificarea ratei rentabilității financiare.

Pentru a exprima legătura dintre aceste trei rate, se folosește relația:

$$R_f = [R_e + (R_e - R_d) \times \frac{D}{K_{pr}}] \left(1 - \frac{C_i}{100}\right),$$

unde:

R_d – rata dobânzii pentru creditele luate de la bănci;

D – datoriile purtătoare de dobânzi;

C_i – cota de impozit pe profit;

$\frac{D}{K_{pr}}$ - levierul sau pârghia financiară;

$(R_e - R_d) \frac{D}{K_{pr}}$ - efectul de levier financiar.

Din această relație, observăm că, în funcție de raportul care există între rata rentabilității economice și rata dobânzii, efectul de levier financiar va fi pozitiv sau negativ, adică apelarea la credite bancare va conduce la creșterea sau la scăderea rentabilității financiare. Astfel:

a) Dacă $R_e > R_d$, apelarea la capitaluri împrumutate va conduce la creșterea rentabilității financiare, deoarece efectul de levier financiar va fi pozitiv și va reveni acționarilor ($R_f > R_e$). În acest caz, întreprinderea va avea interesul să folosească cât mai multe împrumuturi pentru a beneficia de efectul de levier financiar, însă până la limita riscului de insolvabilitate.

b) Dacă $R_e = R_d$, apelarea la credite nu va avea nici un efect asupra rentabilității financiare, nivelul acesteia fiind egal cu cel al rentabilității economice, corectată cu cota de impozit pe profit: $R_f = R_e \cdot (1 - C_i)$.

c) Dacă $R_e < R_d$, contractarea unor noi împrumuturi va conduce la reducerea ratei rentabilității financiare ($R_f < R_e$), efectul de levier financiar fiind negativ. În acest caz, activitatea firmei respective se caracterizează prin ineficiență și va conduce, treptat, la decapitalizarea sa.

Deci, efectul de levier financiar este pozitiv doar în măsura în care rata rentabilității economice este superioară ratei dobânzii. Problema fundamentală este de a ști dacă eventualele condiții economice nefavorabile pot conduce la reducerea rentabilității economice astfel încât să provoace un efect de levier financiar negativ.

3. Rata rentabilității resurselor consumate se exprimă ca raport între un anumit rezultat economic și cheltuielile efectuate pentru obținerea acestuia. Prezintă interes pentru managerii întreprinderii, care trebuie să asigure o utilizare eficientă a resurselor disponibile. Putem calcula astfel următoarele rate:

a) **Rata rentabilității cheltuielilor de exploatare** (R_{ce}):

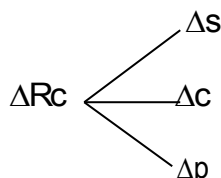
$$R_{ce} = \frac{P_e}{C_e} \times 100 ;$$

unde: C_e - cheltuielile de exploatare;

b) **Rata rentabilității cheltuielilor aferente cifrei de afaceri** (R_c), calculată ca raport între profitul aferent cifrei de afaceri a întreprinderii (Pr) și costul producției vândute (valoarea cifrei de afaceri exprimată în costuri complete):

$$R_c = \frac{Pr}{\sum q \times c} \times 100 = \frac{\sum q(s)p - \sum q(s)c}{\sum q(s)c} \times 100.$$

Rezultă că modificarea ratei rentabilității resurselor consumate se explică, în mod direct, prin modificarea structurii producției vândute (s), a costurilor pe produse (c) și a prețurilor de vânzare fără TVA pe categorii de produse (p). Schema factorilor cu influență directă se prezintă astfel:

Modificarea volumului fizic al producției vândute pe sortimente (q) nu influențează în mod direct asupra ratei rentabilității resurselor consumate, deoarece apare și la numărător și la numitor, pe ansamblu influența sa fiind nulă.

În ceea ce privește modificarea structurii producției, deși aceasta apare, la rândul său, atât la numărător, cât și la numitor, influența sa nu este nulă, deoarece la numărător avem structura producției vândute exprimată cu ajutorul prețului și a costului, în timp ce la numitor avem structura producției vândute exprimată numai cu ajutorul costului, ori raportul cost/preț nu este constant pentru toate produsele și, deci, și cele două posibilități de exprimare a structurii sunt diferite.

Exemplu:

Pentru calculul și analiza acestei rate vom considera următorul exemplu:

Tabelul 16

Indicatori	An bază	An curent
Cifra de afaceri	10000	12000
Cheltuieli aferente cifrei de afaceri	8500	9900
Volumul producției vândute în anul curent exprimat în:		
- prețurile de vânzare din anul de bază	-	11200
- costurile din anul de bază	-	9300
Profitul aferent cifrei de afaceri	1500	2100
Rata rentabilității resurselor consumate	17,65%	21,21%

Influențele celor trei factori cu acțiune directă se determină astfel:

a) influența modificării structurii producției vândute:

$$\begin{aligned} \Delta_{Rc}^s &= \frac{\sum q_1(s_1)p_0 - \sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)c_0} \times 100 - \frac{\sum q_0(s_0)p_0 - \sum q_0(s_0)c_0}{\sum q_0(s_0)c_0} \times 100 = R^* - R_0 \\ &= \frac{11200 - 9300}{9300} \cdot 100 - 17,65\% = 2,78\% \end{aligned}$$

b) influența modificării costurilor unitare:

$$\begin{aligned} \Delta_{Rc}^c &= \frac{\sum q_1(s_1)p_0 - \sum q_1(s_1)c_1}{\sum q_1(s_1)c_1} \times 100 - \frac{\sum q_1(s_1)p_0 - \sum q_1(s_1)c_0}{\sum q_1(s_1)c_0} \times 100 = R^{**} - R^* = \\ &= \frac{11200 - 9900}{9900} \cdot 100 - \frac{11200 - 9300}{9300} \cdot 100 = -7,30\% \end{aligned}$$

c) influența modificării prețurilor de vânzare:

$$\Delta_{Rc}^p = \frac{\sum q_1(s_1)p_1 - \sum q_1(s_1)c_1}{\sum q_1(s_1)c_1} \times 100 - \frac{\sum q_1(s_1)p_0 - \sum q_1(s_1)c_1}{\sum q_1(s_1)c_1} \times 100 = R_1 - R^{**} =$$

$$= 21,21\% - \frac{11200 - 9900}{9900} \cdot 100 = 8,08\%$$

Creșterea ratei rentabilității resurselor consumate poate avea loc prin:

- îmbunătățirea structurii produselor vândute, prin creșterea ponderii produselor a căror rată a rentabilității resurselor consumate este superioară ratei medii pe întreprindere ($r > \bar{r}$);
- reducerea costurilor pe unitatea de produs ($c_1 < c_0$);
- creșterea prețurilor de vânzare, care poate avea loc numai prin creșterea calității produselor și în corelație cu evoluția raportului dintre cererea și oferta pentru bunurile respective ($p_1 > p_0$).

În situația de față, se observă că prețurile de vânzare au avut o influență pozitivă asupra evoluției ratei rentabilității, în timp ce costurile pe unitatea de produs au crescut, determinând o reducere a ratei rentabilității.

4. Rata rentabilității veniturilor (Rv) exprimă profitul total ce revine la 100 lei venituri. Nivelul său se determină cu relația:

$$Rv = \frac{Pt}{Vt} \cdot 100$$

Prin acest model, urmărim corelația dintre dinamica profitului și dinamica veniturilor. Pentru a evidenția influențele factorilor, se folosește metoda substituirilor în lanț.

O situație favorabilă se înregistrează atunci când profitul crește într-un ritm superior creșterii veniturilor totale.

Pentru analiza factorială mai poate fi utilizat următorul model:

$$Rv = \frac{\sum g_i \cdot r_i}{100},$$

unde: g_i – structura veniturilor totale pe categorii;

$$g_i = \frac{Ve; Vf}{Vt} \cdot 100$$

r_i – rata rentabilității pe categorii de venituri;

$$r_i = \frac{Pe}{Ve}; \frac{Pf}{Vf} \times 100$$

Influențele celor doi factori se determină astfel:

1. Influența structurii veniturilor totale:

$$\Delta_{Rv}^{g_i} = \frac{\sum g_{i1} r_{i0}}{100} - \frac{\sum g_{i0} r_{i0}}{100}$$

2. Influența ratei rentabilității pe categorii de venituri:

$$\Delta_{Rv}^{r_i} = \frac{\sum g_{i1} r_{i1}}{100} - \frac{\sum g_{i1} r_{i0}}{100}.$$

Potrivit acestui model, pentru creșterea ratei rentabilității veniturilor se poate acționa prin modificarea structurii veniturilor totale în favoarea celor cu o rentabilitate mai mare, dar, mai ales, prin creșterea rentabilității diferitelor categorii de venituri.

O variantă a ratei rentabilității veniturilor, circumscrisă activității de exploatare, este **rata rentabilității comerciale** (R_{com}). Această rată exprimă eficiența activității de comercializare a întreprinderii, ca rezultat al eforturilor de promovare a produselor și al politicii de prețuri adoptate de întreprindere.

Rata rentabilității vânzărilor se poate determina sub una din următoarele forme:

$$R_{com} = \frac{Re}{CA} \times 100 = \frac{Re}{\sum qp} \times 100,$$

unde: Re – rezultatul exploataării.

În cadrul acestui model, factorii de influență sunt cifra de afaceri, ca factor cantitativ, determinată, la rândul său, de volumul producției vândute și de prețul de vânzare fără TVA, și, respectiv, excedentul brut de exploatare sau rezultatul brut de exploatare, ca factori calitativi. Pentru întreprinderile mici și mijlocii, care nu au o forță de piață deosebită sau care se află pe piețe puternic concurențiale, creșterea rentabilității vânzărilor se poate obține, mai ales, prin sporirea Re, ca rezultat al reducerii costurilor de producție, deoarece cifra de afaceri nu poate înregistra creșteri foarte însemnate.

Dacă ne vom referi strict la activitatea de producție și comercializare, adică la profitul aferent cifrei de afaceri, deoarece rezultatul de exploatare poate conține influența altor elemente, care nu au legătură directă cu cifra de afaceri, rata rentabilității comerciale sau a vânzărilor poate fi exprimată astfel:

$$R_{com} = \frac{Pr}{CA} \times 100 = \frac{\sum q(s)p - \sum q(s)c}{\sum q(s)p} \times 100$$

Acest model cuprinde aceiași factori de influență ca și rata rentabilității resurselor consumate, situați în aceeași ordine de condiționare: s , c , p . Calculul și interpretarea influențelor acestor factori se face în mod asemănător ca și în cazul ratei rentabilității resurselor consumate, prin aplicarea metodei substituției în lanț.

5.5.3. Analiza rentabilității pe baza punctului critic

Studiul corelației dintre volumul vânzărilor unei firme, costurile de exploatare și profitul brut, la diverse niveluri ale producției este cunoscut sub denumirea de analiza cost - volum - profit sau analiza pragului de rentabilitate. Pragul de rentabilitate, denumit și punct critic sau punct de echilibru, reprezintă acel volum al producției care permite acoperirea integrală a cheltuielilor efectuate din veniturile obținute, fără a se realiza profit. Pentru a determina pragul de rentabilitate al unei firme se pot utiliza două metode: metoda grafică și metoda algebrică.

Pe baza metodei algebrice, mărimea producției corespunzătoare punctului critic se poate stabili în unități fizice sau valorice.

În unități fizice, nivelul producției corespunzătoare punctului critic (q_{cr}) se determină, pe fiecare produs, prin raportarea sumei totale a cheltuielilor fixe (C_f), la diferența dintre prețul de vânzare al produsului (p) și nivelul cheltuielilor variabile pe unitatea de produs (cv), numită și marja cheltuielilor variabile (m_{cv}):

$$q_{cr} = \frac{C_f}{p - cv} \quad \text{sau} \quad q_{cr} = \frac{C_f}{m_{cv}}$$

În unități valorice, mărimea cifrei de afaceri corespunzătoare punctului critic (CA') se poate stabili prin raportarea sumei totale a cheltuielilor fixe ale firmei (CF) la diferența dintre 1 și nivelul relativ al cheltuielilor variabile față de cifra de afaceri totală (N_{cv}), numită și rata marjei cheltuielilor variabile (R_{mv}):

$$CA' = \frac{CF}{1 - \frac{C_v}{CA}} = \frac{CF}{1 - N_{cv}} = \frac{CF}{R_{mv}}$$

Analiza pragului de rentabilitate presupune și determinarea nivelului producției, respectiv al cifrei de afaceri, la care se poate obține și un anumit profit previzionat (P'). În acest caz se pot folosi următoarele relații:

$$q_t = \frac{C_f + P'}{p - cv} = \frac{C_f + P'}{m_{cv}} \quad CA_t = \frac{CF + P'}{1 - \frac{C_v}{CA}} = \frac{CF + P'}{R_{mv}}$$

Informațiile obținute dintr-o analiză a pragului de rentabilitate pot fi folosite pentru evaluarea riscului de exploatare la care este supusă o firmă. În acest scop se poate calcula un **indicator de poziție** față de pragul de rentabilitate.

Indicatorul de poziție se poate determina atât sub formă absolută cu ajutorul **marjei de siguranță** (M_s), cât și sub formă relativă pe baza **indicii de siguranță** (I_s), astfel:

$$M_s = CA_1 - CA'; \quad I_s = \frac{CA_1}{CA} \times 100$$

Marja de siguranță exprimă diferența sau ecartul dintre cifra de afaceri efectivă (CA_1) și cifra de afaceri corespunzătoare pragului de rentabilitate (CA'). Cu cât acest ecart este mai mare, cu atât întreprinderea va avea o flexibilitate și o adaptabilitate mai mare la evoluțiile pe termen scurt și mediu înregistrate de sectorul economic în care ea operează. Astfel, o creștere a acestui indicator denotă o reducere a riscului de exploatare înregistrat de o anumită firmă.

Mărimile calculate pentru marja de siguranță și indicele de siguranță (coeficient de volatilitate) se pot compara cu rezultatele obținute din anumite studii statistice efectuate în acest scop, în funcție de care firmele se pot încadra în următoarele zone de risc:

- dacă cifra de afaceri efectivă este cu cel mult 10% mai mare decât cifra de afaceri critică, firma se află într-o situație riscantă (zonă instabilă);
- dacă cifra de afaceri efectivă este mai mare cu 10 până la 20% decât cifra de afaceri critică, firma se află într-o situație relativ stabilă;
- dacă cifra de afaceri este cu peste 20% mai mare decât cifra de afaceri corespunzătoare punctului critic, atunci firma se află într-o situație lipsită de riscuri semnificative.

BIBLIOGRAFIE MINIMALĂ:

1. Bușe L., Siminică M., Cîrciumaru D., Simion D., Ganea M. – *Analiză economico-financiară*, Editura Sitech, Craiova, 2010;
2. Bușe L., Siminică M., Cîrciumaru D., Marcu N. – *Analiză economico-financiară a firmei*, Editura Sitech, Craiova, 2007;
3. Vâlceanu Gh., Robu V., Georgescu N. - *Analiză economico-financiară*, Editura Economică, București, 2006.